

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GILMAN

CHARLOTTE PERKINS GILMAN

Ev

İşleri ve Etkileri

İngilizce Aslından Çeviren:
ZEYNEP ELİFE SUNAR

EV: İŞLERİ VE ETKİLERİ

akadēmim

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

CHARLOTTE PERKINS GILMAN

Ev

İşleri ve Etkileri

akadēmim

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

CHARLOTTE PERKINS GILMAN

Ev

İşleri ve Etkileri

KİTABIN ÖZGÜN ADI

The Home: Its Work and Influence

London: William Heinemann (1904)

© Akademim Yayınları

Sertifika No: 65665

Dizi Bilgisi

Akademim-09 | Sosyoloji-02

1. Basım: Aralık 2022

ISBN: 978-605-71810-2-2

Yazar: Charlotte Perkins Gilman

İngilizce Aslından Çeviren: Zeynep Elife Sunar

Editör: Talha Dereci

Redaktör: Şevval Naz Ertik

Dizi Kapak Tasarımı: Esen Karol

Kapak Resmi: Johannes Vermeer, *Gezicht op huizen in Delft, bekend als "Het straatje"*

[*Delft Evlerinden Bir Görünüm, "Küçük Sokak"*]

yak. 1658, Kaynak: Rijksmuseum

Sayfa Tasarımı: Turgut Üneli

Basım ve Cilt: Ceylan Matbaacılık

Maltepe Mh. Davutpaşa Cd. Güven Sanayi St. No: 83/2-319,

Zeytinburnu / İstanbul | 0 (212) 613 10 79

Sertifika No: 40933

AKADEMİM YAYINLARI

İsmetpaşa Mh., Demircioğlu Cd., No: 1/8, PK: 17900. Merkez / Çanakkale

akademimkitapligi.com | bilgi@akademimkitapligi.com

+90 (551) 997 26 70 | @AkademimKitap

Eserin bütünüyle ya da kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak internette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının

çığırılmaz eserlerimize geldiği için sus oluşturmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://tiny.cc/marley-org>

CHARLOTTE PERKINS GILMAN

Ev *İşleri ve Etkileri*

İngilizce Aslından Çeviren:
ZEYNEP ELİFE SUNAR

CHARLOTTE PERKINS GILMAN

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadın hareketinin öncü teorisyenlerinden; feminist, sosyolog, kurgu yazarı, eğitimci ve yayıncı. Özellikle yirminci yüzyılın başlarında kadınların bireysel ve kamusal haklarına dair mücadele etti. Yoksulluk içinde yaşadı. Gençliğinin büyük bölümünü Rhode Island'da geçirdi. Eğitimi oldukça düzensiz ve sınırlıydı. Yirmi dört yaşında evlendi ve anne oldu. Doğumdan kısa bir süre sonra Gilman, bugün doğum sonrası depresyonu olarak teşhis edilebilecek ciddi bir kriz geçirdi. Kadınların ruhsal ve fiziksel sağlığına yönelik tutumları göstermesi açısından, Amerikan feminist edebiyatının önemli ve erken dönem eseri *The Yellow Wallpaper* öyküsünde Gilman, bu kriz döneminin ruh hâlini dile getirdi. Bir süre tedavi görmüş olsa da buhranlı zamanları sonraları da nüksetti. Tedavi sonrasında eşinden ayrıldı. Bu, 19. yüzyılda nadir görülebilecek bir durumdu. Kimi dergilerde kurgu ve kurgu dışı metinler yazdı ve editörlük yaptı. Kurgu metinleri, feminist ütopya edebiyatının öncüleri olarak kabul edilir. Sosyal reform hareketlerinde aktif rol aldı; emek, etik ve kadının yeri gibi konularda tanınmış bir konuşmacı oldu. Söz konusu metin ve konuşmaları; gündelik yaşamda kadının-erkeğin, cinsellik ve ekonominin rolleri, çocuk yetiştirme, ev idaresi ve diğer ev işleriyle ilgili kabul görmüş uygulamaların kritiği, kadının kamusal hayata daha fazla katılabilmesinin imkânı gibi bir izlekte ilerledi. Kadın Barış Partisi'ni kurdu, ancak dönemin diğer örgütlü hareketlerinde çok az yer aldı. Ölümcül hastalıklar için ötanazinin bir savunucusu olan Gilman, yakalandığı kanser hastalığı için uygulanan tedavilerin etkisiz kalması üzerine aşırı dozda kloroform alarak yaşama veda etti. Gilman'ın bazı metinleri şunlardır: *Women and Economics, Concerning Children, The Home, Human Work, What Diantha Did, The Man-Made World, The Crux, Moving the Mountain, His Religion, Our Brains and What Ails Them, Social Ethics, Our Changing Morality* ve *Gems of Art for the Home and Fireside*.

İÇİNDEKİLER

İki Ses/11

Giriş/15

BÖLÜM I

Evin Evrimi/23

BÖLÜM II

Ev Efsaneleri/39

BÖLÜM III

Mevcut Koşullar/57

BÖLÜM IV

Atölye Olarak Ev/71

BÖLÜM V

Ev Yemekleri/99

BÖLÜM VI

Evde Sanat/113

BÖLÜM VII

Ev Etiği/125

BÖLÜM VIII

Ev Eğlenceleri/141

BÖLÜM IX

Evin Hanımefendisi/157

BÖLÜM X

Evdeki Çocuk/173

BÖLÜM XI

Evdeki Kız/187

BÖLÜM XII

Evin Erkekler Üzerindeki Etkisi/201

BÖLÜM XIII

Ev ve Toplumsal Gelişim/221

BÖLÜM XIV

İlerleme Yolları/237

Sonuç/251

*Ev mi dünyamız olsun
yoksa dünya mı evimiz?*

Evini geçindiren her erkeğe,
“evini çekip çeviren” her kadına,
sahiplenilen, işe alınan veya evlenilen her hizmetçiye,
evinde yaşayan her kız ve erkek çocuğuna,
evinde doğan ve yetiştirilen her bebeğe,
daha iyi evlere erişme umuduyla
bu kitabın tamamı bu kişilere adanmıştır.

İKİ SES

I.

Huzursuz kâbuslarımı aralayan derin bir ses duyarım,
Tok, yumuşak, dokunaklı, ruhu cezbeden,
Ninni gibi yatıştırıcı bir ses, rüyalarım can veren,
Huzursuzluğumu defeden, acılarımı dindiren;
Dünyada başka hiçbir ses, hiçbir seçenek kalmayana dek,
Bedenimi heyecanla sarıp içime sızar, benliğimi esir alır.

“Ev!” der o derin ses, bir şarkı mırıldanmaya başlar;
Eşsiz bir güven hissi bütün benliğimi kaplar;
Öyle kadimdir ki! Dalgaların üstündeki o yığınlar,
Taşlarla çevrili gölgeli mağaradan sığınaklar,
Rüzgârda sallanan, güneşin okşadığı ağaçların gölgesi,
Nihayet! Ev ve emniyeti!

“Ev!” der o tatlı mı tatlı ses ve sıcaklık bir rahatlık doğar,
Yumuşak, kadife elleriyle kalbimi kavrar;
Yapraklarla kaplı yuvanın, kat kat yünün rahatlığı,
O yumuşak koltuklar, yastıklar, perdeler;
Bedenin arzuladığı o basit zevkler,
Olabildiğince az işe koşturacak yumuşak, atik ayaklar.

Büzülürüm, küçücük kalırım, sonra “Vazife!” diye fısıldar,
Upuzun bir kâğıt açılır, tarih önüme serilir tekrar,
Sadakat borcumuz, yüklü iş borcumuz var efendim,
Sadakatini tembellikle harcayanları kınarlar,

Ben, Kızılderili kadını, haremin sultanıyım, köleyim,
Durmadan hizmet ederim, bütün cihanın hizmetçisiyim.

Ruhum isyan eder —ama o da ne! Yeni bir keşif,
Geçmişin derinlerine gömülmüş bir bulgu; isyanlarım diner,
“Sevgi!” der ses ve ışığı sönmüş eski çağların hepsi
Görkemiyle, alınının akıyla içinde diriliverir,
Önünde eğilir, diz çökerim; kadının ruhu heveslidir,
“Sevgi kanundur. Dur yerinde! İtaat et! Sev!”

Ah sonra bir de “Anne!” demez mi o derin ses...
İlkel denizin bütün canlıları tek ağızdan yanıt verir;
Dünyanın bütün ninnileri birleşir, bir huzur sarar her yeri,
Öyle bir huzurdur ki anlayış beklemez; o ki tabiatın
En kutsal kuvveti; insan daha ne isteyebilir ki?
Ev mi? Benim için ev zaten anne demektir, anne de ev.

“Ev!” diye seslenir derin ses; “Ev ve basit zevkleri!
Emniyet ve rahatlık, boyun eğdiğimiz hayatın yasaları!
“Sevgi!” der ve kelimeyi duyar duymaz içim pır pır eder;
“Anne” der ve kıvrılıp yatar, kımıldamadan bekler;
“Vazife, huzur, sevgi, uçsuz bucaksız!
Ev! Emniyet! Rahatlık! Anne!” der, dalarım uykuya.

II.

Bir borazan sesi! Net, keskin, çınlayan,
Sarsıcı bir çılgılık gibi ilişir kulağa amansızca
Tatlı ve derin uykunun katmanlarını aralayan
Evrensel bir gürültü dalga dalga büyür,
Kalbe saplanır ve göğün her köşesini bürür;
Uyanırım —uyanmalıyım! Çünkü duymalıyım!

“Bütün dünya ağlıyor! Kalk da ihtiyaçlarını gör!”
 Ev hayatın bir parçası, bense tamamıyım!
 Ev hayatın beşiğidir, ama hayatın tamamı
 Bütün gün bu beşikte rahatlık içinde mi geçmeli?
 Ben de Evim; büyük amellerin vücut bulduğu,
 İnsan ruhunu barındırabilecek tek Ev!

“Cesaret! Bilinçli yaşamın ön cephesi!” diye haykırdı;
 “Ölmeye ve yaşamaya cüret eden cesaret!
 Neden emniyetten söz edip duruyorsun?
 Güvenliğe alçakça sığınmak için mi hayattasın?
 Kaçış yeri olmasından mı gelir evin kıymeti?
 Çık dışarı ve ver hayata vermen gerekeni!”

“Zorlu uğraşlardan doğan güç! Direnç!”
 Karşısında rahatlığa dair bütün hayaller söner,
 Sevecen, büyüleyici yüzünü çevirir:
 Bencillik, arzular, gurur başını gösterir,
 Yüreğim kibirle dolup taşana dek bunlar beslenir;
 Nihayet günün tehlikelerine göğüs germeye hazırım!

“Vazife mi? Tabii ya! Vazife! Yaz bunu bir kenara!”
 Döndüm eski ayarlarıma, ama yırtılmıştı adeta
 Kenardan kenara; açılan delikten baktığımda,
 Yarım kalan görevlerim vardı karşımda;
 İnsanlığa borçlu olduğum, ihmal ettiğim, reddettiğim;
 Vazifenin anlamını nasıl olur da hiç düşünmemiştim!

“Vazifelerim! Sayısız, uçsuz bucaksız, yeni; hepsi!
 Ya ben? Yüzümü çevirmemle düştü her biri:
 Ufacık tapınaklara sığdırdığım Tanrım, korkaklığım, tembelliğim,
 Düştü yüzlerini gizleyen o sahte vazife maskesi
 Gerçek vazifelerim, kucaklayıcı ve yüce,
 Yapılması gereken nasıl amelleri serdi önüme.

Sonra bu ulu sesin yankıları göklerde işitildi,
Bütün korkularım ve utançlarım silindi,
Gençliğime ait mutluluk hayallerimin her biri
Yeniden hayat buldu! Bu umulmadık neşe gerçektir,
Bütün neşeler, umutlar, gerçekler, huzurlar birleşti
Ve hayat ardına kadar açıldı. Sevgi? Sevgiydi işte onun adı!

O yüce "Anne!" sözcüğü bir kez daha işitildi,
Bu kez anladım anlamını, hayatımdaki yerini;
Saplanıp kaldığımız geçmişin kör hırsları değildi,
O anneydi, dünyanın annesiydi;
Sonunda hiç sevmediği kadar sevecekti,
İnsanlığı besleyip koruyacaktı, eğitecekti.

Dünyayı müzik sesleri sarmıştı, berraktı, gümbür gümbürdü,
Bütün dünya ışığa bürünmüştü! Artık herkes özgürdü!
Peki ya ben? Nihayet uyanmıştım, tarifsiz bir neşe içindeydim;
Hayatın her sayfasına yayılmıştı sevgi ve vazife,
Dünya kadar geniş, gökler kadar sonsuz;
Artık Ev dünya demekti, dünya da Ev!

GİRİŞ

Bu çalışmayı, evin mükemmel, kutsal ve tartışmalardan azade bir şey olarak sorgusuz sualsiz kabul edilmesine alışmış bir topluma sunarken, bir açıklama yapmak gerekiyor.

Öncelikle açık ve kesin olarak belirtilmelidir ki bu kitabın amacı; evi muhafaza etmek ve geliştirmektir. Burada büyük ve kapsamlı eleştirilere yer verilmiştir ama bunların amacı ev yaşamının temel unsurlarını elimizden almak değil, bizi hem gereksiz olan hem de ev yaşamına ciddi zararlar veren koşullardan kurtarmaktır. Her insanın, her bekâr kişinin, her ailenin kendine ait bir evi olmalıdır.

Ev bireylere dinlenme, huzur, sükûnet, rahatlık, sağlık ve gerekli düzeyde kendini ifade etme olanakları sunmalıdır. Bu koşullar da çağın en iyi yöntemleriyle muhafaza edilmelidir. Ev, çocuk için mutlu olduğu ve gerçek anlamda gelişim gösterdiği yer, yetişkinler içinse mutlu oldukları ve dünyanın işçileri olarak ruhlarının ihtiyaç duyduğu o harika desteği buldukları yer olmalıdır.

Topluma sunabileceğimiz en iyi hizmeti sunmak ve elde edebileceğimiz en iyi bireysel gelişim ve ifadeyi bulmak için buradayız. Doğru ev, bu amaçların ikisi için de gereklidir.

Çocukluk yıllarının coşkulu anılarını, gençlerin ideallerini, yetişkin yaşamının sakin memnuniyetini barındıran, yaşlılara huzur içinde barınma sağlayan yerdir ev; burada bunlar hedef alınmayacaktır. Bunları kaybetmemeliyiz, aksine evrensel olarak daha çok benimsemeliyiz. Burada ileri sürülen sav, gerçek ev yaşamımızın evimize doğrudan zarar veren ve gerekli olmayan bir dizi koşul tarafından engelleniyor ve yaralanıyor olduğu ve bu koşulları bir kenara bırakmanın bizim yararımıza olacağı yönündedir.

Kutsallık unsuruna gelince; gerçekten kutsal olanlar, incelemeye tabi tutulabilir. Nitekim gerçek mucizeler karanlık bir odaya ihtiyaç duymaz, gizem ve gölgenin yeri gerçeklerin yanı değil, hokkabazların yanındır.

Ev bir insan kurumudur. Tüm insan kurumları gelişime açıktır. Ancak, tüm bu insan kurumları arasında özellikle değerli ve eski olan evi, kapalı tutmayı başarmışızdır, bu nedenle de diğerleri gibi gelişmemiştir.

Ev, insan yaşamında bunca olay yaşanırken geride bırakılmayacak kadar önemli bir etkidir; göz ardı edilemeyecek kadar geniş, derin ve yaygın bir etkiye sahiptir.

İnsanın nelerle karşılaşması ve nelere katlanması gerekirse gereksin, kişiliğinin oluşumunda ve yaşamının alacağı yönde ev her zaman temel bir etken olacaktır.

Evin sahip olduğu bu etkinin gücünü görmezden gelemeyiz, ancak bu kadar büyük bir gücün akıllıca yönlendirilmesi ve kısıtlanması için büyük bir itina ile bunu incelememiz gerekirken saf iyilikten ibaretmiş gibi kör bir bağlılıkla bu gücün önünde eğildik.

Birçok toplumsal kurumun yükselişine ve düşüşüne şahit olduk; değişime uğradıklarını, büyüdüklerini, çöktüklerini ve sona erdiklerini gördük. Kimi zaman kötülük kimi zamansa iyilik uğruna büyük çabalar verdiklerini gördük; buna göre de insan ırkının çıkarları için hangilerini inşa edeceğimizi ve hangilerini yıkacağımızı değerlendiren seçimler yapmayı öğrendik.

Tarihin erken dönemlerinde, deneyimsiz insanların yalnızca çocukların ve yabanıl zihnine mahsus düzeyde ürkek, yumuşak ve buna rağmen muhafazakâr bir çocuksu zihne sahip oldukları dönemlerde, tüm kurumlara içten bir saygı ve korku ile bakardık.

İlkel insanlar ister doğanın güçleri karşısında olsun ister sanatın, hemen hemen her şeyin önünde eğilip yerlere kapanmıştır. İbadet etmek, tapınmak, körü körüne peşinden gitmek yabanıl insanlarda içgüdüselidir.

Uygar insanın daha geniş bir bakış açısı, daha net ve daha düzenli bir beyni vardır. Saygısını bilgiye dayandırır ve kavrayışın

ışığında korkusunu yitirir; özgürlük ve özyönetim onu geliştirmiştir. Kolay kolay yerlere kapanmaz; bundan ziyade görmek, bilmek ve yapmak için cesurca başını kaldırır. Güçlü bir rahip kültürünün ezici baskısı altında eski zamanların karanlık ve acımasız batıl inançlarının yerine, farklı düşünen zihinlerin artmasıyla istikrarlı bir şekilde genişleyen ve sonunda ayırt edilemez hâle gelecek olan din ile hayatın o nihai birleşimine günbegün daha da yaklaşan hür ve büyüyen bir kiliseye sahibiz. Hükûmetlerde de o eski günlerin kaskatı despotluğu yerine yine benzer bir gelişim ve değişim söz konusudur; böylelikle her geçen gün tam özerkliğe adım adım yaklaşılmaktadır. Gelişmelerimiz büyük olsa da hem düzensizdir hem de ilginç engeller ve gerilemelerle bölünmüş hâldedir; buna ek olarak en yüksek seviyelere ulaştığında dahi bu gelişmelere, nedenlerini anlaması güç paralel bozukluklar eşlik etmiştir.

Bu uzun soluklu ilerleme döneminin tamamında, hareketli bir dünya beraberinde hareketsiz evi getirmiştir. Erkeğin özgür olduğu, kadınınsa hapsedildiği; erkeğin binlerce farklı endüstride uzmanlaştığı, kadınınsa hâlâ ev işlevleriyle sınırlı olduğu bir evden söz ediyoruz. Bunun yaşamanın doğru yolu, doğal yolu hatta tek yolu olduğuna hep inanmışızdır. Diğer her şey değişebilir ve değişti de zaten ama ev değişmemelidir. Bundan o kadar emindik ve hâlâ da eminiz ki sarsılmayan inançlarımıza ve taviz vermeyen direnişimize rağmen evin değiştiğini, büyüdüğünü, geliştiğini kabul etmeyi bütünü reddetmişizdir.

En yumuşak, en özgür, en esnek ve en değişken canlı madde beyindir ama aynı zamanda en çetin ve en bükülmez olanı da odur. İnancımız yeteri kadar güçlü olduğunda, gerçekler gözümüzde hakikatten ziyade hayallerden ibarettir.

Eve dair inançlarımız son derece derinlere iner ve tarihin akışında diğer inançlarımıza kıyasla daha az değişikliğe uğramıştır, ancak barındırdığı gerçekler bir hayli değişmiştir. Evin yapısı mağaradan obaya, obadan kulübeye, kulübeden eve, evden mahallelere veya kat kat yükselen “daireler” yığına dönüşmüştür. Ev işlevleri, eskilerde ortaya çıkan tüm meselelerden günümüzde geriye kalan

birkaç meşgaleye dönüşmüştür; evin mahkûmları, çok eşli gruplardan ve köle topluluklarından baba, anne ve çocuktan oluşan tek bir temel aile yapısına dönüşmüştür. Bunlara rağmen duygularımız aynı kalmıştır.

Toplumun ilerleyişinin, çevremizde ve kendi kişiliklerimizde var olan dünyanın birçok kötülüğü ile engellendiğine şahit olmuşuzdur. Bu kötülüklere elimizden geldiğince karşı gelmeye, hatta akıllı biçimlerde direnebilmek için onları belirli bir düzey incelemeye de çalıştık.

Bazı hastalıkların izini sürüp nedenini ortadan kaldırdık ve bu sayede o hastalıklardan kaçınabildik; “ince hastalık” veya diğer adıyla tüberküloz ile mevcut mücadelemizde olduğu gibi bazı hastalıklarına yeni yeni izlerini sürmeye başlıyoruz.

Belirli ahlak ve karakter bozukluklarını da benzer şekilde incelemeye başladık. Şimdi de toplumun yaşayan dünyanın bir parçası olduğunu ve diğer yaşam biçimleri kadar onun da doğal hukukun işleyişi altında var olduğunu öğreniyoruz.

Ancak hastalık, ahlak bozuklukları ve kişilikleri etkileyen tüm bu sosyal etkenlerle ilgili çalışmalarımızda en evrensel ortamımız olan evin mükemmel ve şüpheden uzak olduğunu savunmaya devam etmişizdir.

Esasında haklıydık. Ev, *temel doğası* itibarıyla saf iyiliğe sahiptir ve katetmesi beklenen gelişme ile daha da iyi olacaktır ancak toplumun ilerlemesiyle o da değişmelidir; bir dönemde tamamen yararlı olan bir ev türü başka bir dönemde büyük ölçüde kötü olabilir. Uzun süredir alışık olduğumuz bir ortamı dürüstlikle incelemeyi amaçlıyorsak belirli bir durumda duyduğumuz rahatlığımızın, hatta hissettiğimiz mutluluğun o ortamın iyi olduğunu kanıtlamadığını zor da olsa aklımızdan çıkarmamalıyız.

Rahatlık ve mutluluk çoğunlukla uzun sürelerde uyum sağlamakla bağlantılıdır. Alışık olduğumuz şeyleri severiz. Başka bir şeye alıştığımızda onu da severiz; eğer alıştığımız o şey gerçekten daha iyiye, bu değişimden yarar elde ederiz. Yorgun çiftçi için pal-tosunu çıkarmak için çorap kışanmış ayaklarını iskemleye uzat-

mak, eşinin pişirdiği akşam yemeğini önüne getirmesi rahatlık demektir. Yorgun bankacı ise üzerine bir sabahlık veya hırka almayı, ayağına terlik giymeyi, iyi giyimli ve elleri beyaz bir eşe sahip olmayı ve masasına hizmet edecek titiz bir hizmetçi veya görkemli bir uşağa sahip olmayı tercih eder. Evcimen Romalı ise, köleleri tarafından şatafatlı bir banyoya sokulmayı tercih ederdi. Tüm bu insanlar belirli bir ortamda rahatlık bulurlar ancak hepsinin çevresi farklıdır.

New Englandlı çiftçi, kölelerle dolu bir evi rahat bulmaz hatta bir uşağın varlığından bile bunalacaktır; New Yorklu bankacı ise eşinin kirli işler yaptığını görmekten hoşlanmayacaktır. İdealler hatta ev idealleri bile değişir; ne tür bir evimiz olursa olsun, yalnızca o evin içinde büyüdüğümüz ve başka evler bilmediğimiz için, o evi sevmeyi öğreniriz. Mahkûmları tarafından eşit derecede sevilen günümüzün evlerinde dahi geniş çaplı değişiklikler vardır. Öyleyse, içine doğan çocukların aynı ölçüde değer verdiği ve derinden sevdiği ama şu an bildiklerimizden daha da farklı bir ev hayal etmek neden imkânsız olsun?

Şunu bir kez daha hatırlayalım: Yaşamın amacı mutlu olmak, yalnızca fiziksel rahatlık hissetmek veya aile sevgisini aile bireyleri arasında alıp vermekten ibaret değildir. Hatırlayabildiğimiz kadarıyla “mutlu bir çocukluk” geçirmiş olabiliriz; ebeveynlerimiz tarafından bol ilgi görmüş ve şımartılmış olabiliriz, bütün dileklerimiz de yerine getirilmiş olabilir. Ancak bütün bunlar, o çok sevdiğimiz evin bize en iyi eğitimi ya da en iyi gelişimi sunduğunun garantisini vermez. Sarayın Işığı Nur Cihan, hiç şüphesiz sefa sürmüştür, ama başka bir çevrede bulunmak belki de onun akıl ve ruh sağlığı için daha faydalı olurdu. Burada gündeme getirilen sorular yalnızca mutlu evlerdeki rahatımız ve saadetimiz üzerine değil, aynı zamanda bu evlerin biçimlendirici etkisi üzerinedir; yani mevcut ev ideallerimizin ve koşullarımızın insanlık için talep etmeye hakkımız olan tüm şeyleri gerçekten yapıp yapmadığı sorgulanmaktadır. Evler sadece ırk, sınıf ve bireyler açısından farklılık göstermez, dönemden döneme de değişir.

Bu çalışmadaki eleştirilerin özü şudur: Ev, diğer kurumlarımızla orantılı olarak gelişmemiştir ve bu ilkel hâliyle diğer alanlardaki gelişimleri de önlemektedir. Buna ek olarak evin bugünkü yaşamımıza, doğru bir biçimde uyarlanması yapılan iki temel hata vardır: modern bir endüstri topluluğunda ilkel uğraşların sürdürülmesiyle kadınların bu uğraşlara esir edilmesi ve sahip oldukları sınırlı ifade alanları. Burada gerçek evin ve gerçek aile hayatının aleyhinde hiçbir söz söylenmemektedir ancak ev ve aile hayatının olmazsa olmazı olarak gördüğümüz birçok unsurun yalnızca gereksiz değil, aynı zamanda katiyetle yaralayıcı olduğu savunulmaktadır.

Ev, çok güzel bir idealdir ama başka ideallerimiz yok mudur? “Vatanım” ifadesi, “evim evim, güzel evim” ifadesine kıyasla bizi daha derinden etkiler. Evsiz bir kişiye acımamak elde değildir ama “vatansız insan” tarihin en dehşet verici ifadelerinden biridir. Anne ile çocuğu arasındaki sevgi çok güzeldir ama bundan daha yüce bir ilke vardır, o da birbirimizi sevmektir.

Yüce dinimizde insana tüm insanlığı sevmek ve onlara hizmet etmek öğretilir. İsa’nın her sözü ve her yaptığı evrensel hizmet yasa-sını gözler önüne serer. Hıristiyan’ın sevgisi bütün dünyaya uzanır; evde başlıyor olabilir ama orada kalmaz.

Dünyanın bütün demokrasilerinin eğilimi daha geniş, daha adanmış bir vatandaşlık bilincine, daha saf bir kamu hizmetine doğrudur. Çağımızın büyük sorunlarının hepsi büyük resmi, geniş konsepti, yapılan genel eylemi görmeyi gerektirir. İnsan yaşamında kaydettiğimiz böylesi ilerlemeler, bu daha büyük sevgi bağlamında gerçekleşir; bu ilerlemeler barış, güven ve dünya çapında karşılıklı hizmete yönelik bir yaklaşımda kaydedilmiştir. Fakat oldukça aşikâr olan bu ortak menfaat ilginç bir şekilde ilkel bencilliğin çatışan eğilimleri ile çelişir ve bu sayede etkisiz hâle getirilir. Bugünkü hâliyle zengin, birbirleriyle ilişki içinde olan ırkların bilinciyle geniş, açığa çıkarılan geçmişin bilinciyle derin, sahip olduğumuz evrensel bilgi ve kuvvetle güçlü olan kişisel yaşamlara sahibiz ama yine de mutsuz hayatlar sürüyoruz. Kafamız karışmış durumda, hatta şaşkına dönmüş hâldeyiz. Hayat karmaşıktır ve görevlerimiz çelişki içindedir;

bağlı kuşlar gibi uçup yere çakılıyor. Tıpkı limana demir atmış olmasına rağmen yelkenleri açılmış ve bacası tüten gemiler gibi yeni güçlerimiz eski kısıtlamalarımızla çatışmaktadır.

Burada, bu düzensiz kişilik gelişiminin, bu çelişkili sosyal eylemin ve yaşamımızdaki bu yıpratıcı huzursuzluğun nedenlerinden birinin, biz farkında olmasak da evlerimizden kaynaklandığı öne sürülmektedir; bu neden, evin özünü oluşturan o ölümsüz etkenlerde değil, ev yaşamının şimdiye dek çoktan olaysız biçimde aşılmış olması gereken aşamalarında yatar. Kimsenin değerli bulduğu şeyleri kaybetme korkusuyla tir tir titremesini istemeyiz. Değerli olan değerli kalır, daima da öyle kalacaktır. Doğanın yasalarının yerine getirilmesi için bunun veya kendi önemsiz yerel geleneklerimizin gerekli olduğunu varsaydığımızda bu yasalara yeterince saygı göstermediğimizi görebiliriz.

Hepimizin sevdiği ve içinde büyüdüğü evleri olabilir, ama yarımızın başka hiçbir şeye asla sahip olmaması şartı olmadan da bu evlere sahip olabiliriz. Hepimizin dinlenebileceği ve huzur bulabileceği evleri olsun, ama bu evlerin nüfusun yarısı için durmaksızın çalışacakları ve hizmet edecekleri yerler olması gerekmesin. Ev ve güzelliği, ev ve konforu, ev ve yorgun sinirlere sağladığı canlılık, yıpranmış kalplere verdiği ilham; bunlar değişme veya yok olma tehlikesi altında değildir. Ancak güzellikten dağlar kadar uzak, sınırları bu denli yıpratıcı ve kalbi bu denli körelten evi; hizmet, alın teri ve hayal kırıklığı anlamına gelen ev yaşamını; gençliği, güzelliği, yaşam coşkusunu, erkeğin büyük emeğini ve kadının daha da büyük sevgisini sinsice içine çeken o girdabı memnuniyetle değiştirebilir ve güvenle ortadan kaldırabiliriz. Büyümek ve özgür olmak isteyen çocuk için; huzursuz ve asi oğlan çocuğu için; bir kaçış yolu olarak görmesi nedeniyle alelacele evlenen kız çocuğu için; gömleğini giyip iki yakasını bir araya getirmeye çalışan ve küçük sığınağının durmak bilmeyen taleplerini karşılamaya hayatını adayan erkek için; hayatını gece gündüz bu sığınağa hizmet etmek için alın teri döken binlerce ve binlerce kadın için evin hapishane, işyeri ya da içindekileri yakıp kül eden bir ateş olması gerekmediğini düşünmek kötü bir öneri olmayabilir.

Ev, bu hoş sözcüğün ifade ettiğı tüm anlamlarla birlikte, her birimiz için en iyi hâlini almış, yersiz harcamalarından arınmış, eziyetlerinden kurtulmuş, hepimizi yönlendirip yükselten ilerlemenin saygın akımlarına açık bir yuva anlamına gelebilir. İşte bu eve sahip olabilir ve bunu sonsuza dek yaşatabiliriz.

Dolayısıyla bu kitabı, çıldırmışçasına gelenekleri yıkan biri olarak değil, çok değerli bir ağacı cesurca budayan biri olarak ortaya koyuyorum. Konu için neyin hayati önem taşıyıp neyin taşımadığını sorgular ve eve yapışmış şu ya da bu fazlalıkların kesilip atılmasıyla gerçek ev yaşamının daha önce hiç görmediğimiz düzeyde iyi bir düzene erişebileceğı ve iyiliğe yarayacak daha fazla verim elde edebileceğı yönünde genel iddialarda bulunur.

BÖLÜM I

EVİN EVRİMİ

Evrim yasalarını insan yaşamının aşına olduğumuz gerçeklerine uygulamakta hem yavaş davranmış hem de isteksiz olmuşuzdur. Diğer her şey ilerlemiş olabilir ama biz kesinlikle yerimizde saymışız; ilerleyen kafiye dâhil olmayan üstün gözlemciler olmuşuzdur. En eski zamanlardan bu yana insan ırkının aklında hâkimiyet kurmuş olan fikirler bir günde silinmeyecektir; insanın yaratılış şemasında normalin üstünde bir varlık olduğu fikri sahip olduğumuz en eski fikirlerimizden biridir. Her zaman özel bir düzenle yaratıldığımızı, belirgin şekilde kendimize özgü adet ve geleneklere sahip olduğumuzu, bu adet ve geleneklerimizin “seviyesi bizden düşük hayvanlar”inkinden dağlar kadar farklı olduğunu varsaymıyızdır.

Şimdiyse, ardı ardına çarpan büyük kanıt dalgaları, dünyanın süregelen yaratılışının uzun öyküsünde boşluklar olmadığını gösterir; biz bazı sayfalarını kaybetmiş olabiliriz ancak bu öykü bir zamanlar kesintisizdi. Gezenimizde yaşamın ilk kıvılcımları ile günümüz arasında bir kesinti yoktur. Hayat aralıksız bir çizgidir, sürekli akıp giden, durmak bilmeyen bir akarsudur; daha doğrusu, uzamaya devam eden ölümsüz bir ağaç gibidir. Dallarından bazıları kuruyup dökülürken diğerleri yolun yarısında sınırlarına ulaşır, fakat ana gövdesi göğe uzanmaya devam eder. Biz bu gövdenin zirvesinde büyümeye devam ederiz ancak hâlâ alt dallarına ait özelliklerin çoğunu yanımızda taşıyoruz.

Bu uzun yaşam yolculuğunun hangi aşamasında ev adını verdiğimiz bu yararlı, kutsal kurum ile tanıştık? Ev, yeni bir kurum mudur? İbadethane, okul ya da postane gibi özellikle insana mahsus bir kurum mudur? Hayır. İzleri insanlığın, memelilerin, omurgalıların

çok öncelerine sürülebilir; böceklerde dahi evin en ayrıntılı ve karmaşık biçimlerine rastlayabiliriz.

Ev nedir? Ev fikri genellikle aile olgusuyla bağdaştırılmaktadır; yavruların doğup yetiştirildiği yer, üreyen grubun ortak barınağı olarak değerlendirilmektedir. Bu sözcük, dağılmayan başka grupların sahip olduğu ortak barınak ve herhangi bir bireyin mütemadiyen kalıp alıştığı yer için de geçerlidir. Bireysel olarak veya grup hâlinde herhangi bir yerde sürekli olarak yaşamak, o yeri ev yapar; eski mahkûmların bile nihayet serbest bırakıldıklarında aşına oldukları hücreye geri döndükleri bilinmektedir, çünkü orayı “ev” gibi görüyorlardır. Ancak burada tartıştığımız anlamıyla “ev,” ailenin, diğer bir deyişle üreme amacıyla bir araya gelen grubun sığınağıdır. Bu bağlamda arı kovanları da insanlara ait herhangi bir yerleşim yeri kadar evdir, hatta belki daha da çok. Günümüzün pahalı köşkleri kadar Eskimoların kardan kulübeleri, Amerikan yabanılların başlarını soktukları postlu çadırları, mağara sakinlerinin kayalarla çevrili barınakları da evdir. Çayır köpeğinin yuvası, tilkinin ini, kuşun yuvası, minik denizatinin yuvası da evdir. Annenin, özellikle de babanın yardımını alırken yavrularını beslediği ve koruduğu yer neresiyse o an için orası evdir.

Bu durum, bu fikre olan bağlılığımızın dipsiz bir derinliğe sahip olmasının nedenlerini anında gözler önüne serer. Milyonlarca yıl boyunca her nesilde yeniden doğmuş ve dur durak bilmeden devam eden aynı şiddetle korunmuştur. Ormanın tüylü yavruları güvende ve rahat oldukları yaprak dolu yuvalarında, o sıcacık dinginlikte, annelerinin yanında bilinçlenir; zira anne, bebeğin bütün dünyasıdır. Üstünkörü değindiğimiz “Annesiz ev olur mu?” ifadesi, en büyük gerçeği ortaya çıkarır; onsuz bir ev asla olmaz. Ev adını verdiğimiz, kökleri çok derinlere uzanan bu kavramın oluşumunu bu kaynaklardan sürebiliriz.

Bu sözcüğün kapsadığı harmanlanmış duygular, yaşamın ilk gereklilikleri ve en değişmez keyiflerinden oluşur: barınma, sessizlik, güvenlik, sıcaklık, kolaylık, rahatlık, huzur ve sevgi. Bunlara yemek yemeyi de eklersek hayvanların memnuniyetiyle tamamen sağlanmış

olur. Yuvası onun için gerçekten de cennettir. Yuvası olan hayvan için dışarısı bir heyecan, zahmet ve tehlike dünyasıdır. Az ya da çok bir yenilme tehlikesi altında olmasına rağmen beslenmek için dışarı çıkar; avını yakalayıp yuvasına taşıyabilirse de dünyanın en mutlu hayvanı olur. Genellikle avını düştüğü yerde yemek zorundadır ama bu durumda da ev yemekten sonra kestirebileceği yerdir.

Otçullarda ise ev düşüncesi yoktur. Bu uysal ot yiyiciler; tayla-rını, yavru geyiklerini, oğlaklarını, buzağılarını ve kuzularını nerede denk gelirse doğurup açık havada rastgele beslenir. Çim gibi zayıf bitkisel besinleri sürekli takip etmelilerdir, evleri ya da yemekleri-ni taşıyacak kolları olsaydı bile eve kucak kucak yemek götürmeye vakitleri yoktur. Fakat etobur hayvanların çok sevdikleri yuvaları vardır hatta her an tehlike içinde yaşayan küçük ürkek hayvancık-lar da anında sığınabilecekleri evlere sahiptir. Hayvanlardaki bu tat-min olma hissinin derin kökleri, daha sonra gelişen ve biz insanlar arasında ev fikrinin bu denli kutsanmasına yol açan duygusallığın temelini oluşturur. Bu ilkel kökleri oluşturan hem hava muhalefet-lerine hem de düşmanlara karşı koruma sağlayan sığınaktır.

İlginç bir şekilde, kötü hava koşulları ile eve duyulan sevgi arasında hâlâ güçlü bir bağlantı olduğunu belirtmek mümkündür. Dış mekânlarda rahat ve mutlu olabilirsiniz ama sonra sokaklardaki, pazar yerlerindeki, kafelerdeki, meydanlardaki hayatı görürsünüz. Nemin, karanlığın ve soğğun hâkim olduğu, yağmur ve rüzgârla, kar ve buzla nahoşluğa bürünen yerlerde insanların ateşin başına toplandığını görür, bundan kıvanç duyduklarına şahit olursunuz; bu da insanların mecburiyetlerini zevke çevirdiklerini gösteren örnek-lerden biridir.

İnsanoğlu, hayvanlardaki barınma ihtiyacı ve hayvanların eve gösterdiği sevgi ile hayatına başlamıştır. Buna hızla yeni ihtiyaçlar ve yeni duygular eklemiştir. İnsanın maharetli vahşiliği ve kendi türünü avlama konusundaki eşsiz alışkanlığı, birdenbire yeni bir gerekliliği doğurmuştur: savunma için güçlendirme. Birçok hayvan, diğer hayvan türlerinden gelebilecek saldırıların korkusuyla yaşar ve ellerinden geldiğince savunma yuvalarının savunmasını güçlen-

dirir ancak çok azı kendi türlerinden gelen saldırıların tehlikesi altındadır. Gerçekten de karıncalar bazen savaşır; arılar kimi zaman yağmacıdır ancak insan kendi ırkının yok edicisi olarak açık bir üstünlüğe sahiptir. Bu birbirini avlama alışkanlığından, kuvvetlendirilmiş ev ihtiyacı doğmuş ve böylece evlere bağlı güvenlik duygusu büyümüş ve derinleşmiştir.

Konfor duygusu, kolaylıkları çoğaltmayı öğrendikçe arttı; bu kolaylıkların sayısı arttıkça da onlar olmaksızın başarıma gücümüz azaldı. Herkesin, evinde yerde oturduğu dönemlerde ev rahatlık açısından dış dünyaya karşı büyük bir üstünlük sağlamıyorken artık herkes evinde sandalyede oturmaya başlayınca evler üstünlük sağlamaya başlamış ve artık kolay kolay yere oturulamaz hâle gelmiştir. Böylece ev kavramının içinde güvenlik ve rahatlık gelişmiştir. Sığınma algısı da kapı, pencere ve perdeler bize daha da çok koruma sağladığı için daha karmaşık hâle gelmiş ve soğuk havalara karşı bizi daha hassas hâle getirmiştir. Dış dünyada savaşlar arttıkça evdeki barış, dünyanın gürültüsü arttıkça evdeki sükûnet, birbirimizden nefret etmeyi öğrendikçe de evde hissettiğimiz sevgi daha değerli olmuştur. Dışarıda yaşam ne kadar tehlikeli ve saldırgan olursa, evin temel erdemlerine o kadar sıkı sarılırız. Bunun aksine, cennet tasavvurumuzda melekleri, evlerine bağlı olarak değil –tabii eğer evleri varsa– hepsini kapsayan daha büyük bir sevginin içine memnuniyetle karışmış olarak hayal ederiz. “Benim evim cennet,” dediğimizde bunların tamamını kastederiz.

Tüylü atalarımıza kıyasla yavruların bakımı ve barınması bizim için çok daha büyük bir meseledir. Olgunlaşma sürecimizin daha uzun olması nedeniyle artık tek eşli evliliklere ve kalıcı evlere sahibizdir. Hayvanlar, eşlerini ve evlerini her yavruyla değiştirebilirken bizde bunlar örtüşür. Bu örtüşen, uzun süreli bebeklik çağı bize henüz farkına varmadığımız düzeyde yarar sağlamıştır.

Böylelikle, evde bakılan tüm hayvanlara daha fazla sahip olduğumuzu ve daha fazla önem verdiğimizizi görüyoruz; ayrıca, onların bilmediği birçok ev idealine sahibiz. İnsan gelişimindeki ilk basamaklardan biri atalarımıza tapmaktır. Bizden düşük seviyede

bulunan hayvanlarda, ebeveynler görevlerini neşeyle, istikrarla ve özverili bir şekilde yapar ama karşılık bekleme düşünceleri yoktur. Üreme yasası, ırkın gelişimi için bireyi acımasızca feda ederek işler ve bu birey, diğer bir deyişle ebeveyn, hiçbir zaman özel bir saygı veya minnet talep etmez.

Fakat bizim için bu durum farklıdır. Yavrularımız daha uzun yaşadığı ve daha fazla bakıma muhtaç olduğu için onlarla olan ilişkimizin daha çok farkına varırız. Böylelikle ilkel çağların ebeveynleri çok geçmeden çocukları üzerinde bir hak talep etmiştir; çocuk da tamamen yardıma muhtaç ve ebeveynin kontrolü altında olduğu için bu geriye dönük yüce kuramı insan ırkının zihnine yerleştirmek uzun sürmemiştir. Bunun doruk noktalarını, bir zamanlar çok yaygın olan ve Çinliler gibi en eski, diğer bir deyişle en ilkel medeniyetlerin bazılarında hala baskın olan atalara tapınma adını verdiğimiz inançta görebiliriz. Evlere kutsallık unsuru katan, atalara bu şekilde tapılmasıdır. Roma medeniyetine kadar uzanan eski dönemlerde, bu inancın gücü o kadar kuvvetliydi ki evler hâlâ, yok olmaya yüz tutmuş, çağ dışı kalmış yaşlılardan ibaret olan bir grup ev tanrısının tapınağıydı. Günümüzde de henüz Roma medeniyetinin bu etkisinden kurtulmuş değiliz. Hâlâ “ev sunağı”nı, tedavülde kalmış şairane sözlerle övüyoruzdur.

Ailenin geçici bir üreme grubundan kalıcı bir sosyal gruba genişletilmesi, insanların ev fikrine kattığı bir başka eklemedir. Yavrutluk döneminin tamamı boyunca bir delikte yaşamış olması minik tilki için o deliği tanıdık ve değerli kılar. Hayatı boyunca bir yuvada yaşamış olması karga için o yuvayı daha tanıdık ve daha değerli kılar. Fakat nesiller boyunca tek bir evde yaşamış olmak ve kişinin artan bilincinin üzerinde “atalarımın evi” fikrinin belirmesi, bu eve atfettiğimiz itibar hissini ve değeri olağanüstü ölçüde büyütecektir.

Ev duygusunun bu şekilde gelişmesi elbette ki özel mülkiyet hakları kuramına ve bir başka hususi uzmanlık alanımız olan kan bağlarının yüceltilmesine dayanır. Sosyal yapımızın tamamı aslında, sosyal gelişim ve sosyal eylemle beraber sosyal ilişkilere, diğer bir deyişle bireyler arasındaki özel hizmetlerin değiş tokuşuna dayanır.

Ancak biz, henüz yol yordam bilmediğimiz zamanlarda bu geleneği başlatıp sonrasında da körü körüne sürdürerek insanlar gibi ruhsal bağlar kurmak yerine hayvanlar gibi fiziksel bağlar kurmanın daha önemli olduğunu varsaymışızdır. Bu nedenle anne, baba ve çocuk-tan oluşan ilk aile grubunu sonu gelmeyen uzak akrabalara kadar genişletmiş ve görevlerimizi, amaçlarımızı, erdemlerimizi ve başarılarımızı yalnızca bu gruba bağlamaya çalışmışızdır. Bunun bütün kalıcı evler üzerindeki etkisi de evle bağdaştırılmış duyguların ister istemez daha da genişlemesi ve derinleşmesi olmuştur.

Bununla birlikte insan yaşamının, eve yönelik duygularımıza büyük ölçüde katkıda bulunan bir unsuru daha vardır, o da kadınların konumudur. Kadınları evle durmaksızın bağdaştırma alışkanlığımız hiç kuşkusuz, az önce sözü edilmiş örtüşen bebeklik dönemlerinde yükselişe geçmiş ve giderek artmıştır. Ancak bu eğilim, kadınların sahiplenilmesi geleneğinden kaynaklanan itici gücün yanında hiç kalır. Kadınlar hakikaten mülk hâline gelmişlerdi. Atlar, postlar, silahlar gibi satılmış, takas edilmiş ve miras bırakılmıştı. Tıpkı ev gibi onlar da erkeğe aitti; hepsi tek bir mülk grubunu oluştururdu. Kadının bu şekilde eve zalimce tutsak edilmesinin ardından cinsiyetler arasındaki uçurumun sürekli genişlemesiyle, “dış dünyayı” yalnızca erkeklerin yetki alanı, “evi” ise yalnızca kadınların yetki alanı olarak değerlendirmeye başladık.

İnsan ırkının ilerleyen kolunu oluşturan erkek, toplumu düzene sokarak ve kadın ile evi sonsuza dek tek ve bölünmez olarak kalbinde saklayarak elinden geldiğince dış dünyaya atılmıştır. Bu, erkeğin sahip olduğu ev ideallerine hafif bir çekicilik katarken bir yandan da ev faaliyetlerini küçümsemesine yol açar. Erkek için ev, tüm canlılar için olduğu gibi her şeyden önce anne demektir ancak bundan sonra ve artan bir şiddetle de kendine özgü haremi anlamına gelir; artık hiç olmadığı kadar tek eşli olsa da burası en değerli varlığını sakladığı gizli yerdir.

Bu nedenle, “ev” sözcüğü insan zihninde, fikirler ve duygulardan oluşan büyük bir karmaşık grubun kökenine dokunur; bu fikir ve duyguların kimi insanlardan daha eski, kimi ise kaynaklarını tes-

pit edebileceğimiz kadar yeni, kimisi yaşamın diğer yasaları kadar gerçek ve vazgeçilemez, kimisiyse insanoğlunun diğer hataları gibi yanlış ve gereksizdir. Bu, en eski olanların bugün bizim için doğru olduğu, eski atalarımız için doğru olduğundan bizim için de öyle olması gerektiği veya yeni benimsediklerimizin de dolayısıyla yanlış olduğu anlamına gelmez.

Yapılması gereken, bu eski kurumun evriminin seyri hakkında net bilgilere erişmek ve uğradığı değişikliklerin nedenlerini anlamaktır; biz de bu sayede bugün ev yaşamında hayati önem taşıyan ve kalıcı olanları, gereksiz ve zararlı olanlardan ayırabiliriz. Evin temelini oluşturan bütün bileşenlerin evriminin kökenlerine kolayca inebilir, önemsiz olanların başlangıçlarını saptayabilir, daha önceki biçimlerinin zorla muhafaza edilmesinden doğan kötülükleri ortaya çıkarabilir; kısacası evin evrimini diğer herhangi bir yaşam biçiminin evrimini incelediğimiz gibi tamamıyla inceleyebiliriz.

Diğer bütün gerekliliklerin altında yattığı düşünülen o temel ihtiyaç olan güvenlik ve barınmayı, barınanların hava koşullarından ve düşmanlarından korunabileceği bir yer olması zorunluluğunu ele alalım. Yuvasını kuranlar, oyuğunu kazanlar, mağarasını seçenler ev yapımında güdülen bu amaçla hareket eder; böcekleri, hayvanları, yabani insanları ve modern mimarları bu amaç yönetir. Tehlikeler değişir ve ev de tehlikeye uyum sağlayacak şekilde değişmelidir. Mağaralar yetersiz kalınca göl sakinleri konaklarını suyun üzerine inşa etmişlerdir; köprülerini indirmedikleri sürece güvende olmuşlardır. Açılır kapanır köprüler, göl olmadığı zaman yapay bir hendek yapılması gerektiğinde bile uzun bir dönem güvenlik unsuru olarak sürdürülmüştür. Esas tehlike soğuk olduğunda, mesela Kuzey Kutbu'nda olduğu gibi, evleri kalın ve küçük inşa ederiz; sıcak olduğunda, kalın ve büyük inşa ederiz; nem olduğunda, yüksek bölgeleri seçer, evin zeminini yükseltir, giderler döşeriz; rüzgâr olduğunda, korunaklı bir eğim arar, eğim yoksa evi korumak için rüzgâr kırıcı olarak ağaçlar diker veya en kötü durumda kasırga sığınakları inşa ederiz.

Evlerimize önce özenle sıva yapıp camlar takarak, sonra ısıtma yöntemleri uygulayarak ve halılar döşeyip perdeler takarak

katettiğimiz kademeli gelişme, insanlığın büyük düşmanı olan tutuculuk ile devamlı değişikliğe uğrayan bu güvenlik ve sığınma yollarıyla ilerleme kaydetmiştir. Daha derin sorunlarda olduğu gibi eski alışkanlıklarımızı sürdürme konusundaki sarsılmayan çabamız, bu mekanik ayrıntılarda değişen koşullara serbestçe uyum sağlamamızı engellemektedir. Eski alışkanlıklar en çok ihtiyarlar için değerlidir; evi en çok yönetenler de her zaman ihtiyarlar olduğu için bu kurum değişen koşulların oluşturduğu etkilerin kıvılcımlarına yanıt vermekte oldukça yavaştır. Keldaniler yıllarca tuğladan evler inşa etmiştir, zira ellerindeki tek inşaat malzemesi kildi. Taşı bol Asur'a yayıldıklarında güneşin sıcağında pişen tuğlalarla, yani yalnızca ve yalnızca kerpiçle büyük saraylar dikmeye soğukkanlılıkla devam etmişlerdir. Tahta geçen her yeni kral, bir öncekinin gururla inşa ettiği çatırdayan teraslarını terk edip bir o kadar kısa ömürlü bir teras daha inşa etmiştir. Atalarımızın ev üzerindeki tesiri diğer bütün insan kurumlarına kıyasla daha baskın olmuştur ve bu etki mutlaka geriye dönüktür.

Günümüzde toplumsal evrimin biriken akımlarında ve özellikle de ilerlemeden korkmayan Amerika'da, bu geriye dönük yoğun eğilim kısmen aşılmaktadır. İşler şimdi o kadar hızlı ilerliyor ki bir insan yaşamında bile değişimler sayılabilecek kadar çoktur; sonunda insan ilişkilerinde bir hareket hissi var ve bu sayede bu sağlıklı değişim süreçleri özgürce hareket edebilecek alanlara sahip olabilir. Bugün ev inşa edenlerin karşılaştığı tehlikeler, eski çağlarda karşılaşılanlardan oldukça farklıdır ve bunlar da sorunlarımızın çoğu gibi, büyük ölçüde kendi oluşturduğumuz tehlikelerdir. Depremler ve seller hâlâ mekân ile malzeme seçimlerimizi kısmen yönlendirmekte ve elbette iklim her zaman hesaba katılmaktadır ancak şehirlerimizdeki en büyük tehlike yangındır; ikinci büyük tehlikeyse evin kendi pisliğidir.

Bize göre yabanıl topluluklar kirlenmeye alıştı ama onlar kemik ve külden oluşan küçük yığınlarını barındırmaya yetecek boyuttaki temiz bir dünyada yaşardı ve kendi çadırlarına herhangi bir döküntü yayıp yaşam alanını batırmazlardı. Bizse, çok daha büyük

evlerimizde, çok daha ayrıntılı yaşam süreçlerimizle ve kadınları tamamen eve hapseden bu eski sistemimizle, evde sonu gelmeyen bir atık madde birikimi oluşturmaktayız. Bu atıkları geçici olarak ortadan kaldırma çabası, ev işlerinin temel alanlarından biridir; bu atıkları üretme çabası da bir diğeridir.

Tıpkı bitişik besin parçacıklarını emen ve mikroskobik atık kalıntılarını ortadan kaldıran minik bir şeffaf hücreden başlayan, karmaşık fizyolojimizin çok büyük bir bölümünü oluşturan ayrıntılı sindirim süreçlerine kadar uzanan evrimin seyrini izleyebileceğimiz gibi bu ev süreçlerinin, mağara sakinlerinin kemik kemirip bunları köşedeki kemik yığınına atmasından başlayıp renkli menülerden seçebileceğimiz onlarca çeşit atıştırmalık yiyeceğe kadar uzanan evrimini izleyebiliriz. Farklı uluslarda sonuçlar değişiklik göstermektedir; her ulus kendi yönteminin doğru olduğunu varsayar ve bu varsayıma dayanarak sözde ihtiyaçlarını karşılamak, yerel hedefine ulaşmak ve görevini kavradığı kadarıyla yerine getirmek için çaba sarf eder. Bu alışkanlıkları ve gelenekleri; yaşam, sağlık, mutluluk ve kişilik üzerindeki etkilerini temel alarak değerlendirmekse hiçbir ulusun aklına gelmez.

Konforun gösterdiği gelişimin izleri de güvenliğin evriminin izleri gibi sürülebilir. İlk başta rüzgârı ve yağmuru uzak tutan her şey, minik hayvanların sıcak kalmalarını sağlayacak herhangi bir küçük delik rahattı. Ardından modern konforlarımızın eskiye dayanan temel taşı belirmiştir: Yatak, diğer bir deyişle kişiyle kaya arasındaki yumuşak bir şey ya da kişiyle zemin arasında kuru bir yüzey. Kolaylığın üst düzeye çıkmasıyla ve becerilerimizin artmasıyla, ördekleri ve kazları soyup soğana çevirerek hassas gövdelerimizi yaslayabileceğimiz kuş tüyünden yığınlar yapana kadar, ardından da pahalı modern döşekler yapana kadar bu durum devam etmiştir. Zemin önce toprakken sonra bastırılmış kil zemin, tuğla, taş ve ahşap zemin hâlini almıştır. Sazlar ve kum yerini halılara bırakmıştır; bir zamanlar yalnızca hayvan postundan oluşan bu halılar, şimdi Doğu'nun, yılların kerametli işçiliğiyle dokunmuş halılarına veya Batı'nın gösterişli halılarına dönüşmüştür. Gelişmeler işte bu yön-

de seyretmiştir. Böylesi büyümeler daima basit başlangıçlardan yola çıkar, sonra gitgide daha çok ıslah edilmek ve sayılarını biraz daha artırmak üzere gelişim yasaları altında doğal ilerleme sürecinden geçer. Değişen koşulları takip eden temel değişiklikler mutlaka olacaktır ama meydana gelen evrimleşmeyi olabildiğince dizginleyecek olan o bozulmayan ev geleneklerinin aşağı çekme gücü de mutlaka beraberinde gelecektir.

Bunu mobilya ve eşyalarda gözlemleyebilirsiniz: Oturmak için bir taş veya tahta parçası, üzerine uzanmak için bir post, yiyecekleri koymak için bir raf. Gözlerinizin önünde o tahta parçasının değiştiğini ve filizlenecek olan bacakları üzerinde tarihin basamaklarını tırmandığını görürsünüz; önce tabure, sonra sandalye, koltuk ve kanepenin şeklini almıştır. Şimdiyse bizi yerden uzak tutmak için evlerimize doldurabileceğimiz oturma mobilyalarında sonsuz bir çeşitlilik mevcuttur. Bunlar dolduruldukça, içlerine yaylar takıldıkça ve dışları kumaşlarla kaplandıkça insanlığın tamamı yepyeni bir görünüme kavuşmuş gibi olur. Ayakta durmak yürümekten çok daha yorucudur. Eve hapsolursanız fazla yürüyemezsiniz; bu nedenle oturmanız gerekir, özellikle de sabit olmanızı gerektirecek görevlere sahipseniz. Böylelikle eve bağlı yaşayan kadın oturdukça oturmuştur; bunca oturma da daha yumuşak koltukları gerekli kılmıştır. Büsbütün eve bağlı olan harem kadınları için oturma bile çok yorucuydu; hâl böyle olunca kanepelere eklenen yastıkların ardı arkası kesilmemiş, uzanıp yatmaların da sonu gelmemiştir. Bu sonuç, kemikleri sağlam, kasları sert, hareket özgürlüğü olan kuvvetli Kızılderili kadınlarından oldukça uzaktır ama dini ve sosyal düşüncelere dayanan bazı değişikliklere uğramış evrim sürecinin bir neticesi olduğu kesindir.

Evlerimiz, diğer fikirler ve alışkanlıklar nedeniyle aşırı düzeyde konforlu değildir; kadınlarımız çoğu zaman yastıklı sandalyeleri tercih etseler de hâlâ doğrulup dik oturabilirler. İş hâlâ büyük ölçüde baskın olması mutluluk veren daha normal işçi sınıfları arasında ne oturma eylemi ne de yastıklar o kadar yaygındır. Sıradan bir evde çalışan bir kadın nadiren oturur, oturduğundaysa bütün sandalyeler iyi gelir.

Dekorasyonda bu uzun ve çeşitliliğe sahip evrim hem normal büyüme sürecinde hem doğal fazlalıkta hem de tamamen anormal varyasyonlarda açık ve belirgin biçimde görülebilir. Bu öyle geniş bir çalışma alanıdır ki “Evde Sanat” bölümünde ayrıca ele alınacaktır.

Burada hedeflenen amaç yalnızca şudur: Başka kurumlarda da geçerli olan yasaların aynısı altında işleyen bir kurum olarak evin sürekli değişimi ve büyümesi hakkında genel bir izlenim sağlamanın yanı sıra geçmişini hatırlama, kaydetme ve kutsal kılma olarak sıralayabileceğimiz insan niteliklerimizin bu büyüme üzerinde oluşturduğu engelle yönelik genel bir bakış sunmak. Ev, diğer bütün insan olgularından çok daha ağır bir engelle maruz kalmaktadır. Ev bizim için mazinin vücut bulmuş hâlidir. Sahip olduğumuz en eski varlığımızdır ve gönüllerimizde diğer varlıkların barınamayacağı kadar derinlerinde barınır. Bilincinde olduğumuz dünya düşüncesi daima olayların akışının çok gerisindedir; bu da en çok bu düşüncüyü öne çekmeye çalıştığımız alanlarda geçerlidir. Ancak hiçbir yerde hatta dinde bile, uzaklığı mümkün mertebe korumak için daha belirgin, ısrarlı ve evrensel girişimler olmamıştır.

Evreni ayakta tutan büyük merkezkaç kuvvetini tanımlarken kullandığımız o yetersiz kalan “değişme eğilimi” ifadesi en çok erkeklerde kendini belli eder. Erkek, doğası gereği değişime uğrayandır, kadınsa doğası gereği tutucu olandır. Zihninde kadını zorla eve bağlayarak ve bedenen onu orada kalmaya mecbur ederek, kendisini ise dışarı çıkararak ve evden olabildiğince uzaklaştırarak erkek, toplumsal ilerlemenin genişleyen yollarını evden uzaklaştırmış ve alabildiğine dişil hâle gelen kadını evdeki aşırı düzey tutuculuğa terk etmiştir. Doğu gibi bu durumun doruğa ulaştığı yerlerde ilerleme en aza iner; Batı gibi bu durumun en hafif olduğu yerlerdeyse ilerleme en yükseğe çıkar; ancak Batı’da bile bütün kurumlar arasında en az gelişme göstereni evdir. Ev, insan hayatının bir parçası olarak bir şekilde hareket etmelidir, ancak bu hareket dışarıdan, yenilikçi erkekler aracılığıyla gelmiştir ve ne yazık ki hareketsiz kadın üzerindeki yavaş etkisi nedeniyle geride kalmıştır.

İlerleme oranındaki bu farklılık evin fiziksel yapısında, ona ait işlerin süreçlerinde ve evle en yakından bağlantılı fikirlerde gözlemlenebilir. Ev yapısının fiziksel evriminin üzerinden aceleyle geçtik; zira geçirdiği değişiklikler her ne kadar büyük olsa da aşırı derecede eve bağlı dünyadaki benzer güzergâhlarda görülen değişimlerle karşılaştırılmazdır. Dahası, bu tür değişiklikler, daha hızlı şekilde ilerleyen dış dünyada sahip olduğu konumdan gelen özgür erkekler tarafından getirilmiştir.

Belirgin şekilde ev yapımı olan ürünler çok daha az değişikliğe uğrar. En büyük gelişmeleri evin fiziksel özelliklerinde, planında, yapısında, malzemelerinde, mobilyalarında ve dekorunda gözlemle-
riz, çünkü bunların hepsi dış dünyadaki büyümenin bir parçasıdır. Bize kalan ev meşgalelerinde daha az ilerleme görürüz. “Ev işleri” ifadesinin özel bir tür işi değil, her türlü işin dâhil olduğu bir gelişim aşamasını, belirli bir düzeydeki işleri kapsadığı daima akılda tutulmalıdır. Bütün işler bir zamanlar “ev işi” idi, diğer bir deyişle evde ve ailenin çıkarları için gerçekleştiriliyordu. O uzak çağlardan bu yana bütün meşgaleler daha yüksek mertebelere taşınmıştır ancak haklı olarak “ev işi” şeklinde sınıflandırılan bir iki meşgale daha vardır zira bunlar dünyadaki ilkel vaziyetlerini hiç terk etmemiş tek uğraşlardır. Bu, evin incelenmesinde çok büyük ve önemli bir aşamadır, bu nedenle daha sonra bu konuya ayrıca yer verilecektir.

En küçük gelişmeleri ev fikirlerinde görürüz. Ev, özünün aksine fiziksel yapı olarak çok değişikliğe uğramıştır. Yine özünün aksine, işlevlerinde de kısmen değişikliğe uğramıştır. Ancak, evi yöneten kavramlarda hem can sıkıcı hem de tehlikeli bir düzeyde az değişim meydana gelmiştir. Fikirler doğal olarak gerçeklerle birlikte değişir ancak fikirler kutsal ve sabit kılınırsa gerçekler altından kayıp gider ve gelişmesi gerektiği için gelişmeye devam eder, fikirlerse gitgide daha da geride kalır. Bir zamanlar dünyanın düz olduğuna inanırdık. Anlayışımız bu yöndeydi ve eylemlerimizi yöneten fikir buydu. Bir yandan genişleyen faaliyet alanımız, diğer yandan insan beyninin gelişimi sayesinde zamanla dünyanın yuvarlak olduğunu tespit ettik. Kristof Kolumbus’un Amerika’yı keşfettiği büyük fikirlerin

peşinden giderken yanındaki denizcilere hâkim olan anlayışların baskın geldiğini ve onu geriye çektiğini görebiliyoruz. Daha sonra zor da olsa yavaş yavaş bu fikir gerçeği takip etmiş ve o zamandan bu yana medeni ülkelerdeki tüm zihinlere nüfuz etmiştir. O zamanların yerinde sayan kilisesi dünyanın düz olması düşüncesine sımsıkı sarılmış olsa da bu düşünce dinin temel fikirlerinden değildi; dine kıyasla daha da sabit olan evle de bağlantılı bir fikir değildi. Öyle olsaydı, değiştirmesi çok daha uzun sürerdi.

Eve ilişkin fikirlerimizde ne gibi ilerlemeler kaydedildi? Barınma, güvenlik, rahatlık, sessizlik ve anne sevgisi gibi en eski ve insan öncesine dayanan kavramlar bütün ilköğrenimi ve kısıtlayıcılığı ile hâlâ yanı başımızdadır. Bunları kademeli olarak kutsallık, mahremiyet ve kadınları saklamak takip eder, ardından da kişisel rahatlık ve kişinin kendini ifade etmesine dayanan bazı unsurlar gelir. Bunlar gerçeklerle kıyaslandığında ne durumdadır? Güvenliğimiz, herhangi bir ev savunma sistemi ile değil, gerçek anlamda sosyal yasa ve düzen ile güvence altına alınmaktadır. Ev, modern hayatın gerçek tehlikeleri karşısında koruma görevi görmez. Halka açık herhangi bir bina kadar ciddi saldırılara açıktır hatta onlardan daha fazla açıktır. Umumi binalar, şahsi evlerimize kıyasla daha kolay ve etkili şekilde gözetlenmekte ve korunmaktadır. Kanalizasyon gazı evlerimize sızar; mikroplar, zararlı haşereler, aklınıza gelebilecek bütün hastalıklar evlerimizi istila eder. Medeni hayat tehlikeye açık olduğu sürece ev de savunmasız olacaktır. Evlerimiz korunuyorsa bu, yasalar ile uygulanan kamu sağlık önlemleri ve kamunun barış muhafızları yoluyla kaydedilen sosyal ilerleme sayesinde sağlanıyordur. Bu eski anlayışların ilkel kısıtlamalarından kurtulabilirsek, evin güvenli bir yer olduğunu hayal etmekten vazgeçebilirsek ve barınma, güvenlik, rahatlık ile sessizlik fikirlerimizi şehre ve devlete uygulayabilirsek şahsi evlerimizde de bunların yerine getirilmesini sağlamış oluruz.

Anne sevgisi kavramının kısıtlamaları daha da zararlıdır. Aslına bakılırsa evde sarf edilen çabalara kıyasla çocuklarımızı çok daha iyi koruyan, ihtiyaçlarını daha iyi karşılayan ve daha güzel eğitim sağlayan toplumsal yapılarıdır. Bunu gözlemlemek için kamu

eğitimi sistemine sahip bir ulusun çocuklarını yalnızca evde eğitim gören çocuklarla karşılaştırabilirsiniz veya kamu hukuku ve düzeni tarafından korunan çocukları, yalnızca evinin koruması altındaki çocuklarla karşılaştırabilirsiniz. Ermenilerin evlerine duydukları sevgi ve çocuklarına gösterdikleri ilgi hiç şüphesiz bizimki kadar gerçek ve büyüktür ancak kamu hizmetleri zayıf ve düzensizdir; bu nedenle minik Ermeni çocukları, Amerikalı çocukların aksine katliam riskine açıktır.* Çocuklarımız büyük ölçüde toplumdan faydalanır; ev kavramı, anne sevgisini bu denli küçük bir faaliyet alanına kısıtlama konusunda bu kadar etkili olmasaydı daha da çok faydalanabilirlerdi.

Daha sonra beliren kutsallık hissi ve diğerleri biraz da olsa ilerleme kaydetmiştir ama çok değil. Evde bir palto dikmeyi paltoyu terziden satın almaktan, evde bir inek kesmeyi dana etini bir kasaptan almaktan, evde bir turta pişirmeyi turtayı pastaneden satın almaktan veya çocuklara evde eğitim vermeyi okulda eğitim almalarından daha kutsal yapan şeyin ne olduğunu bilmiyoruz, ancak atalara tapılan o çağların, gerçek adak taşlarında verilen gerçek kurbanların ve ritüellerle sunulan şarapların ağırlığını hâlâ zihinlerimizde hissediyoruz. İş hâlâ insan ırkının bir alışkanlığı olarak evi kutsal görüyor, adalet saraylarımızı ve alışveriş yaptığımız çarşılarıysa sanki toplumsal hizmet en az evde verilen hizmet kadar önemli değilmiş gibi neşeyle kötülüyoruz. Bu kutsallık hissi iyi bir şeydir, ancak beşiği olan evle sınırlı kalmak yerine büyümeli ve insan işlevlerinin tümünü kapsayana dek doğal hatları boyunca gelişmelidir.

Kadınları eve saklama anlayışı artık hızla yok olmaktadır. Ekmeğini kazanan milyonlarca kadınıımız, başarılarının karşı konulamaz gücüyle, kadınların tamamen eve ait bir unsur olarak değil çevremizdeki dünyanın bir parçası olarak kabul edilmelerine öncülük etmektedir. Çin'deki ayak bağlama uygulaması,** evle ilişkili bu eski

* Kitabın yayımlanma tarihi 1904'tür. — Ed.N.

** Çin geleneğinde; şekil ve boyutlarını değiştirmek amacıyla küçük yaşta kızların ayaklarını açılmamak üzere sıkıca bağlama işlemi. Ayak bağlama ile değiştirilen ayaklar lotus ayağı, küçük ayaklar için yapılmış ayakpşılantise doğus ayakkabısı olarak

anlayışın aşırıya kaçan bir yansımasından ibarettir; peçeleme süreci de bunun bir diğer örneğidir. İstikrarlı bir şekilde hepsini geride bırakıyoruz; artık Amerikalı bir erkek sokakta özgürce yürüyen veya dükkânlarda çalışan kadınlarla karşılaştığında bu erkeğin kadın-ev düşünceleri hiçbir şekilde tetiklenmemektedir.

Eve yönelik fikirlerimizin sonuncusu olan kişisel rahatlık ve öz ifade, kişiliğin daha geniş çaptaki gelişiminden kaynaklanır ve mecburen dışarı çıkar. Erkekler tarafından büyük toplumsal süreçlerde geliştirilen bireyselliğin gitgide artan gücünü kadınlar devralır; hâlâ evle sınırlı olması sebebiyle bireysel ifade çabalarıyla bunu taşana dek doldurmaya başlar ve nihayetinde, insan gücünün yüksek düzeyde uzmanlaşabileceği normal alanın yalnızca dünya olduğunu fark etmek üzere dışarı çıkmalıdır.

Evin evrimine yönelik çalışmamızda bunlarla teşvik edilebiliriz. Kaynağı eve dayanan güçler ve hisler çoktandır büyük toplumsal süreçlere dönüşmektedir. Dünyayı evimiz yapma yolunda büyük ilerlemeler kaydetmişizdir. Daha da fazla ilerlememizin önündeki en büyük engel, belirli iş alanlarının inatla evin sınırları içinde tutulması ve eve bağlı belirli hisler ve fikirlerin daha büyük bir inatla korunmasıdır. Bütün insanlığın zihnindeki bu en derin, en eski, en karanlık, en yavaş olan bu yerine bile bilimin ışığı, gelişimin çalkantıları nüfuz etmektedir. Dünya hareket eder ve onunla ev de hareket eder.

bilinirdi. Geç imparatorluk Çin’inde bağlanmış ayaklar bir statü sembolü ve kadını güzelliğin bir işareti olarak görülüyordu. Ancak ayak bağlama, kadınların hareket kabiliyetini kısıtlayan ve ömür boyu sürecektir sakatlıklara yol açan acı verici bir uygulamaydı. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Hristiyan misyonerler ve Çinli reformcular bu uygulamaya karşı çıkmıştır. Ayak bağlama karşıtı yürütülen çabaların ardından uygulama yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde ortadan kalkmaya başlamıştır. — Ed.N. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BÖLÜM II

EV EFSANELERİ

Ev ile ilişkili bir yığın efsane vardır ve bunlar çoğu insanın zihninde dini inançlardan bile daha güçlü hâkimiyet kurmuştur. Var olan batıl inançların hiçbiri bunlardan daha derin köklere sahip olamaz, dokunulmaya bu kadar duyarlı olamaz ve giderilmeleri bu denli ıstıraplı olamaz. Bazı eski inançların milletlerce aşıldığına şahit olmuşuzdur ancak günümüze kadar taşınan, yavaş ve uzun soluklu çürüme süreçlerinde inceleyebileceğimiz başka inançlar da mevcuttur. Örneğin, “kralların kutsal hakkı”na yönelik inanç, Amerika’da hemen hemen geride kalmıştır; ancak bir kral veya kralın kardeşiyle bile karşı karşıya kaldığımızda bu fikri her ne kadar reddetsek de zihnimizdeki kalıntıların sergiliyoruz. Alışkanlıklar yüzyıllar boyunca düşüncelerimizde yaşamaya devam etmektedir; sağlıklı bir beyin artık inanmadığı öğretileri reddedebilir ama o öğretiyle daha önce ilişkilendirilen duyguları hissetmeye devam edecektir.

Uzak kırsal bölgeler, gizli vadiler ve unutulmuş kıyı bölgeleri gibi toplumsal gelişimin akın akın gelen dalgalarından çok etkilenmeyen yerlerde bazı antik efsanelerin hâlâ etkin olarak yürürlükte olduğunu görebiliriz. Eski inançlar yerini yeni dinlere bıraktıkça, ışığını kaybeden antik çağların unutulmuş tanrıları yerine Noel Baba ve Aziz Valentine yaygınlaştıkça bu efsanelerin adları değişebilir ama kapsadığı kutlamalar veya gelenekler, en ilkel atalarının keyfini çıkardıklarıyla aynıdır. Bütün bu gizli vadilerin arasında, keşiflerden kaçınma konusunda en başarılı olan evdir. Kilise ve devlet istediği gibi değişikliğe uğrayabilir zira başka seçenekleri zaten yoktur. Bilim, sanat ve iş dünyası değişmiştir; ev hariç insan işlevlerinin tamamı değişim geçirip büyümüştür. Her erkek için evi onun kalesiydi;

orada yüzyıllar boyunca değişmeden varlığını sürdürmüş, eve ilişkin gerçekleri ve hayalleri olabildiğince muhafaza etmiştir.

Her erkek çok fazla olayla karşılaşmıştır. Evdeki soba ve sönmeyen alevi, yerini buhar ısıtıcısının yaldızlı borularına ve gazlı ocağın pır pır eden alevine bırakmıştır. Ancak evin sobası ile bağdaştırılan hisler hâlâ varlığını sürdürmektedir. İlk başlarda evin ilahi ateşini (ki bir zamanlar bu ateş gerçekten de sunak ateşiydi) canlı tutmak için kadınlara olan ihtiyaç, anında yakılabilen ocaklarla ortadan kalkmıştır; kibritin icadıyla ev kadını bu durmak bilmeyen hizmetten kurtulmuştur, ama kadınların evde kalması gerektiği *hissi* henüz yok olmamıştır.

Bütün insanların birbirine düşman olduğu, dışarıda karma-karışık savaşların sürdüğü, iyice kuvvetlendirilmiş evlerin yeryüzünde insanın huzur içinde dinlenebileceği tek yer olduğu zamanlar çoktan geçmiştir. Ancak evin var olan en güvenli ve en koruyucu yer olduğu *hissinden* hâlâ vazgeçmemektedir.

Netice olarak ev hayatı ile bağlantılı, incelemeye değer çok sayıda geleneksel hisse sahibizdir. Bunlar yalnızca arkeolojik kalıntı olarak öneme sahip oldukları için değil, aynı zamanda günümüzün yaşamı üzerindeki kuşkusuz zararları için de incelemeye değerdir; buna ek olarak daha geniş bilgiye erişmenin güçlü değişimlere yol açmasını umuyoruz. Şimdiye dek yaptığımız tek şey ışığı sönen geçmiş zamanlardan miras kalan bu efsaneler grubunu alıp aktarmaktır; bunları orijinal paketi içinde aktarmaya devam ediyor ama gerçekten de öyle olup olmadıklarını, yirminci yüzyıl beyinlerimizle bunlara gerçekten inanıp inanamayacağımızı asla kontrol etmiyoruz.

Böyle bir incelemenin önerisi karşısında okurlar kırıngınlıkla ürperir. "Ne! Kutsal kurumumuz evi irdelemek mi, üstüne üstlük sorgulamak mı? Büyük saygısızlık!" Bu duygu, bu fikirler grubunun kırılğan ve yıpranmış olduğunu kanıtlamaktadır. İyi ve sağlıklı durumdaki genç fikirler gün ışığına çıkıp ele alınabilir ancak yüzyıllardır dokunulmayan antik ve zayıf fikirler, doğal olarak irdelenmekten korkar; bunda şaşılacak bir durum yoktur, zira bunun ardından çoğunlukla sağ kalmazlar.

Özellikle baskın olan bir ev efsanesiyle, şefkat ve sevgiyle anılan o meşhur fikirle başlayalım: “Evin mahremiyeti.” Evde mahremiyeti olan var mıdır? Mahremiyet, bireyin yeterli düzeyde gizliliğe sahip olması, izlenmeden, eleştirilmeden, engellenmeden istediğini yapma hakkı anlamına gelir. Evde ne baba ne anne ne de çocuk bu hakka sahiptir. “Oda”larına yerleşen genç erkekler, üniversite yurduna ya da kendi dairesine yerleşen genç kadınlar, mahremiyetin ne anlama geldiğini nihayet anlar; yalnız kalma hakkına sonunda sahiplerdir. Ev, bir öbek olarak aileye mahremiyet sağlar ancak bu mahremiyet öbek olarak kalır; bireyin mahremiyeti yoktur. Evler ve aileler ilk oluşmaya başladığında bu yeterli gelirdi; insanlar basit, özelleşmemiş yaratıklardı ve benzer zevk ile isteklere sahiplerdi. Ancak bu günümüzde yeterli değildir.

İnsanlığın ilerleme kaydederek sosyalleşmesi bireyleri geliştirir; ev hayatının ilkel samimiyeti durmaksızın artan bu bireyselliğe acımasızca zarar verir. Her yaştan, her cinsiyetten insanı barındıran, her birini kendine özgü kişiliğiyle bir arada tutan aileler evde oturur; filizlenen her ifade, düşünce, duygu veya eylem evdeki topluluğun yargılamalarına katlanmak zorundadır. Herhangi bir üyenin kendine özgü bir yere sahip olmakta ısrar edebilecek, işlerini tek başına ve başkalarına bilgi vermeden yapabilecek kadar güçlü olduğunu varsayalım; bunu evde yapmak kolay mıdır? Bu, aile tarafından hoş karşılanır mı?

Bu bakımdan en fazla güce sahip olan kişi, bütün yapının ekonomik tabanını oluşturan babadır; ancak yüz vakanın doksan dokuzunda baba, kendi yerini ve işini dışarı taşımıştır. Geriye kalan o tek vaka ise işini evde yapmak zorunda olan sanatçıyı, yazarı veya din adamını içerir. Peki bu durumdaki baba bu kutsal yerin mahremiyeti hakkında ne düşünür?

Sanatçı, imkânı varsa, ayrı bir stüdyoya kaçır; yazar, parası varsa, kendisine bahçesinde bir “mağara” inşa eder; din adamı “çalışmalarını” kendisine saklamak için büyük çaba sarf eder ancak yine de sürü olmaya alışık olan aile, herhangi birinin mahremiyetine saygı duymakta zorlanır ve buna güvenmez. <https://rantey.org>

Ruhu ele geçirilmiş zavallı anne, tuvaletteyken bile kapısını yumruklayan minik ellerden kurtulamaz. Salondan mutfığa, kilerden tavan arasına kadar çocukların, hizmetçilerin, satıcıların ve ziyaretçilerin insafındadır. O kadar kovalanmış ve çiğnenmiştir ki aklında mahremiyet fikrinden hiç eser yoktur; çünkü hiçbir zaman mahremiyeti olmamıştır ve bunun ne olduğunu da bilmiyordur. Kocasının bir şeyleri, bir yeri ya da zamanını, herhangi bir düşünce veya duyguyu neden kendisine saklayıp onunla paylaşmak istemediğini anlamıyordur.

Anneden bile daha az mahremiyeti olan birileri varsa bunlar çocuklardır. Pürdikkat izleyen sevgi dolu gözlerin yakıcı odağı altında, yakın mesafeden takip edildiği için her hareketinin aşırı abartıldığı bir ortamda çocuğun ruhu büyümeye başlar. Fark edilir, incelenir, kendisiyle ilgili yorumlara maruz kalır ve kendisine sürekli müdahale edilir; bu bitmek bilmeyen kötü bakışlar yüzünden yaptığı her şeyden tedirginlik duyduğu perişan bir hâle düşürülür. Çocuklarımız, insanlığın en değerli haklarından biri olan mahremiyetten yoksun oldukları için kişiliklerine kalıcı yaralar alarak büyürler.

Bunun en yaygın ve belki de en sağlıklı sonucu, aile hayatının ayırt edici bir özelliği olan ağız dalaşlarıdır. Etkileri değişiklik göstermektedir. Fazla sürtüşme daha hassas olanlarda öfkelenmeye ve dolayısıyla da sürekli bir asabiyet durumuna yol açarken daha dayanıklı olanlardaysa hissizleşmeye ve sürekli bir kayıtsızlık durumuna yol açar. Arkadaşlıkları ya da romantik bağları sarsıp bozabilecek, yakınlarla kurulan nezaket gerektiren ilişkilerde hayal bile edilemeyecek aşağılamalar aile yaşamında olağan ve hatta yaygındır.

Diğer bir sonuçsa, görmesi daha hoş olan ancak ruhu derinden zedeleyen, ailenin en güçlü bireyinin kurduğu sevgi dolu baskınlık ve diğerlerinin ona tamamen veya kısmen itaat edişidir. Burada en azından huzur vardır ancak bu durumda aynı zamanda yaşamlar bebeklikten başlayan, yakın mesafeden aralıksız olarak uygulanan ağır baskı ile sonsuza dek çarpık ve gelişmesi engellenmiş kalacaktır.

Şu anki hâliyle ev, zengin veya fakir fark etmeksizin, bireye mahremiyet sağlamamaktadır. Fakirlerde bunu imkânsız kılan et-

ken kalabalık olmalarıdır, zenginlerdeyse mahremiyeti yasaklayan başka bir etken vardır; hatta öylesine yasaklıdır ki mahremiyet fikri bile alay konusu olur.

Mahremiyet mi? Bize tamamen yabancı olan kişilerle en özel kişisel ilişkiler kurduğumuz mahrem bir yer mi? Tasavvur etmesi ne kadar güç olursa olsun kanı, sınıfı, ırkı, eğitimi farklı olan yabancıları hayatımızın bütün günlük alışkanlıklarını öğrenecekleri evlerimizde, yatak odalarımıza alıyor, sonra da mahremiyetten bahsediyoruz! Üstelik bu kişiler konuşabilirler. Bizimle konuşmak için cesaretlendirilmediklerinden çoğunlukla kendi aralarında konuşurlar; “kendi yerlerinin” zorla uyguladığı baskıya da tepki olarak akıcı ve özgürce konuşur, belki de doğal olarak hissettikleri dargınlığı hafif hafif belli ederek, yapılan küçük saygısızlıklara büyük yorumlar yaparak intikam alırlar. Gece gündüz evlerimizde yaşayan, tuhaf geleneklerimize ve yeni fikirlerimize şahit olan, aile meselelerimizin daima gözlerinin önünde cereyan ettiği ve bu ilgiyi dengeleyebilecek başka bir uğraşı olmayan hizmetçilerle sürdürdüğümüz bu yaşam düzeyinde mahremiyetle uzaktan yakından alakası olmayan koşullarla karşılaşırız.

Bunu bir adım ileri taşıyalım: Ortalama bir hizmetçi cahil bir genç kadındır. Cahil genç kadınlar genellikle meraklı kişiler olarak bilinirler, yoksa da yaşlılardır. Bunun nedeni kadın olmaları değil, bilgisiz olmalarıdır. İyi eğitilmiş bir zihnin, üzerinde düşünecekleri vardır ve ilgi gösterdiklerini özümsemeye yarayan zihinsel süreçlere sahiptir. İşlenmemiş bir zihinse nispeten boştur ve sakınmadan yapılan dedikodulara meyillidir; zihinsel süreçleri yontulmamış ve zayıftır, en büyük becerisi de şahit olduklarını, yani oluşturamadığı düşüncelerin ham maddesini sünger gibi çeken bir iştaha sahip olmasıdır. Hizmetçi sınıfının ucuz romanlara olan düşkünlüğü de bundan kaynaklıdır. Zihinleri öncelikli olarak bol miktarda insanların en mahremine barındıran meselelere açıtır. İşte bu tür zihinlere aile hayatımızı yakından ve sürekli olarak denetleme olanağı sunarız. Evi aşağı çeken ifadeler ve yorumlar sarf eden dil işte bu tür bir dildir. Tarih ve edebiyatın her köşesinde gösterildiği gibi sevgilile-

rin, düşmanların, casusların ve rahiplerin yararlandığı, günümüzdeyse bunlardan çok daha kötü olan muhabirlerin başvurduğu her daim açık olan bir bilgi yoludur bu.

Basit topluluklarda, hizmetçi sınıfının yalnızca birazcık üstünde olduğu varsayılan kadınlar, hizmetçileriyle serbestçe dedikodu yaparlar. Daha üstün topluluklarda ise bu serbest alışveriş akımını daha az görsek de hizmetçiler arasında sınırsız biçimde devam etmektedir. Bu, mahremiyete ilişkin fikirlerimizin kısmen ilkel olduğunu, hatta ilkel tutulduğunu ve alt sınıftan yabancılar evlerimizi bu denli görgüsüz biçimde işgal etmeye devam ettiği sürece ilkel kalacağını kanıtlamaz mı? Bu kaba ve eski gelenekleri bir daha görmemek üzere aşmamızı sağlayacak ve evde ne ruhun ne de beden mahremiyetini ihlal eden gerçek gelişimi bize öğretebilecek bir ilerlemenin ev yaşamında kat edilmesini umamaz mıyız?

Bu sözde gizlilik bir hatta iki farklı açıklığa daha sahiptir. Annenin mahremiyetinin dört işgalci grubun insafında olduğunu öğrendik: çocuklar, hizmetçiler, satıcılar ve misafirler. Şehirdeki apartman dairelerinde seyyar satıcılar, yemek asansörleri ve ses iletmeye yarayan konuşma boruları sayesinde tatmin edici bir mesafede tutulurlar; her yerdeki zengin evlerdeyse telefon savunma işlevi görür. Ancak, bu kadar uzun mesafede tutulsalar bile evin dinginliği ve huzuru, herhangi bir işi sükûnet içinde sürdürebilme şansı, sarsıcı kapı ziline ya da kulak delici ışıkların merhametindedir. Kır tatillerinin zevklerinden biri tam da bunlardan kaçış sağlıyor olmasıdır; ev bu ticari taleplerden hiçbir şekilde koruma sağlamadığı için böylesi tatiller, devamlı zamanınızı ve dikkatinizi ayırmanızı gerektiren durumlardan ve insanın yapmak istediği işlerin uğradığı kesintilerden kaçış sağlamaktadır.

Daha olumsuz durumlardaysa, konforlu evlerin büyük çoğunluğunda işgalciler daha da çok yaklaşır. "Evin hanımefendisi" görülmek istenir ve o da kendisini göstermek zorunda kalır. Ön kapı açılır, arka kapı ardına kadar esner ve hizmetçi düzenli düzensiz demeden kapılarına dayanan satıcılar yüzünden evin hanımını kovalar; bunlar kimi zaman kapıda günlük beliren kasap, kimi zamansa kart-

vizitiyle beliren kaçınılmaz tüccardır. Eğitimli hizmetçilerin kalkan olması sayesinde buna elbette olabildiğince direniriz. Hizmetçilerin en temel işlevlerinden biri budur: Ev dediğimiz bu son derece mahrem meskenin mahkûmlarına bir derece koruma sağlamak.

Bunların ardından dördüncü sınıf, yani ziyaretçiler gelir. Burada mahremiyetle ilgili devasa bir keşifler listesi gün yüzüne çıkar; bu liste öyle uzun ve derindir ki insanı yalnızca bu mevzuyu konu alan bir bölüm yazmaya iter. Burada bunların sadece üstünden geçmekle, en çok göze çarpan noktalardan söz etmekle yetinmek zorundayız.

Mahrem olarak belirlenen bir yeri, içeri girmek için ayrıcalıklara sahip olması gereken kişiler sınıfının girişinden korumak için eğitilmiş daha önce bahsi geçen kalkan, yani hizmetçi, başta gelir. Hizmetçilerin suçunu ifşa etmek gerekirse yalandan söz edilmelidir; yaygınca kullanılan ve çoğumuz için ahlaki değeri bile kalmayan o aşikâr toplumsal yalan: “Evde yoklar!”

Ev mahremdir. Bu nedenle mahremiyetinizi korumak için sınırları içinde olmadığınızı iddia etmelisinizdir!

Bunun akabinde bir dizi savunma önlemleri devreye sokulur. En başta şunlar gelir: Ev sahibi zırhını kuşanırken saldırıyı geciktirmeye yarayan misafir kabul salonu; düşmanı oyunlarla oyalayabileceğimiz, savaşa dâhil olmayanların geri çekilişini gizleyebileceğimiz ve bazı iç odaların saklı kalmasına yarayacak salon veya misafir odası. Ardından, yukarıda sözü edilen zırh gelir; bu, kostüm ve takınılan tavırlardan oluşur. Zırhlar ev ve mahkûmları için değil, izleyenleri gerçek ev yaşamına dair bir fikir oluşturmaktan alıkoymak için vardır. Daha sonraysa, kırsal kesimlerde kabaca “görgü kuralları” olarak tanımlanan silahlarımızın, yani savunma ve saldırı sistemlerimizin tamamı gelir; bunlardan istifade ederek evin mahremiyetine dair bir film kurgusu hayal edip bunu hayata geçirmek için boşuna çırpınıp dururuz.

Baskın olan bir diğer ev efsanesi de evin kutsallığıdır. Doğadaki süreçleri Tanrı'nın kanunları olarak değerlendirip bunlara saygı duymamız iyidir ve sağlıklı bir sivilniyetin temel taşlarındandır. Ama bazılarının neden

diğerlerinden daha fazla saygı duyarız? Neden düşük seviyedekilere yüksek olanlardan daha büyük saygı gösteririz?

En eski kurumumuz olması açısından ev, hiç kuşkusuz en düşük seviyededir; insanlar daha yüksek alametlerin seviyesine henüz ulaşmamışken, her şeyden önce belirmişti. Evdeki süreçler, bireyi sağlık ve rahatlık içinde muhafaza eden veya bunu amaçlayan ve bireyi yeniden üreten süreçlerdir. Bunlar hayati süreçlerdir; hepsi sağlıklı, doğal ve vazgeçilmezdir ama neden kutsaldır? Yemek yemek, uyumak, nefes almak, giyinmek, dinlenmek ve kendini eğlendirmek; bunlar iyi ve faydalı eylemlerdir, ama diğerlerinden daha kutsallar mıdır?

Bunun karşısında hayrete düşen eve tapanlar, yücelttikleri unsurların bu fiziksel ve kişisel işlevler olmadığını, “anneliğin kutsal görevleri” ve “evin merkezindeki o değerli hislerin tamamı” olduğunu ifade ederek itiraz eder.

Bu bakış açısını inceleyelim ama önce kutsallık hissinin kendisini inceleyip psikolojimizde ne tür bir yer tuttuğuna bakalım. Bu saygı ve kutsallık duygularının ilk doğduğu zamanlarda, insanoğlu henüz ilkel iken çağın rahip sınıfı, insan ırkının büyüyen zihnine bir karanlık ve gizem duygusu işlemiş, “yasaklananlar”dan oluşan bir “tabu” sistemini dayatmıştır. Çin’de hâlâ, hükümetin yüce merkezine hitap etmek için, yüksek saygı göstergesi olarak “Yasak Şehir” ismi kullanılır. Erken dönemlerin o anlayışsız zihniyetinde hürmet, gizem ve kısıtlamalarla karıştırılmıştır.

Bugün, her geçen gün aydınlanan dünyamızda mikroskop, teleskop ve röntgen ışınlarıyla, cehalete dayanan hürmeti geride bırakıp bilginin peşinden giden gerçek saygıyı öğreniriz.

Yabanıl insan anlayamadıklarına saygı duyardı, bizse anlayabildiklerimize saygı duyarız.

Antik kutsallıkların üstü örtülmelidir; eskinin kralına ya da tanrısına hürmet etmek için gözlerimizi kapatmalı, yüzümüzü gizlemeli, yerlere kapanmalıyız.

Modern kutsallıklar gösterilmeli ve herkes tarafından bilinmeli, anlayış ve niyetle onurlandırılmalıdır.

Kutsallık hissimizin, araştırmacılardan bu denli büyük bir hassasiyetle çekinmesine müsaade etmeyelim; gerçekten kutsalsa ev aydınlanmayı kaldırabilir. Şimdi bu “kutsal üreme süreçleri”ne değinelim. (“Biz ‘üreme’ demedik, ‘annelik’ dedik!” şeklinde itirazlar gelecektir.) Peki annelik doğanın üreme süreçlerinden biri değil de nedir? Annelik, babalık ve insan yavrusu yetiştirmenin o tatlı ve bilinçli görevi ve zevkleri yalnızca hücre bölünmesiyle üreme, eşeysiz üreme ve başka ilkel üreme yollarının herhangi birine kıyasla daha kutsal olabilir çünkü evrimin seyrindeki konumları daha ileridedir, bu sayede de gelişimin gerçek ölçüsünde çok daha yüksek seviyededir. Tam da bu nedenle, çocuk yetiştirmenin sosyal işlevini yerine getiren eğitim, annelikten daha yüksek düzeyde, daha ileride, daha gelişmiş, daha değerli ve çok daha kutsaldır. Annelik ortak olarak tüm hayvanlarda vardır, ancak onlarda anneliği kutsal saymayız. Tükettiğimiz ana gıda ürünlerinin ikisinde, süt ve yumurtada, anneliği en acımasız şekilde küçük düşürüp bu işlevden merhametsizce kendi iştahımız için istifade etmişizdir.

Ancak insanlıkta, bazı yerlerde ve sınıflarda bunu kutsal sayarız. Neden mi? “Çünkü bu bildiğimiz en yüksek, en tatlı, en iyi şeydir!” cevabı hevesle verilecektir. Peki, öyle mi gerçekten? Hürriyetten, adaletten, sanattan, devletten, bilimden, sanayiden, dinden daha mı iyidir? Yabanılarda, barbarlarda, köylülerde, düşük yüksek demeden her tür ve sınıftan insanlarda ortak olan bu işlevin, insanoğlunu her geçen çağ ile daha büyük, daha bilge, daha nazik, daha güçlü kılan o geç gelen, zor kazanılan, yavaş gelişen süreçlerden nasıl daha asil, daha tatlı, daha iyi olabilir?

“Anneliğin kutsal görevleri” insan ırkını çoğaltır, ancak onu hiçbir şekilde geliştirmez.

Örneğin, gerçek bir vaiz gibi iyi ahlak öğretmek, Kızılderili kadınlar gibi kendi çocuğunu beslemekten daha kutsal değil midir? Her ikisinin de kutsal olduğunu hatta doğru işlemlerin tamamının kutsal olduğunu kabul ederiz ama kutsallık nispeten insanın gelişim sürecinde değil midir?

Kızılderililerin çadırlarının hayvan inlerinden daha çok, modern evlerdense daha az kutsal olduğunu düşünüyoruz? Öyley-

se, neden? Zeki, yetenekli bir annenin cahil ve çelimsiz bir anneden daha mı kutsal olduğunu varsayıyoruz? Bu duyguların sınırları nerede biter ve eğilimleri ne yöndedir?

Eve atfettiğimiz bu kutsallığın temel dayanağı, atalarımıza taptığımız o eski inancımızın tarihi kayıdır. Ev bir zamanlar, Çin'de hâlâ olduğu gibi, ibadethane olarak kullanılırdı; o kutsallık kokusu hâlâ evin etrafında alınabilir. Diğer dayanaksa en az onun kadar eski olan kadınları gizleme geleneği, diğer bir deyişle harem fikridir. Bu, eve gizem katar ve "tabu" izlenimi yaratır; tamamen mahrem olan kapalı, karanlık, "yasak" bir yer hissi verir. İnsanların hürce ve sevgiyle yaşadığı iyi, temiz, sağlıklı, modern bir ev, bir okul binasından daha kutsal değildir. Okullar daha büyük bir sevgiyi, daha yüksek bir işlevi, insanlık için daha büyük bir gelişmeyi temsil eder. Dimdik şekilde ve açıkgözlülükle en yüksek olana saygı duyup hayranlık besleyelim, en düşük olana değil; geleceğe hürmet edelim, geçmişe değil!

Eve yönelttiğimiz bu kutsallık hissiyle yakından bağlantılı olan ve aynı kökten doğan bir his de ister insan olsun ister eşya, eskiye olan saygımızdır. Kendi evimizden daha kutsal bir şey varsa bu "atalarımızın evi"dir; yalnızca zamanın akışıyla tencerelere, tabaklara, çatalı sandalyelere kutsallık atfedilmektedir. Zamanın kutsallıkla ne ilgisi olduğu ilk bakışta net değildir. Belki de dayanıklılığa yönelik doğuştan duyduğumuz saygıdır. Bu eşyanın *ömrü uzun sürdü*, bu yüzden iyi olmalı; ne kadar uzun sürerse o kadar iyi olmalı, ona saygı duyalım!

Bu akıllarımıza yatan bir ilkeyse antik çağlardan kalan kayalara seyahat edelim; çünkü bu kayalar, deniz suyu hariç var olan her şeyden daha eskidir. Güneşe ya da ondan daha da uzak olan Sirius yıldızına içtenlikle tapalım. Zargana balığına tirsi balığından daha fazla saygı gösterelim, kirpiyi ineğin üstünde tutalım, tapire attan daha çok hürmet edelim; çünkü bunlar daha eski türlerdir ve her biri günümüze kadar gelmiştir!

Daha da gerekçi bir yaklaşımla saygımızı bizden önce gelen alet, edevat ve araçlara yöneltelim. Ok uçlarını mermilerden, kemikten iğneleri dikiş makinelerinden, kum saatini saatten üstün tutalım!

Bu tutumun özgün bir nedeni yoktur. Bu, ırkımızın sahip olduğu, çok uzak zamanlardan bize aktarılan, cahil ve eski zihinlerimizde yanlış kanılarına dayanan bir alışkanlıktan ibarettir. Zihnin sergilediği bilimsel tutum doğanın tüm yasalarına, ya da sizin deyişinizle Tanrı'nın işlerine saygı duymaktır. Bunların arasından seçim yapıp farklarını gözeteceksek ve birine diğerinden daha fazla saygı göstereceksek en azından doğru çizgilerde ayırım yapalım. Herhangi bir maddi nesneye yöneltebileceğimiz saygı, kullanım derecesi ve güzelliğine bağlıdır. Zayıf, kullanışsız, şekli bozulmuş bir alet, bizden önce çok sayıda atamız tarafından kullanıldığı için kutsallık kazanamaz; günümüzde yapılan güzel, güçlü, hatasız aletler aynı saygıyı hak etmektedir. İnsan zihni için putlara tapmak oldukça mümkündür, ancak ona iyi gelmiyordur.

Büyük bir İngiliz sanatçının, "kaleleri olmayan bir ülke" olması gerekçesiyle Amerika Birleşik Devletleri'nin ziyaret edilmesini küçümsediği söylenmektedir. Ona höyük inşacılarının yaptıklarını ya da Triceratops dinazorlarının kemiklerini gösterebilirdik; ne de olsa bunlar kalelerden de eskidir. İnsanoğlunun nihayetinde geriye bakarak ibadet etmekten vazgeçtiğinde insan ruhu için büyük bir adım atılmış olacaktır. Sosyal güçler ile isteksizce, tökezleyerek ileri itilsek de gözümüz arkada kalıyor, geçmişten kalan her emanete sıkı sıkı tutunuyoruz; hâlâ geride kalanlara tapıyoruz. "Atalarımızın Tanrısı"na tapmakta direniyoruz. Peki, niçin çocuklarımızinkine tapmıyoruz? Sonsuzluk yalnızca bir yöne doğru mu uzar?

Tamamen adanarak inanılan bir başka aile efsanesi de evin "ekonomisi"dir.

Erkek parayı kazanmakla, kadınsa tasarruf edip adilce harcama yapmakla ve emeklerin meyvesini en iyi şekilde yönetmekle yükümlüdür. Evde uyguladığımız ekonomik sistemin, insan isteklerini karşılama konusunda mümkün olan en ucuz yöntem olduğuna, başka bir yaşam şeklinin daha pahalıya mal olacağına gönülden inanırız. Bütün ölümcül etkilerine rağmen kadınların erkeklere yönelik ekonomik bağımlılığı, kadınların evdeki emeğinin erkeğin dışarıdaki emeği kadar değerli olduğu yönündeki kanıya ve evliliğin, parasal

açıdan katkıda bulunmuyorsa emeğiyle, sağladığı bakımla ve yaptığı birikimle katkıda bulunacağı bir ortaklık olduğu yönündeki inancımıza dayanarak savunulmaktadır.

Bu hayali gözümüzü kırpmadan yıkmak hepimize büyük acı verir. Açık ve net finansal gerçeklerle yüzleştığımızda ve ekonomik yasalar açıklandığında, bu “ev ekonomisi”nin hayatın en tutumsuz alanı olduğu görülür. Bu konu, ev uğraşlarına ilişkin bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır; burada yalnızca şu açıklamaya yer verilecektir: Bireyin kendisini tamamen toplumdan soyutlaması dışında başka hiçbir yöntem insanoğlunu besleyen, giydiren ve temizleyen ev sisteminden daha fazla zaman, daha fazla güç ve daha fazla paraya mal olmaz. En çok çabayı gerektiren ve en verimsiz sonuçları veren yöntem, her bireyin her şeyi kendisi için yapmasına dayanan yöntemdir. En az çabayı gerektiren ve en çok sonucu veren yöntemse en yüksek uzmanlaşmayı ve değiş tokuşu içerendir.

İster iki ister beş ister on kişilik olsun, evin oluşturduğu bu küçük çalışma grubu ekonomik ilerleme çizelgesinin tabanına çok yakındır. Erkekler için daha fazla paraya, kadınlar içinse daha fazla iş yüküne mal olur, üstelik hem gereken zamanı hem de gereken kuvveti yarısından fazlasıyla katlar. Dünyanın zamanının ve gücünün yarısını harcayan bir yaşam yöntemi ekonomik değildir.

Bu yaygın inançla paralel olarak “kadın elinin izi”ne ilişkin o tatlı hayal akla gelir. Bu küçük bir efsanedir, ama bizim için çok değerlidir. Kadının, kadınların tamamının, sırf kadın olduğu için satsal bir dokunuşa ve estetik bir algıya sahip olduğunu, kralların veremlilere dokunarak şifa verebileceğine inanıldığı gibi kadınların da çirkinliği ortadan kaldıracabileceğini sanırız. Bunun kurgularda da ima edildiğini görürüz: Yalnız bir madenci dağınık kulübesine döndüğünde bir saksı çiçek, bir kuş kafesi ve bir çöp sepeti bulunca mutlulukla, “Buradan bir kadın geçmiş,” der. Bütün hayvanlarda cinsiyete bağlı güzelliğe yönelik kafa karışıklığının yaygınca yaşanması gibi o da bu evin kadını olduğu için güzel olduğunu düşünür.

Cinsiyet ayırımından da destek alan bu güzellik hissi ilginç bir çalışma alanıdır. Karşı cinsiyetle özdeşleşmeye yarayan mavi ya da kırmızı

mızı sorgular, ibikler, gerdanlar, boynuzlar ve benzerlerinin çeşitli biçimlerine ayak uydurmak ilgi çekicidir, ancak bunlar gelişmiş güzellik algımıza hitap etmez. Gökyüzünün ve denizin güzelliğinin, i-eğin ve deniz kabuğunun güzelliğinin, tüm gerçek sanat eserlerinin güzelliğinin cinsiyetle hiçbir ilgisi yoktur.

Hayranlıkla bakan gözlerimizi dünyayı bizim için *gerçekten* güzelleştirmiş eserlere, o ölümsüz mermer ve mozaiklere, altın-dan ve camdan kaplara, binalara, oymalara, tasarımlara, resimlere, Hindistan'ın halı ve şallarının zamana meydan okuyan güzelliğine, Japonya'nın zengin nakış işlerine çevirdiğimizde, dünya güzelliklerinin heybetli birikiminde kadın eline dair böyle si belirgin izlere rastlamayız.

Ardından dikkatimizi evlerdeki, hatta herhangi bir evdeki, gerçek güzelliğe çevirelim. Çiftlik evlerimizde türlü türlü güzellikler üretmek için kendisini paralayarak çırpınan kadınlarımız yaşamaktadır; bunların arasında tığ işleri, örgüler, yama işi yorganlar, birbirine dikilmiş ve yapıştırılmış çalışmalar, balmumundan işler, akla gelebilecek iyi ya da kötü her türlü malzemeden, hatta ölülerin tüyünden yapılmış işler bile yer alır! Bunlara tartışmasız olarak kadın eli değmiştir, ama bunlar güzel midir? Kadınların ellerinden, mutlulukla onayladıkları moda akımları hiçbir denetim görmeden akmaya başlar. Mobilyanın modasına, porselen ve cam bardakların modasına, dekorasyondaki modaya, giyimın modasına bu eller karar vermektedir. Durmadan farklılaşan bu değişim seli üzerinde "kadın eli" nasıl bir mucize oluşturabilir?

Kadınlar, modaya uygun olduğu sürece at kılından kumaşla da tatmin olur magenta kumaşla da. "Koltuk rtleri"nden olduğu kadar kanepelerinden de aynı ölçüde memnundur. "Eski Çin Porselenleri" tavan arasına kaldırılır ve yerini kırılmamış beyaz "Fransız Porselenleri" alır; daha sonra modernin modası geçip antikalar tekrar moda olduğunda aşağı indirilir.

Kadınlar birbirine dikilip bir araya getirilebilecek her türlü aşırılığı, çarpıklığı, uyuşmazlığı ve çelişkiyi eleştirmeden veya itiraz etmeden üzerlerine alır. Moda çirkinliği de kapsadığı sürece kadının

estetik anlayışı, çirkinliği kabul etmesine hiçbir zaman engel olmaz. Başındaki saç bile, çerçevelediği yüz ile veya saygınlık katması gereken baş ile hiçbir uyum belirtisi sergilemeden, modanın dalgaları ile bir yukarı kalkar bir aşağı iner, bir içeri sokulur bir dışarı çıkarılır, bir ileri itilir bir geri atılır. Evinde veya üzerinde barındırdığı “kadın elinin izleri” cinsiyetini fazlasıyla belirgin kılıyor ve böylelikle karşı cinsi memnun ediyor olabilir; ancak elde edilenin güzel olduğuna dair bir güvencemiz yoktur. Bu şirin gelenek de yine ev efsanelerimizden biridir.

Bütün efsaneler arasında en çok öne çıkanı, öyle yaygın ve öyle yürekten kabul edilmiş bir efsanedir ki olabildiğince ayrıntılı bir biçimde açığa çıkarılmalıdır. Bu, “annelik içgüdü”ne yönelik sahip olduğumuz o sevgili dogmadır. Anneden, sırf anne olduğu için çocukları için neyin doğru olduğunu bilmesi beklenmektedir. Erkek kadın demeden hepimiz, anneliğin çocuklara doğru bakımı vermeyi sağlayacak gücü barındırdığına inanırız.

Bu, insanlıktan dahi eskiye uzanan bir doğa efsanesidir. Bu kuramı alt seviyedeki hayvanlar üzerindeki gözlemlerimize dayandırırız. Kuşları, hayvanları ve böcekleri izler ve annenin yavrusu için her şeyi yaptığını görürüz; bunları yaparken de hiçbir talimat ya da yardım almamasına karşın amaçlarına ulaştığı için başarısını annelik içgüdüüne bağlarız.

İçgüdü nedir? Kalıtsal bir alışkanlıktır. Nesillerdir devam eden tekrarlamalarda hayatta kalan canlı türlerinde gelişen, sinir sisteminin otomatik olarak gerçekleştirdiği ve aşırı düzeyde karmaşık işleri başarabilen bir eylemdir.

Yavrularına yemeleri için özenle felç ettiği tırtıllar hazırlayan bir böcek vardır. Bu maharetli anne, yumurtalarını düzgünce düzenlenmiş bir deliğe bırakır, sonra bir tırtılı sokar. Yaşamına son veremeyecek ama harekettten de mahrum bırakacak kadar isabetli şekilde yapar bunu; ardından annelik içgüdüü doruk noktasına ulaşır ve yumurta ve taze avın üzerini örter. Araştırma yapan zalim bir gözlemci, içeri konur konmaz çaresiz tırtılı çıkarmıştır; ancak içgüdüle-riyle hareket eden anne, deliği aynı mutlulukla geri kapatmıştır. O,

içgüdülerinin yönelttiği şekilde işini yapmıştır; bu yönlendirmede bilimsel gözlemciler dikkate alınmaz. Bu böceğin zekâsı yoktur, yalnızca içgüdüdür. Annelik içgüdüünün en yüksek seviyesini, porselen yumurtaların üzerine oturan mutlu tavuklarda gözlemleyebilirsiniz: İçgüdüleri vardır ama aklı yoktur.

Hayvan olarak hepimiz o hayvan içgüdülerinin bazı ilkelerini hâlâ barındırırız ama bunlar sadece bu ilkelerin en temel hâlleridir. Uygarlığın bütün seyri, içimizde insan ırkı için değeri içgüdüden çok daha büyük olan bilinçli bir zekâ geliştirme eğilimindeydi. İçgüdü, yalnızca bir birey tarafından tek bir durum için değişmeyen şekilde tekrarlanan eylemleri yönlendirmede etkili olabilir. İçgüdüğü oluşturan bu tekrarlamadır. Bir hayvanın çevresi değiştiğinde, bu hayvan içgüdüünden daha fazlasını kullanmak zorundadır, yoksa nesli tükenir!

İnsan çevresi sürekli değişim hâlinindedir ve sosyal gelişim seyrinde ilerledikçe daha da hızlı değişmektedir. Sahip olduğumuz hiçbir kişisel koşul içgüdü geliştirmek için gereken zamanı beraberinde getirecek kadar sık ve değişmez değildir. Sahip olduğumuz tek gerçek içgüdü sosyal içgüdülerdir; annelikse sosyal bir süreç değildir.

Eğitim sosyal bir süreçtir hatta en yüksek olandır. Eğitim, her neslin daha hızlı gelişmesi için insanlık gelişiminin temellerini top- layıp gençlere sunmaktır. Hayvanların buna eşdeğer bir süreci yoktur. Hayvan yavrusunun annesinden gördüğü eğitim, yaşamı iyileştirme değil, yalnızca sürdürme eğilimindedir. Bir çocuğun eğitimi çok daha ince ve ayrıntılı bir süreçtir; burada eğitimle kastedilen, doğumdan olgunluğa kadar çocuğun kavrayabileceği her etkidir.

Vücudun sağlıklı olması ve büyümesi, zihnin doğru gelişimi ve karakteri şekillendiren ahlaki etkenler büyük ve mühim kaygılardır ama içgüdülerimizden artakalan kırıntılar bizi bunların hiçbirini hazırlamaz. İnsan annelerinde çocuklarına doğru bakımı vermelerine yetecek bir içgüdü olsaydı tüm insan anneleri çocuklarına doğru bakımı veriyor olurlardı.

Peki, veriyorlar mı?

İnsan yavrularımızın kaç yetişkinliğe ulaşıyor? Yaklaşık yüzde ellisi. Kaç sağlıklıdır? Sağlıklı olmalarını bile beklemeyiz. “Çocuk hastalıklarına” öyle alışığızdır ki annelerin görevinin çocukları iyi yetiştirmek değil, hasta çocukları iyileştirmek olduğunu düşünürüz! Çocuklarımızın yüzde kaç doğru orantılı, atletik ve dinç yetişkinlere dönüşürler? Askerlik hizmetine başvuranların çoğunluğunu geri çeviren askeri cerraha sorun. Çocuklarımızın yüzde kaç güçlü ve düzenli kişiliklere sahip, bilge ve iyi kişilere dönüşürler? Sayısız annenin ve içgüdülerinin yetiştirmesi sonucu hayata karışan yetişkinleri öyle ya da böyle geliştirmeye çalışan devasa öğretmen ve vaiz ordusuna sorun.

Annelerimizden, özellikle de kendi annelerimizden ve bizim için yaptıklarından bahsederken duygulanırız ve gözlerimiz yaşarır. “Büyük insanların anneleri”nden söz ederken şefkat ve hürmetle boğamız düğümlenir ve sesimiz titrer. Mesela, Abraham Lincoln’ın annesi! George Washington’ın annesi! Liste böyle uzar gider. Peki, Abraham Lincoln’ın suikastçısı Wilkes Booth’un annesi yok muydu? Vatan haini Benedict Arnold yetim miydi?

Sağduyumuza başvurup şunu düşünelim: Toplumumuzda kocaman bir yer tutan ve büyümeye devam eden o ahmaklar, akılsızlar, engelliler, kusurlular, soysuzlar, saldırganlar ve suçlular topluluğunu *kim* yetiştirir? Peki ya gelişimin çarklarına çomak sokan akılları yavaş çalışan kişilerden, önyargılılardan, sıradan insanlardan oluşan o devasa kesimi? Bütün iyilikler annelere, bütün kötülüklerse babalara mı atfedilmelidir?

Nasıl bireyler olduğumuz bu iki etkene, anne ve babaya dayanmaktadır.

Fiziksel çevremizi bütün hayvanlarla paylaşıyoruz. Kalıtımı değiştiren ve insan karakterini geliştiren unsur sosyal çevremizdir. İçinde yaşadığımız ülkenin, hükümet, din, eğitim, iş, sıradan sosyal gelenek ve görenek sistemlerimizin tamamı bize atalarımızdan aktarılır ve insanlığı geliştiren bunlardır.

Annelik içgüdüğü bu etkilerin toplamına nasıl bir katkıda bulunur? Annelik içgüdüğü çocukları besleme, giydirme, yönlendirme,

terbiye etme ve eğitime yöntemlerini hem dikkati hem de saygıyı hak edecek şekilde hiç geliştirmiş midir? Geliştirmemiştir.

Yalnızca bu ilkel içgüdüyle hareket eden her ulusun anneleri, kuşaktan kuşağa kendilerinden daha cahil atalarının hatalarını tekrarlarlar; tıpkı kendinden önce gelen binlerce atası çimlerin üzerinde döndüğü için halının üzerine kıvrılmadan önce üç kez dönen bir köpek gibi!

Çocuk bakımı ve eğitimi bugüne dek geliştirse bunu, doktorların, hemşirelerin, öğretmenlerin ve ilkel içgüdüleri yerine insan beyinlerini kullanmayı seçen az sayıdaki ebeveynin akıllı çabalarına borçluyuz.

Çocuk bakımı ve eğitiminin genel anlamda utanç verici düzeyde olması ise, bu asil işlevleri hayvanlarda bile kusursuz olmayan ve mevcut sosyalleşme aşamamızda neredeyse hiç değeri olmayan bir gücün tartışmasız egemenliğine bırakmamızdan kaynaklanmaktadır.

Popüler zihni bulandıran bütün efsanelerin arasında, gerçekleri bulmamızı engelleyen tüm yanlış ibadetler arasında, bu fedakâr annelik en tehlikelisidir. “Anne” kelimesinin karşısında körü körüne eğiliyor, unutulmuş antik ulusların ulu fallik dinlerinde yaptığı gibi doğanın çoğalma süreçlerine tapıyoruz.

Doğanın süreçlerine tapınmak yerine bu süreçler incelenmelidir. Doğanın yasalarına en büyük saygıyı, bunlara yönelteceğimiz diz çöktüren hayranlıkla değil, zekâyâ dayalı kavrayış ve gözlemle verebiliriz. İnsan annesinin özgür, güçlü, sağlıklı bir beden geliştirerek; dinç ve şerefli bir eş seçerek; çocukluğun ihtiyaçlarını inceleyerek ve bunları ya kendi ya da daha uygun kişilerin sağlayacağı yetkin hizmetlerle karşılayarak; bebeklik döneminde ölmeyen, “önlenabilir hastalıklar”a yenik düşmeyen, düzgün, kuvvetli, zeki, özgür ve iyi niyetli çocuklar olarak büyüyen bir nesli dünyaya sunarak sahip olduğu olağanüstü işlevi anladığını gösterebildiğinde anneliğe hürmet etmek için bir neden bulmuş olacağız. Hürmet ettiğimiz şey de zihne ve ruha dayalı işler olacaktır. Zekâ, çalışma, deneyim, bilim, fiziksel bir temelden daha fazlasına sahip olan aşk, yani insan anneliğine itibar edeceğiz, vahşi bir içgüdü'nün belirsiz temellerine değil!

BÖLÜM III

MEVCUT KOŞULLAR

Bugünkü ev düşüncemiz ile gerçek koşulları arasındaki fark kolayca görülebilir. Daha doğrusu, atalarımızdan miras kalan geleneklerin baskısına geçici olarak karşı koyabilirsek ve ferdi beyin gücünü kısa bir süreliğine de olsa kullanabilirsek kolayca görülebilir. Adil bir gözle bakmaya ve net bir şekilde görmeye çalışırken şunu aklımızdan çıkarmamalıyız: Gerçeklere kıyasla kavramlar beyin için çok daha kuvvetli uyarıcılardır.

Herhangi bir duyuşal sinir aracılığıyla beyne ulaşan bir gerçek, yalnızca bir izlenimden ibarettir; eğer bu izlenim ondan önce gelen bir başkasıyla çelişiyorsa, özellikle de bu nesiller boyu dokunulmadan varlığını sürdürmüş bir izlenimse gerçeğin kabul edilme olasılığı düşüktür. Yeni bir olguyla karşı karşıya kalanlar şaşkınlık içinde, "Ne!" diye haykırır. "Gözlerime inanmıyorum!" der ve gözlerine inanmaz, alışık olduğı önceki fikirler birikimine inanmayı yeğler. Uzun zamandır inandığımız bir durumun aslında öyle olmadığına ikna olmamız için bariz, kesin ve dirençli çok sayıda kanıt ihtiyacımız vardır. Beyindeki bu hareket etmeyen yumruya "yerleşmiş fikir" deriz; bu yerleşmiş fikir "temel bir kanı" olarak beynin derinlerine gömülmüş, işlenmiş ve kök salmışsa ve bu şekilde varlığını çok uzun süre muhafaza ettiyse inkâr edilmesi imkânsız gerçeklerin bombardımanı altına kalsa da hiçbir etki etmeden üzerinden seker gider.

Gördüğümüz üzere eve dair düşüncelerimiz, beynin en derinlerindeki düşünceler arasındadır; bu eski temel hislere ulaşmak, yanlışla gerçeğı birbirinden ayırmak, gerçek evin bu tarihi geçmiş ilkeleri içermediğini göstermek gerçekten güç bir iştir. Yine de en peşin hükümlü kişilerin bile ara ara kullanabileceğı bu harika düşünce gücünden yararlanacak olursak bugün ortalama bir evin asıl koşul-

larının ne olduğunu görmek kolaydır. "Ortalama" derken sayısal bir ortalama kastedilmemektedir. Dünya hâlâ bugünü yansıtmayan, antropolojik dünleri, uzak geçmişleri temsil eden milyonlarcasını barındıran yabanıl topluluklara sahiptir.

Kendi ulusumuzda bile, dengesiz biçimde dağılan sosyal gelişim, nüfusun büyük çoğunluğunda günümüzü değil tarihi dünleri temsil eden kişilerin doğuşuna yol açmıştır. Hakikaten bugüne ait olan ev zamanımızın zihniyetini, çalışmalarını ve akımlarını takip eden günümüz insanların evidir. Günümüz evinin gerçek koşulları burada incelenmelidir; Siyuların çadırında değil, Pueblo Kızılderililerinin kilden duvarlarında değil, Georgia kolonisinin kulübesinde değil, Tennessee eyaletinin dağlarında ikamet edenlerde değil hatta uzak zamanların vaziyetlerini hâlâ yakından takip eden binlerce çiftlik evinde bile değil.

Evin büyümesi ve değişmesinin izleri bu formların tamamında, mekanik, endüstriyel, ekonomik, sanatsal ve psişik gelişimin her aşamasında sürülebilir; ancak çalışmamız gereken şu anda içinde bulunduğumuz aşama, sel gibi akan ilerlemelerin ön cephesinde en ileri itilen evlerdir. Bu bağlamda günümüzde ortalama bir ev, olayların ilerleyişine ayak uydurmak için erkeğin yeterli düzeyde araçlara ve kadının da uygun eğitime sahip olduğu, iyi bir sosyal konumu olan bir evdir; yabancı ziyaretçilere gösterip gururla, "İşte tipik bir Amerikan evi," dememiz gereken evler bunlardır.

Peki, bu ev tarafsız bir incelemeye tabi tutulursa neler ortaya çıkacaktır?

Kendini anında belli eden ideal şudur: Bütün fiziksel ihtiyaçları karşılayan güzel, konforlu bir ev; birbirinin varlığından büyük zevk alan bireylerden oluşan mutlu bir aile; hayatını bu küçük cenneti korumak için gereken kaynakları elde etmeye adanmış bir baba; çocuklarına canla başla sarılmış, hayatını özveriyle onlara hizmet vermeye adanmış, bunu yaparken de onlara fayda sağlayan mucizeler yaratan bir anne; evde mutlu olan ve evin yararlı etkisi altında güzel bir şekilde büyüyen çocuklar; diğer bir deyişle herkesin sağlıklı, mutlu ve her şeyden memnun olduğu bir ortam.

Geçici olarak bir kenara bırakmanızı istediğimiz işte bu idealdir; bunun yerine aklınızla bu mevzuya özgü aşikâr gerçekleri irdelemenizi isteriz. Özellikle keskin bir akla sahip okurların belki de en iyi bildikleri yaklaşık on eve ilişkin kendi yaptıkları kesin gözlemlerini kâğıda dökcek kadar ilgileri vardır.

Bu noktada, meseleye ilişkin genel bilgisizliğimizi savunmak için şunu söyleyebiliriz: Ev hayatının gerçek koşulları, günlük gözlemlerden özenle gizlenmektedir. Birbirimizin evleri hakkında bilgiyi esasen “ziyaretler” yoluyla ve daha ayrıntılı sosyal eğlence biçimleri ile elde ederiz.

Ziyarete gelen kişi yalnızca özel olarak hazırlanmış salona veya misafir odasına ulaşır; daha samimi arkadaşlar, ziyaret edilen vakitte “uygun” durumdaysa bazen yatak odası veya hatta çocuk odasına da erişebilirler. Bu kısmi ve hazırlanmış görünümü ev hayatının resmi olarak kabul etmek, geleneklerimizin, çağlardır süregelen düşünme alışkanlığımızın bir parçasıdır. Ev hayatının resmi bu değildir.

Bir evi gerçekten tanımak için, içinde yaşayıp kışı ve yazı orada geçirmiş hem kilerini hem salonunu biliyor, günlük alışkanlıklarını ve görgü kurallarını tanıyor olmalıyız. Bu nedenle, yalnızca âdetâ bronz Buda heykelleri gibi resmiyetle tebessüm eden o ihtişamlı ve geneli itibarıyla güzel ev ideali değil, o düzgün zihinsel tutumu sürdürmek için devamlı kullanmak zorunda olduğumuz bu minik ideali de geri plana itmek zorundayız.

Evler bizim için öyle “kutsal” yerlerdir ki hiçbir eve adilce, açık ve eleştirel gözle bakmaya alışık değilizdir. Peki hem bu genel ideali hem de minik boyutlu ideali bir kenara koyduğumuzda, ne görüyoruz?

Konu fiziksel sağlık, konfor ve güzelliğe gelecek olursa sağlık kuruluna ve sıhhi tesisat mühendisimize ortalama bir evde, hatta oldukça varlıklı evler ve eğitim düzeyi yüksek ailelerde bile sağlık yasalarına ne ölçüde dikkat edildiğini sorun. Sanat ve bilime dair birçok şey öğreniyor olabiliriz, ama yaşama sanatını ve bilimini henüz bilmiyoruz. Kendimiz için, mimari geleneklere, sosyal geleneklere,

ev geleneklerine dayanarak ve içinde bulunan yaratıkları ilgilendiren hayatın yasalarından bağımsız olarak içinde yaşayacağımız ayrıntılı yapılar inşa ediyoruz.

Bu ev canlı bir hayvanın hatta koyundan daha büyük, boyutu yaklaşık alageyik kadar olan iri bir hayvanın evidir. Bu hayvanın rahatlığı ve sağlığını, önce bedenini kat kat kumaşa sararak, daha sonra özenle bez ve kâğıtla kaplanmış, bazen de pencereleri açılarak “havalandırılan” büyük kutulara kapatarak sağlamaya çalışırız. Hayvanı bu kutuda besler, içeri bol miktarda ve çeşitli yiyecek kaynakları sokar ve bunları orada pişiririz. Bu sürecin meydana getirdiği dağınıklıktan rahatsız olur, kendi tercih ettiğimiz yemek süreçlerinin görüntüsünü, sesini ve kokusunu beğenmesek de tamamının beslenecek hayvanın bulunduğu kutuda yürütülmesini zorunlu tutarız. Ardından kutuya çeşit çeşit odalar ekleyip genişletir, bu berbat ayrıntıları kapalı kapılar arkasına gizler (ki dışarıdaki dünya olmasaydı bunu yapmazdık) ve bu saldırı faaliyetlerini gerçekleştirmeleri için farklı sınıflardan başka hayvanları kutuya sokarız.

Bu sebeple, birinci sınıf modern bir evde, sağlık ve konforu hiçbir şekilde güvence altına almayan ilginç savaş koşullarıyla yüzleşirsiniz. Ev ve sakinleri ne kadar gelişmiş düzeydeyse, orada o kadar karmaşıklık ve zorluk buluruz; bunların beraberinde evle bütünleşmiş ya da bütünleştiği sanılan süreçlerle bağlantılı olarak rahatsızlık ve hastalık riski de gelir. Ne kadar çok kaplama ve yalıtım yapılırsa o kadar fazla atık madde havaya karışır ve sürekli olarak çevreye toz olarak yerleşir; ev ne kadar karmaşık olursa sağlıklı bir hayvanın yaşaması için uygun vaziyeti korumak adına o kadar fazla emek harcamak gerekir; ne kadar çok emek gerekirse ailenin iki liderinin aşınma ve yıpranma seviyesi o kadar yüksek olur.

Bizi temsil edebilecek bir modern evdeki sağlık koşulları, gerçekten erişebileceğimiz koşullardan bir hayli uzaktır.

“Antiseptik temizliğin” sadece hastanelere ait olduğunu düşünüp günlük hayatımızı ve gece yaşantımızı septik kirlerle geçirmekte bir sakınca görmeyiz.

Yetişkin bir insan bir saatte yaklaşık on yedi metreküp hava tüketir. Kaç tane ev, gündüz ya da gece, bu miktarda temiz hava sağlar?

Erkeklerin kaptığı hastalıklar maruziyete, dükkân ve ofisindeki yanlış koşullara, kalabalıklardaki risklere veya özel ilaç alışkanlıklarına mal edilebilir. Kadın ve çocukların yakalandığı hastalıklar, meydana çıktığı yer, yani ev bağlamında incelenmelidir. Evin günümüzde sahip olduğu sağlık ve konfor koşulları tatmin edici değildir.

Güzellik mevzusuna gelirsek: Güzelliğe dair fazla genel bilgiye ne içgüdüsel olarak sahibiz ne de eğitim yoluyla sahip olabiliyoruz, ama elimizdekiler bile ortalama bir evi tatmin etmez. Evin dışı da güzel değil, içi de güzel değil, süslemeler ve mobilyalar da güzel değil. Ev, çağlar boyu süren gelenekselliği ile tek başına, bu hatlarda ilerlemeye müsaade etmez; fiziksel sınırlamaları da buna olanak vermez. Ancak eğitim ilerleme kaydettikçe ve para biriktikçe “sanat dekoratörleri” kiralayarak gelişmenin izlediği yolu takip etmeye çalışırız.

Gerçek anlamda doğal ve makul ev güzelliği hakikaten ender rastlanan bir güzelliktir. Eşyalarımız arasında tamamen rahat olabilir, hatta onlara hayran bile olabiliriz; her ırktan ve her yaştan insan böyle hisseder; ancak bu “güzel ev” algısı, güzelliği ve sanatı sevenler ve inceleyenler tarafından tanınan bir gerçek değil, yalnızca o karmaşık idealin bir parçasıdır. Evlerimizin sıradan “iç dekoru”nun ressamların ruhuna hitap etmediğini görebiliriz. Böylelikle genel anlamda evlerin, temel hayvan sağlığı ve konforuna yönelik tabiatın fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra gerçek güzelliğe yönelik ruhsal ihtiyaçlarını da karşılamadığını gözlemleyebiliriz.

Şimdi de mutlu ailemize bakalım. Burada eşler arasındaki ya da ebeveynler ile ve çocuk arasındaki temel ilişkilerdeki mutlulukları değil, eve bağlı mutluluklarının ele alındığını itinayla aklımızda tutalım.

Bugünkü hâliyle evin evlilik üzerindeki etkisi son derece ilginç bir konudur. Mutlu bir şekilde eşleşmiş hem fiziksel hem de zihinsel olarak birbiriyle uyumlu, birçok ortak ilgi alanına ve hedefe sahip iki kişi evlendikten sonra “ev çekip çevirme” veya “yuva kur-

ma" işine girerler. Bu iş evlilik, ebeveynlik ya da çocuk yetiştirmek değildir. Hayatın beslenme ve yatma bölümlerinin, karmaşık tuvalet işlemleriyle birlikte işletilmesidir.

Bundan sonra erkekte bu faaliyetlerin idame ettirilmesi için gereken yüklü masrafları ödemesi talep edilir, kadın ise bunların yürütülmesinde ya bizzat ya vekili aracılığıyla ya da vekiliyle birlikte çalışacaktır.

Bunun ardından sıra günümüz evlerindeki en çarpıcı koşullardan birine gelir: Evle bütünleştiği zannedilen süreçlerin uyumsuzluğu ve meydana getirdiği israf. Erkek, hayatını "küçük bir cennet"ten ziyade her şeyin olması gerekenden daha maliyetli olduğu ve bütün işlerin işletme bazında yürütülmesi gerekirken hiçbirinin öyle yürütülmediği bir dizi kötü meşguliyeti sürdürmek için para kazanmaya adar.

Kaç erkek "geçim masrafları" için uygun miktarda parayı taksim ettikten sonra bu harcamalarla huzurlu ve istikrarlı bir şekilde yaşar?

Evin masrafları büyük, belirsiz ve anlaşılması güçtür. Bazı ailelerde, uygun miktarda "harçlık" temin edilen istisnai bir "yönetici," bunun ağır bedellerini ödese de bu işleri nispeten sorunsuz şekilde yürüyecek duruma getirip muhafaza eder; ancak çoğu ailede "evin idaresi" sürekli bir rahatsızlık, sürtüşme, israf ve kayıp kaynaktır. Bir işletme olarak ev idaresi eğitici bir başarıya sahip değildir. Koşullara hemen uyum sağlayan ideallerimizde evin yapısı sorgusuz sualsiz kabul ettiğimiz bir olgu olmadığı için evin işlevlerini de kolayca kabullenmeyiz. Sorunsuz, sağlıklı ve huzurlu yaşamaya çalışıyor, çok çırpınıp yaygara koparıyoruz; "vakur" duruşumuzu korumak için her türlü "yeni fikri" inceliyor, "daha basit bir yaşam" arzusuyla yanıp tutuşuyoruz. Buna rağmen gücümüzün ve sabrımızın tamamını sonsuz çaba talep eden "ev çekip çevirme"ye, "yuva kurma"ya, aslında hiç rahat olmayan bir hayatı rahatça yaşamaya adanıyoruz; bu uçsuz bucaksız gayretin sonucu olarak büsbütün bitkin düştüğümüzde de dinlenmek için *evden uzaklaşmak* zorunda kalıyoruz! Cidden, bunu bir düşünün.

Baba, evi geçindirmek için gereken parayı kazanma yükünün altında o kadar acımasızca ezilir ki evin ne olduğunu neredeyse bilmez hâldedir. İster ailesiyle mutlu bir şekilde oturacağı ister sevinç içinde ailesiyle dışarıda geçirebileceği vakti olsun, bu eski yapıyı tek başına omuzlayan bu sabırlı emekçiye harcayabilecekleri hiçbir vakit vermeyiz. Anne, evin bütün iç işleyişlerinin yürütülmesinin ya da denetiminin altında o kadar boğulur ki onun da aile hayatının gerçek zevklerine ayırabileceği çok az zamanı vardır.

Ev ile aile bir değildir; ev kişinin bütün vaktini alıyorsa aileye ayrılacak zaman cüzidir. Sonuç olarak geleneklere göre evi yürüten eşlerin ikisinin de aşırı gergin ve endişeli olduklarını görürüz hem baba hem de anne öyle meşgullerdir ki çocuk eğitime ve insan yetiştirme yolunda fazla yol kat edemezler!

Çocuklar açısından, temel varoluş nedenini oluşturdukları evin gerçek vaziyeti nedir? Günümüzün evleri çocukların ihtiyaçlarını nasıl karşılamaktadır? Eve bağlı kadınlar annelikten talep edilenleri nasıl karşılarlar? Aslına bakarsak çocuklarımız *gerçekten* de evde mutlu ve refah içinde, sağlıklı ve iyi midirler? İdeallerimiz yine dokunaklı, sıcacık, ıslık ıslık parlayan tablolar hâlinde yükselmeye başlar. Bunları da tekrar bir kenara itip duruma olduğu gibi bakmalıyız. Bugün evlerimizde çocuk, eğer hayatta kalabilirse, çocukluğun koşulu olarak kabul etmeye çok hevesli olduğumuz şamatacı mutluluktan oldukça uzak büyür. Anne her daim çocuğu sever, yapabildiği ve yapmasını bildiği her şeyi yapar. Ancak gün boyu üstlendiği başlıca iş çocuğun değil, evin bakımındır; kişilikler inşa etmek yerine giysiler inşa eder.

Ev kadınının gün boyu nelere vakit harcadığına bakalım: Çocuğun bakım ve hizmetine harcadığı dakikalara kıyasla yemekler planlamaya, malzemeler satın almaya, bizzat bir yerleri temizlemeye ya da başkalarının temizlediğinden emin olmaya harcadığı dakikaları hesap edin; bunlar evin gerçek zahmetlerinden muaf tutulan kadının topluma karşı "sorumlulukları"dır.

"Ama bunların her birini, yemekleri, derli toplu evi, giysilerin tamamını çocuk için yapıyoruz!" diye itiraz ederiz.

Sahiden öyle midir? Peki, alıp itinaıyla hazırladığımız yemekler, zarafetle döşenmiş evler, bolca süslenmiş kıyafetler çocuğun vücut gelişimine, zihin gelişimine ve ruh gelişimine nasıl bir katkı sağlar? Ev yaşamının koşulları, çocukların doğru şekilde büyümesine olanak sağlamaz. Bebeklerin yetiştirilmesi, büyüyen yaratığın evin baskılarına, taleplerine, sebepsiz geleneklerine öyle ya da böyle zorla boyun eğmesi için verilen uzun bir mücadeledir.

Geniş çapta inceleme yaptığımızda bugünün örnek evlerinde bir huzursuzluk hâli olduğunu görüyoruz. Buna en iyi erkek katlanabilir çünkü evin içinde en az vakit geçiren odur; dünyanın organize sanayilerinin temelini oluşturur, kendi güzergâhında yürütebileceği kendi özel işleri vardır ve yaşam temeli daha büyük olduğu için evle ilgili endişelerin baskısına daha çok dayanabilir. Kadınsa dert ettiği o ufak sıkıntılarla kocasını rahatsız etmemesi için evin ahlak bekçileri tarafından uyarılır ama bu sıkıntıların büyük bir bölümünü oluşturan ekonomik zorluklarda eşine danışıyor olmalıdır, çünkü faturaları ödeyen odur.

Becerikli bir Çinli adam evini çekip çevirirken masraflar ödendiğinde, bakım sağlandığında, her şey tıkr tıkr işlediğinde evde görülen bu huzursuzluk ortadan kalkar; ancak böyle yürüyen ailelerin sayısı azdır. Çoğu durumda evi yönetme işi, finansal israfın yanı sıra sonu gelmeyen anlaşmazlıkların ve gerginliğin kaynağıdır.

Ev yaşamının bu işletme kısmının daha da ötesinde bir de evin mahkûmlarının hayatını etkileyen gerçek koşullar vardır. Büyük bir zenginliğe ve son derece seviyeli zevklere sahip aile üyelerinin, evlerinde olabildiğince çok mahremiyet ve özgürlüğe gömüldüklerini ve bu ikisinin çatıştığı yerlerde ise uyum içinde olamayacaklarını kabullendiklerini görürüz. Aralarında büyük sevgi olan ve yüksek düzeyde nezaket ile bilgeliğe sahip aile bireylerinin, fiziksel açıdan kısıtlayıcı bir evde bile olsalar birlikte mutlu bir şekilde geçindiklerini görürüz. Ancak ortalama insanların yaşadığı ortalama bir evde, aile üyelerinin değişen ölçülerde birbirlerini öfkелendirdiklerini görürüz.

Ev yaşamına attığımız bu ahenk, huzur ve sevgi, düşün olduğumuz bu hayalîn belirttiği kadar yaygın değildir. Az önce de gördüğümüz gibi erkek, ana üssü olarak evin dışında bir yeri belirler ve evin talepleri ile endişeleri karşısında sergileyeceği büyük veya küçük başarıya göğüs gerebilir. Eve daha yakından bağlı olan kadınsa sağlığını giderek daha da hızlı yitirmeye başlar. Ev yaşamının kadınlar üzerindeki etkisinin, toplumsal gelişmelerle orantılı olarak daha da yaralayıcı olduğu görülebilir. Bu sözde “sosyetemiz,” her ne kadar sağlıklı bir yöntem olmasa da kadının fazlasıyla kesintisiz ev yaşamına katlanabilmesini sağlamak için eğlence, değişim ve heyecanlar bulmaya çalıştığı bir çıkış noktasıdır.

Evdeki genç adam neredeyse göz ardı edilebilir bir etkindir çünkü zaten evde gerekenden daha fazla vakit geçirmez. Evdeki genç kız, artan bireyselliğini büyüyen bir dezavantaj olarak görür ve çoğu zaman evde mutlu olmadığı için apar topar evlenir; hâlâ saplantılı bir inançla her şeyin iyi olacağını düşündüğü “kendi evine” sahip olmak için yapar bunu.

Evdeki çocuk, bunu karşılaştırabileceği başka ve daha iyi bir ortam hakkında bilgiye sahip değildir. Evini her şeyin kaçınılmaz temeli olarak kabul eder, farklı bir evde hayatın nasıl olduğunu hayal edemez. Ancak onu evden alıp başka yerlere götüren bütün mevzuları överken duyduğu heves, değişime ve yeniliğe duyduğu tutkulu açlık; çoğu erkek çocuğunun “evden kaçmak” için yanıp tutuşması; ev hayatından olabildiğince uzak her şeyi ilgilendiren hikâyelere gösterdiği heves ve yoğun ilgi; eve hapsedilerek cezalandırılan veya herhangi bir nedenle sürekli evde kalmak zorunda bırakılan, dışarıdaki dünyaya açılan pencerenin başında bekleyip bir şeylerin olması için can atan çocuğun hüznü bıkınlığı... İşte bunların hepsi, ev hayatının çocuğu memnun etmediğini gösterir. Bunlarla memnun olabildiği, ailenin her ferdini tatmin ettiği bir zaman vardı; ama bu, çok daha ilkel koşullar altında söz konusuydu.

Ev, içindeki sakinleriyle aynı oranda gelişmemiştir. Günümüz insanları, bin yıl öncesine dayanan evlerinde mutlu değiller. Bükülmez olması nedeniyle çok yavaş bir hızla da olsa mevcut ev koşul-

larımız gözlerimizin önünde azar azar değişiyor. Aslına bakarsanız, geleceğin evlerine hazırız, hatta dünden hazırız; duygusal açıdan bakarsanız, geçmişin evlerine tüm gücümüzle sarılıyoruz. Taparcasına inanmaya itildiğimiz gibi evlerimiz şu anki koşullarıyla o dinlenme, huzur ve memnuniyet yuvaları değildir.

Bir anlığına öyle olduğunu farz edelim. Eve girdiğimiz anda dış dünyanın sıkıntıları, yorgunlukları, tehlikeleri ve kötülüklerini geride bıraktığımızı farz edelim. Burada her şey yolundadır. Maddi sıkıntı yoktur. İşlerle ilgili sıkıntı yoktur. Fiziksel bir sıkıntı yoktur. Zihinsel bir sıkıntı yoktur. Ahlaki bir sıkıntı yoktur. Her şeyin saat gibi işlediği ve dünyanın yıpratdığı ruhun huzur ve canlanma bulmayı bekleyebileceği bir yerdir.

Boş varsayımlar bunlar! Dünyada çekilen maddi sıkıntılar ne olursa olsun, en çok hissedildikleri yer evdir. Paranın harcandığı, ileride de göreceğiniz üzere en çok çarçur edildiği yer burasıdır. Taleplerin arzı sürekli aştığı, hiçbir zaman yeterli olmadığı yerdir.

Endüstriyel sorunlara bakacak olursak şunu söyleyebiliriz: İş gücü problemi her yerde büyük bir sorundur. Makinelerin piyasalara sürülmesi, temel avantajların yanı sıra gereksiz dezavantajları da beraberinde getirmiştir. Güvenilmezlik ve verimsizlik ile yüzleşip bunlarla başa çıkmamız gerek. Ancak yüz iş adamının konuşmasını yüz temizlikçi kadının konuşmasıyla karşılaştırırsanız evin içindeki iş sorunlarının büyüklüğüne saygı duymayı öğrenebilirsiniz.

Daha önce belirttiğimiz gibi, ev fiziksel sıkıntılar için rahatlık sunmaz. Kömür madenlerinin ve fabrikaların fiziki şartlarını iyileştiren yasaları uygulamak için mücadele ediyoruz, ancak bu yasaları uygulamadaki en büyük zorluğu, işlerimizi yaptığımız “ter atölyesi” evlerimizde yaşıyoruz. Mutfağın hijyen koşullarını geliştirmek, yatak odasına oksijen girişini zorunlu kılmak için bir yasa yoktur. Var olan bütün sağlık yasaları evde cezayla karşılaşmadan göz ardı edilebilir. Bazı iyileştirmeler yapmak için yönetmelikler düzenlemeye ve sağlık kurulları oluşturmaya çalışıyoruz, ancak ev yaşamının mevcut koşulları, oluşabilecek fiziksel sorunlardan koruma sağlayacağının garantisini vermez.

Zihinsel ve ahlaki açıdan bakıp ruhsal sorun ve zorlukları bütünüyle ele alacak olursak şunları söyleyebiliriz: En çok acı çektiğimiz yer evdir. Ruhun mücadele ve çöküşlerinin, en mahrem günahlarımızın, bildiğimiz en keskin acıların büyük ölçüde arenasıdır ev. Dokunaklı erdemler de burada gelişir: derin ve ebedi sevgi, yürekten bağlılık, sabırlı metanet, sadakat ve özen. Ancak bunları sergileyen bir ev varsa bir de adaletsizliğin, bencilliğin, kaygısız zulmün, sabırsızlığın, en iğrenç kabalıkların hâkim olduğu, kişilerin sık sık çiğnenen hislerinin duygusuzca hiçe sayıldığı bir ev vardır. Günümüzün evleriyle engin tanışıklığı olan herkes, bu saydıklarımızı kayd edilen her ilerlemenin gölgesinde fark eder. Ev iyisiyle kötüsüyle, büyüyle küçüğüyle, akıllısıyla akılsızıyla her türlü insanın yaşadığı yerlerdir. Ev kötüyü iyi, küçüğü büyük ya da akılsızı akıllı yapmaz. Sosyal yaşamında edepli davranmak *zorunda* olan birçok erkek evde otoriter ve bencildir. Her ne kadar hoş bir durum olmasa da sosyal yaşamında anlayışlı ve kibar olmak *zorunda* olan birçok kadın evde hoşgörüsüz, açgözlüdür ve yalnızca zayıf tahsilsiz kişilerin olabileceği kadar acımasızdır. Ev, yaygın biçimde ona atfettiğimiz erdemleri üretiyor olsaydı bütün evler, zaman ve toplum fark etmeksizin aynı etkiye sahip olurdu.

Amerikalı erkek, eve kurban edildiği için, Amerikalı kadınsa evde en çok el üstünde tutulan ve şımartılan olduğu için üstündür. İngiltere’de erkek rahatına daha düşkündür; Almanya’da ise bu durum daha da belirgindir. Kadınlar, istediklerinde kullanabilecekleri ve zevk alabilecekleri ikincil sınıf insanlardır.

“Ev” nasıl böylesi zıt sonuçlarla anılabilir? Yaygın olarak var sayıldığı gibi evin şaşmayan genel bir etki oluşturuyorsa bu etkiyi Rusya, Çin, Fransa ve Mısır’ın evlerinde saptayabiliyor olmalıyız. Farklı ulusların evlerinde farklılık tespit edersek bunun nedenini ulusal kurumlarda aramalıyız, evde değil.

Çok sevdiğimiz evlerimizin iyi durumda olmasını ırkımızın ilerlemesine, dini inancımıza, eğitimimize, genel sosyal gelişimimize borçluyuz. Macaristan’ın bir köyünden gelip Amerika’ya yerleşen bir aile burada bir Macar evi kurar. Aile Amerikalılaştıkça evleri de

değişir ve gelişir. Övgüyü ev değil, ülke hak eder. Tabii bu esnada doğası gereği ve her zaman, her yerde bize tesir ediyor olması nedeniyle evin yaşamlarımız üzerinde belirli kesin etkileri vardır.

Bunları, daha sonraki bir bölümde evin toplum üzerindeki etkilerini incelerken analiz edip takip edeceğiz. Mevcut koşulları gözlemlerken ortalama ev yaşamlarımızın yalnızca şu an ne durumda olduğunu not etmemiz yeterlidir. Bu vaziyetleri, bu genel huzursuzluk ve az çok memnuniyetsizlik durumunu açıkça görebiliriz. Evin varlığını tehdit eden ve birçok kişiyi pansiyonlara iten gitgide artan bir harcama eğilimi söz konusudur. İş süreçlerinde artan zorluklar öyle büyüktür ki bu zorluklar kadınlarımızı hem hayata küstürür hem de ömürlerini kısaltır. Aynı zamanda da kaygı ve uyumsuzluk dönemleri, tatmin edici hizmet dönemlerinden daha uzundur. Sağlık koşulları çerçevesinde alınan kamu önlemlerinin eve ulaşabildiği ölçüde bu bağlamda bir iyileşme görülebilir, ancak yanlış giyim, yeme ve havalandırma alışkanlıkları nedeniyle geniş bir hastalık yelpazesine de sahiptir. Çocuk terbiyesinde ise henüz yeni yeni ilerleme belirtileri göstermeye başlayan ilkel bir gelenek hâkimdir; boşanma ve ceza mahkemelerinin yanı sıra tımarhanelerin ve mezarların gözler önüne serdiği üzere mutsuzluk oranları oldukça yüksektir.

Ev hayatının sunduğu koşullar el üstünde tuttuğumuz ideallerimizden bu denli uzaksa bu sorunla cesurca yüzleşmemizin ve iyileştirmek amacıyla ev yaşamını incelememizin zamanı gelmemiş midir? Bu mevzuyu tartışmaya cesareti olmayanların korkularının aksine amacımız “yuvayı ortadan kaldırmak” değildir. Gerçek şereflerini ve inançlarını ne de güzel yansıtan bir tutumdur bu! Ev, ufak bir eleştiriyle yıkılacak kadar çelimsiz bir şey midir? Eve olan bağlılığımız, bir iki kusuru ortaya çıkarıldığında arkamızı dönüp onu terk edeceğimiz kadar zayıf mıdır? Bu karanlık yere ışık tutup nelerden mustarip olduğunu görme konusundaki isteksizliğimiz, inkâr ettiğimiz geçimsizlik ve acının bir itirafı değil midir?

Korkmamızı gerektirecek bir durum yoktur. Hayat devam ettiği sürece evlerimiz var olacak, ama tarih boyunca aynı tür eve ihtiyacımız olmaz.

Şu anki evimiz, uzun süredir var olmayan koşulların katı bir şekilde uygulanmasından dolayı zarar görmüştür. İstersek bu yaralayıcı eski koşulların her birinden kurtarabilir ve iyi, güzel ve doğru olan her şeyi evlerimizde muhafaza etmeye devam edebiliriz.

BÖLÜM IV

ATÖLYE OLARAK EV

A. EV KADINI

Bütün endüstriler evde başlamıştır. Bütün endüstriler kadınlar tarafından başlatılmıştır.

Tarihin arka sayfalarında, medeniyetin köklerinde, gerçek insan hayatımızdan önce gelen, yavaş yavaş değişim göstermiş o yabancılık dönemi boyunca dünyada yapılan her iş evdeki kadın tarafından yapılmıştır. O zamandan bu yana çok yol katettik, geniş alanlara yayıldık, büyüyüp yükseldik; takip ettiğimiz ilerleme güzergâhı endüstriyel gelişme güzergâhıdır.

Sabırlı ve çalışkan Kızılderi kadını bir zamanlar kendi ailesi için avını sırtında taşırdı; şimdiyse rüzgâr, buhar ve yıldırım erzaklarımızı dünyaya dağıtmaktadır. Bir zamanlar kadın kendi ailesi için dallardan ve hayvan derilerinden kaba sığınaklar inşa ederdi; şimdiyse taşçılar ve marangozlar, çelik ve demir işçileri, doğramacılar, tornacılar, sıvacılar, camcılar, tesisatçılar, çilingirler, ressamlar ve iç mimarlar dünyaya evler inşa etmek için bir araya gelirler. Kadının bir zamanlar derileri çiğneyip kazır, ağaç kabuklarını ve otları örer, giysiler diker, sepetler örer, çanak çömlek yapar, ölüm silahları hariç yaptığı her şeyi ailesi için yapardı; şimdiyse karmaşık ihtiyaç ve zevklerimize hitap eden milyonlarca imalathanemiz var. Bir zamanlar kadın birkaç hayvanı evcilleştirip kendi ailesi için güderdi; şimdiyse geniş ovalarda güdülen sayısız hayvan ve sürü çiftçiden alınıp toptancıya verilir. Kadının bir zamanlar ailesi için toprağı değneklerle sürüp ekini bıçakla biçerdi; şimdiyse bütün ulusları beslemek üzere toplanan kilometrelerce mısır kıtaları ve okyanusları aşıyor. Bir zamanlar kadın ailesi için yemekler yapardı ve çocuğunu yetiştir-

tirirdi —durun bir saniye! Zaman mı durdu? Tarih bir rüya mıydı? Toplumsal ilerleme bir hayalden mi ibaretti? *Kadınlar resmen yerinde sayıyor!* İş hâlâ tarihin arka sayfalarında, medeniyetin köklerinde; kasırga gibi gelip geçen binlerce asrın el sürmediği ilkel kadın, ilkel evinde, hâlâ ilkel görevleriyle debelenip durur.

Bütün uğraşlar evde başlamıştır; buna hiç şüphe yoktur. Diğer uğraşların hepsi uzun zaman önce evi terk etmiştir. Peki, bunlar neden kaldı? Diğer bütün sektörler büyümüşken bunlarda neden büyüme yoktur?

Hangi toplumsal ve ekonomik koşullar, gölgelerde varlığını sürdüren hangi antik batıl inançlar, hangi örf, hukuk, inancın yüklü ağırlığı böylesi bir paradoksun gerekçesi olabilir ki? İlk çağların kristalleşen meyvesi gibi buzun içinde günümüze aktarılan Sibiryama mamutları gibiler adeta! Bu Nuh Nebi'den kalma buluntudan ne farkları var! Hangi sanat yoluyla, hangi büyüye kapılıp, hangi mucize eseriyle yirminci yüzyıl, tarih öncesine ait Kızılderili kadının *hayatta tutmayı* başarmıştır!

Bu, irdelemeye değer, bol merak uyandıran, her insanı en yakından ilgilendiren ve can evinden vuran bir olgudur. Sosyoloji bize artık insanın yükselip bugünkü seviyesine ulaşırken geçtiği ve ilerlemeye devam ederken geçeceği süreçler hakkında bir şeyler öğretmeye başlamıştır. Bu süreçlerin arasında endüstriyel evrimden daha bariz, daha basit, anlaşılması daha kolay olanı yoktur. Yasaları, fiziksel evriminki ile aynıdır: Azdan büyüğe ve basitten karmaşığa doğru bir gelişme, bizi sonuca götüren araçların devamlı uyarlanması, çabayı en aza indirip verimliliği en yükseğe çıkarma eğilimi. Bir başına yaşayan yabanıl insan, enerjisini kişisel ihtiyaçlarına harcar. Sosyal grup toplu enerjisini toplu ihtiyaçlarına harcar. Yabanıl insan, tek başına kendisi çaba sarf eder; medeni insansa, karmaşık ve karşılıklı bir bağıllık içinde birçok kişi ile, birçok kişi için çaba sarf eder. İş bölümü ve artan uzmanlıklarla becerilerimizi ve güçlerimizi kat kat çoğaltıyoruz, makinelerin kullanımıyla üretimi çoğaltıyoruz, iş yöntemlerinin geliştirilmesiyle harcamaları azaltıp mahsullerin sayısını artırıyoruz. Büyürken izlediğimiz yol, insanları sayılarının

ağırlığıyla değil faaliyetleriyle daha verimli kılan yol ile aynıdır. Bu kişi daha düzenlidir ve daha çok uzmanlaşmıştır. Modern sanayi de öyledir.

Tek başına yaşayan yabancı insanlar ne uzmanlaşmayı ne de düzeni bilirlerdi, “kendi işlerini kendi yapar”lardı. Bu yöntem en yüksek gayreti gerektirir ve en düşük sonucu doğurur. Uzmanlıklara ayrılmış, organize sanayi ise en az çabayı gerektirip en verimli sonucu verir. Medeni sanayi budur.

Bu denli idealleştirilen ve yüceltilen “ev işleri” hâlâ ilkeldir. Modern ev, medeni yöntemlerle inşa edilir ve döşenir. Sanat, el sanatları ve imalatlar, bilimler, meslekler, modern yaşamın yüksek oranda yüceltilmiş birçok süreci, yaşam alanlarımızı mükemmelleştirmek için bir araya gelir; ancak bu yaşam alanlarında uygulanan endüstriler merdivenin ilk basamağında takılıp kalmıştır.

En yeni ve en iyi işçileri seçmek yerine evde kendimizi en uzak çağlara dayanan iki kişiyle kısıtlıyoruzdur: Ev kadını ve hizmetçi. İlk önce ev kadını gelmiştir; öyle büyük bir çoğunluğa sahiptir ki gürültüsüyle gelen “hizmetçi meselesi”nin ne kadar önemli olduğunu bize düşündürür. (Sonuç olarak pek de müthiş bir durum değildir çünkü hizmetçi çalıştıran kesim en çok ses çıkaran kesimdir.) Amerika’nın varlıklı bölümlerinde bile, zenginlerin zengini New York’ta bile, ailelerin *onda dokuzunda* ev kadını “kendi işini kendi yapar.” Bu o kadar büyük bir orandır ki ev kadınının en başta ve bütünüyle ele alacağız.

İlk işçi neden kadındı? Çünkü anneydi. Canlı hayvanların tümü, ilk olarak kendini koruma, ikinci olarak da ırkını koruma yasalarına tabidir. Ancak aslına bakılırsa ikincisi önce gelir; doğanın en kaçınılmaz güçleri, bireyi ırkına feda olmaya mecbur bırakır. Bu yasa en çok “anne fedakârlığı”nda kendisini belli eder. Annelik, vermek demektir. Bu zorunluluğun bir sınırı yoktur. Anne, hayatı da dâhil olmak üzere sahip olduğu her şeyi yavrusuna verir. Birçok düşük organizmada bu fedakârlık anlık ve tamdır. Diğer bir deyişle anne yavruyu doğururken can verir; yumurtalarını bırakır ve ölür. Fakat bu tür yaşam biçimleri düşük seviyede kalmaya mahkûmdur. Canını veren anneler yavrularına artık bir fayda sağlayamazlar, bu

nedenle içgüdüyle işleyen minik robotlar hâline gelip gelişim yolunun umutsuz mahkûmlarına dönüşürler.

Tabiata göre, kendisini tamamen feda eden anneler en iyi anneler değildir. Annenin yararlılığı yavaş yavaş artmıştır; kuluçkaya yatan anne, besleyen anne, son olarak da en üstün olan emziren anne. Memeliler sınıfı en üstte yer alır ve verimli bir annelik sunar.

İnsan gelişimi başladığında, anne sevgisinin yönlendirilebileceği yeni yollar açılmış ve annenin enerjisinin sarf edilebileceği yeni görevler meydana gelmiştir. İnsan annesi yalnızca çocuğunu emzirmekle ve korumakla kalmamış, aynı zamanda eşyalar yaparak onun konforuna yarar sağlamak için doğuştan gelen maharetlerini kullanmıştır.

Yapıcı eğilim özünde dişildir, yıkıcı olansa eril. Erkeğin enerjisi dağıtmaya ve tahrip etmeye meyillidir, kadınınki ise bir araya getirmeye ve inşa etmeye meyillidir. Yani insanlığın çabaları doğası gereği kadından gelir; zaten çağlar boyunca bu çaba onundu. Bu sırada da erkek yalnızca avlanabilmiş ve savaşabilmiş ya da “şaman şifacı” olarak gerine gerine gezip kehanette bulunabilmiştir; yabani topluluklarda bu hâlâ böyledir. Zulular gibi oldukça gelişmiş bir yabani halkta bile işleri kadınlar yapar; kendi ülkemizde de buna benzer pek çok örnek vardır.

İnsan uygarlığı tamamen yenilikçi sanayilere bağlı olduğundan, avlanma ve savaşma her ne kadar etobur canlıların tamamıyla paylaştığımız beceriler olsa da bu ilkel çağların tamamı boyunca kadının lider olduğu aşikârdır. Kadın, yaşamın yüksek düzeylerini temsil ederdi; hayatı, görkemli sanatların yanı sıra daha mütevazı olanları, özellikle de paha biçilmez dil sanatını doğuracak kadar ileri taşımıştır.¹

Ancak annenin enerjisinin de sınırları vardır. Bu sınırların ne olduğu en iyi karınca yuvalarında veya arı kovanlarında incelenebilir. Sanayinin ve anneliğin mükemmelleştirilmiş biçimleri olan bu harika böcekler, *anneliği organize etmeyi* başarmıştır. Yaratıkların

1. Otis Mason'ın *Woman's Share in Primitive Culture* [İlkel Kültürde Kadının Payı] adlı eserine bakınız.

çoğu bireysel olarak çoğalır, ama bunlar bunu toplu olarak yapar; bu grup yaşantısında kişisel yaşamdan tek bir iz bile kalmaz. Varoluşuyla örtüşen bir içgüdü ile hareket eden, pupasından yeni çıkan karınca, henüz zayıf ve yumurtasının suyu hâlâ üzerindeyken, doğmamışlara yardım etmek için yanındaki yumurtaya tökezleye tökezleye gider ve hayatının sonuna kadar ona bakar.

Bir arı grubunun annesi, hücreden hücreye girip ortak bakım verilecek sayısız yumurta bırakır; diğer grupların anneleri de kendi yumurtlama yetkilerine sadık kalır ve bu ortak yumurtaların iyiliği için durmaksızın gayret ederler. Bu hassas tedarik ile hizmet dengesinin mükemmelliği... Sahi, bu neyle sonuçlanır? Harikulade bir annelik ve faydasız bir babalık ile baskın dişiler ve neredeyse göz ardı edilebilir, yalnızca geçici olarak dölleme görevi gören erkekler ile sonsuz üreme ile sonuçlanır. Hepsi bu. Sonuç olarak daha fazla arı ve daha fazla karınca ürer, denizin kumları gibi sonsuza dek sayıları artar. Diğer hayvanların kurtarıcı iştahları olmasaydı yeryüzünü bir örtü gibi kaplardı. Ancak bu sadece çoğalmadan ibarettir, gelişim değildir. Kendini koruma ve çoğalma dışında doğanın yaşamı yönetmeye yarayan bir yasası daha vardır: Gelişim. Bu yasa, olmayı, yeniden olmayı ve daha iyi olmayı gerektirir. Kişinin kendini ya da türünü hayatta tutması yeterli değildir; aynı zamanda kendisini geliştirmelidir. Evrenin hareket etmesini sağlayan en büyük kanun olan bu gelişim yasası, yaşayan türleri çoğunlukla erkek aracılığıyla ileri taşır. Kadın doğası gereği tutucuyken erkek yenilikçidir. Kadın ırkın örneğini oluştururken o değişik olandır. Bu farklılaşma eğilimi, tabiatı en yararlı eğilimlerden biridir. Bu sayede değişimin, değişim sayesinde de gelişimin önü açılır. Annelik enerjisinin dizginlenemeyen akışı, yalnızca çocuk yetiştirmek için kullanılabilecek muhteşem bir araçtır, başka da bir işe yaramaz. En yüksek evrim düzeyine erişmek için eril enerjiye de ihtiyaç vardır.

Yabanıl toplumların erkekleri insan ırkı için nihayetinde dişinin uğraşlarını ele geçirmiştir. Kadının üstünlüğünü sezip onu taklit etmeye çalışıp çalışmadığı belirsizdir, ekonomik koşulların baskısının onu yavaş yavaş buna zorlamış olması daha büyük bir

olasılıktır. Tarihin ortaya koyduklarına bakıp otlakların avlaklardan, mısır tarlalarının da otlaklardan daha kârlı olduğunu öğrenmiştir. Kadının meşguliyetlerinin ürettiği, biriktikçe biriken zenginlikleri erkeği kendine çekmiştir. Yavaş yavaş ve isteksizce kibirli savaşçı tenezzül edip ona binlerce yıl önderlik eden alçakgönüllü emekçiyi takip etmeye başlamıştır. Sanayi erkeğin elinde gelişmiştir. Kadın sabırlı, itaatkâr, yorulmak nedir bilmeyen bir işçidir. Anneliğin akan güçleri, onu sonsuza dek çocuğu için çalışmaya sevk eder. Erkek öyle değildir. Çalışmak onda sonradan edinilmiş bir alışkanlıktır ve bunu da insanlık tarihinde çok geç kazanmıştır. Seviyesi alçak erkekler hâlâ içten içe çalışmaktan nefret eder, hâlâ kadınlardan hizmet görmeyi tercih eder, hâlâ en çok avlanırken ve kavga ederken kendisini rahat hisseder. Modern endüstrinin temel alanlarında temsil edilen yalnız erkekte bu eril avlanma ve savaşma içgüdüğü gerçek ekonomik süreçlerini harap eder. Bu erkek işini savaşa dönüştürür, rakiplerini avlar ve yine etrafındakileri kölesi yapmaya, özgürce ve neşeyle çalışmalarına engel olup kendisi için çaba sarf etmelerini sağlamaya çalışır. En doğru endüstriyel ilerleme, ikisine de ihtiyaç duyar; bizimkisi henüz arı kovanı ile savaş alanı arasında vardığımız bir uzlaşmadır yalnızca.

Ancak, dizginlenemeyen erkek enerjisinin bütün hatalarına rağmen, uğraşları evin sınırlarından dünyanın sınırlarına taşımıştır. Bu sayede müthiş bir ilerleme kat etmişizdir. Bu ilerleme zorbalık ve dolandırıcılıkla bozulmuş, kaba, tutumsuz, zalim de olsa gelişmemizi sağlamıştır. Böylelikle, eve terk edilip ihmal edilmiş, ev kadınının fazla şefkatli ellerine bırakılan bu ilkel işlerin seviyesinin göz alabildiğine ötesine geçilmiştir.

Verimliliğinin katı sınırlarından birincisi, ortalama düzeydeki kabiliyettir. En ufak bir seçim yapma, olağanüstü yetenek veya iş bölümü olanağı olmayan herhangi bir insan işini hayal edin. Herkes kendi ayakkabısını yapıyor olsaydı, ayakkabıcılık hiç oluşmamış olsaydı nasıl ayakkabılara sahip olurduk? Herkes kendi evini inşa ediyor olsaydı nasıl evlerimiz olurdu? Peki ya şapkalar, kitaplar, arabalar? Herhangi bir iş alanını evrensel bir ortalama seviyesine hap-

setmek, o alanı henüz beşiğindeyken boğmak demektir. Ev kadının işleriye sonsuza dek o beşikte kalacaktır. Kendi işini kendi yapan hiçbir erkek ya da kadın iyi bir iş çıkaramaz. Bu, “ev kadını”nın ilk engelidir.

Bir diğer engel de bu zavallı ilkel işçinin sahip olduğu anelik kişiliğidir. Gücü ve sabrı bol olduğu için kendi işlerini kolaylaştırma fikri aklından bile geçmez. Ev uğraşlarının ölümcül durgunluğunun temelleri anneliğe dayanmaktadır. Yaptığı her işi ailesi için yapar, netice olarak da aile tatmin olur; geriye ne kalır ki? Başka bir amaç, başka bir istek, başka bir ödül yoktur. Kişinin yakın ailesiyle olan görev ve istek ufkunun kapandığı noktada, büyümenin de önü kapanır.

İsteği olmayan erkeği sosyal evrimin uzun yoluna iten ve sürükleyen güçlerin hiçbiri, evine bağlı olan kadına dokunmamıştır. Erkek hangi yüksekliğe ulaşırsa ulaşınsın, kadının yeri hâlâ aynıydı. Cinsiyetlerin arasındaki ekonomik ilişki² burada muazzam bir güçle işlemektedir. Kadın ekonomik kazanç için erkeğe bağlı olduğundan, kendi ev işleri cinsiyet temeline bağlı kaldığından ve serbest piyasaya girmesine asla izin verilmediğinden, cinsiyetine bağlı olarak içinden gelen işini aksatmadan mutlu mutlu yapma isteğini değiştirecek hiçbir şey yoktu. Bir an için tüm karmaşık iş süreçlerinin kadınların elinde olduğu, erkeklerinse hâlâ yabanıl erkek rolünü oynadığı, savaş boyalarına bürünmüş yiğitlerin cenkleşmeye hazır olduğu ve başka da işe yaramadığı bir dünya düşünelim. Bu hayalın günümüzün gerçek koşullarıyla, iş süreçlerinin erkeklerin elinde olduğu ve kadınların hâlâ yabanıl kadın rolünü üstlendiği, ailesi için sesini çıkarmadan çırpınıp durduğu ve başka da işe yaramadığı bu dünya ile karşılaştırılabileceğini görebiliriz. Bu durum, yani yalnızca ailesi için emek harcıyor olması, ev kadınının ikinci engelidir. Bu durum ekonomik ilişki bağlamında değil, cinsiyetler arasındaki ilişki bağlamında engel teşkil eder; çünkü kadın dünyaya değil, yalnızca kendi ailesine hizmet eder.

2. *Women and Economics* [Kadınlar ve Ekonomi] adlı çalışmama bakınız.

Kadının bir sonraki engeli de soyutlanmasıdır. Evrensel bir ortalamanın en alt seviyesinde dahi, emek sarf eden bir annenin suskun sabrına bile birlikteliğin olumlu etkisi iyi gelebilir. Dünyaya önderlik ettiği günlerde becerikli Kızılderili kadını buna sahipti. Kadınlar ilkel görevleri için birlikte çaba sarfederlerdi ve çaba sarf ederken de birbirleriyle konuşturlardı. Tarımı başlatan kadınlar köyün de kurucularıydı; kavgacı erkeklerin yıkıcı yönelimleri köyü sürekli olarak darmadağın ederken kadınlar yapıcı yönelimleriyle köyü bir arada tutardı. Medeniyetin emekleme evresinin tamamında avlanma ve savaşma içgüdüsü erkekleri, kadınların çalışma içgüdüsünün biriken meyvelerini yağmalamaya yöneltmiştir; ancak endüstrilerin fethedilmesi en iyisi olmuştur. Sanayi geliştikçe, zenginlikler biriktikçe, mülkiyet hakları tanımlandıkça, dinler yükseldikçe kadınlar evlerine daha da çok hapsedilmişlerdir. Daha sonraki medeniyetler onları oyun oynamaları için dışarı salmıştır, ama çalışmaları için değil. Üst sınıfların asalak kadınına, işe yaramayan hemcinsleriyle vakit geçirme konusunda anlamsız bir özgürlük verilmiştir; ancak ev kadını hâlâ eve mahkûmdur.

Bu ev işleri meselesine artık büyük önem vermeye başladık. Ev bilimi başkanlıkları kuruyor, ev ekonomisi üzerine kitaplar yazıyor, ev uğraşlarının standartlarını yükseltmek için büyük çaba gösteriyoruz; sadece ve sadece ev işleri olduğu için bütün bu zahmetlere katlanmak zorunda olduğumuzu unutuyoruz.

Ev işleri dünya endüstrilerinden etkilendiği kadarıyla gelişmiştir. Pişirme ve temizleme araçları örnek olarak gösterilebilir, modern Kızılderili kadınlarımız ataları gibi kendi mutfak gereçlerini yapmak zorunda kalsaydı şimdi nerede olurduk? Dünya işlerinde erkek, emek tasarrufu yapan ve sağlığı koruyan bütün karmaşık cihazlarıyla birlikte yalnızca evleri, evlerin mobilyalarını, süslerini, perdelerini ve dekorlarını değil, aynı zamanda ev işlerinin araç ve gereçlerini de yapar. Günümüzün ev yaşamı için ürünler satan mağazalarına gidin ve ilkel çağlarda ailelerin hem et pişirmek hem de bebek yıkamak için kullandığı o tek kabı aklınızda tutarak “ev yapımı” ile “dünya yapımı” eşyalar arasındaki farkı görün.

Ev işleri, katetmiş olduğu yolu dışarıdaki hareket eden dünyayla temasına; gelişmemiş olarak kalmasını ise evin kendi içindeki amansız sınırlamalara borçludur.

Dikkate alınması gereken bir engel daha vardır, bu da üstlenilen mesleklerin sayısıdır. Erkekler her ne kadar bütün büyük ticaretleri dışarı taşıyıp geliştirmiş olsa da ve gerçekten de bütün bu ticaretleri belirli bir oranda ileri taşımış olsa da bunların büyük bir miktarının köklerini evde bırakmıştır. Ev kadını, çelişkili unsurları olan birçok işi yapar. İlk olarak aşçıdır. Hayatta ne olursa olsun, yemek yemek zorundayız; yemek yeme eyleminin evde yapılması gerektiği buyrulduğu için de bu iş kadının önde gelen mesleği olmuştur. Yemeklerin hazırlanması ve sunulması en yararlı işlevlerdendir; bir dünya endüstrisi olarak, profesyonellerin, öğrencilerin ve uzmanların elinde bu iş, nispeten yüksek bir gelişim aşamasına ulaşmıştır.

Evlerin onda dokuzunda ev kadınının aşçı olduğu durumlarda bu görev bazı sınırlamaları beraberinde getirmektedir. Birincisi ortalama düzeyde beceri, ikincisi cinsiyete bağlı eğilim, üçüncüsü soyutlanma, dördüncüsüye çelişkili görevlerdir.

Temizlik yapma, giysi dikme ve onarma, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayıp ona bakma görevlerini de üstlenen aşcının yemek pişirmeye ayıracağı vakit ister istemez kısıtlıdır. Fakat en basit ev yemeğini hazırlamak bile günün büyük bir bölümünü alır. Bir çiftlik evinde malzemelerin toplanması, ayıklanması, soyulması ve yıkanması gibi ek işler de dahil sıradan yemeklerin yapılması, sunulması ve sonrasında “temizlenmesi” ile bunlardan ayrı olarak yapılan pişirme, turşu kurma ve reçel yapmaya ayrılan ilave zamanın toplamı günün tamı tamına altı saatini alır. Mesai saatleri içinde evde olmayan ve kadının yaptığı işin gerçek değerini nadiren gören erkek için bu çok fazla gibi görünebilir, ama çalışan ev kadını bu iş yükünün adil olduğunu, hatta hafif olduğunu kabul eder.

Hız, beceri, zekâ ve alım gücünün elbette dereceleri vardır; ancak bu aşırıya kaçmayan orta düzey bir iş yüküdür: Kahvaltı için iki saat, akşam yemeği için üç saat, atıştırmalıklar için de bir saat.

Bir ev uğraşı olarak yemeklerin hazırlanması, dünya nüfusunun yarısının çalışma süresinin yarısı kadardır. En ufak bir gelişme bile kaydetmemiş olan bu yetersiz ve yorucu iş, dünyanın çalışma gücünün neredeyse dörtte birini kaplamaktadır.

Yemek pişirmek ve dikiş yapmak çatışan işlerdir; ev kadını genellikle dikişi öğleden sonraya ve akşama doğru erteler, bu yüzden de günü önemli ölçüde uzamış olur. Birileri hastalandığında onlara bakma göreviye hastalık geldiği zaman yerine getirilmelidir, geldiği durumlarda da başka işlerinden ödün vermelidir. Temizlik işi aralıksızdır. Yemek pişirme elbette temizlik işini de yanında getirir, ne de olsa evdeki kirin iki temel nedeni yağ ve küldür; bir diğeryse evden hiçbir zaman eksik olmayan tozdur. Ardından, yıkanması gereken çocuklar ve temizlenmesi gereken giysiler gelir. Özellikle de giysilerin yıkanması öyle büyük bir mevzudur ki iki günlük ek çaba gerektirir ve bu sırada da tabii diğer işlere verilen ilgi azalmak zorundadır.

Düzenli ve günlük olarak yaptığımız günlük yemek sunma ve temizleme işimiz vardır, düzenli ve günlük olarak yaptığımız evi derli toplu tutma işimiz vardır, sonra bir de yıkama günümüz, ütöleme günümüz, ekmek pişirme günümüz ve süpürme günümüz vardır. Bazılarının bir de ek olarak kıyafet onarma günleri vardır. Bu ayrımları en başarılı şekilde uygulayanlar en usta ev kadınlarıdır ve bu yaptıkları, insan emekçisinin uzmanlaşmaya yönelik ölümsüz çabalarını yansıtan bir cesaret abidesidir. Ancak ev uğraşlarımızdan birini, hatta en önemlisini atlادık: Çocuk bakımı.

Çocuklara hangi günü ayırıyoruz?

Çocuklar tabii her gün evdeler ama günün hangi saatinde? Yemek için altı saat, çamaşır yıkamayı ve ütü yapmayı haftaya yayarak çamaşır işleri için günde iki saat, süpürme gününü haftaya yayarak günlük toz alma ve etrafı derleyip toplama işini de eklerse temizlik için iki saat, dikiş için de iki saat ayırdığını farz edelim. Bu on iki saatlik mecburi işler yerine getirildikten sonra çocuklara ne kadar zaman kalır?

Evin birincil amacı çocuk bakımındır. Anneliğin birincil amacı çocuk bakımındır. Annenin görevleri ev kadınının görevleriyle nasıl

örtüşebilir? İnsan gelişiminin bir kolu olan çocuk terbiyesinin bu ilkel meşguliyet curcunası içinde yeterli düzeye ulaşması nasıl beklenebilir?

Bu aşamada, hayatı boyunca bunların hepsini birlikte yapan ev kadınının, kendini bile eğitmesi ve geliştirmesi için vakit bulup bulamadığını sorgulamayız. Ev işleri ve ev hizmetlerinden oluşan bu devasa yığını aşip herhangi bir vatandaşlık görevi veya kamu hizmetinin ucundan tutup tutamayacağını düşünmeyiz. Buradaki özellikle üzerinde durduğumuz nokta şudur: Ev işlerinin *mevcut* koşulları, devamlı kullanım hâlinde olan bu endüstrinin büyümesini ve bu işleri uygulayan kişilerin gelişimini ilelebet kısıtlar; buna ek olarak temel işlevlerinden herhangi birini bu bozuk biçime esir etmekte sakınca görmeyen toplumun kalkınmasını da genellikle sınırlar.

“Ev işlerindeki standartları yükseltme” çabalarımız endüstrinin kanunlarını yok sayar. Konuşarak ve yazarak, adına şiirler yazarak ve nasihatler vererek, bütün hassas duygularımıza ve saplantılı arzularımıza hitap ederek ev kadınının, mesleğinin olağanüstü bir yüceliğe ve güzelliğe sahip olduğuna ve yararlı bir iş olduğuna ikna etmeye çalışırız. Bu durum, endüstride köklü bir yere sahip olan cinsiyet ayrımı hatamızı gözler önüne sermektedir. Evdeki kadının işlerinin özünde kadına özgü olduğunu düşünürüz. İş açısından bakıldığında bunun da aynı sınırlamalara ve aynı olasılıklara sahip diğer bütün insan faaliyetleri ile birebir aynı olduğunu fark edemeyiz.

Cinsiyeti değiştirdiğimizi farz edelim ve bir süreliğine ev erkeğinin durumunu tahayyül edelim. Uzun boylu, güçlü, yakışıklı bir erkek olduğunu hayal edelim; ne de olsa erkek uşaklar genelde öyledir. Eşini ve çocuklarını seviyordur; endüstriyel statü bu ilkel içgüdüleri etkilemez. Onların ihtiyaçlarını karşılamak için sabahtan akşama kadar erkekçe saçını süpürge ediyordur.

Böyle bir aileyi ziyaret ettiğimizi varsayalım. Kendimizi oldukça ilkel ve küçük bir kulübede bulurduk; hiçbir erkeğin koskoca bir evi bir başına inşa edecek hâli yoktur, ama olsun! O kulübeye dökceği şefkat dolu sevgiyi, o gururu, o içten duygularını ah bir

görseniz! Biriciği için, kıymetli minikleri için devrilen ağaçların kütüklerini toplamış, çakmaktaşı baltasıyla pürüzsüz hâle gelene dek onları yontmuş (her erkeğin ev erkeği olduğu bir dünyada metal işi olamazdı) ve hepsini bir araya getirmiştir. Sabırlı, sevgi dolu ellerle, çatlakların üzerine kil sıvamış, yapraklardan yataklar yapmış, duvarlara hayvan derileri asmıştır. Bir iki kaba oturak yapmayı bile becermiş olabilir, gerçi mobilyalar esasen daha sonraki dönemlere aittir. Fakat her şeyden önce daima yeme ihtiyacı gelir. Kıymetli ailesi sık sık yemek tüketmelidir ve bu zaruri gerekliliğin karşısında diğer ihtiyaçlar kenara çekilir.

Bu nedenle cesurca, kurnazca, hiddetli bir ustalıkla avlanır; ailesine duyduğu uçsuz bucaksız sevgiyle körüklenip harikalar yaratır. Günler boyu eve et getirir, hatta et çok uzun ömürlü olmasa da bazen birkaç gün yetecek kadar getirir. Ailenin yetinebileceği düzeyde yiyeceği, yetinebileceği düzeyde barınağı, bir de sevgisi olur. Ancak ev erkeğine, ailesi için elde edebileceği diğer şeyleri, ailesi için yaratabileceklerini, sunabileceği başka hizmetleri göstermeyi, diğer erkeklerle iş birliği yapmayı öğrenip öğrenmediğini, iş alışverişi yapıp yapmadığını, işleri organize edip etmediğini sormayı bir deneyin. Tüm saflığıyla dehşete düşüşünü görün!

Ne! Ailesine olan vazifesinden vazgeçsin! Bırakın onlar adına başka bir erkek avlansın! Başka bir erkek evlerini inşa etsin! Başka bir erkek giysilerini diksin! O bunu kabul edemez. “Bir koca olarak eşime hizmet etmek benim görevim,” diyecektir. “Bir baba olarak çocuklarıma hizmet etmek benim görevim. Onları benim sevdiğim kadar sevebilecek kimse olamaz. Bu sevgi olmadan da iyi iş çıkarılamaz.” Buna yürekten inanan ev erkeği, var gücüyle ailesine hizmet ederek evinde kalacaktır; bu yüzden daha büyük işlere girişi için gereken zamana, kuvvete ve beyin gücüne ulaşamayacaktır. Böylelikle de o ve ailesi, sonsuza dek Taş Devri’ne mahkûm şekilde yaşayıp gideceklerdir.

Bu hayalî ev erkeği kadar aptal biri dünyada görülmemiştir. Bu kadar ilkel kısıtlamaların içinde kalmak erkeğe göre değildir. Ancak ilginç bir şekilde eşini bu eski çağlara terk etmeye razı gelmiştir.

Ev kadınının sürekli düştüğü yanılgı, ailesine olan sevgisinin sunduğu hizmeti tatmin edici kıldığını varsaymasıdır. Aile sevgisinin, uzmanın ne becerisiyle ne de işini yapma zevkiyle gelen iş sevgisiyle hiçbir ilgisi yoktur. İyi iş çıkaran sevgi işte bu tür sevgidir; dünyanın ve içindeki ailelerin ihtiyaç duyduğu çalışma da böylesi bir çalışmadır. Uzmanlaşmış olan erkekler, modern konforlar, bilimsel cihazlar, sanat eserleri, modern yaşamın karmaşık gereklilikleri ve sağladığı kolaylıklar hakkında bilinen her şeyi ailelerine verir. Uzmanlaşmamış olan kadınlarsa, benzer oranda ailelerine fayda sağlamayı reddeder; bunun yerine onlara yalnızca Taş Devri'ne yaraşır düzeyde olan ama günümüzde tarihî bir utanç kaynağı olan hizmet sunarlar.

Evin kadına da erkeğe de eşit ölçüde ihtiyacı vardır. Erkek-kadın ortaklığına hiçbir zaman erişemeyecek miyiz? Evin kölesi yerine erkeğin yanına gerçek anlamda uyan ve yararlı bir eş asla bulamayacak mıyız? Evin işlerinde evlilik sevgisi veya anne şefkati gerektiren hiçbir şey yoktur. Son derece gelişmiş beceriler ve iş anlayışı gerektirir, ama bunları bulamaz.

Bu akla hayale sığmayan ev erkeğinin göstereceği sevgi, kalınmanın bütün meyvelerinden ailesini mahrum bırakmasını haklı çıkarır mı? Böylesi bir eş ve böylesi bir baba görevi suistimal suçundan en ağır cezalara çarptırılabilirdi; çünkü sevgi adına, en büyük öneme sahip birincil görevini, yani Gelişimi eline yüzüne bulaştırmış olurdu.

Peki, kadın bu suçlamadan nasıl sıyrılır? O neden gelişimden sorumlu değildir? Bu garip varsayımına dayanarak dünyaya ayak uydurmayı reddedişini haklı mı çıkarır? Yaptıklarından daha da fazlasını yapamayacağını söyleyecektir belki, çünkü daha fazla iş için ne zamanı ne gücü ne de arzusu vardır. Ev erkeği de bu dürüstlikle ve aynı makul sebeplerle kendisini savunabilirdi. Haklılar. Her erkek bütün zamanını ailesini geçindirmek için harcamak zorunda kalırken hiçbirisi daha fazlasını yapmak için zamana, güce veya hırsa sahip olmamıştır, hiçbir zaman olamaz da.

Kadınlardan istenen *daha fazla* iş değil, daha az ıştır. Çalışmaya *farklı yöntem* getirmekten bahsediyoruz. İnsanın ilerlemesi, emek

alışverişine ve yalnızca kendi için çalışan ilkel insanın çabalarının aksine birbirimiz için insanca yaptığımız işlere dayanır. Antik görevlerinden gözünü ayıramayan ev kadını modern görevlerinde başarısız olur.

Kadının işlerini bu şekilde yapmaya devam ederken daha fazlasını yapamayacağı doğrudur. Bu nedenle öyle yapmayı bırakmalı ve yaptıklarını farklı yollarla yapmayı öğrenmelidir. Bunu yaptığında evini "ihmal" etmeyecektir; zaten şu an bile evi eski çalışma yöntemleri yüzünden en utanç verici şekilde ihmal ediliyor. Aile, eve sevgi gösterecek yetenekli bir işçiye sahip olduğu için daha az sevilmeyecektir. Sevgi, sonuçların yanı sıra niyetlerin de sınavından geçmelidir. Eşit derecede ailesini seven beş anneyi karşılaştıralım. Biri Khoikhoi kabilesinden. Biri Eskimo halklarından. Biri Hindistan'dan. Biri Almanya'nın bir köyünden. Biri de Amerikalı ve başarılı bir doktor.

Hangisi çocuğu için en çok yararı sağlayabilir? Şairlerin iddia ettiği gibi "sevgi her şeye yetiyor" olsaydı herkes eşit koşullarda yarışıyor olabilirdi, ama *çocuğuna en iyi hangi anne bakabilir?*

Sevgiyle dolup taşan kalpler de bir işten diğerine koşturan eller de insanlığın yükselmesine yetmez; bu yükseliş, *yapılan işlere* bağlıdır. Ev kadınının pozisyonu hem evin belirli uğraşları hem de anneliğin birincil yüce görevinin karşısındaki son engel olmakla kalmaz, aynı zamanda bunlara durmaksızın ve günbegün artan zararlar verir. Yalnızca ev erkeğinin babalık yaptığı insan ırkı hiç ilerleme kaydedemezdi. Yalnızca ev kadınlarının annelik yaptığı insan ırkı, olması gerekenin yalnızca yarısı kadar hızlı ilerlemiş ve yarısı kadar yol katetmiştir. Sabırlı ev kadınlarının hayatını adadığı işlerse, tarihin seyrinde acınası ölçüde geride kalmıştır. Atölye olarak ev, büyüyen dünyanın ihtiyaçlarına hakkıyla hizmet etme konusunda yetersizdir.

B. HİZMETÇİ

Nüfusun geriye kalan o onda birlik bölümünde, yani hizmetçiler çalıştırabilecek kadar varlıklı olan kesimde ev işlerinin koşulları bilinen bir durumdur. En bilinçli ve düşüncelerini dile getirmekten en az çekinen kesim budur. Bunlar, sosyal temas olanakları en fazla olan ve edebiyatla en büyük bağı olan kişilerdir. Hem sözlü hem de yazılı olarak eserlerine en sık rastladığımız kişiler, hizmetçileri olan bu küçük gruptur.

Kendi işini kendi yapan çoğu kadın yazar değildir ve okumaya ayıracak fazla vakti yoktur. Dahası, karşılaştığı zorluklar ne kadar büyük olsa da hizmetçileri yöneten evin hanımına zarar veren zorluklardan farklıdır. Ev kadını işine bağlayan sahip olduğu görev bilinci, sevgi ve aynı zamanda da zorunluluk hissidir. Çekip giderek “kendini geliştirmesi” imkânsızdır, dahası, büyük kayıplar vermeden ve ıstırap çekmeden gitmesinin imkânı yoktur. Böylelikle ev kadını, şikâyet etmeye vakit bile bulamadan çırpınıp durur. Bu üç taraflı görev, sevgi ve zorunluluk bağının altında, ondan daha özgür birisinden beklenebilecek işlerden çok daha fazlasını başarır.

Bu nedenle, kadının hizmetçi görevi gördüğü durumlarda ev hizmeti “sorunu”ndan söz edildiğini çok duymayız; vardığımız sonuçları da çiftçilerin aklını yitiren eşlerinin yüksek sayıda olması gibi verilerden ve önceki bölümdekiler gibi genellemelerden elde etmek zorundayız. Fakat bu “Hizmetçi Sorunu” ile bariz bir şekilde yüz yüzeyiz. Bu, hepimizin üzerinde baskı kuran (toplumumuzun o onda birlik bölümünde bu öyle belirgin bir sorundur ki farkında olmadan bunun evrensel bir problem olduğunu varsayarlar) ve baskısı her geçen gün artan bir ekonomik sorundur. Bunu bilimsel olarak bile incelemeye başlıyoruz. Salmon Hanım’ın *Domestic Service* [Ev Hizmeti] adlı değerli kitabı çok faydalı bilgiler sunar. Ev Ekonomisi Birliği, bu endüstri sisteminin sıkıntılarını önemli ölçüde hafifletmek için kurulmuştur. Bu onda birlik kesimde tek tük kadın hariç bütün kadınlar ev işlerinde başvuru kusurlu yöntemlerin sıkıntısını hisseder. Eğitim düzeyleri yükseldikçe ve daha zeki hâle geldik-

çe, hatta bazıları daha karmaşık ekonomik süreçleri öğrendikçe de pahalıya mal olan ve yetersiz gelen bu ilkel sistem giderek daha fazla huzursuzluğa ve sıkıntıya yol açar.

Peki, hizmetçiler tarafından yerine getirilen ev işlerinin durumu nedir? Şöyle ki, ev kadını Evin Hanımefendisi hâline gelmiştir ve evde hâlâ yapılması gereken işler olduğu için bu işleri yapacak birileri bulunmalıdır. Bu geleneğin ilk doğduğu dönemde amacı “kadın veya baş kadın”³ bir üstünlük konumuna yükseltmek ve işleri diğer kadınlara yüklemekten ibaretti. Endüstriyel bir statü olarak ev hizmeti çok eşlilik dönemine, erkeğin evin lideri olduğu ve kadınların hizmet eden grubu oluşturduğu hanelerin dönemine uzanmaktadır; diğer bir deyişle ayırım gözetmeksizin eşlerin köle, kölelerinse eş olduğu zamandan günümüze gelmektedir.⁴

İlişkinin bu şekilde kurulmuş olmasının kaynağına inilince hizmetçilerin ilginç bir şekilde ve yaygın olarak bekâr olmalarının nedenini anlamak mümkündür. Hizmetçiler, köle eşlerin günümüzdeki karşılıklarıdır. Artık efendisinin düşük seviyeli eşi olmayabilir, ama başka bir adamın eşi de olamaz.

Hiçbir evli erkek eşinin başka bir adama hizmet etmesini istemez. Bu ev hizmeti, kadınlara özgü bir işlev olarak görülür; annelikle ya da en azından evlilikle, evlilikle değilse de en azından kadının bağlılığıyla yakından ilgilidir ve kurulabilecek diğer evlilik bağlarıyla hiç uyuşmaz. Bu nedenle, evin işleri nispeten düşük sınıflardan gelen bekâr kadınlar tarafından gerçekleştirilir. Modern evimiz, o ilkel grubun, erkek ve ona hizmet eden kadınlarından oluşan grubun bir varyasyonudur yalnızca.

Hem erkeklerin hem de kadınların sahiplik altına girdiği ve sömürüldüğü köle işçiliği döneminde ev işlerinin erkekler tarafından yürütüldüğünü görürüz. Köleliğin henüz varlığını devam ettirdiği Doğu uluslarına bakarsak evde erkeklerin hizmet etmesinin yaygın olduğunu fark ederiz. İş hâlâ feodalizmin etkisi altında olan,

3. Veblen'in *The Theory of The Leisure Class* [Aylak Sınıfın Teorisi] kitabına bakınız.

4. Jacob D. Green'in otobiyografisinde söz ettiği ev ilişkilerine bakınız.

bir zamanlar hizmetin toprakla el ele gittiği uluslarda, derebeylerine başta askeri birlikleri hizmet ederdi; ancak bu birlik zamanla işçi ve uşak sınıfına dönüşmüştür. Buralarda hâlâ ev hizmeti vermekten memnun olan veya kısmen memnun olan insanlar görebiliriz. Ancak erkeğin zihninde bu en sonuncu ve en alt sıradadır, tabii haklı olarak. Endüstriyel gelişim ilerledikçe erkekler bu işleri bu şekilde yapmaktan daha da çok rahatsız olmaya başlamış hatta kadınlar da rahatsız olmuştur.

Amerika'nın son derece gelişmiş ekonomik durumunda en çok bu zorlukla karşılaşırız ve ihtiyaçlarımızı hâlâ büyük oranda feodal rejimin veya daha da düşük seviyedeki köleliğin etkisi altında olan uluslar yoluyla karşılamak zorunda kalıyoruz. Edinilebildiğinde erkek hizmetkârlar genellikle tatmin edicidir, kimsenin onlar hakkında bir itirazı yoktur. Zorluğu oluşturan "hizmetçi kız"dır ve dikkate almamız gereken odur.

Şunu unutmayalım ki ilk ekonomik ilişki, kadının doğal çalışma eğilimine dayanan cinsiyetine bağlı olandır: cinsiyete bağlı işçilik. Ekonomik ilişkinin ikinci aşaması kaba kuvvettir: köle işçiliği. Bir sonrakiyse sözleşme sistemi adını verdiğimiz ödeme sistemidir: ücretli işçilik.

Sosyal kalkınma, böylesi uzak ve farklı çağlara ait olmasına rağmen bütün bu formların etkin şekilde çağımızda varlığını sürdürdüğünü gösteriyor, tıpkı fiziksel evrime rağmen omurgalı memelilerin yanı sıra tek hücreli organizmaların ve yumuşakçaların hâlâ var olması gibi. Her evrenin bir yararı ve değeri vardır. Ancak erken dönemlere ait bir evre daha ilerideki bir evreyle temas ettiğinde sorun meydana gelir.

İlkel statülerin medeniyetin karşısında kaçınılmaz olarak geri çekildiğine ve yok olduğuna hepimiz şahit oluruz. Bireysel olan bazı ilkel insanlar, rekabet eden uygar insanlık ırkına asimile edilebilir; ancak ilkellik ve medeniyet, temas ve rekabet halinde bir arada var olamaz. İlkel bir kült güney denizlerinde bir adada yaşamını sürdürebilir, ancak İngiltere veya Amerika'da sürdüremez. Bu nedenle, ülkemizde yakın tarihte yaşanan büyük gelişmelerde oldukça çarpıcı

şekilde görüldüğü üzere, işçiliğin ilk biçimleri kenara çekilip yerini daha sonraki biçimlerine bırakmalıdır.

Ev uğraşları, temel olarak ilk aşama olan cinsiyete bağlı işçilikten, kısmen de ikinci aşama olan köle işçiliğinden oluşan karma bir durumdadır. Bu köle işçiliği, sözleşmeli işçiliğe dönüşmeye başlamıştır ve ev işlerinin mevcut koşullarına katlanamayacaktır. Ev kadını buna katlanmak zorundadır, ev kölesi bir zamanlar katlanmak zorundaydı, evin hizmetçisi de çoğunlukla katlanmak zorundaydı; ancak ev *çalışanı* buna mecbur değildir ve elinden geldiğince katlanmayacaktır.

İşlere getirilen sözleşme unsuru ev uğraşları ile uyumlu değildir. Bekârlık koşulunun ilişki üzerinde nasıl etki oluşturduğuna göz atalım. Ev hizmetçilerimizden “işine bağlı,” “sadık,” “güvenilir,” “saygılı,” “özverili” olmalarını bekleriz; her zaman böyle olduklarını iddia etmeyiz, ama bizim için böylesi idealdir ve en çok övdüğümüz nitelikleri bunlardır. Bağlılık özellikle değerlidir. Keşke onlara hâlâ *sahip* olabilseydik! O zaman modern ev hizmetinde acı yokluğu hissedilen o hoş daimîlik ve güvenlik hissi olurdu. Onları sahiplenmek de “eve bağlanmaları” için fayda getirmeyecek çeşitli yöntemlere başvuruyoruz. Bazı toplumlar uzun süreli hizmet için madalyalar verir. Bir hizmetçi hakkında söyleyebileceğimiz en güzel şey, “Yedi yıl benimle kaldı!” olmuştur ya da övünebileceğimiz başka süreler varsa onlarla övünebiliriz. Kasabı, fırıncıyı ya da mumcuyu “eve bağlamak” istemeyiz; öyleyse aşçımızı neden bağlarız? Çünkü bu bekârlık koşulu, kaçınılmaz olarak ev hizmetlerinde ara ara nükseden ıstırabı aksamalara yol açmıştır.

İnsanlar evlenmek zorundadır. Evlenmelilerdir. Buna müsaade etsek de etmesek de evleneceklerdir. Hizmetçi neden bizim iyiliğimiz için hizmetçi olarak kalsın ki? Her zaman aynı işi aynı ücret karşılığında yapmanın heyecan verici beklentisine kıyasla aynı işi gerçekten de ücret almadan yapma beklentisinin ve buna ek olarak kocasının cüzdanındaki “yapı ipoteği”nin karşısında ona ne sunabiliriz ki? Sunabileceğimiz herhangi bir maaş ya da terfi, kendi evine, kendi eşine, kendi çocuklarına sahip olma mutluluğuna baskın gelebilir mi?

Kendimizi evlerimizle ve ailelerimizle çevreleyen bizler, hizmetçinin kocalarımıza ve çocuklarımıza hizmet etmekten mutlu olması gerektiğini düşünürüz ama mutlu değildir ve asla da olmayacaktır. Hiç evlenmemiş yaşlı kadınlar ve dullar da vardır elbette; akrabaları tarafından istenmeyecek kadar huysuz ya da onları yanında istemeyecek düzeyde bağımsızlardır. Bunlar, ev hizmetçisi olarak bir iş görebilecek kadar becerikli ama başka bir mesleği yürütebilecek düzeyde yeteneği olmayan kadınlardır. Geriye kalan tek grup, tek tük rastlayabileceğimiz, ev hayallerimizi süsleyen o asil genç hanımlardır; güçlü, yetenekli, maharetli ve herhangi bir kişisel bağ veya ilişkiyle kısıtlanmayı, evlenmemeyi seçerler. Mutfakta çalışmayı bir dükkânda çalışmaya tercih eder; ailelerimizin yüce erdemlerinden ve üstün öneminden o kadar etkilenmişlerdir ki bütün ömürlerini bunlara “bağlı” olarak geçirirler. Bununla birlikte, bunlar ender vakalardır. Hanelerin büyük çoğunluğunda hizmetçi alt sınıflardan gelen, bu işi eli başka iş tutamayacağı için yapan ve yalnızca evlenene dek yapacak olan bekâr bir genç kadındır. Bu şekilde işleyen bir endüstrinin doğurduğu koşullar, tam da ondan bekleyeceğimiz gibidir.

Bu genç kadın hiçbir şekilde aileye bağlı değildir. Aileyi bir arada tutan, eşlerin arasındaki bağlar, evlilik ve irsiyettir; ara sıra gördüğümüz evlat edinme vakaları da buna dahildir. Evin hizmetçisinin aileyle kan bağı yoksa veya evlat edinilmemişse, aileye ait değildir. Babasının ailesinden ayrılıp kocasıyla kurmak istediği aileyi dört gözle bekler, bu bekleyiş esnasında da babaya yardım etmek ya da evliliğe vasita olması için bizim ailemize hizmet eder. Onun alt sınıfta olmasının nedeni başkalarının bu işi yapmayacak olmasıdır. Cahildir çünkü tahsilli olsaydı bu işi yapıyor olmazdı ve gerçekten de yapmaz; iyi eğitim almış, iyi yetiştirilmiş genç kadınlar başka işlerle meşgul olmayı tercih eder. Böylelikle, ev kadının hizmet vermediği evlerin o onda birlik kesimde ev işlerinin cahil ve aşağı sınıfa ait genç kadınların elinde olduğunu ve *sürekli değişim içinde* olduğunu görürüz.

Eğitimsiz, yarı eğitilmiş, kötü eğitilmiş ya da en azından *farklı* eğitilmiş genç kadınlar alayı kendi evinde koştururken evin hanı-

mefendisinin rolü, acemi erleri birlikleri eğiten çavuşununkine benzerdir. Onları eğitir de eğitir ama hiçbir zaman “galibiyet getiren bir taarruz” olmaz.

Ev uğraşlarının asla düzenli bir ticaret seviyesine yükselmediğini hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalıyız. Bu bir hizmettir, “nitelikli iş gücü” değildir. Orada yapılanlar, kamu gelişiminin geniş ışığı altında yapılmaz; yalnızca bir ailenin kişisel zevklerine ve alışkanlıklarına, kaprislerine ve beğenilerine hitap eder. Evin hanımefendisi hiçbir şekilde bir sanayi önderi değildir. Gemilerin ikinci kaptanı veya otellerin müdürü gibi yetenekli asatların eğitmeni ya da müdürü değildir. Onun pozisyonu güce değil, çaresizliğe dayanır. İşlerinin onun yerine yapılması ve ona hizmet edilmesi gerekir. Kendi işini yapan kadında annelik içgüdüleriyle ilk başta neler elde edilirse edilsin, bunlar onu yetkin eğitmen *yapmaz*. Evin hanımefendisinin eşi yeterli zenginlik düzeyine ulaşınca işe alabileceği, işten çıkarılabileceği, eğitip yönetebileceği hizmetçiler tutar.

Bu geçici yetersizlik akışında bile harikalar yaratabilecek etkin hanımefendileri arada sırada görürüz, ancak hizmetçi meselesinin yaygınlığı bu kadınların seyrekliğini kanıtlar. Eğer evlerin bütün kadınları böyle bir kargaşanın içinden düzen oluşturabilselerdi, sürekli meydana gelen ihtiyaçları kısa yollarla giderebilselerdi, kültürlü zevklerin inceliklerini maharetsiz emeğin verimsizlikleriyle karşılayabilselerdi başka bir şey söylemeye gerek kalmazdı. Fakat bunlar mümkün değil. Ortalama bir ev kadını hizmetçileri büyüleyen bir kavalcı değildir ve ortalama bir hizmetçi *kaçınılmaz olarak kabiliyetsizdir*. Dürüstçe yüzleşilmesi ve kabul edilmesi gereken gerçek işte budur. Modern bir evi sağlıklı, konforlu ve zarif düzeyde tutmak için yapılması gereken işler böylesi bir hademe düzeyi işçilik ile asla yürütülemez. Ev işleri, *ev işleri* olduğu için ve kamu hayatının ışığında epeyce genişleyen ve yükselen diğer endüstrilerin aksine mahrem hayatın karanlıklarında bırakıldığı için gerçek değerini görmekte büsbütün başarısız kaldık.

Uzun zamandır ihmal edilen ve hor kullanılan bu işler son derece büyük öneme sahiptir. İki temel bölümü olan yiyecek hazır-

lama ve çocuk bakımının insanlık için olan değerini gözümüzde ne kadar büyütsek az gelir. İlkine baktığımızda insanlığın sağlığının hatta hayatının ona bağlı olduğunu görürüz. Diğerine baktığımızdaysa insanlığın ilerlemesinin buna bağlı olduğunu görürüz, bu da her şeyin önüne geçer. Bu iki büyük sosyal işlevin, *medeniyetimizin en dibinde yer alan iş gücü sınıfına* tereddüt etmeden emanet edilmesi hayret vericidir. En düşük seviyede olmasının nedeni en düşük işçi sınıfı tarafından gerçekleştirilmesi değildir; insanlık bu başlangıç noktasından yola çıkarak olağanüstü yerlere ulaşabilir ve bunu her gün başarıyordur da. En düşük seviyede olması, evde yürütülmesinden kaynaklanır.

İster ev kadını tarafından gerçekleştiriliyor olsun ister hizmetçi, ev işlerinin koşulları üzücü düzeyde kısıtlayıcıdır. Daha önce de gördüğümüz üzere bunlar, ortalama kapasitenin getirdiği düşük standartlar, kadınların doğal eğilimleri, soyutlanma ve işin uzmanlaşmaya olanak tanınamamasıdır. Bu koşulların ikisinde hizmetçi, ev kadının önüne geçer. Eğilimlerinin etkisinden bir nebze sıyrılmıştır ve kısmen sözleşme bağının hükmü altındadır; bu sayede sabırlı, ita-atkâr, tutucu yönleri hafifletilir. Daha zengin ailelerde bazı uzmanlık alanları söz konusudur, parasının yetebileceği kadar çeşit çeşit hizmetkârı vardır: aşçı, bulaşıkçı, bakıcı, oda hizmetçisi, salon hizmetçisi. Bu tür ailelerde ev işlerinin olabildiğince yükseldiğini görürüz, ama yine de ciddi sınırlamaların gölgesi altındadır.

Ev işleri bütün dünyayı ilgilendiren bir meseledir, buna getirilecek çözüm de kesinlikle bin ailenin yalnızca birinde uygulanabilecek bir çözüm olmamalıdır. Bu hem günümüzü hem geleceğimizi ilgilendiren bir mevzudur ve tarihi geçmiş standartları muhafaza etmeyi amaçlayan çözümlerle aşilamaz. Roma döneminde tek bir aristokratın Yunan doktoru bütün dünyanın sağlıklı olduğunun teminatını veremediği gibi günümüzde de milyonerlerin tek bir Fransız aşçısı bütün dünyanın düzenli beslendiğinin teminatını veremez.

Sosyal gelişimin erken dönemlerdeki düşük seviyesinde insan ihtiyaçları, insanların kişisel köleleri tarafından karşılanıyordu. Ortaçağa kadar büyük lortların isteklerini karşılayabilecek her türlü

görevlinin bulunduğu bir ordu hizmetkârı vardı. Bu hizmetkârlar yalnızca modern dünyada gördüğümüz, her dereceden uşağın, erzakçının ve kilercinin dâhil olduğu özel hizmetçi ekibine ek olarak silahtarları, terzileri, ozanları ve saray soytarılarını da kapsardı.

Feodal lordun kendisini eğlendirecek bir soytarısı olurdu, bizse günümüzde eğlenmek için tiyatrolara gidiyoruz. Kendisini besleyecek bir aşçıya sahipti. Buna biz de hâlâ sahibiz. Başarılarını kutlayacak ve duygularını okşayacak bir şairi vardı. Bizse şairi serbest bırakarak şiiri edebiyatın en üstün sınıfı, edebiyatı ise dünyanın en büyük sanatı hâline getirdik.

Dünyanın tamamına hizmet etmek, iş alanının gelişimi için gereklidir. Kişisel şiirler yazan şairler kaçınılmaz olarak daha düşük seviyededir. Özel aşçılar da öyledir. Ev hizmetinin bükülmeyen sınırlamaları değişmezdir, dünya hizmetinin böyle sınırlamaları yoktur. Tek bir efendinin isteklerine hizmet etmek her iki tarafı da aşağı çeker. İnsanlığın ihtiyaçlarını incelemek ve onlara için çaba göstermek bizi sosyal ilerlemeye götürür.

Yiyeceklerin hazırlanması hususi veya özel bir iş değildir, bundan daha genel bir insan ihtiyacı yoktur. Hazırlanan yemeklerde özgürlük ve kişisel seçim olmalıdır, ancak okuduğunuz kitapları sevmek için özel olarak bize yazılmış olmaları gerekmediği gibi bu yemeklerin de size özel pişirilmesi gerekmez. İşleri kendimize özel olarak evde yaptırarak tam istediğimiz sonuçları elde ettiğimizi öne sürüp bununla övünürüz. Bu durumu başka herhangi bir insan üretimine uygulayın ve bunun akla yatkın olup olmadığına bir bakın. İstediklerimize, arka bahçemizdeki atölye sayesinde değil, dünya pazarlarından gelen özgür seçim hakkı sayesinde elde ederiz. Her şeyimizi kendimize özel olarak hizmetçilerimize yaptırmaya çalışsaydık arasından seçim yapmamız gereken üretimlerin, sanat eserlerinin, el sanatlarının ve imal edilen her şeyin kalitesini bir hayal edin! Bu curcunalı hizmetçi alayının zekâsını ve becerilerini saat, ayakkabı, şemsiye yapımı ya da kâğıt, cam, çelik veya modern dünyaya ait herhangi bir eşyanın yapımına uyguladığımızda, bir işten bir diğerine koşturan hizmetçilerin bu iş kollarının her birinde yetersiz kalaca-

ğını hemen anlayabiliyorsak neden yiyecek hazırlamak ve çocuklara bakmak için yetkin olabileceklerini varsayıyoruz? Çünkü bunu hiç düşünmedik.

Erkekler başka işlerle meşgullerdir, “kadın işleri”ni küçümsemekten gözleri başka bir şey görmez olmuştur. Kadınlarsa bu mevzulara kafa yoramayacak kadar meşgullerdir, kafa yorarlarsa da bunun getireceği sıkıntıların basıncı altında üzüntüye kapılıp yalnızca kendi hallerini düşünür, sadece kendi acılarını hissederler. Kafasını kuma gömen kurnaz devekuşları gibi her biri gözü başkasını görmez biçimde başını kendi evinden oluşan dünyasına gömmüştür.

Bu mesele bütün halkı ilgilendiren bir meseledir, halkı daha çok ilgilendiren başka bir mesele daha yoktur. İki dalından birinde, her insanı ve istisnasız olarak her evi etkiler; yurtlara taşınanlar buna dâhil değildir. Belki de ev işlerine ilişkin ekonomik durumu sergilersek zihinlerimizin el değmemiş boş alanlarında bazı izlenimler oluşturabiliriz.

Biz Amerikalılar keskin zekâmızla ve iyi iş anlayışımızla biliniriz. Utanç verici derecede yetersiz olmakla kalmayıp aynı zamanda tahrip edici ölçüde pahalı olan bir sistemin sürdürülmesini nasıl kallenebiliriz? O övündüğümüz endüstriyel gelişimin en merkezinde bu toz tutmuş antik kaleyi, bu kördüğüm olmuş, kesilip atılmış bodur illikliklerin yattığını görmekten utanmıyorsak; yediklerimiz yüzünden genel sağlığın düşük standartlarda olmasından etkilenmiyorsak; bebeklerin yetiştirilmesi açısından genel eğitimin hiçbir standardının olmamasından rahatsız olmuyorsak belki de harcamalar konusuna göz atmak bizi harekete geçirecektir.

Ev işlerinde gösterilen performans, öncelikle devasa bir emek israfına yol açar. On vakadan dokuzunda bu emeğin ücret karşılığı olmadan sarf ediliyor olması, bu israf gerçeğini değiştirmez. Dünyadaki erkeklerin yarısı eşlerine hizmet etmek için evde kalsalardı üretken hâlindeki kayıp, yarısı ila işleri ileri koşullar altında yapmak için gereken kesim (yirmide biri diyelim) arasında olurdu. Bir gemi mürettebatı gibi, kereste toplama kampları, asker bölükleri gibi yemek pişirilmesi gereken herhangi bir erkek grubunun sahip

olduğu aşçı sayısı orantılıdır. Her kişiye özel bir aşçı atamak, çalışma gücünü önemli ölçüde azaltacaktır. Özel aşçılarımızın kadın olması ekonomi yasalarda bir fark yaratmaz. Kadınların emeğini cinsiyetine dayandırmaya, bu işlerin onun “görevi” olduğuna ve herhangi bir karşılık hak etmediğine inanmaya o kadar alıştık ki üretici işçilik açısından uğradığımız yüklü zararı tamamen göz ardı ettik.

Bir de açılan sayısız “imalathane”nin oluşturduğu israf var. Bir mutfak yeterli gelebilecekken yirmi mutfak açıp hepsinin kirasını ödüyoruz. Evlerimizde bu uğraşlara ayrılan bütün bölümler yani mutfaklar, kilerler, çamaşırhaneler, hizmetçi odaları vesaire, ilgili işin uygun bir atölyeye aktarılmasıyla gider hesabından çıkarılabilir. Sadece kira faturalarımız değil, mobilya faturalarımız da bu masrafın ağırlığını hisseder. Bütün bu ocaklar ve tabaklar, mutfak aletleri ve gereçleri için ayrı ayrı ödeme yapmak zorunda kalırız, ki bunlar yirmi farklı yer değil de uygun olan bir yerde düzgünce tedarik edilmiş olsa bu kadar maliyetli olmazdı. Ayrıca, bu eşyalar becerikli profesyonellerin elinde, şu an olduğu gibi kırılmaz ve bozulmalarına yol açacak şekilde hor kullanılmaz; bu sayede ev sahibinin uğradığı büyük zarar da ortadan kalkmış olurdu. Bir de bu on dokuz gereksiz mutfak için israf edilen yakıt vardır. Son olarak da gıda vardır, bu da emek hariç ziyan edilen en büyük maddedir.

En başta perakendelerden en küçük miktarlarda satın aldığımızda oluşan israf, sonra farklı farklı yiyecekler yapmanın oluşturduğu atıklar, ev kadınının hayatı boyunca dâhiyane yollarla değerlendirmeye çalıştığı “artık yemekler” ve bunlara ek olarak birçok durumda olduğu gibi dikkatsizlik ve bilgisizliğin yol açtığı olduğu ziyan. Bu son unsur, dikkatsiz bilgisizlik, belki hem israfı hem de kırılan mutfak eşyalarını kapsıyordu; belki tek başına bir dekont oluşturabilir ya da iş dekontunda büyük bir madde olarak yer alabilir.

İstedığınız gibi yazabilirsiniz ama gerçek şudur ki zaruri işleri yürütmek için evlerimizde başvurduğumuz bu yöntemden daha ziyânkâr bir yöntem daha tasarlayamazdık. Yapabileceğimiz en hoşgörülü hesaplamada bile gerekenden üç kat daha fazlasına mal olduğu görülebilir. Amerika, bu gerçekler hakkında uzun uzadıya düşünme-

ye sevk edildikten sonra bile, sahip olduğu iş anlayışıyla bu ortak insani ihtiyaçları daha etkili ve daha ekonomik şekilde karşılayabilecek bir sistem geliştiremezse bu bir hayli garip olurdu.

Ev kadını eski görevlerinden serbest bırakıldıktan sonra üretken işçiliğin saflarına girse, ardından da evdeki görevlerini üstlenen evin hizmetçisine ücret ödeyerek dünyanın zenginliğine daha fazla katkıda bulunsaydı, hizmetçi bir adım daha ileride olurdu. Fakat Evin Hanımefendisi'nin aklından geçenler bambaşkadır. Kocasını, evin işlerini yapmak için birden fazla kadını tutabildiği için ve ekonomik statüsünün bir göstergesi olarak iş görmeyen bir eş sergilemeyi tercih ettiği için⁵ evin işine iş katarak evini çekip çevirmeye devam eder. Ev kadınının evi yürütme sistemi, kendi güçleriyle sınırlıdır. Evin büyüklüğü, mobilyalarının ve dekorasyonlarının türü, kadınların ve çocukların giyeceği kıyafetler, sunulacak yiyeceğin miktarı ve sunum şekilleri; bunların tümü ev kadınının iş kapasitesine bağlıdır. Ancak ev işlerine hizmetçiler dahil edildiğinde erkeğin ödeme gücü hariç başka sınırı olmayan bu iş yükünde artış meydana getirir.

Bu israfın boyutu ölçülemez, çünkü gitgide güçlenen bir eğilimdir. “Beslendiği şeyle büyür” (çoğu şeyde olduğu gibi!) ve tekerin her dönüşünde biraz daha büyür. Evin hanımı, tek bir hizmetçi ile eskisi gibi yaşamaktan, işleri vekilinin yetkileri dahilinde tutmaktan memnun olsaydı tamamen işsiz kalırdı; bu çok yıpratıcı bir durumdur, özellikle de doğuştan işçi olan kadınlar için. Böylelikle, birbirleriyle görüşüp kaynaşan, ev dışında oynayabilecekleri hiçbir şeyleri olmayan evin hanımefendileri, bu evleri eşyalarla donatmaya, dekore etmeye ve düzenlemeye başlar; böylece de evin işlevlerini genişletir ve durmaksızın çığ gibi büyüyen işleri yaptırmak için daha da fazla hizmetçi tutar.

Bu anlamsız savurganlığa bırakılan açık kapı doğrudan işsiz eşe dayanır. Ev hizmeti görevini, dünyaya hizmet edebileceği daha yüksek bir pozisyona yükselmek için değil, kendi görevini bir alt kademeye indirgemek ve hiçbir iş yapmamak için bırakır.

5. Tekrar Veblen'e bakınız.

Bu nedenle, ev kadını tarafından gerçekleştirilen ev işlerinde az önce açıklanan tüm bu yetersizlik ve israf unsurlarına rastlarız. Hizmetçi tarafından gerçekleştirilen işlerdeyse beceri düzeyinde bir azalma, doğrudan oluşan israfa belirgin bir artış görürüz. Kadınların paha biçilmez enerjilerinin sonu gelmeyen saçmalıklara harcadığı, gerçek ihtiyaçları karşılamayan işlerle uğraştıkları, insanı ne dinlendiren ne de canlandıran bir evcilik oyunu oynadıkları, bin bir tane lüzumsuzlukla tıka basa doldurulmuş bu şişkin binalar nedeniyle sürekli biriken israf miktarında tahmin edemeyeceğimiz artışlar olduğunu görürüz.

Şu ana kadar, ev hizmetçisinin hızla ortadan kaldırılması esnasında çektiklerimiz bize çok şey öğretmemiştir. Koşulları iyileştirmek için başvurduğumuz başlıca yol hizmetçileri eğitmektir. Bu isteksiz genç kadınları bize verecekleri hizmet konusunda yetiştirmek için okullar kurmayı ciddi ciddi öneriyoruz; hatta bazen oraya giderlerse onlara para ödemeyi vadediyoruzdur. Bu gerçekten zorunludur; çünkü bu eğitim için neden paralarını harcasınlar ki hatta bu eğitimi almadan da ödeme alabileceklerken ders çalışarak neden zamanlarını harcasınlar ki?

Bu alana oldukça üst sınıfa ait iş gücünü cezbedebilecek derecede yüksek maaşlar sunmayız, sunamıyoruz da. Nitelikli hâl ve ev hizmeti birbirleriyle bağdaşmaz. İnsan ırkını beslemeye ve temizlemeye adanması gereken zekâ, yetenek, eğitim ve öğretilmiş beceri derecesi asla ev hizmetine rıza göstermeyecektir. İşin gelişimini sonsuza dek engelleyen unsurlar o işin derecesi, yeri ve hizmet biçimidir. Ev bir atölye olmaya devam ettiği sürece ev kadını, ihmal edilen dünya adına bu işleri yapamayacaktır; hizmetçi de hakkıyla yapabilse bile yapmayacaktır.

Evin bu denli bariz bir şekilde yersiz olan bu işlerden kurtarılmasının vakti gelmedi mi? Yaşam masraflarını üçte iki oranında azaltmanın, üretken işçiliği de yirmide dokuz oranında arttırmanın vakti gelmedi mi? Kadınlarımızın neredeyse evrensel bir hizmetçi sınıfı olmaktan, bunun dışında kalanlarınsa parazit gibi yaşayan ve servet yiyen işsiz bir grup olmaktan vazgeçmelerinin vakti gelmedi

mi? Yiyeceklerin hazırlanışını şu anki yetersiz, zararlı ve savurgan durumundan kurtarıp sokaklarımızdaki eczanelere ve barlara olan ihtiyacı ortadan kaldıracabilecek profesyonel ve bilimsel bir konuma artık yükseltmeyelim mi? Çocukların bakımını nihayet olması gereken konuma, küçüklerimize ve insanlığın ilerleyişine ebediyen yarar sağlayacak şekilde en asil ve en değerli meslek konumuna getirmeyelim mi? Evlerimizin de yağlı ve tozlu atölyeler olmaktan çıkıp dinlenme ve huzur merkezleri olma vakti gelmedi mi? Eğlence sağlamayan güzel eğlenme merkezleri olmaktan çıkıp insanların mutlu olduğu sessiz yerler olma zamanı gelmedi mi? Durmadan çalışan yorgun hayatları zarara uğratmak ya da işsiz dolaşan faydasız hayatları desteklemek yerine organize işçilik ile yönetmenin vakti gelmedi mi? Hem kadının hem de erkeğin mutlu ve onurlu işçiler olduğu rahat bir dünyada, kadın erkek fark etmeksizin herkes evin keyfini çıkarmasın mı?

BÖLÜM V

EV YEMEKLERİ

Hepimiz şu geleneksel inançla yetiştiriliriz: Evde yediğimiz yiyecekler, bulunduğumuz yere bağlı olarak, başka yerlerde yediklerimizden daha iyidir. “Ev yemeği” ifadesi, mükemmellik garantisine yönelik bir çağrışımı beraberinde getirir; popüler yemek reklamlarında, sanki kek pişirmek bir annelik işleviymiş gibi, “anne eli değmiş kekler gibi” şeklinde ifadelere rastlarız. Evde hazırlanan yemekler kâr, konfor ve sağlık getirir; otellerde, restoranlarda ya da pansiyonlarda yediğimiz yemeklerse bize tehlike getirir. Yıllardır kabul ettiğimiz bu teori doğru mu? Toplumsal beslenmeye dair ayrıntılı süreçlerimizin son aşaması olarak evlerimiz başarıya ulaşmış mıdır?

“Ev yemekleri” cezbedici bir ifadedir, ancak bu cazibeyi bir kenara bırakın. Bu terim Eskimoların kulübesine, Çoktavlar kabilisinin çadırlarına, Türklere, Çinlilere, Rus Yahudilere hitap eder. Tam olarak kimin ev yemeklerini överiz? Elbette kendimizinkini. Bu yalnızca şu anlama gelir: Midelerimiz, çok zehirli olmadığı sürece nelerle beslenmek zorunda kalırsa ona uyum sağlar. İster Alman usulü lahana turşusu olsun ister karbonatlı çörek, alışık olduğumuz yiyecekleri tabii ki severiz. Tütünü, alkolü, uyku ilacını ve morfini de severiz.

Çağlardır acı çeken insan sistemi (belki de çağlarca ev yemekleri sayesinde dayanıklılığı arttıktan sonra) belki yavaş bir ölüme bile uyum sağlayacaktır.

Peki, dünyaca övülen ev yemeklerimiz sağlığımızı nasıl etkilemektedir? Yalnızca iş bağlamında hazırlanan zararlı yiyeceklerden uzak, saf ve henüz adı konmamış hâlini bulmak için izole bir köy evine gitmeliyiz. Doktorlar ya da gurmeler bu yiyeceklerden gururla bahseder mi?

Elde edilen sonuçlar uygun malzemelerin yokluğundan kaynaklanmamaktadır. Bu köy evinde o çok ayıplanan “fırıncı ekmeği” yoktur; “şehir sütü” yoktur; solmuş sebzeler ve şaibeli etler yoktur, boyalı şekerlemeler ve pastane tatlıları yoktur; sabah otobüsüne yetişmek için delicesine koşturanlar yoktur. Kısıtlanmamış anne sevgisi ve anne içgüdüğü vardır; saf süt ürünlerinden tutun taze sebzelere, meyvelere kadar bildiğimiz en iyi malzemeler de yanında gelir. Bunların sonucu olarak insanların muazzam bir sağlığa, berrak ciltlere, parıl parıl bakan gözlere, mükemmel dişlere ve olağanüstü bir sindirime sahip olmalarını bekleriz. Bunun yerine çoğunlukla orta düzeyde yaşamlarını sürdüren erkekler görürüz çünkü dışarıda yaptıkları zorlayıcı işler, ev yemeklerine bir süre katlanabilmelerini sağlar. Ancak kadınların ne yazık ki sağlık ve güzellik açısından ortalamanın altında kaldıklarını görürüz. Hazımsızlık diz boyudur. Otuz yaşından önce hepsinin takma dişlere ihtiyacı vardır.

Hazır ilaçlar ailenin kutsal varlığıdır. Günlük ev yemekleri domuz etinden ve patatesten oluşur, özel yemekler ise normalde yiyeceklerine dâhil etmedikleri her türlü yaramazlığı içeren, özen verilmiş güzel bir turtadan ya da kekten oluşur. Hem erkekte hem de kadında görülen sağlıksız iştahlar, uyaranlara endişe uyandıran derecede istek olması, iyi sindirimin enderliği... Bunların hiçbirisi bu yemek sisteminin lehine göstergeler değildir.

Alışkanlığın kökeni yeterince açıktır ve izleri rahatlıkla sürülebilir. Bireysel hayvanlarda besleyici süreçler basittir. Her yaratık bedava bir kaynaktan yiyeceklerini kendi çabalarıyla toplar, yoluna çıkan diğer yaratıklarla da kıyasıya mücadele eder. Otçul hayvanlar felsefi anarşistler gibi barışçıl yollarla, etçillerse daha çok şiddete başvurarak rekabet ederler. Her iki sınıfta da yiyecekleri taşınabilir olan hayvanların yuvalara sahip olduğunu görürüz. Bunlar yavruların korunabileceği ve yiyeceklerin getirilebileceği delikler, mağaralar veya kuş yuvaları gibi yerlerdir. Aslanın inindeki ürkütücü kemik yığınının ve sincabın yuvasının altındaki kabuklardan tutun, ilkel insanın mutfak atıklarını biriktirdiği “çöp yığını”na ve günümüzün çok sevilen evlerindeki günlük çöp üretimine kadar kesintisiz bir

çizgi izlenebilir. “Küçüklerimizi besleyeceğimiz bir yer” tanımı bir zamanlar ev için yeterli bir tanımdı ancak o zamandan bu yana ev büyümüştür. İnsan sosyal bir hayvandır. Büyük bir bütünün parçasıdır; yaşamı sadece kendi çabalarına değil, diğer birçok insanın çabalarına da bağlıdır. Yiyeceklerimizi, ücretsiz bir stoktan birbirimizle tartışarak değil, birbirimize çeşitli karmaşık üretim, dağıtım ve hazırlık süreçlerinde yardım ederek alırız. Bu son hazırlık süreci uzun bir dönem kadınların tekelindeydi, kadınlar evde tutulduğu için de doğal olarak yemekler de evde hazırlanırdı. Fakat erkekler, savaş tarihinin başlangıcını oluşturan dönemde kadınları yanlarına almadan uzun seferlere çıkmak için bir araya gelir gelmez evden uzakta yemek pişirip yemeyi öğrendiler; böylelikle de zanaatkâr aşçıları doğdu. Bu sosyal çalışan uzun zamandır vazife görmektedir. İş olarak yemek yapmış, tüm zamanını buna adanmıştır; türlü türlü insana yemek hazırlamış ve sıradan insanları incelemek zorunda kalmıştır; yüksek rütbelilere, gurmelere ve kaprislilere yemekler pişirmiştir. Bu sayede yemek pişirme sanatı ve bilimi hakkında zamanla ve topluca biraz bilgi biriktirdik. Bu ilerleme evde gerçekleşmemiştir. Çalışmaktan bitap düşmüş, ailesi için yemek yapan cahil kadının, bize günümüzün çeşit çeşit yemeklerini bahşetmiş olan büyük deneyler ve uygulamalar için ne vakti ne imkânı ne de fırsatı vardır, asla da olmayacaktır. Her kadın bildiklerinin tamamını yalnızca annesinden öğrenmiştir ve günümüze yalnızca karanlık, eğitimden mahrum bırakılmış bir geçmişin alışkanlıklarını devretmiştir. Evin dışında, daha büyük ihtiyaçların ve genel rekabetin baskısı altında hareket eden uzman erkek aşçı ise, evdeki yiyecek tedarikinde kullanılan kapları, mutfak gereçlerini ve malzemeleri zamanla geliştirmiştir.

Evde yemek pişirilmesinde, ilerlemenin gereklilikleri olan uzmanlaşma ve rekabetin yanı sıra neredeyse bunlar kadar gerekli olan geniş bir uygulama deneyiminin eksik olduğunu dikkatle aklınızın bir köşesine yazın. Herhangi bir ülkenin en geride kalmış köylüleri arasına girin ve bu ulusların “ev yemekleri”ni mevcut hâliyle en iyi otellerin, kulüplerin veya profesyonel aşçı çalıştıran büyük

resmi veya özel eğlence mekânlarının özel olarak hazırlanan yemekleriyle karşılaştırsın. Evdeki yemek yapımının toplumsal boyuttaki yemek yapımından hiç etkilenmemiş olması elbette oldukça ender bir durumdur çünkü eve aşırı derecede bağlı bir karakter olarak insan, başka yerde öğrendiklerini eve getirir. Ancak burada vurgu yapılması gereken nokta, yemek pişirmede görülen gelişimin evin içine dayanmıyor olması ve dışarıdan geliyor olmasıdır. Kaydettiğimiz bütün ilerlemelere rağmen dünyanın devasa erkek kitlesi iki öğününü, kadınlar ve çocuklarsa üç öğününü evde yer.

Yiyeceklerin hazırlanması hâlâ ev idaresinin başlıca işidir. Buna yöneltilecek iş gücü, evin en büyük iş gücüdür; maliyeti, ana masrafıdır. Yapısal olarak bu görevi kolaylaştıran mutfak, yemek odası, kiler, dolaplar ve mahzen, harcamaların oldukça büyük bir bölümünü oluşturur; bunların örtüler, porselenler ve çatal bıçak takımlarına ek olarak ahşap ve demir gereçlerle donatılması da harcamalara önemli ölçüde katkı sağlar. Evin asıl çalışanı olmasa bile eş ve anne olarak kadının temel görevi ailenin besin stoklarının yönetimidir. Ev hizmetlerinin sürdürülmesi ve gıda sistemimizi hareket hâlinde tutmak, modern yaşamın başlıca zorluklarından biridir. Kadınlarımızın onda dokuzu daha önce de gösterildiği gibi “kendi işlerini” kendi yapar. Kadın nüfusunun onda dokuzu ve hizmetçilerin çoğunluğu emeğinin büyük bir kısmını yiyeceklerin hazırlanmasına ve onunla bağlantılı temizlik süreçlerine yönelik harcamaktadır.

İnsanlığın beslenmesine ayrılan bunca zaman, emek ve masrafın ardından elde ettiğimiz sonuçlar nedir? Doğru beslenme konusunda ne kadar bilgi öğrendik, ne kadar tat edindik? Genel gıda alışkanlıklarımız nelerdir? Bu sorulara hemen şu cevap verilebilir: Başka hiçbir hayvan beslenme alışkanlıkları açısından insan kadar sapkın değildir; başka hiçbir hayvan, sindirim sistemini sıkıntıya sokan bu kadar çok hastalığa sahip değildir. Hastalık konusunda bizi köpekler takip eder, o da bizim yemeklerimizle beslenir. Yemek olarak en çok tercih ettiğimiz domuz “mısırla beslenir;” bizim masamızdan artakalanlarla beslenmez. Kamu yararı için çalışan insan-

ların uzun ve ağır çabaları yaşam standartlarımızı birçok yönden yükseltmiştir. Evin dışında başlayıp isteksiz eve doğru yavaş yavaş ilerlemiş olan kamu sağlığı önlemleri, bir zamanlar dünyayı kasıp kavuran kirlilik kaynaklı büyük hastalıkların ölüm oranlarını düşürmüştür. Ancak gıda kaynaklı hastalıklar azalmamaktadır. Yanlış yeme içme alışkanlıklarımız, hastalıklarımızın çok büyük bir bölümünden sorumludur; daha geniş çerçevede deneyimlediğimiz genel sağlıksızlık ve mutsuzluk hakkında sesimizi çıkarmama suçumuzun da sorumlusu bunlardır. İnsanlığın bu alana özgü sorunun nedenlerini bulabilir miyiz? Bulduğunda o çok sevdiğimiz ev yemekleri ve evde beslenme geleneğimizle herhangi bir bağlantıları olacak mıdır? Bulabiliriz ve de evet, bağlantıları vardır. Sorun iki ana unsurdan kaynaklanır: Kötü gıdalar, yani yetersiz gelen, aşırıya kaçan, yanlış seçilmiş veya kötü hazırlanmış gıdalar ve kendi cehaletimiz ile irade sahibi olamayışımız.

Önce kötü gıdalara odaklanalım. Dünyanın her yerinde üretilen yiyecekler birçok kişinin elinden geçer ve sonunda ev kadını tarafından seçilir. Bu kadın eğitim almış bir uzman değildir ve kendisini tek bir eve hizmet etmekle sınırladığı sürece asla uzmanlaşamayacaktır. İş hakkında geniş bilgi sahibi olmasına olanak sağlayacak miktarlarla çalışmaz veya müşterilere hizmet etmez. On vakadan dokuzunda bu kadınlar satın alma yetisiyle sınırlıdır. Bu koşullar, gıda piyasasını aldatmacaya özellikle açık hâle getirir ve kalitesiz malzemelerin sunulmasına büyük olanak sağlar. Ev kadını hile yapılmış gıdanın tüm inceliklerini tek başına fark edemez ve malzemeleri uzman testlerinden geçirecek zamanı veya imkânı yoktur. Dahası, kendi başına sahip olduğu alım gücü satıcının gözünü korkutamayacak kadar küçüktür. Baş etmesi gerekenler kadının cehaleti ve küçük cüzdanıdır, onlarla da uygun şekilde baş eder.

Yiyeceğin eğitimli alıcılar tarafından belirli miktarlarda satın alınması, malzemelerimizin niteliğini tek seferde yükseltecektir. Hiçbir erkek, hileli malzemelerin günlük incelemeden geçmesi için ya da eğitimli gözleri kandıramayan bayat ve kalitesiz ürünler satın alınması için ne zamanını ne de parasını harcayacaktır. Bebeklerin

toplucu bozulan sütlerden zehirlenmesi, şehir yönetimlerimizin mücadele etmeye çalıştığı bir kötülüktür. Fakat bilgisiz, dağınık, eğitimsiz ve sütü hemen almaya mecbur kalan milyonlarca evin çaresiz kargaşası, yönetimimizin çabalarını neredeyse boşa çıkarmaktadır. Yetersiz beslenme, kısmen ekonomik nedenlere, kısmen de vücudun neye ihtiyacı olduğunu bilmemeye bağlıdır. Ekonomik açıdan ele alındığında, evin bir gıda tedarikçisi olarak en önemli amacı ortaya çıkar. Gıdanın özel olarak satın alınması ve hazırlanması en pahalı yöntemdir. İnsanların yemeklerin evde hazırlanmasının “ekonomik” olduğu algısına sıkı sıkı sarıldıklarını görmek hayret vericidir. Dünya çapında uygulanan iş yasalarının en basiti, ne kadar küçük miktarlar alınırsa o kadar para ödeneceğini gösterir. Masraflar, New York Eyaleti’nde yerde çürüyen elmalardan tutun da litresi yirmi sentten satın aldığımız ve New York Şehri’nin masalarında yerini bulacak elmalara kadar yiyeceklerin yeniden satışından kaynaklanan harcamalar, yaşam maliyetinin büyük bir bölümünü oluşturur. Çok uzaklardaki büyük üretim kaynaklarından durmaksızın akan nehir sayısız mutfağın içine dökülürken bu süreçlerdeki binlerce aracı kişi bu uzun ve yavaş gıda malzemesi akımına yapışmış sülükler gibi gelişirler.

Bir şehir bloğunda diyelim ki iki yüz aile var, ki bu da her zamanki beş kişilik aile ortalamamızı baz alacak olursak bin kişilik bir sayı demektir. Bin kişinin günde beş yüz litre süt tüketeceğini varsayabiliriz. Beş yüz litre süt ve bununla orantılı miktarda kaymak ile tereyağının satın alınması, küçük bir mandırayı geçindirebilir; birkaç bloğu birleştirecek olursak da büyük bir mandıra geçindirilebilir. Müşteriyle dolup taşan mahalle restoranınız gururla, “Süt ve kaymağımız her gün taze taze kendi mandıralarımızdan gelir!” şeklinde reklam yapar. Fakat çok değer verdiğiniz evinizin böyle bir alım gücü yoktur, sesini çıkarmadan verem ve tifonun beyaz bakterilerini litre başına sekiz sentten alıp tüketmekle yetinir. İnsanlar ne kadar yoksul olurlarsa yemek için ayrı ayrı o kadar çok para öderler. Aynı insanların örgütlenmiş alım gücü gıda arzlarını ikiye, hatta üçe katlayacaktır.

Buna ek olarak satın almanın yol açtığı masraf özel bir hazırlıktan çıkar. İlk olarak, “imalathane” sağlanır. Bu iki yüz ailenin mutfak eşyaları ile birlikte iki yüz ocağı vardır. Mutfak ve onun içerdiği her şey, yemek odaları vesaire de dâhil, daha önce bahsedilse de kira ve donatılma açısından yüklü bir masraf oluşturduğunu aklımıza kazımalıyız. Ardından iş gücü gelir. İki yüz kadın, toplam bin iki yüz çalışma saati olacak şekilde her biri günde yaklaşık altı saat, saatte yirmi sent karşılığında çalıştırılırlar. Bu, günde iki yüz kırk dolar ya da haftada bin altı yüz seksen dolar yapar; bu aileler topluluğu bu parayı, müsrifçe satın aldığı yiyecekleri daha da müsrifçe evde pişirmek için harcar. Tabii bu aşçılar ev kadınlarıysa para almazlar ama mesele şu ki, bunca emek bu kadar paraya *değerdir* ve orada yatan üretken enerji boşa harcanmaktadır. Maliyeti ne olurdu peki? Eğitimli bir aşçı kolayca otuz kişiye yemek pişirebilir, üç aşçıysa daha da kolay bir şekilde yüz kişi için pişirebilir. Sözü edilen bin kişinin taş çatlasa otuz aşçıya ihtiyacı vardır ve örgütlenen bu otuz aşçının da aynı işi yapmak için günde altı saate ihtiyacı olmayacaktır. Maaşları haftada on dolar olsa bile otuz aşçı yalnızca üç yüz dolara mal olurdu ve bu, bin altı yüz seksen dolarla kıyaslandığında minik bir tasarruf sağlar!

Henüz bahsini etmediğimiz başka bir ciddi kötülük daha vardır. “Yetersiz beslenme” satın almaya ve pişirmeye ilişkin daha ekonomik bir yöntemle bu listeden kolayca çıkarılabilir. Yetersizliğin diğer unsuru olan cehalet de evde yalnızca aç çocukların ve düşüncesiz erkeklerin taleplerini karşılamayı bilen maharetsiz ve eğitimsiz amatörler yerine maharetli ve bilgili aşçılar ve yiyecek tedarikçileri olsaydı ortadan kalkardı. Alkolle mücadele hareketinin görevlileri, birçok erkeğin düzgün beslenmedikleri için alkol tükettiğini bilirler; kadınlar da hakkında hiçbir şey bilmedikleri yetersiz beslenmenin oluşturduğu eksikliği çay ve kahve gibi uyarıcılarla gidermeye çalışırlar. Listenin geri kalanı da bu başlığın altında toplanır: Aşırıya kaçan, kötü seçilmiş ve kötü hazırlanmış yiyecekler. Sorun yalnızca bu iki yüz amatör aşçının (İster kalıcı eşler olsun ister geçici hizmetçiler, iş bakımından hepsi amatördür; isterseniz gerçek aşçılara

sorun!) düzensiz sarf ettikleri çabalarla para israf etmeleri değildir, aynı zamanda yetersizlikleriyle damarlarımızdaki kanı da ziyan ediyor olmalarıdır. Art niyetle yemeklerimize katılan güçlü bir zehir yüzünden, hızlıca ve çılgınlık içinde can vermeyiz; bunun yerine zavallı midelerimiz yağdan kaskatı hâle gelmiş parçacıklarla yavaş yavaş yıpranır ve avuç avuç sıcak hamur parçalarıyla bitap düşer. Bunları yalnızca en dinç olanlarımız kaldırabilir.

Ev yemeklerine doğrultulan suçlardan bir diğeri de “kötü seçilmiş” olmalarıdır. Seçimlerimizi ne etkiler? Bunca ulusun ve topluluğun yiyecekleri arasında Almanlar neden çürüyen lahana ve kurt kaynayan peynirler yer, Amerikalılar neden yağa bulanmış biftek ve pankekleri yerken mest olur, Fransızlar neden şaibeli etleri hazırladıkları baharat karışımıyla kurnazca maskeler? Bunun gibi daha nice örnekler vardır. Bizi yöneten, çevremiz ve kalıtımsal özelliklerimizden ibarettir. Bilgilerimiz, kültür ve deneyimlerimiz, üstün damak zevklerimiz ya da seçim yapabilen eğitilmiş bir zihnin yaptığı gerçek seçimler değildir.

Çocukları anneleri besler, anneler onlara atalarının geçen zamana rağmen değişime uğramayan eski geleneklerini aktarır. Çocuklar açtır ve yemek yemeyi sever. Genç mideleri tükettiği besinlere uyum sağlar; zamanla alışır ve bunları “sever.” Yetişkinler de o “sevdiği” tatlı çörekleri, lahana turşularını, karbonatlı çörekleri istemeye devam eder. Bu pürüzsüz ifadenin korkunç bir istisnayı beraberinde getirdiğini de belirtmemiz gerekir. “Genç mideler tükettiği besinlere uyum sağlar,” demiştim, ama ah bir bilseniz! Bu durum hayatta kalanlar için geçerlidir fakat bir de mezarlardaki bebekleri, hayatını kaybetmiş kıymetli çocukları, “çocukluk dönemine özgü hastalıkları” düşünün ve bu dehşet verici ölüler listesinin bir kısmının, doğru gıdaları bilmeme suçumuzdan kaynaklanıp kaynaklanmadığını sorgulayın! Antik geleneklerin arasından seçilenler ve özel aşçının evden eve gezerken kaptıkları dışında hiçbir bilgi yoktur, kişinin kendi ailesi veya işverenin ailesi üzerinde pratik yaparak kazandıkları dışında bir deneyimi yoktur, şu zamana dek hazırladığı yemeklerle beslenenler arasında kimin ölüp kimin yaşadığının istatistiğini tu-

tan ne bir eş ne de bir hizmetçi duydum. Hiçbir özel eğitime sahip değillerdir; bunları öğrenmenin yeri, zamanı veya imkânı da yoktur! Herkesin hayatta kalması bir mucize olurdu.

Bizi bu kadar kötü beslenmeye iten bilgisizliğimiz, *ev yemeklerinin temel koşuludur*. Yalnızca evde ayakkabıcılık, evde doktorluk, evde terziilik vesaire olsaydı, aynı yaygın cehaleti ve zevksizliği bu alanlarda da gösterirdik. Yemek pişirmeye dair öğrendiklerimiz, insan endüstrisinin yemek dalındaki özgür sosyal alanın gelişmesinden kaynaklanır ve bu ilerleme taşınmaz evi yalnızca kısmen etkilemiştir.

Bunun ardından, gıda kaynaklı hastalıklarımızda oldukça büyük rol oynayan iradesizliğimizi inceleyelim. Resim, müzik ve diğer sanat alanlarında biraz incelik kazanabildik fakat neden hâlâ yiyeceklerle karşı tutumumuzda bu kadar barbarız? Günümüz insanları bu kadar medeni, eğitilmiş, kültürlü olmalarına rağmen neden hâlâ bedenlerini bu feci durumda tutmaya devam ediyor? Neden hâlâ kötü beslenme alışkanlıklarından dolayı acı çekiyor, sonra da zayıf düşüyor ve ölüyor? Sorun içmeye veya düpedüz oburluğa yönelik ölçsüzlüğümüzden ibaret değildir, genç kızlarımızda yaygın olan sessiz sessiz sayısız şekerlemenin keyfini çıkarma saplantısı ve bunun beraberinde gelen sağlık sorunları veya kültürlü kadınlarımızın konuk ağırlarken, zevkine düşkün Elagabalus gibi neredeyse hiç ayırım gözetmeden iğrenç yığınlar hâlinde sağlıksız ikramlar sunması da sorunun bir parçasıdır. Ne seviyorsak onu yiyoruz ve bu sevdiklerimiz son derece ilkel ve kalitesiz yiyeceklerdir.

Gelişimin önündeki engelin sorumlusu, eş ve anne olarak bizi besleyen kadının konumudur. O özgür, eğitilmiş ya da bilimsel bir aşçı değildir, aileye aittir. Evin erkeği için yemek pişirmelidir çünkü parasını ödeyen odur. Evin erkeği, evi ve hatta kadını tam da bu amaçla yönetir. Ev, masa, çarşıda kesilen fatura erkeğindir; bu yüzden John soğan, domuz ya da kahvaltı gevreklerinden hoşlanmıyorsa hiçbirisi masaya gelmez. Parasını Bayan Peterkin ödüyor olsaydı ve aşçı John olsaydı John da onu memnun edecek yemekler yapardı! Bayan Peterkin'in, John'un damağına hitap etmek

zorunda kalması iki nedene dayanır: Pişirdiği yiyeceğin erkeğe ait olduğuna dair bu basit ekonomik gerçek ve “erkeğin kalbine giden yolun midesinden geçtiği” yönündeki cinsiyete bağlı ekonomik gerçek. Kâr için, sevgi için, görevini yerine getirmek için ve amaçlarına ulaşabilmek için, evin aşçısı John’u memnun edecek şekilde evin yemeklerini yapmaya her bakımdan mecbur bırakılır. John’un geleneklere bu kadar sıkı sıkıya bağlı kalmasına şaşmamalı. Kişisel zevklerini ve tercihlerini her şeyin üstünde tutarak göz önünde bulunduracak kendisine ait canlı bir özel aşçıya hayatında bir daha asla sahip olmayacaktır. Daha iyi yiyecekler yiyecektir ve buna alışması gerekecektir. Damak lezzeti, onun zevklerine özel olarak uyarlanan yiyeceklerin kalitesiyle değil, yiyeceğin kalitesiyle yükselecektir. Anne, çocuklarına yemek hazırlarken de doğrudan kendisine uyguladıkları şefkatin baskısıyla hareket eder. Sevdiklerimizin günlük olarak hatta günde üç defa yönelttikleri taleplere karşı koymak çok ama çok zordur.

Bizi beslenme alışkanlıklarımızda hâlâ ilkelce nefsimize düşkün kılan işte bu itaatkâr sevgiye bağlı olarak gösterdiğimiz istikrarlı, cezbedici çabalar. Dilsiz bir hayvanın sahip olduğu anne sevgisi ona yavrusunun neleri yemesi gerektiğini öğretebilir ancak insan annesine öğretmez. Herhangi bir doktora, eğitilmiş bir hemşireye, yoksulların çocuklarına bakmış herhangi birine sorun isterseniz. Varlıklı ailelerin çocukları daha makul şekilde besleniyorlarsa bunun nedeni daha çok anne sevgisine sahip olmaları değil, annenin belirli ölçüde eğitim görmüş olmasıdır. Anne ya da eş olmak kadına aşçılığı öğretmez.

Dünyayı besleme sistemimizde içgüdüye, şefkate veya sorumluluk hissine değil, bilgiye, pratiğe ve iş yöntemlerine ihtiyacımız vardır. Doğuştan gelen becerileri olan ve aşçı olmaktan hoşlananlar yemekleri pişirmeli, birçok kişi de geliştirdiği ürünlerinden faydalanmalıdır. Ev alışkanlıklarının sevecen baskısından sıyrılmış bilimsel bir eğitim, tükettiğimiz en kötü yiyecek ve içecekleri hemen eleyecektir; böylelikle genel bir hizmet alanının sunacağı çeşitli seçeneklerle zaman içinde üstün bir damak lezzetine erişilecektir. Bu

genel seçenek havuzunda kişisel tercihlere yönelik daha büyük özgürlükler tanınacaktır ancak hiç kuşkusuz daha basit bir ortalama oluşacaktır. Büyük edebi eserler ve güzel şarkılar, ozanların sadece efendileri için sahne almalarıyla oluşmamıştır.

Yemek sistemimizi, kişisel olarak iştaha hitap etmeye dayanan bu acınası temelde muhafaza etmeye devam edersek, insanlığı geliştirme amacıyla bu sistemi incelememiz engellenir. Gıda uzmanları ve bilimsel altyapısı olan diyetisyenlerin keşifleri, milyonlarca evin karanlık kuytularında, vasıfsız emeğin beyhude, gönülsüz çabalarının arasında boğulup gidiyor. Aşçı annenin ne kadar akıllıca amaçları olursa olsun, çevresindeki aile üyelerinin “sevdikleri” eve hükmeder. Yemek denince çoğumuzun aklına yemeğin asıl temel işlevi neredeyse hiç gelmez. O işlev, sağduyulu biçimde bir araya getirdiğimiz malzemeleri bedensel atığa dönüştürmektir.

Evde güdülen iştahlar, besleyici değerleri hakkında yalnızca bir çocuğun sahip olabileceği kadar bilgiyle, “anne yemekleri” için yakarır. Bu durumun en çok göze çarptığı ve en yaygın olduğu kesim, devasa çiftçi kesimimizdir. Tamircinin ya da iş adamının yiyeceklerle onları yemek dışında hiçbir ilgisi yoktur. Canının sağlığını ve gün içindeki dinçliğini sevgili evcimen eşinin ellerine teslim eder ve pişirdiklerinin “tadının güzel olması” dışında hiçbir beklentisi olmaz.

Fakat çiftçinin işi farklıdır. Hayatını adadığı tek iş, canlıları besleyip büyüttür. En iyi mahsulü ve en çok kazancı elde edebilmek için toprağı mahsullerinin tükettiği besinlerle takviye etmek zorundadır. Hayvanlarına da daha doğrudan müdahale etmek durumundadır. Tavuklarından tutun da atlarına, domuzlarına, koyunlarına ve sığırlarına kadar sağlayacakları ürünlerden emin olmak için her birine neler vermesi gerektiğini devamlı düşünmeye mecburdur. Ata vereceği tahıl ve samanın fazla olmaması, yeterli miktarda mevsimlik “yeşil yem,” ambarın içindekilerin değeri, gereken tuz miktarı, pancarın, yabani soğanın otları ve tereyağını nasıl etkilediği; kışın yumurtlamaları için tavuklara ne vermesi gerektiği, daha fazla süt ve daha az kaymak veya daha az süt ve daha fazla kaymak elde etmek için ineğin beslenmesini nasıl düzenlemesi gerektiği, nasıl semirte-

ceği, nasıl güçlendireceği, nasıl geliştireceği... Çiftçi, işinde gıda değerlerinin önemini her yönden fark etmek zorundadır.

Aynı adam, çocuklarının annesine hiçbir şey demeden, yediklerinin besleyici değerlerini hiç düşünmeden her gün yemeğini yer ve çocuklarının beslenişini izler. Açlığı gidermeye yetecek kadar olmalı ve kendi soyunun öğrettiklerine, kendi ırkının alışkanlıklarına ve kendi çocukluk dönemindeki çevresinden gördüklerine göre “tadı güzel olmalı”dır fakat bunun ötesinde, başka bir ihtiyaç yoktur.

Çiftçi işinde yalnız değildir ve yardım alır. Kendisinden önceki ve etrafındaki birçok çiftçinin birikmiş deneyimlerini paylaşır. Onun adına Tarım Bürosu tarafından değerli deneyler yürütülmektedir. Dünyanın bu alandaki ilerlemesinin meyvelerini sağlayacak ticaret gazetelerine sahiptir. Tarım, dünyanın büyük işlevlerinden biridir ve muazzam bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak borik asit içeren beslenmeye ilişkin son deneyleri saymazsak “İnsan Tarımı”nın ne bürosu ne bakanlığı ne de araştırma merkezi vardır. Yeryüzünün en değerli hayvanları, aileye maaşla ya da evlilikle bağlanmış olması fark etmeksizin türlü türlü cahil kadının gelişigüzel çabaları yoluyla beslenmektedir; bunlar körelmiş, basiretsiz, çalışmaktan bitap düşmüş ve “yemek pişirmek”ten insan ırkını besleme ilmini öğrenmeye vakit ayıramayan kadınlardır. Hiçbir ilim böylesi ellerdeyken ilerleme kaydedemez. Bilim, en geniş genelleme ve çıkarımlara, dikkatli deneylere ve revizyonlara dayanmalıdır.

Bu, evde ebediyen imkânsız olacaktır. Gıda laboratuvarları mutfakların yerini tamamen alana dek büyüme gerçekleşmeyecektir. İki oturak arasında oturmakta zorlanan çoğumuz insanlığa yönelik bilimsel beslenmenin mecburi ihtiyacını görmemize karşın her biri ayrı olan eş-anne-aşçı görevlerine körü körüne yapışır, “evin kadını”nı bu alanların hepsine çalışıp neşeyle hayatını kıymetli ailesini bilimsel olarak beslemeye adanmasını tembihleriz.

“Evin kadını,” diğer bir deyişle bir kadın, herhangi bir kadın, her kadın... Bu, o korkunç ortalamayla, umutsuz soyutlanmış, kısıtlanan anneyi, uzmanlaşmamış, diğer mesleklerin kargaşası içinde kalmış, isteksiz kadını kapsar. “Evdeki kadın” dünyanın her yerinde

doktor, mimar, berber olarak, her türlü icraatta yüksek beceriler sergilediği zaman aşçılıkta da o yüksek dereceye ulaşabilir.

Yemek yapmak bir sanattır, bir bilimdir, bir zanaattır, bir iştir. Bunların hepsi büyümek için endüstriyel gelişimin bütün kanunlarına uymak zorundadır; bunlar da uzmanlaşma, temas ve takas, meşru rekabet ve büyük küresel teşviklerdir. Bunlara eriştiğimizde, diğer hayvanları geliştirdiğimiz kadar kendi türümüzü de geliştirebiliriz. Bunu, rastgele üreyerek değil, bilmediğimiz bir ölçüye kadar beslenme ve eğitimle yapabiliriz. İnsan dediğimiz hayvana uyacak şekilde ayarlanmış düzgün beslenme, evin aşçısının neredeyse hiç aklından geçmemiştir. Evde yemek yapmanın aşlamayan sınırı Ev'dir.

BÖLÜM VI

EVDE SANAT

Hayatlarımızın, insanlığın yarısının hayatlarının sonsuz çabalarından biri “evi güzelleştirmek”tir. Güzelliği de evimizi de severiz, doğal olarak ikisini birleştirmek isteriz. Bu sonu gelmeyen girişimlerde zenginler hiçbir masraftan, güzellik düşkünleriye hiçbir özen veya ıstıraptan kaçınmaz. “Ev” dergilerinde ya da diğer gazetelerin “ev bölümleri”nde, hevesli olsa da eğitimi olmayan birçok kişi için konuya dair tonlarca talimat vardır.

Ev inşaatı, mobilya ve dekorasyon gibi çeşitli çalışma alanlarında güçlü bir gelişim akımı vardır. Daha kültürlü bir azınlığın yeteneklerini alıcı için hazır hâle getirilmiş “sanatsal iç mimari” seçeneklerine ve aranjmanına uygulamasına olanak sağlayan yeni işler sürekli ortaya çıkmaktadır. Tamamıyla bu amaca adanmış dergiler, sayısız makaleler, birçok kitap ve eğitim kursları vardır. Güzelliği bilen ve seven insanlar, bilmeyenlere öğretmeye çalışır ve inanılmaz derecede ihtiyacı hissedilen yere, yani eve bu güzelliği dâhil etmeye çalışır.

Peki, evde neden güzellik yoktur? Güzelliğe ve sanata en çok önem veren insanlar, Yunanlar, eve neden bu kadar özen göstermiştir? Eve en çok özeni gösteren Anglosakson insanımız neden güzellik ve sanata bu kadar az önem verir? Sahip olduğumuz bunca sanat bilgisi ve sanatsal büyümeye rağmen sanatın izlerine neden en az evlerimizde rastlarız? Bildiğimiz şekliyle ev yaşamında, gerçek güzelliğin gelişimini önleyenler nelerdir? Ev yaşamında sanata ters düşen bir durum varsa bu durum zorunlu ve kalıcı mıdır veya zorunlu ve kalıcı olanı yitirmeden ortadan kaldırılabilir mi?

Bunlar ciddi ve pratiği ilgilendiren sorulardır. Pratiği ilgilendirmesinin nedeni, güzelliğin en çok kullandığımız unsur ve en büyük neşe kaynağımız olmasıdır. Güzelliğe olan sevgimiz derinlerden

gelir ve sahip olduğumuz en gerçek içgüdüye dayanır. Bunu çocuk da coşkuyla hisseder, yabani insanlar da. Hepimiz hissederiz ancak çok azımız onu anlar. Ama anlasak da anlamasak da anlamsızca onu arzularız. Çoğu kez kiliselerimizi, kütüphanelerimizi ve müzelerimizi güzelleştiririz ancak evdeki çabalarımız aynı başarıyla neticelenmez.

Evin özünde güzellikten mahrum olmasının nedenlerini uzakta aramamıza gerek yoktur. Uygulamalı güzelliğin yasaları derinlere iner, geniş alanlara yayılır ve değiştirilmeleri imkânsızdır: Gerçekler, Sadelik, Birlik ve Uyum, Kaçınma. Her şeyin başında, sonunda ve daima gerçekler gelmelidir; yalana, taklide veya hileye yer yoktur. Aldatıcı dolambaçlı yollar yerine hedefe yönelik net amaçlar ve sonuçlar, yani sadelik olmalıdır. Geçmişi bütüne sadık tutan o yanılmaz ilişki yasasına göre hiçbir yerde fazlalık olmamalı, her şey dengeli ve sakın yani birlik ve uyum içinde olmalıdır. Şamatalı aşırılıklardan, azdan çoğa birden fırlamaktan kaçınılmalıdır.

Sanat öğrenmeyi amaçlayanlar, bu yasaları hakkıyla yerine getirirse sanatları kadar bütün hayatları da daha zengin ve daha huzurlu hâle gelir. İnceledikleri sanat, belirli inşa yasaları altında işleyen bir sanat ise o yasaları da öğrenmek zorundadır, tıpkı mekaniğe ait kanunların estetiğin kanunları ile işlediği mimaride olduğu gibi; mekaniğin kanunlarına meydan okunduğunda güzellikten de eser kalmayacaktır.

Mimarlık, ev sanatının en belirgin biçimidir. Ev mimarisi neden kamu mimarisi kadar iyi değildir? Evlerimiz birer tapınaksa tepeler neden ibadete değer güzel tapınaklarla dolup taşmaz?

“Ev tapınakları”ndan istediğimiz kadar söz edebiliriz ama bir mimar mutfaktaki ocağı ilham verici bir sunak olarak görmez. Ona ilham veriyor olsaydı, sağlık ve temizlik tanrıçası Hygieia ve Antik Yunan filozofu Epikouros için bir tapınağın olduğu, odanın ortasına şarap ritüellerine ve kurbanlara ayrılmış büyük bir sunak yerleştirebileceği, tapınağa ait diğer faaliyetler için gereken bütün gereçleri de ekleyebileceği bir mutfak geliştirmeye başlasa dahi bu tapınağın taşınabilir bir biçimini yapamaz ve diğer ev gereksinimleriyle zorla bağlantı kurmasını sağlayarak her eve yapıştıramazdı.

Bunun ardından mimar karşısında yemek odası bulur ve bu da tamamen farklı bir *motife* sahiptir. Yemeklerimizi mutfakta yemek istemeyiz. Yemek yerken mutfağı görmek, mutfağın kokularına ve seslerine maruz kalmak veya bunları düşünmek istemeyiz. Bu yüzden ev mimarı, bu uyumsuz amaçları mümkün olduğunca ayırma mecburiyetini hisseder, fakat yine de bunları aynı duvarlar arasına ve aynı çatının altına hapsetmek zorundadır.

Sonra yatak odaları gelir. Mutfakta ya da yemek odasında uyumak istemeyiz. Yatak örtülerimizi masa örtüleriyle, yatağımızı ocakla, makyaj masamızı lavaboyla karıştırmak kadar isteklerimize ters düşen başka hiçbir şey yoktur. Böylece, mutfağa yönelik eğilimlerinin yemek odasına ilişkin eğilimleri tarafından kabaca engellenmesinin ardından mimar şimdi de yatak odasına yönelik tercihleri yüzünden tekrar durma noktasına gelir çünkü yatak odasının diğer bütün odalardan ayrı ve uzak olma talebiyle fiziksel sınırlarını aynı duvarlar içinde ve aynı çatı altında tutma gereksinimi vardır.

Sonra sıra misafir odasına yönelik tercihlere gelir; ziyaretçilerimizi mutfakta, yatak odasında ya da yalnızca yemek odasında ağırlamak istemeyiz. Böylece yemek odasıyla bağlantılı olan bir salon teması olabildiğince geliştirilmeye çalışılır, o çatının altında buluna diğer bütün yaşam temalarından mümkün olduğunca ayrı tutulur.

Bunlara özellikle de şehirlerimizde sıkıntı teşkil eden yer sınırlarını, neredeyse evrensel bir sıkıntı olan para kısıtlarını ve kişisel zevkin sınırlarını da eklediğimizde ev mimarisinin neden güzelliğiyle ruhu heyecanlandırmadığını açıkça görebiliriz.

Bir dereceye kadar bile olsa bunu başarabildiğinde güzelliği kadar nedeni de aşikârdır. Feodal kaleler güzeldi çünkü temel bir amaçları vardı: savunma. Bu kaleler, bu amaca yönelik kurulmuş taş anıtlardı. Burada gerçeğe ulaşabilirdiniz ve ulaşırdınız da. Savunma zorunluydu ve mutlaktı, diğer bütün ihtiyaçlar ikincil konumdaydı. İyi bir kale birlik, sadelik, uyum ve kaçınma ilkelerine yer verebilir, bununla birlikte içimizde hayranlık uyandırabilirdi. Ancak ev olarak rahat bir yer değildi.

Kır evleri de bu güzellik hissini verebilir; özellikle de sazdan çatısı olan, yosun tutmuŗ, küflü, su sızdıran, ıslak ve eski kır evleri. Kır evleri tekdüze evlerdir, esasen bir veya iki yatak odası eklenmiŗ veya dâhil edilmiŗ bir mutfaktan oluŗur. Cezayir'in beyaz, kare, düz çatılı evleri gibi küçük ilkel evler, topluca bakıldığında şahane bir görüntü oluŗturur ya da ayrı ayrı bakıldığında alev gibi parlayan mavi denizin ve arkasındaki yeŗilliğin önünde beyazlığıyla gözleri kamaŗtırır.

Ancak baŗlı baŗına bir tema olarak ele alınabilecek, incelenip resimleri çekilecek yer, savaŗ tapınakları olan kalelerdir ve yerleŗim yerleri arasında en güzel olan, aynı zamanda da en az yaŗanabilir olanlardır. Son derece konforlu olan evlerimizde rahatlığa eriŗmiŗ olsak da güzelliği yitirmiŗizdir. Hem konfora hem de güzelliğe sahip olmak mümkün müdür? Bizi heyecanlandırıp yüceltecek, memnun edecek, bize haz verecek bir güzelliğe, sanat eleŗtirmenlerinin tapınakları, malikâneleri ve kiliseleri incelediği gibi evlerimizi de incelemesini sağlayacak bir güzelliğe eriŗmek mümkün müdür?

Mimarinin umutsuz bir vaka olduğunu varsayalım ve bir de diğer ev sanatlarını ele alalım. Ahŗaba ve taŗa şekil veren sanatçılarımızın büsbütün  eliŗkili temaları alıp doğruluk, birlik, uyum, sadelik ve kaçınmayı yansıtan eserler var etmesini bekleyemeyiz ancak evlerimizi güzel bir şekilde d seyip dekore edemez miyiz? Belki de mümkündür bu, ama yapıyor muyuz? Bir şeyin güzel, bir diğerininse çirkin olduğunu belirleyen, baŗka şeylerle bir araya geldiğinde güzellik ve  irkinliklerinin deđiŗeceđini belirleyen temel yasalar hakkında ne biliyoruz? Bunların hangilerini umursuyoruz?

Bir evin donatılması ve dekorasyonunda, dıŗ cepheye kıyasla uyum elde etmek için daha fazla imkân vardır, çünkü her oda özel amacına göre ayrı ayrı ele alınabilir; bir odadan diğerine adım atarken estetik açıdan hissettiğimiz sarsıcı etkiye alıŗabilir ya da bütün odaları bir ana tema altında toplayabiliriz.

Ancak burada, mimar tarafından en az hissedilen kısıtlamanın, yani kiŗisel zevkin muazzam sınırsız ağırlığı ile karŗı karŗıyayız. Çoğumuz, evlerimizi inŗa edenlere onu nasıl inŗa edeceği hakkında emirler buyurmayız; ancak evin içine ve içindeki bütün eŗyalara

biz karar veririz. Ev dekorasyonunda baskın etken elbette kadındır. İnsan elinden çıkmış kumaşların, renklerin, oranların, boyutların, şekillerin ve aralarındaki ilişkilerin nihai belirleyicisi kadındır. Peki kadın, sonuçlarımızı nasıl etkiler? Sanatın, yaptığımız ve kullandığımız her şeyde var olan veya var olması gereken uygulamalı sanatın üzerinde nasıl bir etkisi vardır?

Gücümüz yetiyorsa resim veya heykel sanatının ya da başka bir sanatın eserlerini satın alabilir, bunlarla evlerimizi donatabiliriz. Ancak güzel eşyalardan oluşan birikimler dekorasyon yerine geçmez, genellikle tam aksidir. Vazonuzu satın aldığınız dükkânda birçok güzel vazo vardır, Japonların odasındaysa sadece bir tane vardır ve güzellik de işte buradadır.

Koleksiyoncuların bu kargavari içgüdüsüne gerçek güzellik anlayışında yer yoktur. Kişinin değerli varlıklarını gösterişle sergilemesi güzelliği yansıtmaz. Güzel dediğimiz oda galeri ya da müze olmamalıdır. Kişisel “zevk”lerin güzelliğin kılavuzu olmadığını ispat etmeye hacet yoktur. Kişisel tercihlerin güzelliğin belirlenmesinde rol oynayamayacağını kanıtlamak için kafataslarını düzleştiren Kızılderili Flathead kabilelerinin ve dövmeli Adalıların sahip olduğu, insanoğlunun hayran kaldığı bütün fiziksel deformasyonların kökenini oluşturan “zevkler”e bakmamız yeterlidir.

Güzelliğin yasaları vardır ve bunları takdir edebilmek herkesin eşit ölçüde sahip olduğu bir yeti değildir. Bir ırk veya sınıf ne kadar ilkel ve cahilse, gerçek güzelliği o kadar az tanır.

Hindistan’ın sepetçileri çok güzel eşyalar dokur ama bunun farkında değildirler; onlara açgözlü “pazar”ımızın ucuz ve çirkin ürünlerini verecek olursanız onları daha çok severler. Bilinçsizce güzel eşyalar üretebilirler, ancak bilinçli olarak güzel olanı seçmezler.

Kadınlarımız, bilinçsizce güzellikler var eden ilkel sadelikten oldukça uzaktır aynı zamanda onu entelektüel olarak kavramalarını mümkün kılacak geniş kültürden ve geniş hayat anlayışından da oldukça uzaktır. Güzelliğe ilişkin ne doğal içgüdülere ne de edinilmiş bilgilere sahiplerdir ancak dünyalar kadar “kişisel zevkler”i vardır. Evdeki kadının hayatı tamamıyla kişisel ayrıntılara mahkûmdur.

Çalışma ve görev alanı büyük düşüncelere sevk etmek için değil, yoğun ama nispeten daha alçak düzeyde bulunan duygular uyandırmak için tasarlanmıştır. Sonu gelmeyen bir günlük döngü içinde, insanlığın ardı arkası kesilmeyen fiziksel taleplerini son ayrıntısına kadar düşünüp yerine getirmeye durmadan zorlanır. İşlerinin birinde sahip olabileceği sanatsal duygu ve düşünce eğilimleri, diğer işlerinin beraberinde gelenlerle merhametsiz çelişkilere düşer; sonra bunlar da bir başkasıyla çelişir, her bir alanda, tatmin edici ilerlemelere olanak sağlayamayacak kadar kısıtlı bir ifade özgürlüğü vardır.

Başkalarının eşyalarını ve zevklerini satın alabilen oldukça varlıklı kadınlar ve bir alanda çalışıp eğitim alan istisnai kadınlar güzellik anlayışlarını geliştirebilir ancak bunun kaynağı ev değildir. Ona duyulan sevgi oradadır, arzusuyorsa gaddarca sökülüp atılmıştır. Aşına olduğumuz odalarımızda gördüğümüz, bu aç bırakılan güzellik anlayışının neticesidir.

Tanıdık olduğumuz çevremize katlanabilir hatta belki onları sevebiliriz. Birbirimizin evlerine gittiğimizde oradaki eşyaların güzel olduğunu düşünmeyiz fakat kendi eşyalarımıza aşına olduğumuz için onların güzel olduğuna inanırız. Bir nesnenin onu çevreleyen diğer eşyalarla ilişkisini veya ilişkisizliğini takdir etmeyiz.

Kadının günlük mesleklerinin bastırılmış kargaşası, evin duvarları ve zeminlerindeki kargaşa patlamalarını açıklamak için yeterlidir. Durmadan birbiriyle hiç uyuşmayan işler yapmak zorundadır, hiç bağdaşmayan süreçleri aynı anda ve aynı yerde yürütmek için sonsuz bir çaba içinde yarar.

Dikkatini bir yere odaklar, sonra tekrar tekrar bir yerden bir başkasına kaydırıp yeniden odaklar; bunu günde binlerce defa yapmak zorundadır. Bu dikkati yalnızca eşyalara değil, faaliyetlere ve kişilere de vermek zorundadır. Bu yüzden, hayatta kalabilmek için *uyuşmazlığa karşı gelmeyen* bir akıl geliştirmelidir. Birlik, uyum, sadelik, gerçeklik, kaçınma ilkelerinden hiçbirini yamalı bir yaşama, ne kadar sadakatli ve şefkatli sevgiyle kutsanmış olsa da uygulanamaz. İşte bu yüzden evdeki sanat bu kadar düşük seviyede, bu kadar ayırt edilemez durumdadır.

Amerika'da büyük Yüzüncü Yıl Sergisi düzenlendiğinde binlerce eve bir güzellik dalgası yayılmıştı ama bu, evin içinde doğan bir güzellik değildi. Göl kenarındaki Beyaz Şehir, sayısız yaşam için bir ilham kaynağıydı; mimarisinde ve diğer birçok sanatta hoş bir değişiklik meydana getirmişti. Ancak göl kenarındaki Siyah Şehir hâlâ orada, evin dışından gelecek başka kalkınmaları beklemektedir.

Ev yaşamının akıntıları o kadar çok, o kadar çeşitli, o kadar çelişkilidir ki ancak kadının bir tür evrensel çözücü olarak kullanılmasıyla yürütülebilir; solüsyonda birçok farklı elementi barındırmak, hepsinin düzenli bir şekilde kristalleşmesine ve solüsyonun mutsuz çözücüsü olan kadının huzura erişmesine engel olur.

Güzellik anlayışını ya da bunun eksikliğini ev yaşamımızda en çarpıcı şekilde sergilemeye olanak sağlayan alan, tekstil kumaşları ve bunların vücutlarımıza uygulanan biçimleridir. Ev tekstil sanatının temelini oluşturur. Dışarıda yaşayan insan üzerlerine yalnızca hayvan postu alır, çıplak değilse tabii. Sürekli genişleyen ticaretle geliştirilen evin koruması ve huzuru altında bu harika tekstil sanatları doğmuş, güzelliğin ifade edilebileceği yeni bir düzlem gelişmiştir. Doğada, ara sıra uçuşup yayılan gelip geçici yaprak ve çiçeklerin dışında hiçbir şey bunun yanına bile yaklaşamaz. Kesintisiz bir maddeyi çiçekler kadar yumuşak, kürkler kadar sıcak, gün batımı kadar göz alıcı hâle getirmek, sanatta atılan büyük adım olmuştur.

Dokuma güzellikler evin ürünleridir ve onu kullanmakta, ona hayranlık duymakta en özgür olduğumuz yer evdir. "Dışarı elbisesi" dediklerimiz hatta en basit olanları bile, belirli kısıtlamalar altındadır; ancak ev elbisesi olarak istediğimizi giyebiliriz. Ev yaşamının mekanik sınırlamalarında bu güzellik biçimini saptıracak veya ona engel olacak hiçbir şey yoktur. En zarif malzemeleri yapmakta ve kullanmakta, en hoş doku ve şekilleri giymekte özgürüz.

Öyleyse, bu gelişen dalda neden sanatla ilgisi olmayan bu kadar korkunç malzeme vardır? Çünkü ev meşguliyetlerinin ve işlevlerinin uyumsuzluğu burada bile bir ahenk hissini oluşmasını engellemektedir. Çünkü ilkel bir görev seviyesine hapsedilen kadın, aynı ölçüde yabancı olan bir sanatsal zevk seviyesi sergilemeye devam eder.

Eski dönemlere ait yabanıl süsleme geleneğinin en belirgin özelliklerinden biri, sözde güzelliğin gelişigüzel standartlarını karşılamak için vücudun deforme edilmesi ve parçalanmasıdır. Doğru ya da yanlış olmasına bakılmaksızın bir güzellik fikri alınıp geçirdiği evrimin kökenine inildiğinde oluşan deformasyonları durduracak fizyoloji hakkında hiçbir bilgi olmadığı ve bedensel zarafetin genel ahengine dair bir kavrayış olmadığı görülecektir.

Zulular sığırlarını, gerdanlarını saçak şeklinde keserek ve uzayan boynuzlarını yarıp harika şekillere bükerek süslerler. Bazı yabanıl kadınlar, bacağı baldırı bir sapa geçirilmiş peynir tekeri görünümünü alana dek alt bacağın kasını çekip yukarıya veya aşağıya bağlar. Bazıları göğüslerinin etrafını neredeyse kopana kadar iplerle bağlar, bazılarıysa dişlerini törpüler veya kaşlarını yolar.

Evde, bu ilkel güzellik anlayışının belirtileri kadınların arasında hâlâ görülebilir; bugün daha büyük olan bilgi birikimiz de bunun önüne geçemez. Bu durumun günümüze ait en iyi örnekleriyse Çinlilerin ayak bağlama geleneği ve bizim bel bağlama geleneğimizdir. En başta korsenin altında yatan fikir bir bakıma sanatsaldı. Kadınsı formun belli kavisleri ve ölçüleri olduğunu, şurada şöyle orada öyle kıvrıldığını sezmişizdir; bu yönelimleri takip ederek bu kavis ve ölçüleri abartmaya ve isteğimize göre düzeltmeye başlamışızdır. Bu, tıpkı kırsaldaki zambak çiçeğini halıların üzerindeki *fleur-de-lis* biçimine dönüştürdüğümüz gibi, çiçekleri süs hâline getirmek amacıyla beklentilerimize göre uyarlarken başvurduğumuz yasanın aynıdır. Mısırlılar da bunu oldukça yüksek seviyelere taşıyarak resim sanatlarında, insan vücudunu belirli sabit oranlara ve görünümlere getirerek yapmıştır.

Bu ilkelerin canlı bedenlere uygulanması yabanıl insanlara özgüdür ve kadınlarımızda bunun devam ediyor olması belki de evin ilkel doğasının en sağlam kanıtıdır. Kadınlar dünyanın sunduğu daha büyük hayata girdikçe bu sınırlamalar kolayca aşılabilir, çalışan kadın vücudunu geleneklere uyarlanmış bir süs objesi hâline getiremez, iş kadını bu beklentiye aldırış bile etmez, iyi eğitim almış kadın bunun doğru olmadığını bilir, sanatçı kadınsa doğaya böyle

bir hakaret etmekten büyük utanç duyardı. Yalnızca eve bağlı kadınlar bu gelenekleri mutlu mutlu sürdürülebilir.

Kadın ya da erkek fark etmeksizin bilim öğrencilerine göre, bu ilkel geleneğin sapasağlam vaziyette yeniden belirmesi oldukça ilgi çekicidir; vücudu sarıp sıkı sıkı bağlamadaki “en yeni moda”ya bakıldığında, bildiğimiz kişisel süsleme geleneklerinin en eski modalarının ilginç biçimlerde günümüze kadar geldiğini görülür. Günümüzün en güncel korse reklamı, etnolojik olarak en eski Mısır hiyeroglifi, Aztek yazıtları ve bunlardan çok daha eski ırklarla aynı düzeydedir.

Kadının güzelliğe olan sevgisinin en özgür biçimde ifade edildiği yer kişisel süslemeleridir ve burada da ev dekorasyonunda görülen aynı kısıtlayıcı etkiyi görürüz.

Kadın güzel kumaşlara, kadifelere, satenlere ve ipeklere, yumuşak tülbentlere ve ince ketenlere hayrandır; dantelin narin fantezisini, kürkün çekici zenginliğini sever; mücevherlerin rengine ve ışıltısına, parlatılmış metalin şaşaasına bayılır. Yabanıl zevklerinin kabalığıyla, bunları türlü türlü kombinasyonlarla bir araya getirir ve güle oynaya giyer.

Sanatsal ilkelerin bariz eksikliğinden doğan tipik bir aşırılık, son zamanların modası olan danteli kürkle bezeme felaketidir. Bu, kumaşa özenle dokunan zarafetin doruklarını tasarımın seçkin inceliği ile birleştirir: Güzelliğin hafif narinliği ile sanatsal ifadenin ince ayrıntılarını sezdirenen bir kumaş ve tüyü hâlâ üzerinde olan işlenmiş deri. İnsanın çıplaklığını gizleyen ilk örtü bu deridir işte. Kalın bolluğuyla memnun edici bir sıcaklık ve kaba bir görkem sunan, yabanıl lüksün ve ihtişamın, saf barbar zenginliğinin sembolüdür! Bu sıcaklığı ve bolluğu, yalnızca tabakhane paçavracılarının toplamalarını bekleyeceğimiz ipliklere ve kırpıntılara böler, bu şekilsiz parçaları *şerit dantel* olarak kullanırız! Özünde zaten süs olan bir malzemeyi insanlığın en eski hammaddelerinin artıklarıyla süsleriz! Yaşamını sadece mekanik güçlerle bağlı bir grup odada geçiren, sadece bükülmez geleneklerle bağlı bir grup işle meşgul olan insanlar yalnızca böylesi bir kombinasyona katlanabilir; bundan hoşlan-

malarından bahsetmiyoruz bile. Evde sanat, neredeyse çelişkili bir ifadedir.

Sanatın gelişmesi, endüstrilerin gelişimi gibi, ev yaşamının gelişigüzel kombinasyonlarının asla müsaade etmeyeceği uzmanlaşma süreçlerini ve yaşam boyu adanmayı gerektirir. Büyük güzellik bulduğunuz yerde yüksek düzeyde bir vatandaşlık duygusu bulursunuz, bunun en belirgin şekilde görüldüğü yer, bu yönde insan gelişiminin zirvesine ulaşan Antik Yunan'dır. Yunanların şehir sınırları içinde eriştikleri üstün "uygarlık" düzeyine, kendilerinden önce veya sonra gelen halklardan hiçbirisi erişememiştir. Yunanlar bu büyük toplumsal ilişkinin içinde düşünür, hisseder ve hareket ederlerdi. Böylece uygun düzeyde bir açık görüşlölük ve geniş, hoş bir ruh sağlığı geliştirerek sanat anlayışlarının serbestçe büyümesine olanak sağlamıştır. Nitelikli sanat halka her zaman açıktır ama yalnızca yüksek sosyal gelişim dönemlerinde meydana çıkar. Karanlık çağların en büyük sanatı olan dini mimari, herkesin buluştuğu tek sosyal düzlem olan "Hıristiyan âlemi"nin evrensel atmosferinde büyüyüp gelişmiştir.

Yunanlar birçok açıdan birlik hâlindeydi, son derece toplumsallaştırılan zihinleri de diğer birçok sosyal alanın yanı sıra sanatın da daha genel bir ilerleme kaydetmesinin önünü açmıştır.

Ne ev dekorasyonları göze çarpıyordu ne de şatafatlı giysileri vardı. Kadınları da böylesi erkeklerin kızları oldukları için kaçınılmaz olarak güzel olsalar da güzellikleri en çok takdir edilen ve ölümsüzleştirilen, erkeklerdi. Kadınlar günümüzde olduğu gibi evde kalırlardı ancak ev, günümüzdeki aksine erkekleri de içine çekmezdi. Sanat, özel zevklere, evin beğenilerine, kadınların tamamen hususi ve evsel zevklerine hitap etmeye başladığında sanat batmaya başlar.

Ev, diğer birçok insan becerisinin olduğu gibi sanatın da doğum yeridir ancak ona kâfi gelebilecek bir yer değildir. Kadınlarımızın yaşamları evde harcandığı ve zevkleri, yetenekleri, istekleri, arzuları orayla sınırlı kaldığı sürece sanat evin etkisi altında düşmeye devam edecektir.

Evi savunanlar, “Bize ne! O da sanatın problemi!” diye hışımla haykıracaktır. Birini seçip diğerinden vazgeçmek zorunda olsaydık onlara hak verebilirdik fakat ikisine de sahip olabiliriz.

Daha yüksek ve uygar, belli bir uzmanlığı olan, açık fikirli, çalışan ve kamu yararını olduğu kadar *kişisel yararı da* düşünen kadın, bize hem daha iyi hem de daha güzel evler sunacaktır. Çocuk uyumlu bir güzellik atmosferinde yetiştirilecek ve bunun etkisi bütün yaşamda hissedilecektir. Bu, uydurulmuş yapay bir estetik zevklerden ibaret önemsiz bir mesele değildir; doğanın en köklü yasalarından biridir. “Sanat” gelişimimizin farklı aşamalarında değişiklik gösterebilir ve zarara uğrayabilir ancak güzelliğin kanunları değişmez, bu kanunlar altında yetiştirilen bir topluluk daha yüce konuma ulaşacaktır.

Daha gelişmiş düzeyde olan bu kadınlar, onları türlü türlü gülünç ve değersiz eşyayı istiflemeye yönelten kargavari huylarını, onları bütün gördüklerini taklit etmeye iten maymunvari huylarını, vücutlarını bozmaya sevk eden yabanıl huylarını geride bırakıp insan vücudunda bitimsiz bir asaletle ifade bulan güzelliğin farkına varacak ve onu çirkinlikle lekelemeyi reddedecektir.

Güzel yaşamak için ölçülerinin yanı sıra kilolarına, sağlıklarının yanı sıra yüzlerinin rengine, kuvvetli ve hareketli olmaya da dikkat etmeleri gerektiğini öğrenecek, vücutlarına olduğu hâliyle hizmet etmek ve yüceltmek dışında amaç güdüp vücutla herhangi bir şekilde çelişen hiçbir elbisenin güzel olamayacağını göreceklerdir. Kadındaki ve evdeki bu büyük güzellik anlayışının hayatımızda oluşturacağı değişiklikleri henüz görmediğimiz için bilemeyiz; ancak kadın evde kalmaya devam ettiği sürece, hâlihazırdaki ev sanatının dışına çıkmayacağımızdan emin olabilirsiniz.

BÖLÜM VII

EV ETİĞİ

Evin etikle ilişkisi öyle hayati bir önem taşır, öyle yakın ve kapsamlıdır ki incelenirken en büyük özeni ve sabrı gerektirir.

“Eve ait erdemler”i çok iyi bilir ve çok severiz. Merhametimizin yanı sıra bütün erdemlerimizin evde doğduğuna ve insanın etik açıdan kaydettiği ilerlemenin evden dışarı akan istikrarlı bir nehir olduğuna dair genel bir kanıya sahibiz. Karşılaştırabildiğimiz kadarıyla evden çıkan erdemlerin en iyileri olduğunu varsayabiliriz.

İnsan nüfusunun yarısının yalnızca eve ait erdemlere sahip olmalarını bekleriz, diğer yarısında ise eve özgü olanların bir uzantısı olduğunu düşündüğümüz vatandaşlığa ve topluma ilişkin erdemler görmek isteriz. Eve “bütün erdemlerin beşiği” deriz ve bir an bile etik açıdan başka bir şeyin beşiği olabileceği düşünmeyiz.

Şimdi bu alanı dikkatli bir şekilde inceleyelim. Önce insan davranışı ve karakteri için bir standart belirleyelim, sonra da evin bu standartla arasındaki ilişkiye bakalım. Önceki bölümlerde bahsi edilen düşüncenin vurgusu okuyucuya en yoğun olarak burada yapılacaktır, o da şudur: Evde bulunan niteliklerin tümü evden kaynaklanmak zorunda değildir. Bir ırk yükseldikçe ve geliştikçe bu gelişim diğer yerlerde olduğu gibi evde de kendini belli eder. Ancak bu gelişim aslında farklı farklı koşullardan kaynaklanmaktadır. Matbaa zanaatının keşfinden sonra zekânın yayılması, zihnin genel ortalama seviyesini yükseltmiş ve böylece evle birlikte yaşamın diğer alanlarını da yüksek seviyelere taşımıştır. Ancak bu zekâ artışı ev yaşamından kaynaklanmamıştır ve hiçbir şekilde onun etkisiyle meydana gelmemiştir.

Amerika'ya yerleştiğimiz ilk yıllarda aramızda hızla yayılan insan özgürlüğü duygusu ve bundan önce gelen, uğruna birçok ata-

mızın bu topraklara muazzam şekilde kaçıdığı dini hürriyet, meyvelerini ev yaşamımızda vermiştir. Aile bağlarımızda, önceki yönetim biçimlerinde görmediğimiz büyüklükte bir özgürlüğe sahibiz, ancak bu geniş özgürlüğü ev doğurmamıştır ve bu özgürlük hiçbir şekilde eve atfedilemez.

Ev yaşamı, doğası gereği belirli etik nitelikler üretme eğilimindedir. Bunlar, yaşamın diğer alanlarında üretilmeyen veya bu ölçüde üretilmeyen niteliklerdir. Çaresiz bebeklerle sürekli temas hâlinde olmak cömert bir ilgi ve şefkati geliştirir ancak bu durum, bahsi geçen çaresiz bebeğe aitse söz konusudur. Yetimhane ve çocuk yuvası yöneticilerinin daima bunların etkisi altında oldukları söylenemez. Çocukluğun kaçınılmaz yanılığı ve hataları ile uzun süre temas hâlinde olmak insanda sabır ve sempatiyi geliştirir veya böyle bir eğilim söz konusudur. Ev yaşamında ortaya çıkan ve etkisini dünya yaşamına yayan nitelikler vardır. Evin doğru etkiler bıraktığı genç erkek veya kadın, bu avantajı bütün yaşamı boyunca sergiler. Fakat dünya hayatında, evin dışında oluşan nitelikler de vardır ve bunlardan etkilenen erkek ve kadınlar bunları ev yaşamında da sergilerler. Medeniyetin, Hristiyanlığın, genel anlamda ilerlemenin çiçeklerinin evlerimizde biriktiğini görürüz. Bu şahane neticeleri bilinçsizce evlerin doğurduğunu düşünüp ona mal ederiz, bu büyük bir hatadır.

Durup düşündüğümüzde fark ederiz ki dinin etkisi, evin etkisine kıyasla bize daha çok yarar sağlamıştır. Kenanlıların da evleri vardı ama yine de çocuklarını Molek adındaki tanrılarına kurban ederlerdi. Tanrılarının isteği, çocuklarının yakarışlarından daha ağır basardı. Hinduların da evleri vardı, ama bebeklerini suya, dul kadınları da ateşe verirlerdi.

Dinin yanı sıra, insan kişiliğine ve davranışına tesir eden birçok farklı etki vardır; hükümetimizin, eğitimimizin, iş alanlarımızın etkileri. Burada ister iyi ister kötü olsun, ev yaşamının tam olarak hangi etik nitelikleri geliştirdiğini belirtmeyi ve evin mevcut durumunun nihai olmadığı kadar vazgeçilemez biçimde gerekli olmadığını göstermeyi amaçlıyoruz. Böylelikle, insan kişiliğini iyi yönde

etkileyen ev yaşamının koşullarını muhafaza edebilir, kötü yönde etkileyenleri ise eleyebiliriz.

Toplumda kalıcı bir kurum olarak ev, doğru konumlandırılır ve doğru anlaşılırsa iyiliğe yarar. Ev, sahip olduğu önemsiz koşullarla akıl haritamızda yanlış konumlandırılır ve yanlış anlaşılırsa, orantısızsa ve çağdışılıklarla dolup taşıyorsa kötülüğe yarar. Bugün, iyi yönde de olsa kötü yönde de olsa insan kişiliğini oluşturan karmaşık nitelikler grubundaki birçok etkinin kökenine inilebilir. Bizim burada yapmak istediğimiz, bu etkiler düğümünün içinden bazılarını çözüp çıkarmak, evin bizi biz yaparken hangi konumda olduğunu ve ne olmak istediğimizi göstermektir.

Sosyal içgüdülerimize ve tarihin gidişatına göre insanlıkta tercih edilen mükemmellik türü nedir? Yabanıl insanlar olarak başladık ve yabanıl yaşamın etik standartları kolayca kavranabilir. Bu ilkel standardın çok ötesine geçmiş olsa da bugünkü standartlarımız hâlâ herkesin ulaşabileceği bir kavrayış düzeyindedir. Özel bir sıraya koymadan, temel insani erdemlerimizi sıralayalım: Sevgi, Doğruluk, Cesaret, Adalet, İrade Gücü, Şeref.

Sevginin şefkat, sempati, nezaket vesaire gibi türevleri mevcuttur. Doğruluğun türevleri arasında dürüstlük, isabetlilik vesaire vardır. Cesaretin güç ve bilgelikle bağlantısı vardır. Adalet beraberrinde adil tevazu getirir. İrade gücü yanında dayanıklılık, sabır ve yine nezaketi de getirir, ek olarak ılımlılık ve iffeti de getirir. Şeref, çeşitli erdemlerin yüksek ve bükülmeyen standardıdır.

Bunlar rastgele sıraladığımız genel türlerdir ama bu çalışmaya yeterli yarar sağlayacaklardır. Bu erdemlere yüksek oranlarda sahip olan insanlara “iyi” deriz. Hepsisi başarılı şekilde bir araya gelir ve yukarıda da bazılarına yer verildiği üzere birçok türevleri vardır. Bunların ortak zıtlıkları da kolayca sıralanabilir: Nefret, Samimiyetsizlik, Korkaklık, Zevke Düşkünlük, Haysiyetsizlik.

Nefret; nezaketsizlik, soğukluk, kabalıktır. Samimiyetsizlik; yalancılık, sahtekârlık, yanlışlıktır. Korkaklık; zayıflık ve cehaletle bağlantılıdır. Korkaklık, bu zayıflığa yol açar ve cehalete dayanır. Zevke düşkünlük; ölçsüzlük, iffetsizlik, sabırsızlıktır ve diğer ku-

surlar da peşinden gelir. Haysiyetsizlik; erdem standartlarındaki genel düşüklük anlamına gelir.

Yabanıl insan, bazı sahalarda bu cesarete, bazı sahalardaysa dayanıklılığa ve sabra sahipti. Uygar insansa hem bu sahalarda onun önüne geçmiştir hem de geriye kalan sahaların hepsini meydana getirmiştir. Bu düzeylerdeki erdemlere erişmemizi sağlayan koşullar nelerdir ve bunların arasında evin yeri nedir?

Öncelikle hakkını verelim: Anne sevgisi, ev yaşamının temeli ve daimî gücünü oluşturur ve hakikaten bildiğimiz bütün sevgilerin anasıdır. Fedakârlık bebeklikten doğar. Sempatî duygularımızın genişlemesi ve başkalarının ihtiyaçlarına karşı duyarlılığımızın derinleşmesi yönünde bizi zorlayan şeyler; çocuğun devam eden varlığı, onun ardından gelen çocuklar ve çaresizliğin daimî varlığı ile karşı konulamaz ilgi talepleridir. Bu, insan sevgisinin temellerini atmıştır. Bu anlamda ev, en büyük erdemlerimizden birinin beşiğidir. Sevgi anneyle başlamıştır ama onunla sınırlı kalmamalıdır. “Anne sevgisi” tamamen annenin kendi çocuklarıyla sınırlıdır.

Gerçekten de diğer kadınların çocuklarını seven annelerin sayısı çok azdır. “Anne” şefkate dair her şeyi temsil ediyorsa “üvey anne” de şefkatsizliğe dair her şeyi temsil eder. Folklor ve masallar bu eski gerçeği yansıtır. Bebeğin çaresizliği ve öksüz ihtiyacı anneyi cezbetmeye yetmez, anneyi bebeğe en çok çeken kan bağı ve fiziksel ilişkidir.

Medeniyet ve Hıristiyanlık bize “çocuğa” bakmayı öğretirken annelik bunu “çocuğum”la sınırlandırır.

Yine de evlerin ebeveyn, evlat, kardeş sevgileri dâhil aile sevgisinin bütün kollarını kapsayan çocuk yuvaları olduğunu görürüz; bunlar iyidir. On kişiyi sevebilen yürekler yirmi kişiyi daha da kolay içine alabilir, kişinin kendi ebeveynlerine duyduğu sevgi, bugün yaşlılarımıza sunduğumuz bakım olarak genişlemiştir. Sevginin gücü artmış ve evin sınırlarını aştığı anda daha hızlı büyümeye başlamıştır. Komşularımızı sevmeyi öğrendik, onları kendimizden biri olarak olmasa da en azından yabancılardan daha çok severiz. Yurttaşlarımızı, esnaf arkadaşlarımızı, hemşehrilerimizi sevmeyi öğrendik.

Bugün uluslararası iyi niyetin ilk dalgaları bütün dünyaya usulca yayılıyor, artık sevgimizi hayvanlara bile yayıyoruz.

Sevginin bu harika büyüyüşü evde başlamıştır ancak evin mevcut hâliyle bu büyüme üzerinde oluşturduğu etki o kadar da tatmin edici değildir. İnsan dediğimiz varlığın sevgisi, birbirimiz için beslediğimiz sevgi, İsa'nın bize öğrettiği sevgi, evin dışında bir sevgidir. Bize kimse, "Bana kendi ailelerinize davrandığınız gibi davranınız," demez. Bizden kendi kan bağımıza olan bağlılığımızı giderek arttırmamız istenmez.

Hem dinimizin öğretileri hem de sosyal gelişim eğilimleri daha geniş bir sevgi anlayışı talep eder. Ev ise genellikle önlenen gelişimi, ilkel işleri ve sakat bırakılan kadınlık anlayışı ile bu büyümeye yardım etmek yerine engel olur. Erkeğin ailesine olan sevgisi, diğer insanlara sarf ettiği emeğinde ifade bulur; erkek topluma hizmet eder ve toplum da onun ve sevdiklerinin ihtiyaçlarını karşılar. Böylelikle iyi niyet yayılır ve ağlar oluşturmaya başlar, yoldaşlık ve ortak hisler paylaşılmaya başlanır, dostluk insanı sevginin doruklarına taşır. Büyük çaplı toplumsal faziletlerimizdeki doğal gelişim yolu, sevgidir.

Fakat hâlâ ailesine olan sevgisini doğrudan kişisel hizmet yoluyla ifade eden kadın, bunların hiçbirini fark etmez. İlkel babalar, çocuklarını beslemek için dışarı çıkıp tavşan öldürmüştür; ilkel annelerse bunu pişirmiştir. Bu A sınıfı sevgidir. Modern babalar, çocuklarını beslemek için karmaşık bir endüstrinin içinde bin defa rolünü yerine getirir ve başkalarının endüstrisine ait karmaşık ürünlerden bin kat payını alır; böylece çocuklarına yabancı babalara kıyasla çok daha zengin bir hayat sunar. Bu Z sınıfı sevgidir. Ancak modern anneler (onlara nezaketen bu şekilde hitap edelim) çocuklarını beslemek için hâlâ yemek pişirmekten başka bir şey yapmaz; hâlâ A sınıf düzeyinde sever ve A sınıfının bu inatçı devamlılığı, Z sınıfının gelişimini geciktirir. Anne sevgisi, insan sevgimizin tamamının kaynağıdır ancak *evle sınırlandırılan biçimiyle* anne sevgisi, zamanımıza uyan bir genişliğe ve etkinliğe sahip değildir. Şu anki vaziyetiyle ev, sevginin büyümesini engeller.

Doğruluğa gelince, bu bariz şekilde modern bir erdemdir. Güç ve özgürlüğün peşinden yavaşça gelmektedir. Zayıf olanlar yalan söyler; küçük hayvanlar saklanır, aslanlar değil. Köleler yalan söyler ama ve saray mensupları, krallar yalan söylemezler; zira söylemele-rine gerek yoktur.

En dürüst milletler en güçlü olanlardır. En dürüst sınıf, en güçlü sınıftır. Bir cinsiyet ne kadar dürüst olursa o kadar güçlüdür. Yalanı ve kaçınmayı zayıflık, çaresizlik, cehalet, bağımlılık doğurur. Evin sakinleri olan çocuk, hizmetçi ve kadınlarda bu eğilimleri kır-maya çaba göstermeliyiz. Babanın sahip olduğu samimiyet stan-dardı oğluna öğretilir ancak bu standardı oluşturan ev değildir. Diğer erdemlerde olduğu gibi diğer birçok ilerleme alanlarında elde edilen kazanç mutlaka eve ulaşır ancak adil bir analiz yapılacaksa dinin, eğitimin, yeni sosyal taleplerin etkisi ile mevcut evin etkisi arasında ayrım yapılmalıdır.

Cesaret, iki temel durumda belirir: Tehlikeye maruz kalınma-sı ve kuvvetin artmasıyla. Doğası gereği evin amacı tehlikeden ko-runmaktır. Kökeninde savunmasızlar için saklanma yeri ve sığınak işlevi görmüştür. Evin içinde kalmanın cesaretin artmasına fayda sağlaması imkânsızdır. Daimî barınma, korunma ve savunma belki minnettarlık doğurabilir ama korkaklık doğuracağı kesindir. Evin sakinlerinden, yani "kadın ve çocuklar"dan çekingen olmalarını bekleriz. Fakat cesaret kesinlikle cinsiyete özgü bir nitelik değildir. Cesaret gösteren hayvan türlerinin her biri, bunu eril ve dişilerinde eşit ölçüde gösterir; hatta bazen anne, babadan daha cesurdur. "Az-gınlığı üstünde bir akılsızla karşılaşmak, yavrularından edilmiş dişi ayıyla karşılaşmaktan beterdir," derler. Bu akılsıza yöneltilen baskın korku, dişi ayıyla mukayese edilir, erkek ayıyla değil. Saldırganlık, yani yalnızca kavgacı olmak eril bir özelliktir; ancak cesaret öyle de-ğildir.

Kadınlardaki korkaklık belirgin biçimde evin meydana getir-diği bir neticedir. Zayıflık ve cehaletten doğar, bu zayıflık ve cehalet-

se kesinlikle kadının temel niteliklerinden değildir ve tamamen eve özgü niteliklerdir. Bir erkek doğumundan itibaren kat kat kumaşa sarılı tutulursa; gökyüzünden ve güneşten, rüzgârdan ve yağmurdan uzak kalırsa; gergin enerjisini durmaksızın küçük monoton işlerle aralıksız meşguliyet yoluyla harcarsa; ona uyan bol, çeşitli egzersizlerle kas gücünü ve becerisini asla geliştirmezse o da zayıf olacaktır. Yabanıl kadınlar zayıf değildir. Köylü kadınlar zayıf değildir. Balıkçı kadınlar da zayıf değildir. Evine bağlı olan kadın zayıftır, tıpkı evine bağlı erkeğin olacağı gibi. Buna ek olarak bir de cahildir. Hiç kitap okumamış değildir, ya da en azından bugünlerde öyle değildir; ancak genel hayata dair bilgisi yoktur.

Kadınları korkak yapan işte bu cehalet ve zayıflıktır. Korkak olduğunu gizlemeden dürüstçe gösteren, şımartılmaya, övülmeye, evin başlıca kâbusu olan fareyi görünce çılgılığı bastığında “gerçek kadın” olarak adlandırılmaya alışkın olan korkaklardır. Kadınlarda çok beğenilen bu ev yapımı korkaklık, kızlarının yanı sıra kaçınılmaz olarak oğullarına bulaşır. Güle güle veya döve döve bu huylarından vazgeçtirilirler, ancak her gelen nesilde, ısrarla içlerine işlenir. Siyahi anneler nasıl bir ırkın ten rengini değiştiriyorsa, korkak anneler de o ırkın kişiliğini değiştirir. Erkeklerle özgü olan o içgüdüsel hırçınlığın genellikle cesaret olarak sayıldığı kavgalar dışında erkeklerimizin de eğer anneleri daha cesur olsaydı daha çok cesaretleri olabilirdi. Hayatımız boyunca ihtiyacımız olan cesarete bugün de aynı ölçüde ihtiyacımız vardır. Düşünme ve gerçekleri söyleme cesaretine; geleneklerle ve önyargılarla, alaylarla ve muhaliflerle yüzleşme cesaretine ihtiyacımız vardır. Zamanımızın sorunlarıyla yüzleşmek için erkeklerde de kadınlarda da eşit ölçüde cesarete ihtiyacımız vardır ve bu cesaret evden gelmemektedir.

Adalet duygusu, insanın en yüce özelliklerindendir; en son belirenlerden ve aynı zamanda en ender bulunanlardan, en değerli olanlardan biridir. Adaleti severiz, ona büyük saygı gösteririz; yaşamın bazı temel alanlarında bunu usulüne göre uygulamaya çalışırız ama kurduğumuz düzenlerin çoğu hâlâ o kadar bariz bir şekilde adaletsizdir ki bu erdem henüz doğmamış bir hayal ürünü olduğunu

sanırız. Adalet, eşitlik ve özgürlüğü takip eder. Bunu kavrayabilmek için zihnin önce eşit olanı algılaması, sonra da eşit olmayanı kınaması gerekir. Bir seviyeye ulaşıp denge duygusunu yakalamalıyız, sonra da yönün saptırıldığını fark ederiz. Sosyal evrimin bir parçası olarak yasal adalet sistemimiz ilkel pazar yerine, eşitlerin anlaşmazlığına, hüküm verecek üçüncü bir tarafın çağrılmasına dayanmaktadır. Muhalifler, dışarıdan gelen birinin içeridekilere kıyasla sorunu daha iyi görebileceğini içgüdüsel olarak bilirler. Yavaş yavaş hakeme daha fazla güç verilmiş, faaliyet alanı genişletilmiştir; birçok deneyimin ardından yasalar netlik kazanmıştır. En zayıf olan en güçlüye "Adalet!" diye feryat ederdi, en büyük krallar en çok bu büyük erdemleri için saygı görürlerdi.

Devlet genişledikçe adaletin kapsamı da genişlemiştir ve bütün sınıflara ulaşmıştır, zamanımızın önde gelen uluslarını diğerlerinden ayırt eden özellik adaletle sık başvuruyor olmalarıdır. Ancak mahkemelere rağmen adaletsizlikler hâlâ yaygındır; günlük yaşamın en aşikâr olaylarından.

Adalet ve kurallara uyma bakımından büyük ilerleme kaydettik ancak yine de bu konuda büyük eksikliklerimiz var. Aile etiğinin bu yüce erdeme katkısı nedir? Evde ne özgürlük ne de eşitlik vardır. Ev yaşamında baştan sona sahiplik söz konusudur; baskın olan baba, az çok itaatkâr olan anne, onlara tamamen bağımlı olan çocuk ve bazen de hâlâ düşük seviyeli olan hizmetçiden oluşur. Sevgi mümkündür, derin ve karşılıklı sevgi mümkündür, sadakat mümkündür, minnettarlık mümkündür, tahrip eden kayırmacılıklara yol açabilecek şefkat mümkündür, her türlü hileye, nefrete ve isyana yol açabilecek şefkatsizlik mümkündür. Adaletse mümkün değildir.

Adalet evin dışında doğmuştur ve ondan çok uzaktadır; orada bir kez dahi uygulanmamıştır.

Adalet, doğası gereği tamamen toplumsaldır; evin dışına aittir, hatta ev karşıtıdır. Adil erkekler evlerinde adil biçimde davranmaya çalışabilir, ancak bu zor bir iştir. Yoğun, kişisel duyguların ve yakın kan bağlarının adaletin uygulanmasına zararlı etkileri olur. Kürsüdeki yargıcın sanık sandalyesinde oturan kendi çocuğu-

na, kendi eşine adil, soğukkanlı, tereddütsüz şekilde davranmasını mı bekliyoruz? Bunu başarabilirse insanüstü bir varlık olarak onu methederiz. Pozisyonunun getirdiği bütün eğitim ve deneyime sahip bir yargıçtan değil, sade ve sıradan bir erkekten, evin sağladığı daimî yakınlığın içinde kendi eşine ve çocuğuna adil davranmasını mı bekliyoruz? Çocuğun inciten, anneninse incinen olduğu durumlarda annenin çocuğa adil davranmasını mı bekliyoruz? Davacı, hâkim ve celladın tek bir kişide toplandığı durumlarda; üçüncü bir tarafın, hatta şahitlerin bile olmadığı durumlarda; yalnızca mutlak sorumsuz gücün olduğu durumlarda neden bekleyelim ki? Bunu nasıl bekleyebiliriz ki? Beklemiyoruz. Bu aklımıza bile gelmez. Hiçbir çocuk evin sağır duvarlarına, “Adalet!” diye feryat etmez; zira adaletten bihaberdir.

Çocuk sevgi görür, sonsuz sevgi ve müsamaha görür. Temyize başvurma olanağı olmadan öfkeye ve cezaya tabi tutulur. Özen, ihmâl, kabalık, ilgi, umursamazlık, zulüm ve bazen de güzelce verilen akıllıca bir eğitim görür; ancak bunların hiçbiri adalet değildir. Bu nedenle ev, hiçbir şekilde adaleti desteklemez; fakat bugün sahip olduğu orantısız ve dengesiz konumuyla onu bariz şekilde saptırır ve önler.

Adaletle bağlı olarak, büyük çaplı eşitliğin ve başkalarının tanınmasının ardından, kişinin kendisine ve kendi güçlerinin gerçek tespitini tarif eden o isimsiz erdem gelir. Bunun adı “tevazu” değildir; kişinin kendini azımsaması ve değerini küçümsemesi gururun tersi olabilir, ancak bu bir erdem değildir. Adil bir tespit yapmak tevazu değildir. Fakat kolaylık olsun diye tevazu diyelim. Bu tevazunun evde ne kadar kötü geliştiğine dikkat edin. Bu sınırları çizilmiş ufukta küçük şeyler büyük görünür. Genel bir ölçü noktası ya da karşılaştırma için sağlıklı bir standart yoktur.

Kadının, yani annenin ve erkeğin, yani babanın tutkulu sevgisi sayesinde, kötü olan da gözlerine iyi görünür. Ebeveynler için çocukları yücedir, evin atmosferiyle daha da kısıtlanan çocuklar için de ebeveynleri yücedir, çünkü *başkasını bilmezler*. Bu bazen onların yararınadır ama çoğu kez tam tersidir. Dinlenmek ve odağı değiştir-

mek için uzak ufku olmayan yakın nesnelerin sürekli incelenmesi, bizi uzağı göremez hâle getirir; hepimizin de bildiği gibi, yeterli yakınlıktan baktığımız sürece en küçük nesneler bile büyük görünür. Kişinin en yakını ve en sevdikleriyle sürekli temas hâlinde olması, o kişiyi ister istemez onlara ölçüsüz değerler biçmeye iter.

Böylesi yakın bir mesafede herhangi bir bakış açısı yoktur, olamaz da. Övülüp el üstünde tutulan yetenekli ve dahi çocuklar, yaptıklarını piyasanın soğuk ışığına sunar ve kamunun sayısız gözünün türlü türlü bakışı altında, mesleki standartlar bakımından değerlendirmeye tabi tutulur; bunun ardından evin atmosferine yapacağı en hızlı dönüş bile bu yargı gününün etkisini dengeleyemez. Kişi, kendisine ve çalışmalarına dair adil bir değerlendirmeye ancak en geniş ve katıyetle kişisel olmayan karşılaştırmalar yoluyla erişebilir. Evin değerlendirmesi temelinde kişiseldir ve dar görüşlüdür. Kişi bazen dünya yeteneklerinden birini küçümseme hatasında bulunur ancak on vakanın dokuzunda diğer yönde hata yapar, yani bir ev yeteneğine olduğundan fazla değer biçerek. Kişinin kendisini dürüst ve doğru biçimde değerlendirmesi anlamında tevazu, ev yapımı bir ürün değildir. Aşırı alçakgönüllülük veya temelsiz bir gurursa çoğu zaman öyledir. Hepimiz o yoğun öz bilince ve ev yaşamının geliştirdiği o belirgin, hassas kişiliği kadınlarda görmeye aşinayız.

İster kızı olsun ister kız kardeşi ister diğer kadınlar olsun ister annesi, her zaman birileriyle yakın kişisel ilişkiler içinde olan ve çok sevilen, değer verilen, yakın tutulan kadın, iş hayatına girdiğinde kendisini ihmal edilmiş ve huzursuz hisseder. Ofis veya mağazada yaygın olan ilgisizlikte kişisel bir ihmal hissine kapılır ve hemen-cek etrafındaki herkesle kişisel bağlar kurmaya çalışır. Bir iş kadını olarak bunu zamanla aşar. Bu cinsiyete özgü bir nitelik değildir, evin meydana getirdiği bir niteliktir; tamamen evde yetiştirilen bir oğlan çocuğunda görüldüğü kadar kız çocuğunda da görülür. Bu durum kişiyi kendisini orantısız biçimde değerlendirmeye yönlendirir. Çocuklara ve yabancı insanlara mahsus ilkel bir niteliktir; adalet ve gerçek toplumsal adaptasyon için yararlı değildir.

Bu kişilik dalına yakından bağlı olan bir de irade gücü vardır. İnsanoğlunun ilk gelişen erdemi olarak irade gücü, en derinlerimizde yatar; bu yüce kuvvetin ilk aşamalarından bazılarını geliştirmede evin büyük yardımı olmuştur. İlkel insanlar, doğmaya başlayan insan ilişkilerine, nesilden nesile aktarılmış, son derece gelişmiş bir Ego getirmiştir. İnsan “hep ama hep” bireysel bir hayvan olmuştur, şimdiyse sosyal ve kolektif bir hayvan olması, daha fazla ilerlemenin önünü açacak sosyal içgüdüleri ve sosyal davranışları geliştirmesi gerekiyordu.

Çocuğun yetiştirilme süreci, tarihin büyük boyutlarda gösterdiklerini bize küçük küçük gösterir. İyi yetiştirilmiş bir çocuğun, ailenin hoş bir üyesi olması için öğrenmesi gereken şey, irade gücüdür. Kişinin kendisini kısıtlaması ve topluma göre ayarlaması insanı nezakete, Hıristiyanlığa, sosyal evrime götüren yoldur. Ev hayatı gerçekten de iradenin temellerini öğretir, ama daha fazlasını değil. Dünyayla karşılaştırıldığında, dizginsiz izni temsil eder. “Başkalarının huzurunda” kişi şöyle giyinmeli, şöyle konuşmalı, şöyle yapmalı, şöyle görünmelidir. “Kendini evindeymiş gibi hissetmek” bütün bunların gevşetilmesi anlamına gelir.

Zaten olması gereken de budur. Ev, kişisel rahatlatma ve sosyal ilişkilerin daha yüksek düzleminden sıyrılıp dinlenme yeridir. Ancak sosyal nitelikler geliştirmek için sosyal temasa ihtiyaç vardır, devamlı evde kalarak bu başarılamaz.

Her türlü insanla birçok farklı yolla tanışmaya alışkın olan erkek, çok daha geniş çaplı olarak ve kolay şekilde uyum sağlar. Çocuk, ebeveyn, hizmetçi veya seyyar satıcı gibi yalnızca birkaç kişinin yakın temasına ve sabit “görgü” kurallarına alışkın olan kadının insanlarla temas kurduğu böyle sağlıklı bir düzlemi yoktur.

Kadın, “Hayatımda bana hiç böyle davranan olmamıştı!” diye yakınır, çünkü evinde böyle davranan yoktur. Bu, hayat aralığını sınırlar, en büyük büyüme kanallarını keser, sahip olduğu birkaç büyük olanıysa gereğinden fazla geliştirir; irade gücünü de geliştirmez. Evde bürünülen sabahlık-terlik kılığı, “alışveriş” veya “ziyaret”e gidilirken geçici olarak değiştirilir, ancak o çocuksu hassasiyet ve orantısız kişilik baskın olmaya devam eder.

Ev ortamına hiç ara vermeden maruz kalmak kadının kıymetli sosyal kuvvetlerine ket vurur. Bu durum erkekteyse bu kuvvetleri daha sinsi yollardan engeller: Ona bağlı olan eş, çocuklar, hizmetçiler üzerinde kurduğu kolay egemenliğin sağladığı pozisyon aracılığıyla ve bütün evin sürekli onun kişisel zevklerine hitap etmesi aracılığıyla. Her erkeğin arka bahçesinde özel bir terzi dükkânı olsaydı hepsi kişisel kıyafet zevkleri konusunda çok daha kaprisli ve titiz olurdu. Kişinin kendine hâkim olmasına yönelik her doğal eğilim, büsbütün bir eşin yaşam boyu verdiği hizmetle istikrarlı olarak artar. Kişinin doğrudan kişisel hizmetine kendini adanmış büsbütün bir kadına sahip olmak, iradenin geliştirilmesinden daha uzak olamazdı.

Erkek kadını sever ve ona hizmet eder, ama bunu *dünyaya sunduğu hizmet* yoluyla yapar; kadınsa ona doğrudan hizmet eder. Ayrıntılara takılıp mırın kırın edebilir, bunlar hakkında emirler verebilir; pastırması, kızarmış ekmeği veya pankekleri hakkında türlü türlü kanılara varabilir; bütün yemekler onundur zaten, zira onun parasıyla alınıyordur ve dolayısıyla onu memnun etmelidir. Bunun benliği saran cazibesi ile cüssesi ve ağırlığı büyür, ama irade gücü büyümmez. Akıllı, ılımlı, akli başında bir adam olabilir ancak kişisel arzulara verdiği ölçüsüz dikkatle ev onu bunlardan uzaklaştırır.

Ev etiğinin etkisi konusunda daha bariz bir örnek verilemezdi. Bu alanda, ilkel evin ilkel insan üzerindeki yararlı etkileri, evde gerekli olanların modern insan üzerindeki devam eden yararlı etkileri ve evin eski temellerinin modern insan üzerindeki en kötü etkileri gösterilebilir. Sevgi ile bir arada tutulan, ancak birbirlerinin mahremiyetine saygı duyan farklı yaştan ve cinsiyetten insanlar birbirlerinden tam olarak bu irade gücünü talep eder. Yetişkinler olmadan bir araya gelen çocuklar gürültülü ve itaatsiz hâle gelirler; çocuklar olmadan bir araya gelen yetişkinler, çocuklara olan şefkatlerini yitirirler; kadın ve erkek birbirlerinden ayrı düştüklerinde yaralayıcı aşırılıklara yönelirler. Fakat gerçek ev hayatı aşırılığı engeller, eksik kalanı geliştirir ve her şeyi uyumlu hâle getirir.

Peki, bu marazi, orantısız, gereğinden fazla büyümüş ev hayatı ne yapar? Erkekte baskın bir bencillik, kadındaysa aşağılayıcı bir

fedakârlık geliştirme eğilimine sahiptir; bu etkiyi tersine çevirdiği de olur. Doğal olmayan şekillerde gelişen günümüz evinin bazı kadınlarda ürettiği pürüzsüz, bilinçsiz, her şeyi emen açgözlülük, yaşamın sunabileceği en feci bir neticelerden biridir. Bu kadın hayatı boyunca sevilen, özen gösterilen, barındırılan, korunan, savunulan bir insan olmuştur; bütün ihtiyaçları karşılanmış ve karşılığında ise kadınlığından gelen doğal işlevleri uygulamaya dökmesi ve “toplum” düzeninde belirli bir yeterlilik sergilemesi dışında bir şey talep edilmemiştir.

Ev yaşamının ürettiği bu olağanüstü bencillik düzeyi, erkeklerde o hiç beğenmediğimiz bencilliğin oldukça ötesindedir. Erkekler genellikle ev yaşamında korkunç ölçüde bencil olabilir, öylelerdir de genellikle; ancak bütün dünyanın onlara aynı hoşgörü ile davranmasını beklemesler. Dünyanın geniş, sağlıklı, büyüyen yaşamında; almak için karşılığında vermek zorundalar.

Kadının kendisini bencilleştirerek bir ev yaşamı vardır ama bunu dengeleyecek bir dış dünya hayatı yoktur. Erkekler ona cinsiyeti nedeniyle kibar davranır, herhangi bir gücü, bir başarısı, belirgin bir insan değeri olduğu için değil; yalnızca kadın olduğu için kibarlardır. Misafirleri ona zorunlu olarak naziktir. Diğer ev sahipleri ona zorunlu olarak naziktir, diğer konuk arkadaşları da öyle. Hizmetçileri ona zorunlu olarak naziktir. Çocukları da eğer öyle olmazlarsa, kendisini suistimal edilmiş, hakkı yenmiş gibi hisseder.

Ev ve sosyal uzantıları, irade gücünün sağlıklı gücünden tamamen bihaber sınırsız bir kişisel bencillik geliştirmek için istikrarlı bir çaba göstermektedir. Sarkaç bir o tarafa bir bu tarafa sallanır; burada kadın, kocasına ve çocuklarına kendisini adayarak hayatını önlerine serer. Bu durumda kadın, onların en büyük düşmanıymış gibi büyük bir hız ve etkiyle bencillik geliştirir. Yine burada da kadın, şişman ve güzel vaziyette duvarlarını türlü türlü dekorasyonlarla donattığı yastıklı kafesinde oturur; vücudunu pahalı ve güzel şeylerle kaplar. İnsanların gerçekten de tek temel işi yemek tüketmekmiş gibi bir yemekten diğerine koşturup kendini, ailesini, misafirlerini besler. Bu aşırılıktır.

Sahip olduğumuz ilkel düzen, “kendi işini kendi yapan kadın”ın tüm zamanını ailesinin fiziksel ihtiyaçlarını gidermeye harcamasını zorunlu kılar; bu işi yapacak başka kadınlara sahip olan küçük azınlıkta ise bunun hâlâ kadının ana vazifesi olması gerektiğini ve başka vazifeler üstlenemeyeceğini buyurur. İçimizdeki keyif düşkünlüğünü bu ölçüde ayakta tutan şey; bir kadından bütün hayatını ve vaktini, yarım düzine insanın beslenmesi, temizlenmesi ve ihtiyaçlarının giderilmesi için harcaması yönündeki bu dizginsiz taleptir. Uzun zaman önce, sosyal gelişimin her aşamasıyla geride bırakmış olmamız gereken bir büyüklükle varlığını sürdürmektedir.

Eş ve anne olan bir kadının sevgiyle ve kendi elleriyle yemekler yapması, uzun zamandır gördüğümüz üzere, ailesinin doğru beslendiğini garantilemez; ancak ihtiyaçları bu şekilde karşılanan her insanın, neler yiyip içtiği ile neler giyeceği hakkında fazlasıyla kafa yoracağı kesindir. Bir kadının hayatının, insanoğlunun bu fiziksel ihtiyaçlarına hizmet etmek için adanması ne irade gücünü geliştirir ne de onu takip eden ılımlılık, iffet, nezaket, sabır ve dayanıklılık gibi yüce erdemleri.

Bu ölçüsüz ilgiyle yetişen çocuğa bir göz atın; zor beğenen, yeric, kaprisli, aklından devamlı neyi nasıl istediğini geçiren bir çocuktur. Annesinden hizmet gördükçe ondan daha da çok hizmet bekler; ona sunulan hayatın keyfini sürmek dışında bildiği bir şey yoktur. Kahvesini ve bifeğini eleştiren kocaya bakın; ya da yediklerini sevip öven, böylelikle mutlu eşini “John’un seveceği” yemekleri daha çok yapmak için heveslendiren kocaya bakın. Keyifli, güllük gülistanlık bir ortamdır bu. Herkes mutludur. Öyleyse neden iyi değildir? Çünkü bu bir keyif düşkünlüğü batağıdır. Çünkü çağımıza uygun bir yaşam sisteminde ortadan kalkacak olan kişinin kendi iştahlarına yönelik büyük bağlılığını canlı tutmaya devam eder.

İrade gücü, gerçek ev yaşamı ile, gerçek aile sevgisi ile geliştirilebilir. Toplumsal ilişkilerin etkilemediği aile ve sevgi, aynı zamanda aile içinde husumet de doğurur; klan üyesinin o vicdansızca dar görüşlü gururu ve yirminci yüzyılda alakasızca muhafaza edilen birinci yüzyıla ait ev yaşamı, bize devamlı birinci yüzyıldan kalma ahlak kurallarını sunar.

Şeref adındaki bu hassas, köklü, içgüdüsel ahlak anlayışına gelince, kimi yerde katı kurallarla kimi yerdeyse çok az uygulanan; “iş şerefi,” “asker şerefi,” “meslek şerefi,” “erkeklik onuru” gibi çeşitli biçimlerde beliren bu erdemın evdeki standardı nedir?

Kadıından istenen tek “şeref” iffettir. Bu oldukça hususi bir cinsiyet ayrıımıdır, öyle ki şimdiye dek erkeklerden önemli ölçüde talep edilen bir nitelik değildir.

Evde iffetin sağlanması durumunda, öncelikli işlevinde keskin bir ayrım yaptığı düşünülürdü. Ancak bu erdemın dışında, eve bağlı yaşayan kadında ne tür bir şeref duygusu görürüz? Bu, kararlılıkla sözünde durmak mıdır? Fikrini değiştirmek kadınlara özgü bir ayrıcalıktır. Zayıf olanı bağışlamak mıdır? Kızgın kadın ile savunmasız çocuğunun arasında durabilecek böylesi bir büyük lütuf keşke olsaydı. Peki, kadının şerefi, mahremiyete saygı duymak, kulak misafiri olmayı kınamak, başka birine gelen mektubu özel sayıp açmamak mıdır?

Evin şeref standardı, “bir makam sahibinin veya centilmen”in şeref ölçütü gibi değildir. Makul ve iyi eğitim almış bir kadının bazen kendi çocuklarına neşeyle ve utanmadan yaptığı şeyler düpedüz haysiyetsizliktir ancak o bunun farkında bile değildir. Yalnızca evde gördüğü şeref duygusunun yönlendirmesi altında evin dışında yaptığı şeyler de aynı ölçüde ciddidir. Sırada bekleyen kişilerin önüne geçmek, birileriyle görüşme ayarlayıp sonradan bunları bozmak, hatta yemeli yatmalı randevular düzenleyip sonra karşı tarafa haber vermeden planları değiştirmek ve tereddüt etmeden o kişinin parasını tamamen israf etmesini sağlamak... Bunlar yüksek iffet standartlarına sahip, başka da hiçbir şeref duygusuna sahip olmayan kadınlar tarafından sık sık yapılan eylemlerdir.

Ev, bütün erdemlerin beşiğidir, fakat beşik boyutunun ötesine geçen erdemlere ihtiyaç duyduğumuz bir sosyal gelişim aşamasındayız. Evde doğan erdemlerin, tıpkı erkeklerin ve farkında olmasalar da kadınların da yapması gerektiği gibi dışarı çıkıp dış dünyada gelişmeleri gerekir. Ev etiği, sahip olduğu düzey bakımından iyidir. İnsan hayatının etiği çok daha büyük ve karmaşıktır.

Ahlaki gelişimimiz, ilkel ev etik standartlarının dünyanın yarısında ısrarla muhafaza edilmesi nedeniyle vahim şekilde sınırlandırılmaktadır.

BÖLÜM VIII

EV EĞLENCELERİ

Bugün ev dediğimiz bu büyük ve pahalı eğlence mekânları, eskinin basit çocuksu motifli ilkel evlerinden oldukça uzaktır. Aile evine erken dönemde eklenen o masum “konuk yatak odası,” alanını ve gereksinimlerini öyle genişletmiştir ki neredeyse bütün alanını konuklarına sunan ultra tip milyoner malikâneleri ortaya çıkmıştır. Mahrem odalar bile, açıkça yabancılar için kurulmuş ve döşenmiş odalarla kıyas götürür şekilde tasarlanmıştır. Mutfak, yemek odası, kiler, bütün masalar misafirlerin ihtiyaçlarını karşılayacak tarz ve büyüklükte düzenlenmiştir. Zamanla oturma odası “salon”a, “salon” ise “konuk odası”na dönüşmüştür, sonra buna bir de “misafir karşılama salonu” ilavesi yapılmıştır. Bunun ardından da evin diğer bölümlerinden daha uzak olan “balo salonu” gelir; bu, eve eklenmesi gerçekten dikkat çekici olan bir odadır. Hatta bazıları, evleri eğlence mekânlarına dönüştürme çabasında zirveye ulaşarak özünde tamamen umumi bir oda olan tiyatro salonu eklemeye kadar ileri gider.

Bu anormal büyüme bir zamanlar normal olan hangi temelden kaynaklanmıştır? Sevgi ve samimiyet yuvaları olan, en hassas ve özel ilişkilerimizin dışı vurumları olan evler, nasıl oldu da bu yapay nezaketin ve son derece yüzeysel ilişkilerin merkezleri hâline dönüşüp genişledi? Çıkış noktasını bulmak güç değildir; kökleri, misafirperverliğin ana erdemlerimizden biri olduğu ve hâlâ görünür mesafede olan o döneme uzanmaktadır.

Gelişen bütün insan erdemlerinin arasında, koşullarla belirligin ilişkisi ve hızlı değişimleri en kolay inceleneni misafirperverliktir. Dahası, bir erdem olarak kabul edilse de bahsini ederken zorlanacağımız kadar derin dini yaptırımlarımızın arasına pek girmemiştir, ona saygı duyarız ama tapmayız.

Misafirperverlik, insan yaşamına mahsus bir nitelik, belli düzeyde bir fedakârlık kabiliyeti geliştirildikten sonra oluşan bir erdemdir; ancak gereken çok yüksek bir düzey değildir, neticede birçok yabancı kabilenin aralarında katı misafirperverlik kuralları olduğunu görebiliriz. Bunlar da mesafe, zorluk ve seyahat tehlikesi ile doğru orantılı olarak belirlenirdi.

Misafirperverliğin en iyi türlerini hâlâ Bedevi Araplar ve İskoçya'nın kuzeylileri arasında görürüz. Kendi topraklarımızdaysa şehirden daha çok kırsalda; evleri daha yoğun olan ve daha iyi yollara sahip kuzeyden ziyade evleri geniş alanlara serpiştirilmiş olan ve kötü yollara sahip güneyde; en çok da çiftliklerin arasında dağların ve çöllerin uzandığı batı bölgemizde rastlarız.

En coşkulu misafirperverlik hislerini uyandırmak için, yolcu yorgun (bu uzun, zorlu bir yolculuk demektir) ve "sıkıntılı" olmalıdır; yani misafirperverce konuk edilmezse yaralanabilecek durumda olmalıdır. Yarım saatlik keyifli bir yürüyüşün ardından kapıya gelen zinde, temiz, pembe yanaklı bir gezgin misafirperverlik duygularını okşamaz. Bu erdemi ortaya çıkaracak asıl kişi yabancıdır, gezgindir, yolcudur.

Misafirperverlik sürekliliğe dayanmaz. Düzenli olarak gelen ziyaretçi, bir arkadaş olmalıdır, arkadaşlık da misafirperverlikten oldukça farklıdır. Bunun en tipik örneği, yaşlı İskoç klan liderinin aranan bir firariyi himaye etmesi ve onu kovalayanların gelip oğlunun katilini misafir ettiğini ona söylemesine rağmen onu savunmaya devam etmesidir. Firari, misafir olarak kutsal bir konuma sahipti ve misafirperverlik haklarını talep etmiş ve almıştı. Birkaç günde bir aynı taleple yeniden kapısına dayansaydı, ilk suçunu tekrarlamamış bile olsa misafirperverliğin devam edip etmeyeceği belirsiz hâle gelirdi.

En yüksek seviyesinde misafirperverlik, kısmen ince bir ipliğe bağlı, sık görülmeyen bir erdemdir ve gerçekleşmesi için rahatlama aralıkları gerekir. "Başkalarının evine seyrek git, yoksa onları bezdirir, nefretini kazanırsın," der misafirperverlik yasalarının kutsal

olduğu insanlara ait özdeyişi; “kapılarının içindeki yabancı” da ev yasasının değişmeyen hükmü altında yer alır.

Konukseverlik, feodalizmin altında Toprağın Efendisinin sağladığı ebeveyn himayesinin bir parçası olarak süregelmış bir tür gelenek hâline gelmiştir; böylece de gurur ve gösteriş unsurlarını temsil etmeye başlamıştır. Her asilzade, etrafındaki bütün toprakların sahibiydi; gezginler ya doğrudan ondan ya da ona bağlı olan kişiler aracılığıyla sığınma talebinde bulunmak zorundaydı. Kale de düzenlenen eğlenceleri kaldırabilecek büyüklükte olan tek yerd. Soylular, topraklarında başka hiçbir kişinin büyük ölçüde misafirperverlik sunmasına izin vermezdi. Bu nedenle misafirperverlik yalnızca Kale ya da Manastırda sunulurdu.

Güneyin tehlikeye dayanan misafirperverliğine bu durum kısmen katkıda bulunmuştur. Bu, doğal ve sahipli topraklarda ara sıra beliren yabancı için şarttı. Altında çalışan hiçbir yurttaşının misafir besleyip barındıracak imkâna sahip olmadığı Köşkün modern efendisi için bu sabit bir gelenek haline gelmiştir. Ancak bu haliyle bile misafirperverlik, davetiyeler dağıttıran ve kapıdan kaldırırma kadar tentelerin altında kırmızı halılar serdiren şey değildir.

Burada, ziyaretçilerin akşam yemeğine kalmalarını sağlayan cömert ve samimi dilekler yoktur; kastettiğimiz, tabakların isimlendirilip numaralandırıldığı, her pahalı yemeğe eşlik edecek ilave yemekleri sunmak için hizmetçilerin hazır beklediği akşam yemekleridir. Misafirperverliğin bunun karşısında yüzü kızarır ve özür diler: “Affedersiniz ama müsaadenizi istemeliyim. Akşam yemeği için hazırlanmalıyım!” ve “Elbette! Vaktin geç olduğunu fark etmemişim! Tüh! Hemen eve dönmezsem Jenkinsler benden önce eve varacaklar!” Peki, o yemek hangi sebeple verilmiştir ve neden Jenkinsler davetlidir? Bir zamanlar kutsal görülen misafirperverlik ruhu değilse kutsallığını koruyan dostluk ruhu mudur?

Sevdiklerimiz, bu kadar masraflı ve özenli şekillerde eğlendirdiğimiz ve özenle davetler ile yemekler vererek bunlara misliyle karşılık veren insanlar mıdır? Konuk kalabalığının arasında tek tük

arkadaşlarımız da vardır. *Düzenlenen bir eğlence olmadığı zamanlarda* gelip bizi görmesi için yalvardığımız o ender dost!

Dostluklar, gerçek kişisel ifadenin meyveleri, tanışmanın ardından gelen çekim, samimi ruhların dışa vuran bağlarıdır. Kurduğumuz dostluklarda seçici davranır, belli ayrıntılara göre arkadaş seçer, benzer kişiliklerin birine dokunup değiş tokuş yapmasından ve belli seviyedeki farklılıkların sağladığı hafif uyarılmalardan zevk alırız. Arkadaşlık içten ve kendiliğinden, işteki gerçek ifade alanlarında ve özgür düşünceleri serbest bırakan rahat çevrelerde meydana gelir. Ömrünü yalnızlık içinde kalabalık misafir odalarında geçirenlere kıyasla okul veya iş hayatının sunduğu uzun süreli birlikteliklerde, bir yolculukta yol arkadaşı olmanın veya bir yaz kampının verdiği yakınlıkta çok daha fazla dostluklar kurulur. Arkadaşlıklar eğlence düzenlemeleri ile bir arada var olabilir, hatta buna rağmen gelişebilir de ancak bu garip sürecin ne sebebidir ne de neticesi.

Öyleyse babalığın, anneliğin, çocukluğun, misafirperverliğin ya da arkadaşlığın bir parçası olmayan ve uğruna evin tamamen feda edildiği bu “eğlenceler” nedir?

Aç olmamalarına rağmen yemek yemek, keyifli olmamalarına rağmen dans etmek, söyleyecek bir şeyleri olmamasına rağmen konuşmak için birçok insanın bir araya geldiği, içinde bulundukları durum nedeniyle son derece sıkılmış vaziyette boş boş oturdukları için ev sahibesinin onları “eğlendirmek” amacıyla her türlü sanatçıyı parayla tutması gerektiği bu olağanüstü olgunun gelişimi, sosyal evrimin hangi dalından uzamıştır?

Bunun açıklaması şudur: İnsanlık, ilişkilerden oluşur. Kum taneleri gibi yalnızca belli bir insan sayısından ibaret değildir. İnsanlar, hakikaten insan olabilmek için çeşitli biçimlerde ilişkiler kurmak, işlevlerin değiş tokuşunda kümelenmek zorundadır. Gördüğümüz üzere aile ilişkileri bir başına insanlığı oluşturmaz, insan ilişkileri bundan daha büyüktür.

Ayrı bir varlık olarak bireysel insanın, kendini başkalarından ayırabileceği kendine özel bir evi olmalıdır. Toplu bir varlık olarak

sosyal insanın diğer kişilerle birlikte olabileceği umumi mekânları olmalıdır. Bu, yalnızca içkili eğlence mekânlarını değil, ortak toplumsal işlevlerimizi barındıran her türlü binayı kapsar. Kilise de umumi bir binadır, neticede orada ortak toplumsal işlevimiz olan ibadetlerimizi yerine getirmek için insanlar, yani bireyler olarak bir araya geliriz, aileler olarak değil. Bütün dinler bu kolektif doğaya sahiptir, insanlar bireyler olarak ortak bir dürtü ile bir araya gelir.

Ev, özel bir binadır. Tamamen kişisel işlevlerin yerine getirilmesi için bize mahsus bir yerdir. Yeryüzündeki diğer yapıların tamamı, sosyal işlevlerin yerine getirilmesi için insanların bir araya geldiği umumi binalardır. Kilise, okul, saray, fabrika, dükkân, postane, tren garı, müze, sanat galerisi, kütüphane... Ev dışındaki bütün binalar halka açık mekândır. Özel evler fiziksel varlığımız için ne kadar gerekiyorsa bu umumi mekânlar da sosyal hayatımız ve gelişimimiz için o kadar gereklidir.

Evin içinde sevgi, evlilik, doğum ve ölüm vardır; evin dışındaysa tarım, üretim, ticaret, alışveriş, ulaşım, sanat, bilim ve din vardır. İnsan, yani sosyal süreçlerin tümü evin dışında yürür ve ona mahsus bir binaya sahip olmak zorundadır. Bu çeşitli sosyal faaliyet biçimlerinde, insanlık gerçek ifadesini bulur: Temas ve değiş tokuş, insan ruhunun olmazsa olmazı uyaranları ve rahatlama.

İnsanlık, ilişkiler kurmak *zorundadır*, çünkü türümüzün en temel yasası budur. Tarihte şimdiye dek bu bağlantılar neredeyse tamamen erkeklerle sınırlı kalmıştır. Erkekler savaşta, işte, oyunda bağlantılar kurmuştur. İster karada olsun ister denizde, her zaman gruplar kurmuş ve işlerini birlikte yapmış; birlikte yoldaşlık, sadakat, adalet geliştirmiş; doruklarına kadar insan yetilerinin tadını çıkarmıştır. Ancak kadınlar, kilisenin sunduğu imtiyaz dışında insan yaşamının en hayati ihtiyaçlarından mahrum bırakılmıştır. Her kadın, kendi özel evinde birbirlerinden ayrı tutularak en izbe ve özel görevlerine ve zevklerine esir edilmiştir; sosyal ilerlemenin vazife ve zevklerinden de tamamen mahrum bırakılmıştır. Onun için yalnızca kilise kısmen bir çıkış noktası sağlamış, ortak bir işleve yönelik ortak bir çatı sunmuş, başkalarıyla bir araya gelebileceği bir yer ol-

muştur; insanlarla bağ kurabileceği tek yer olduğu için de devamlı kiliseye koşmuştur.

Ancak toplum gelişmeye devam ettikçe; birbirine bağlı ağları günden güne daha da karmaşık bir hâl aldıkça; insan ruhunda geniş, özgür, genel bağlar kurmak için devamlı büyüyen bir güç ve gereklilik geliştirdikçe; artan sosyal yetilerini kızına ve oğluna aktardıkça oluşan muazzam baskı bir çıkış yeri bulmak zorunda kalmıştır. “Karşı konulamaz bir kuvvet ve yerinden oynamayan bir kitleyle karşılaşır mı ne olur?” sorusunu duymuşunuzdur; cevabı da şudur: “Karşı konulamaz kuvvete karşı konulur, yerinden oynamayan kitle de yerinden oynar.” Tam olarak da böyle olmuştur. Kamu ruhunun karşı konulamaz gücü, özel evin hareket ettirilemeyen kitlesiyle karşılaşmıştır. Neticesinde o yüce, görkemli, işleyen sosyal güç, sayısız küçük özel eğlence süreçlerine bölünüp ziyan olmuştur; o sessiz, güzel, özel ev ise halka açık eğlence mekânları hâline gelene dek ölçülemez biçimde gerilerek şişmiş ve yıpranmıştır.

Ev eğlencesine dair bu tuhaf olgunun ortaya çıkmasında rol oynayan iyi ve kötü birçok yönelim vardır fakat olmazsa olmaz başlıca koşulu eve bağlı yaşayan kadındır. Daha da temel diğer koşullarsa eve bağlı kadının ev işlerinden muaf olması, doğrudan kendi sağlayacağı çocuk bakımı yükümlülüğünden muaf olması, karşılıklı emeğin büyük insan sorumluluğunun en ufak bir kırıntısından bile muaf tutulması ve gerçek sosyal kitlelerle herhangi bir hakiki bağlantıdan muaf olmasıdır. Bunlar olmasaydı bu ev eğlencesi olgusu şu an “toplum” dediğimiz düzlemdeki seviyesine ulaşamazdı. Bu sayede kadın, toplumsal ruhun son derece hızlı büyüyen baskısını miras alır ve enerjisini hâlâ “sosyal” dediğimiz bu sosyal yaşam simülasyonlarına harcar.

Bu yapay yaşam oyununun yaşamın gerçek seyrindeki etkisi veya daha doğrusu etkilerinden bazıları nelerdir? Bilhassa evi nasıl etkiler? Ev onu nasıl etkiler? İlk olarak, başka zamanlarda boş duran kadınların faaliyetlerine dayanan ve evi bir ifade aracı olarak kullanmayı gerektiren bu insan ilişkileri biçimi, genellikle evliliği geciktirir. Ev işlerine veya harcamalarına hiçbir katkıda bulunmayan

işsiz kadının, tamamen kocasının desteğine ihtiyacı vardır. Bu durum, kadın evde kalıp hiçbir şey yapmadan otursa bile, evliliğe engel teşkil edecektir; çünkü erkek, “ev kadını” olarak yapmadığı hizmetin yerini dolduracak ve hem ona hem kendisine hem de çocuklarına hizmet edecek başka kadınlar tutmak zorunda kalacaktır. Bu erkek, ev hizmetinde güçlü ve becerikli olan, bugünün çiftçi ve tamircileri gibi kendi üzerine düşen görevleri yapan eşlere sahip erkekler kadar hevesli olmayacaktır.

Ancak işe yaramaz bir kadını geçindirme masrafına, bir de işe yaramaz arkadaşlarını eğlendirme masrafı eklendiğinde; bu eğlence, evin yatağını ve ailenin yiyeceklerini paylaşma amacı güden misafirperverliğin şeklini almayıp da ekstra odalar, mobilyalar, yemekler ve hizmetçiler sağlamaya dönüştüğünde; her ayrıntısı düşünülmüş pahalı yiyeceklerin hazırlanması ve hem eğlenmek hem de eğlendirmek için giyilecek yeni, türlü türlü pahalı kıyafetler de eklendiğinde evlilik olanakları pek tabii ortadan kalkar ve gençlik de onun yollarını gözlerken solup kararır.

Güncel roman ve hikâyeler, şakalar, deneyimler ve tarih ile edebiyatın arka planının tamamı, bu kuvvetli ve tehlikeli eğilimin işleyişini gözler önüne serer ve bu işleyiş içinde yaptığı işler çok çirkindir. Hiçbir kişisel ya da ailevi ihtiyaç, eğlenceye çarçur edilen masrafları gerekli kılmaz. Bu süreç bir kez başladı mı hızla ilerleyerek devam eder, doğanın hiçbir yasasıyla sınırlı değildir, çünkü bu doğal olmayan bir süreçtir. Dehşet verici bir savurganlıkla aşırılıkların ardı arkası kesilmez. Veblen, *Aylak Sınıfın Teorisi* adlı harika kitabında, bu “çarpıcı israf” biçiminin genel gelişimini ele alır; ancak muhafaza edilmesi için özel bir olanak sunan bu yol daha fazla incelemeye açıktır.

Evlerinde çalışan kadınlar cahil, kültürsüz, dar görüşlü olabilir; insanlığın zihinsel ilerlemesine ket vuracak etkiler oluşturuyor olabilir; ellerinde kalan işlerin gelişimini geciktiriyor ve sosyal ilerlemenin tekerine çomak sokuyor olabilir. Bu etkilere sahip olabilir, sahiplerdir de zaten. Fakat en azından ilkel de olsa dürüst işçilerdir. Evleri tam sosyal kalkınmadan geri kalmıştır ama hakiki evlerdir.

Eşleri, bencil ve hırçın ise, hayatlarını ve paralarını barlarda harcar, bir yerlerde bulmaları gereken sosyal teması buralarda elde ederler; ancak kadınlar, sosyal temas olmadan geçinebildikleri kadar geçinerek ev hayatının temel gereksinimlerini karşılar, kendine hâkim olabilen dürüst genç adama “evin konforları”ndan zevk alma ve isterse para biriktirme olanaklarını sunar. Böylesi bir kadın işçiliğinin cazip olduğunu hiçbir şekilde savunmuyorum, bu önceki bölümlerde açıkça görülebilir, ancak doğru bir kökene dayanır ve kısıtlanmış olsa da anormal değildir.

Ev eğlenceleri anormaldir. Doğal bir arzuyu doğal olmayan yollarla giderme çabasıdır. Sürekli olarak insanları “bir araya getirme”yi amaçlar çünkü insanlar doğal olmayan bir biçimde birbirlerinden ayrı tutuluyordur. Buna ek olarak bu kişilere iş yerine eğlence sağlamayı amaçlar. İş çok zor, çok uzun, çok monoton olan veya tek başına çekici olmayan herhangi bir kişinin “rahatlama”ya, “eğlenme”ye ve “dinlenme”ye ihtiyacı vardır fakat bu ev eğlencelerini zerre kadar hesaba katmamaktadır. Bu, hiç çalışmayan insanlara sunulmaktadır. Çalışanlarsa, kısmen de olsa, “toplumda” bulunabilecek kadar varlıklı olan ama gerçek sosyal faaliyetlere katılabilecek kadar da insan olan iş adamları gibi, bu sözde eğlencelerde rahatlatmaz, eğlenmez veya tazelenmez.

Kendilerini bu eğlencelere en bariz şekilde ve tamamen verenler, ondan en çok yorulanlardır. Bu oyuna yönelik hastalıklı bir düşkünlük geliştirebilir, onsuz tatmin olamayacak hâle gelebilirler; ancak oyunun içinde de tatmin olmuş değillerdir.

Sosyologlar için bunun delilleri o kadar belirgindir ki bunları listelemekten neredeyse bıkmış gibiler; aralarında bir tanesi vardır ki merak edenlerin sorularını tek başına cevaplayabilecek ağırlığa sahiptir: “Eğlenceler”in yeni icatlarla birlikte durmaksızın ve hızla değişiyor olmasıdır.

En yüksek “sosyal çevrelerin” mutlu sakinleri Olimpos’taki tanrılar gibi huzur ve memnuniyet içinde, ebediyen asil bir sakinlik içinde ziyafet çekiyor olsalardı, öne sürülen savlar ve eleştiriler düşüverirdi. Ebedi ziyafetlerinden dinlenmiş ve güçlü vaziyette,

dinçliğin ve heyecanın verdiği coşkuyla kalkıp yaşamın gerçek faaliyetlerine atılabiliyor olsalardı onları kıskanabilirdik ve haklı olarak seviyelerine ulaşmak için çaba sarf ederdik. Ancak durum hiç de böyle değildir. Bunun kanıtlarını, işsizleri geçindirmek için yeterli zenginliğin ve barışın olduğu herhangi bir çağın veya var olabilecek en özgün çağ olan kendi çağımızın eğlence gereksinimlerinde bulabilirsiniz. Buralara baktığınızda değişimin çalkantılı ve bitmek bilmeyen sancılarını, sel gibi akan aşırılıkları, dizginsiz serbestlikleri, acayıplıkları, yorgun eğlencecileri eğlendirecek farklı eğlence yolları tasarlamayı amaçladığı için türlü türlü aşırılıklara verdikleri hızlı tepkileri fark edeceksinizdir.

Fizyologlar bilirler ki normal süreçlerin engelle karşılaştıkları noktada anormal süreçler gelişmeye başlar. Çoğalan hücrenin artan enerjisi, kas ve bezlerde de kolaylıkla oluşturduğu gibi kist ve polipler oluşturmaya yönelir; normal büyüme, mekanizmanın diğer çalışan kısımlarıyla gerekli organik değişimlerde doğal sınırını ve oranını bulurken anormal büyümelere etki eden böyle sağlıklı bir engel yoktur.

Keza bacaklar ve kollar sonsuza dek büyüyüp uzamaz, farklı farklı yerlerden uzayıp sallanan uzuvlar belirmez; ancak tümörler sınırsız ve orantısız olarak büyür; hiçbir vasfı ve dolayısıyla da hiçbir güzelliği yoktur. Bedensel işlevlerde yer almaz, bu nedenle de bir hastalıktır. Ancak yine de vücuda bağlıdır, onun içinde büyür ve çaldığı kanla şişerek devasa boyutlara ulaşır. Tıpkı fiziksel bedende olduğu gibi sosyal yaşamda da bu hastalıklı fazlalıkların belirme riski vardır.

Var olan bütün sosyal işlevler, fiziksel işlevlerimiz gibi birbirini kontrol altında tutar ve sınırlar. Sosyal hizmetin gerçek dallarından hiçbirisi, diğerlerine zarar vererek büyük yükseliş gösteremez. Herhangi bir iş veya meslekte ihtiyaç duyulandan daha fazla kişi varsa, daha az becerikli olanlar çıkartılır; bu iş alanında yerlerini koruyamazlar. Normal sosyal büyümenin doğal freni ve rehberi birbirimize karşı yararlılığımızdır. Bu ev eğlencesi alanının tamamı hem temeli hem de aldığı yön açısından anormaldir, bu sebeple de ölçü-

süz genişlemesi sırasında hiçbir engelle karşılaşmaz. Para bulunabildiği ve bunların taleplerini karşılayacak şekilde beyinler eğitildiği sürece bu nehir akmaya devam edecektir; bu süreçte uğraşların ve sanatların tümü yozlaşmaktadır.

Hakiki sosyal ilişkilerin ve gerçek eğlencenin bunlarla alakası bile yoktur. İnsanlar, sayısız biçimlerde ve farklı samimiyet düzeylerinde ilişkiler kurmak zorundadır. Mükemmel arkadaşlıklar bunların en yoğun ve en yakın biçimleridir, büyük ulusal ve uluslararası kuruluşlarımız ise en geniş ve en gevşek olanlarıdır. Bu ikisinin arasında da her türlü kombinasyon mevcuttur; kimi- si geçici kimisi kalıcı, kimisi derin kimisi yüzeyseldir, ama hepsi yeri geldiğinde yararlı ve hoştur. Hakkıyla topluma yerleştirilen özgür bir insanın, organik ilişkilerinin esas kaynağını oluştura- cak ilk alan işi olacaktır. Bu, belli bir alanda özelleşen gelişim ve bu uzmanlığa bağlı hem ekonomik hem kişisel bütün ortaklıklar anlamına gelir.

Bunun ardından, hepimizin dâhil olduğu büyük dünya iş- levleri için başkalarıyla bir araya gelip birlikte yürüttüğümüz dini, politik, bilimsel, eğitimsel bağlantılar gibi daha büyük genel insan bağlantıları gelir. Eğlenme, neredeyse iş kadar, hatta belki tam da iş kadar belirgin bir insan işlevidir; yine burada da sporda ve oyunlar- da, “sekizler,” “dokuzlar,” “on birler” ve büyüyen türlü türlü gruplar hâlinde bir araya gelir dururuz. Buna ek olarak, tiyatronun büyük sosyal işlevinde olduğu gibi, eğlencenin ömür adamayı gerektirecek kadar ince ve ayrıntılı olduğu durumlarda zamanlarını bu ifade bi- çimine ayıran insanlar vardır; ancak onlar da eğlence ve dinlenmeyi başka yerlerde arıyor olabilir.

Farklı farklı topluluklardaki hasat dansları ve kutlamaların- da olduğu gibi birlikte bir şeyler yapmak için ya da başkalarının gösterisinden hep birlikte keyif almak için bir araya gelindiği doğal birliktelikler... Gerçek insan hayatı budur işte. Bunlardan herhangi biri, tıpkı akılsız bir sporcunun vücudunu hor kullanması gibi aşırı kullanım yüzünden gereğinden fazla gelişse de bu, tabiatı gereği bu hakka sahiptir ve yanlış kullanılmadığı sürece de iyidir.

Fakat evin bir eğlence aracı olarak kullanılması başlı başına anormaldir, özellikle de evin gerçek amacı ile arasındaki bağlantısı, daha doğrusu bağlantısızlığı bakımından. Evlilik aşkının mutlu mahremiyeti bir anda kayboluverir. Çocuğu çevrelemesi gereken sessiz bilgelik, huzur ve sevgi dolu bakım bir anda yok olur. Kişinin elbisesinden ve evinden hatasız şekilde belli olması gereken kişisel ifadenin o hassas samimiyeti bir anda kayboluverir. Evi ilkel işlerle doldururken başvurduğumuz o tek ufak bahane, yani bunu ailenin ihtiyaçlarını daha doğru bir şekilde karşılamak için yaptığımız yönündeki iddia bir anda ortadan kaybolur. Bir zamanlar muhteşem bir şekilde kullanışlı olan ve hâlâ ilgiye değer olan, el dokuma tezgâhı veya çıkırık gibi ev makineleri, ilkel evin hiçbir şekilde hayal edemeyeceği değersiz amaçlara hizmet etmektedir.

İdeal bir evde, ilk önce âşıkların mükemmel yoldaşlığı olmalıdır; daha sonra baba, anne, çocuğun ve kardeşlerin bir arada geçirdiği mutlu yaşamları olmalıdır; ardından yalın ve samimi misafirperverlikler olmalıdır, sonrasında ise değerli dostlarla plansız gelişen görüşmeler olmalıdır. Onlarla buluşup bazen daha fazla, bazense daha az görüşebilme özgürlüğü olmalıdır. Bu sayede, kişiliğimiz geliştikçe, kendimize ait olanları yavaş yavaş buluruz ve hayatımızın tamamı doğru dostluklarla zenginleşir ve güçlenir.

Hakiki olandan yanlış olana, doğal, doğru ve tamamıyla iyi olandan bu hastalıklı uzantı yoluna geçişin yapıldığı nokta burasıdır. Daha geniş bir temas yelpazesine ve daha çeşitli ilişki olanaklarına doğru uzanırken evden ayrılmalı ve onun yerini doldurmak için aradıklarımızı bulmalıyız: İnsan yaşamının genel işlevleri, yani insan faaliyetlerinin geniş alanının bütünü. Gelişen ruh, evde bulması imkânsız temas olanaklarını okulda, üniversitede bir anda buluverir.

Ortak eylem olmadan gerçek birliktelik imkânsızdır. Neticede sessizce ve hareket etmeden oturup birbirimizin ruhlarıyla tokalaşmayız. Gerçek ve eski dostlar ile âşıklar bunu bir süreliğine yapabilir. Birisi, "Sessizlik dostlukları sınar," demiştir ama dostluk ve sevgi, filizlenmesi ve korunması için bundan daha fazlasını gerektirir. Sev-

gi ve dostluğun “bağları,” ortak anılarda ve ortak umutlarda, birbirimiz için ve birlikte yapmış olduğumuz, yapmakta olduğumuz ve yapacağımız şeylerdedir.

Ev, aile için ve en fazla birkaç “tanıdık” arkadaş içindir. Günümüzde insan ruhunun gerektirdiği o geniş arkadaşlık yelpazesi, mevcut olanlarla birlikte olası dostluklar da dâhil olmak üzere, evde mümkün değildir. Bir erkeğin okul ve üniversite arkadaşlarından, sınıf arkadaşlarından, kulüpteki ve toplumdaki arkadaşlarından, oyun ve spordaki dostlarından, her dereceden iş arkadaşlarından, siyasetteki arkadaşlarından ve tanıdıklarından oluşan kademeli listesine bir göz atın. Farklı seviyedeki dostluklarının her birinden belli düzeyde yarar gördüğü muazzam bir sosyal temas yelpazesine sahiptir ve bunların arasında, evine özgürce gelip gitmesinden keyif alacağı bazı samimi arkadaşları da vardır.

Bunu kadının, yani “dünyası” tamamen evinden oluşan ortalama kadının yelpazesinin genişliğiyle karşılaştırın. Doğası gereği, yani insan doğası gereği, büyük ölçekli ilişkilere yönelik aynı ihtiyacı ve gücü barındırır. Yalnızca birkaç ana dalı kalana dek budanmış, bağlılığını gösterebileceği temel alanlara (ki bunlar yabancı insanların sahip olduklarıyla aynıdır) neredeyse tamamen mahkûm edilen kadın, yoğun ve tutkulu duygularını dar yelpazesine döker. Özel hayatı hakkında hiçbir şey bilmediği bir arkadaşıyla ömür boyu sohbet etmek yapmak onun için imkânsızdır. Onu tekeline almalıdır; zira o da doğumundan itibaren başkasının tekelindedir.

Sonunda yüzleşmesi gereken engelle yıpranan bu duygu yoğunluğu, “eğlendirebilen” kadının hayatında o steril ortamlardaki “beş yüz sevgili arkadaşı”na yer verir. Bu artık yardım, güç, genişlik, değişim, ilerleme, dinlenme ve rahatlama sunabilecek kişilere serbestçe uzanmak değildir. İnsanlığın çeşitlilik içeren yaşamında, farklı işlerde türlü türlü insanlarla temas hâlindeyizdir ve bize ait olanlara kendimizi yakın hissederiz. “Toplumun” monoton hayatında, aynı tür insanlarla veya yaşam çabaları aynı gibi görünen, devamlı aynı işle meşgul olan insanlarla temas kurarız. Bisikletler, golf oyunları, pinpon maçları gibi herhangi bir yeni fikir bu monoton-

luğu sarsarsa kalabalığın tamamı ona hücum eder, ta ki onları da monoton hâle getirene dek.

Gerçek sosyal faaliyetlerden kopuk yaşayan, “sosyal etkinlikler” gibi zarif ama yanlış bir isimle anılan tamamen önemsiz ve nedensiz gösterileri temas aracı olarak kullanan insanlar arasında gerçek ve coşkulu hiçbir sosyal ilişki kurulamaz. Temel hata, sosyal bir varlığın tamamen evden oluşan bir yaşam ölçeğine hapsedilmesinde yatmaktadır. Orada aslında işi olmayan insanlar, evlere getirildiklerinde kendilerini anında yapaylığa zorlayan bir konumda bulur. Ev yabancılara göre bir yer değildir. Orada ne iş görebilir ne de oynayabilirler, bu yüzden “eğlendirilmeliler.” Böylece sonu gelmeyen bir koşturmaca başlar. Kadının sosyal temasa ihtiyacı vardır, bu temasların bulunduğu normal iş hayatına gidemediği için onu bulunduğu yere sürüklemeye çalışır. Böylelikle de sosyal hayatı eve zorla sokar. Ev yaşamı bu yabancı akıntı yüzünden kalabalıktır ve ne kadar büyük ve lüks olursa olsun hiçbir ev veya evler grubu gerçek sosyal faaliyetlerin gerçekleşebileceği alana sahip olmadığı için, samimiyetsiz sosyal faaliyetler hemen belirir.

Toplumumuzun sağlığına yapılan kötülüklerin peşinden gildiğini hepimiz görmüşüzdür ama sebeplerini bilmeyiz. Sosyoloji henüz pratik uygulama yapamayacağımız kadar yenidir. Normal sosyal süreçlere çok yabancı olduğumuz için, altında büyük acılar çekmemize rağmen anormallerini ayırt edemeyiz. Ancak bu alan herkesin ulaşabileceği bir konumda olduğundan anlaşılması kolay gibi görünmektedir.

İnsanın en iyi şekilde büyümesi için mutlu, sessiz, konforlu bir ev ve temel ilişkilerinde huzur ve sağlık, düzen ve güzellik olması gerekir. Buna ek olarak doğru sosyal ilişkilere, ona en çok uyan işe, o işte tam bir ifade kapsamına ve türüyle özgür ve içten bağlantılar kurmaya ihtiyaç duyar. Kadınlar insandır. Birinci sınıf ilişkiler kurmalarına izin verilir, o da evin içindekilerdir; ancak diğeri, yani sosyal ilişkiler ellerinden alınır. Bu nedenle, normal bir ihtiyacı kaçınılmaz olumsuz sonuçlar doğuran anormal yollarla karşılamak zorunda kalırlar.

Lüksün, savurganlığın ve aylaklığın daha dikkat çekici neticelerini kolayca görebiliriz: Heyecan ve kötü sağlık. Dolandırılıp hakkı yenen evin neticelerini de görebiliriz: Solan aile hayatları ve bunun ötesindeki kara gölgeler. Ancak görmediğimiz başkaları da vardır. Bunların arasında büyük yer kaplayan bir tanesi yalnızlığımızdır. Ev eğlencelerinin makineleri çelişkili biçimde önümüzü kesmektedir. Sonsuza dek bir araya geliyoruz, bir araya getiriliyoruz, insanlarla buluşma planları, buluşturulma planları, diğer insanların birbirleriyle buluşması için planlar yapıyoruz ama bu esnada hayat geçiyor ve henüz kimseyle tanışmamış durumdayız.

"Keşke seni daha çok görebilsem!" diye iç çekeriz sahip olduğumuz birkaç gerçek dostumuza. Dostunuz sizinle aynı akşam yemeğinde olabilir, başka birini dışarı davet etmiş ve hatta sizi dışarı davet etmiş olabilir, iki tarafındaki komşularınızla ve karşısındaki gözlerle eşit temas hâlinde olabilir. Dostunuz sizinle aynı partide olabilir ve başkalarının dans hareketlerine yapmacık biçimde ayak uyduruyor olabilir, aynı salonda, aynı çay partisinde, aynı beş çayında olabilirsiniz, ama görüşmüyorsunuz. "Cemiyet"in eli, gerçek tene dokunmaması için eldivenli olduğu gibi, toplumun ruhu da kibar ifadeler ve parlak bir gülümsemeyle savaşa hazırlanır ve savunmaya geçer. Bu, saat gibi işleyen bir sistemdir; o olmadan sonu gelmeyen baskı ve sürtünmenin altında yıpranmaktan her yerimiz tahriş olurdu, ancak içine girdiğimizde de "buluşmaktan" başka bir şey yapamayız.

Gerçeklik, sağlık ve dürüst dostluklar için, içimizdeki en iyileri ortaya çıkarabilmek için, saf ve huzurlu bir ev yaşamının sürdürülmesi için ve ilham verici, verimli bir sosyal yaşamın geliştirilmesi için ev eğlencelerinden başka birleşme yollarına ihtiyacımız vardır. Bunu hızla buluyoruz. Kadın kulüpleri sağlıklı temas alanlarıdır ve kadın lokalleri büyük buluşmalar için gerçek bir ortak zemin sunar.

Günlük iş hayatında sayısı artan kadınlar bu durumun tamamını değiştirmektedir. İş kadını gün içinde daha geniş bir sosyal temas yelpazesine sahiptir ve akşamları dinlenmekten ve ailesiyle yalnız kalmaktan mutlu olur. Dışarı çıkmak istiyorsa bunu gerçek

arkadaşlarını görmek ya da gerçek bir eğlence mekânına gitmek istediği için yapıyordur. Bütün kadınlar dürüstçe çalışıyor duruma geldiğinde bu “davet alışkanlığı” beraberinde getirdiği bütün israf ve samimiyetsizliklerle birlikte ortadan kalkacaktır.

Bütün kadınlara gerçek bir sosyal yarara sahip oldukları sağlıklı, aktif bir yaşam sağlandığında ve halkın buluşabileceği umumi mekânlara tam erişim sağlandığında, sorunun tamamı kendiliğinden çözülecektir. Böylelikle ilişki kurmaya ilişkin o muazzam istek gerçek yollarla karşılanmış, tatmin olan ruhlar bu geniş sosyal yaşam alanından çıkıp memnuniyetle ev yaşamının huzur dolu sessizliğine, sevgi dolu samimiyetine, gerçekliğine, her an belirebilecek gerçek misafirperverlik olanakları ve gerçek dostluğun nimetlerini bulduğu evine döner.

BÖLÜM IX

EVİN HANIMEFENDİSİ

Sabit bir ortamın herhangi bir canlı üzerinde oluşturduğu etkilerin ne kadar önemli olduğunu tahmin ediyorsak evin kadınlar üzerindeki etkisi de o kadar önemlidir. Ev, sahiplerinin farklı güçleri ve tercihlerine göre değişir; ancak öyle ya da böyle kadın, tarih kadar uzun bir süre boyunca bir eve hapsedilmiştir. Bu hapsedme eylemi, kişisel bir zalimliğe dayanan keyfi bir hapis cezası olarak değil, kamuoyu tarafından talep edilen, din tarafından tasdiklenen ve yasalar tarafından uygulanan bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Buna kıyasla günümüzün medeni kadınlarının “dışarıda gezme” özgürlüğüne sahip olduklarına bakınca, hemen arkamızda bulunan, evin alışverişinin bile erkekler tarafından yapıldığı zamanların koşullarını ve birçok ülkede hâlâ ömrü boyunca eve bağlı tutulan milyonlarca kadının koşullarını hemen unutuveriyoruz.

Durumu tekrar kısaca anlatmak gerekirse, insan öncesi dönemlerin yuvalarında annenin deliğini veya kuş yuvasını yavrularıyla paylaştığını, aynı zamanda dışarıda onlara yiyecek bulma görevini de onlarla paylaştığını görüyoruz. Bazı türlerde baba anneye yardım eder, ancak hiçbir zaman görevi tamamen üstlenmez. Başka durumlardaysa babanın hiçbir yardımı dokunmaz, hatta kendi yavrusunu yemeyi amaçlayabileceği için tehlike bile oluşturur. Bu durumda anne yavrusunu hem beslemeli hem savunmalıdır ve bir yandan kendisini de beslemelidir, dolayısıyla sık aralıklarla evden ayrılmalıdır.

Sıradan kediler bunun bir örneğidir. Yavrularını samanların arasındaki gizli yuvasında mutlu bir şekilde emziren anne fare yalamaya gider, dolayısıyla yavru kedilerin çoğu kez yalnız kaldıklarını görürsünüz; ancak onlara yardım eden bir erkek kedi Thomas bulamazsınız.

Daha önce de gördüğümüz gibi, bebeklik dönemimizin daha uzun olması, art arda gelen bebeklerin sürekliliği ve yaklaşık yirmi yıl süren olası bir bebekler dizisi kalıcı ev ihtiyacını doğurmuştur. Bu ilerleyen bebek sürüsünün tek sorumlusu anne olduğu sürece de kendisi annelik görevlerini yerine getirmek için evde bulunmalıdır. Kadınların evde kalma vazifesini muhafaza ederken aklımızda bu koşul vardır ya da bu koşul olduğunu düşünürüz.

Bütün yabancı topluluklarda olduğu gibi, kadınların tarlalarda çalıştığı köylü kesimlerde ve Amerika'da yakın zamanda gördüğümüz kölelik koşullarında, hâlâ kadın iş gücüne talep olan her yerde ya anne işe giderken bebeğini yanında götürür ya da bir kadın diğer kadınlar isteyken bir grup bebeğe bakar. Üst sınıflarımız arasındaysa servet arttıktan sonra atılan ilk adım, bu çok zahmetli taleplerden kurtulabilmesi için annenin bakım görevini bir bakıcıya aktarmaktır. Bakıcı, arı ve karınca gibi kolektif yaratıklar hariç bütün hayvanların tamamen yabancı olduğu bir figürdür, bu, çok erken bir dönemde insanlar tarafından ortaya konan bir anne vekilidir. Fakat annenin görevlerini paylaşması, kadını evden serbest bırakmamıştır, çünkü insan hayatımızda bunu engelleyen başka bir unsur daha vardır. Bu da kadınların sahiplenilme geleneğidir.

Hayvan annesi yavrularına yalnızca sevgiyle, "içgüdü"leriyle bağlıdır, insan annesi ise ezelden beri babanın mülkü olmuştur. Bu mülkü onun gurur ve neşe kaynağı olduğu için ve başka bir adamın hazinesini elinden almasından korktuğu için tıpkı mücevherleri gibi kadının da bir sandığa koyup gizlemiştir; kadının kişisel özgürlüğüne yönelik herhangi bir girişimde bulunmasını da evliliğe olan bağlılığına bir başkaldırı olarak değerlendirmiştir.

Bu duygunun en aşırı hâli, harem sistemiyle ve Çin'in sakat kadınlarıyla sonuçlanır; burada kadınların, devamlı bahsini ettiğimiz ama çok da umut bağlamadığımız o annelik bağları yerine büt-bütün zorlama yoluyla eve bağlı kaldıklarını görürüz.

Bu durum, demokratik medeniyetin ilerlemesiyle istikrarlı bir şekilde değişmektedir, ancak buna dayanan zihinsel alışkanlıklarımız

hâlâ bizimledir. Kadının evde kalması gerektiğine dair bu yaygın görüş hâlâ dile getirilmektedir, öyle ki günümüz filozofu Bay Dooley'in eserlerinde bile bahsi geçmiştir. "Bilirkişi Tanıklığı" adlı kitabında şunları der: "Mahkemenin yapması gereken onu çağırıp, 'Luetgert, uslu hanımın nerede?' diye sormaktı. Luetgert buna cevap veremezse genel esaslar gereği asılmalıdır. Zira erkeğin hanımını evde tutması gerekir; evde değilse bu, kadına iyi bakmadığını gösterir."

Bu düşüncenin yaygınlığı ve derinliği, genellikle bu bağlamlarda dile getirilen atasözlerinde görülebilir. Örneğin, "Kadın evinden yalnızca üç defa ayrılmalıdır: Vaftiz edileceği zaman, evleneceği zaman, bir de gömüleceği zaman" (bu durumda bile sadece kiliseye gitmek için evden ayrılıyordur) veya "Kadın, kedi ve baca evden asla ayrılmamalıdır." Kurduğumuz bu bağlantı zihnimizde öyle sarsılmaz bir kanı olmuştur ki bunu ifade eden sözlerin sayısı çoktur: Ev Kadını, *Hausfrau* ve bu bölümün başlığını oluşturan Evin Hanımı.

Peki çağlardır süregelen bu kadın-ev bağlantısı, kadını, insan kişiliğinin annesi ve şekillendiricisini nasıl etkilemiştir? Evin bir ürünü olan kadın nasıl biridir?

Önce fiziksel sonuçları inceleyelim. Evlerimiz yüzünden hiç şüphesiz beyazlamış ve yumuşatılmışızdır. Güneş karartır, gölge ise beyazlatır. O hayran olduğumuz narin güzelliğimiz evde daha da artmıştır fakat buna hayranlık duymakla doğru mu yapıyoruz?

Dünyada şimdiye dek görülen en üstün güzellik, güneşi seven Atinalılara aitti. Onların da kadınları eve bağlıydı, ama erkekleri açık havada yarışıp güreşirlerdi. Temiz havanın, güneşin ve açık havada yapılan egzersizin sağlık için gerekli olduğunu, sağlığın da güzellik için gerekli olduğunu kanıtlamak için delil sunmaya gerek yoktur. Zayıflığa ve solgun ten rengine hayran olmamız bu özelliklerin iyi olduğunu hiçbir şekilde kanıtlamaz, alıştırıldığımız sürece biçimsizliğe de hayranlık besleyebiliriz.

Hiçbir neden veya gerekliliğe değinmeden, tamamen eve kapatılmanın erkeklerde de kadınlar üzerinde oluşturduğu etkinin aynısını oluşturacağını, aynı zamanda bu etkinin insanlığın sağlığı

ve kuvvetine zarar verdiğini görmek zor değildir. Kadınların eve kapalı yaşamlarının kötü etkilerini, oğlan çocuklarının ve erkeklerin sürekli açık havada egzersiz yaparak dengelemeleri mümkündür, ama insan ırkının sırtına bu zorlukları neden yükleyelim ki? Neden iki taraftaki çocuklarımıza da güçlü vücutlar ve bünyeler vermeyelim ki?

Modern yaşamda spor kültürünün giderek hızla artan yayılması, insan gelişiminin düşük koşullarını onarmaya yardımcı olmaktadır; ancak erkekler hâlâ avantajlıdır.

Bu, 1893 Kolomb Dünya Fuarı'nda Doktor Sargent tarafından, üniversiteli genç erkek ve kızların ölçümlerini sıralayan uzun bir listeden yola çıkılarak yapılan iki heykel ile en inandırıcı şekilde sergilenmiştir. Genç erkeklerin ve kadınların oluşturduğu binlerce numunenin dikkatle ölçümleri alınmıştır, sonuç olarak iki cinsin güzelliğini kıyaslayabileceğimiz iki beyaz figür meydana getirilmiştir: Zamanımızın erkekleri ve kadınları.

Erkeğin vücudu, kadınınkinden katbekat daha güzeldir. Erkeğin bir bütün olarak daha iyi orantılıdır, kadının bacakları fazla kısa, gövdesi fazla uzun, göğsü fazla dardır. Erkeğin vücudu birleşimi daha düzgün, daha güçlü ve doğru "kurulmuş" bir vücuttur. Kadınınki ise bir bütün olarak hiç uyumlu değildir, düz duramayan zayıf bağlantı noktaları vardır ve özellikle de vücudun ana bölgesini oluşturan gövdesinde, yani torsosunda ne güç ne de zarafet vardır. Gelişmemiş göğsü ve fazla gelişmiş kalçaları vardır, ikisinin arasındaysa güzelce şekillenmiş bir gövde yerine yalnızca şekilsiz dokular vardır. Bu öyle bir gövdedir ki dışarı çıkıldığında bürünmeye alıştırıldığı amaçsız şekiller yüzünden sessizce ağlar! Evdeki uzun süreli barınmamız nedeniyle daha yumuşak ve daha beyazız, ancak gerçek anlamda daha güzel değiliz.

Sanatçılar modellerini İtalya'nın elini taşın altına koyan, güneşin altında bronzlaşan görkemli kadınlarından seçer, bunlar güçlü yaratıklar ve insan oldukları kadar kadınsıdır da. Gölgesiyle, kirli havasıyla, sıcak buharıyla, sayısız yorucu küçük faaliyetleriyle ve Yunanların vücut ölçülerini borçlu oldukları o yararlı tüm vücut egzer-

sizlerden birini bile barındırmamasıyla ev yaşamı, içindeki kadının bedenine fayda sağlamamıştır ve ona zarar verirken aslında bütün insanlığa, çocuklarına zarar vermiştir.

Peki ya kadının aklı ne durumda? İnsanlığın zihinsel gelişimi, kadınların evde tutulmasından nasıl etkilenmiştir? Soruyu erkeklerle uygulayalım. Erkeklerin her biri ebediyen eve kapatılmış olsaydı insanlığın zihinsel durumunu bir anlığına hayal edin. Sonuçları tahmin etmek kolaydır. Endüstriler genişlememiş ve yalnızca kişisel boyutta yürütülen ucu ucuna yeten bir iş gücü olurdu. Yeryüzünde ne ticaret ne zanaat ne zanaatkâr olurdu, takas ve alışveriş gelişmemiş olurdu ve yalnızca kişinin kendi tarlasının mahsulleri olurdu (o kadar özgürlükleri varsa tabii); dünyada yerel, ulusal ya da uluslararası hiçbir pazar, hiçbir tüccar olmazdı.

Ulaşım olmazdı, zaten ortadan kalkacak ilk alan o olurdu. *Yollar olmazdı*, bütün erkekler evde kalacaksa yollara ne hacet? Eğitim olmazdı, çocuklar bile okula gitmek için evden ayrılmalılardır. Kişinin kendi el yapımı eşyalarından oluşan kişisel Kızılderili sanatları dışında sanat da olmazdı. Elbette seyahat de olmazdı, dolayısıyla ne insan bağları gelişebilirdi ne de dünyaya bilgi, sevgi ve huzur yayılabilirdi. Kısacası, erkeklerin her biri daima evde kalmış olsaydı insan hayatı olmazdı. Kendi kendine yeten, dünyanın en alt seviye aileleri olurdu yalnızca; öyle aileler ki günümüzde bu türe en çok yaklaşanlar Güney'in "fakir beyazları"nın soyutlanmış aileleridir. Fakat onların bile, medeniyetin kimi araç ve avantajlarına erişimi vardır ve tamamen soyutlanmış değillerdir.

Dünyanın gelişimi, erkeklerin evin dışında genişleyen yaşamlarını takip etmiştir. İnsanın karakterini değiştiren özelleşmiş ticaret alanları; ticaret ve alışverişin fazla üretimi ve bütün genişleyen kapsamları; büyüyen alanı, kolaylığı ve hızı ile dağıtım ve ulaşım gücündeki istikrarlı artış; bunun ardından, artık çok yaygınlaşmış ve sık hâle gelmiş olan seyahatin artışı; akabinde birbirimiz hakkındaki bildiklerimizin ve birbirimize duyduğumuz sevginin büyümesi; yani medeniyeti ve ilerlemeyi meydana getiren, insanlığın yükselip ideallerine adım adım yaklaşmasını sağlayan bu gelişmelerin tama-

mı evin dışında gerçekleşir. Evin hanımını işte bunlardan mahrum bırakıyoruz: İnsan hayatının tümü!

Kadın, kalıtım yasası gereği insan yaşamının bazı alanlarında yer almaya mecburdur. Çocuğunun babası aracılığıyla insanlığın büyümesinde payı vardır; bazen de erkekle evde vakit geçirdiği süre boyunca, erkeğin kendi deneyimlerini paylaşmaya istekli olduğu ve imkân olduğu ölçüde, onunla kurduğu temas aracılığıyla da nasibini alır. Bunun yanı sıra insan ilişkileri sayesinde yelpazesi her geçen gün daha da genişleyen ve daha bilgili hâle gelen erkeğin aile ilişkisine akıl, adalet ve daha geniş çaplı bir sevgi getirmesi sayesinde kadının durumu istikrarlı bir şekilde gelişme gösterir. Ancak bu kazanımlar dışarıdan gelir ve kadına aktarılırken yukarıdan kadının seviyesine azala azala süzülür, çok az bir miktarı eline ulaşır.

Edebiyat, kadınların okumasına izin verilmeden önceki dönemlerde (yazmalarından hiç bahsetmiyorum bile) asırlar boyunca büyük bir dünya sanatıydı. Kadınların yazı yazmalarına izin verilirse aşk mektupları yazacakları görüşünün yaygın olduğu dönemlerin üzerinden çok geçmedi! Geçtiğimiz yüzyılda, İngiltere'nin uygar Hristiyan topluluğunda, Harriet Martineau ve Jane Austen ziyaretçiler geldiğinde yazılarının üstüne dikiş işleriyle örterlerdi; yazmak "kadına yakışmazdı!"

İnsanlığa dair kazanımlarımızın en büyükleri, aynı zamanda kadınlarla paylaşmakta en geç kaldıklarımızdır: Eğitim ve demokrasi.

Bir anlamda dinlerini yaşamalarına izin verdik ancak, ilaç kullanmalarına izin verdiğimiz gibi yalnızca almalarına izin verdik, vermelerine değil! Doktorları olduğu gibi rahipleri de olabilir, ama kendileri katiyetle rahip olamazlar! Dini erkekler öğretir, kadınlar da uygulardı.

Son zamanlarda, bazı kiliselerde Tanrı'ya yapılan özel hizmet olarak görülen ibadetlerde kadınlara erkeklerle eşit olarak yer vermeye başlanmıştır, ancak bu henüz yaygın değildir. Evin dışında eğitim görme seviyesine erişmesi bir ömür sürmüştür ama üniversitelerde bile hâlâ aleyhinde konuşan ve yazan, daha nice kişiler, dino-

zor çağından kalma nice zihinler var! Demokratik hükümetteki aktif katılımcı rolü de büyük bir çoğunluk tarafından hâlâ reddedilmektedir, bahaneleri de hâlâ temellerinde yatan o eski gerekçedir: Kadını evden uzaklaştırması! Burada, kadınlığın yalnızca ve yalnızca evde kaldığı sürece var olabileceği yönündeki o çok eski teori net ve şiddetli bir biçimde dikkat çekmektedir.

Dünyadaki yokluğu aracılığıyla kadının nelerden mahrum edildiğini gördük, peki evin bitmek bilmeyen, kuşatıcı varlığı ona neleri bahşetmiştir? Kişinin ömrü boyunca kendi evinde kalması zihnini nasıl etkiler? Bu soruyu bir erkeğe yöneltemeyiz çünkü doğumundan itibaren yatalak olanlar hariç hiçbir erkek bunu yapmamıştır. Felç dışında hiçbir şey erkeği evde tutamaz. Bütün hayatını üzerinde iç eteği ile geçirmeyi buna yeğlerdi; bunların ikisi de kadının dünyasına aitti, onunkine değil. Gece uyumak için, canı hangi saatte gelmek isterse o saatte eve gelir. Evde yemek yemeyi sever ve arkadaşlarına hanesini, yani evini, eşini ve çocuklarını göstermek için onları da getirir; bunların hepsi sevicecek ve gurur duyulacak, bir erkeğin sahip olmak ve düzgün bir şekilde muhafaza etmek istediği şeylerdir. Ancak iş veya oyun için dışarıdaki gerçek arkadaşlarına gider; bunlar, birbirlerini anlayan yetişkin insan varlıklarıdır. Gerçekten ait olduğu yere, insanlarla temas imkânı sunan dünyaya gider.

Kadın, modern geleneğimizin müsaade ettiği geçici gezintiler haricinde bütün yapacaklarını, işini, eğlencesini, dinlenmesini kendi evinde veya aynı düzey ortamı sunan komşu bir evde yapar. Evin ortamı doğumdan ölümüne dek onundur. Bu geleneğin hızla değiştiğini memnuniyetle söyleyebilirim. Ülkemiz ve çağımız kadınlarının milyonlarcası, evlerinden çıkıp günlük işlerine gider ve yalnızca akşamları dönüp evlerini daha da büyük bir sevgiyle karşılar; ancak hâlâ ev kadını veya evinin kadını olan nice nice milyonlar var.

Bunun ilk sonucu bir tür zihinsel miyopluktur. Her zaman çok yakın nesnelere bakılıyordur, lens genişliyordur, odak kısıalıyordur, görüş mesafesindeki nesnelerin hepsi çok büyüktür ve başka hiçbir şey net görülemiyordur. Bütün zamanınızı kendi evinizdeki kendi

işlerinize harcamak kaçınılmaz olarak zihinsel görüşünüzü kısıtlar; bu, kaçınılmaz olarak aynı kişisel işlerin başkalarının kişisel işlerinden veya ülkenin işlerinden daha büyük görünmesine yol açar.

Bu, eve bağlı olmanın genel ve yaygın bir sonucudur ve insan olarak bütün ilerleyişlerimizi büyük ölçüde önleyen bir etkidir. Ev kadınının dar görüşlülüğü cinsiyetinden kaynaklanmaz. Bu, kesinlikle kadınlara mahsus bir özellik değildir, fakat evlere yalnızca kadınların kapatılmasına bağlı olarak kadınlarla ilişkilendirilen bir özelliktir.

Daha geniş bir ilgi ve özen yelpazesi hem kadınlarda hem de erkeklerde zihnin anında genişlemesini sağlar. Böylesi özgür ve harika hayatlara erişen birkaç kadın, benzer yaşamlar süren erkeklerde görülen aynı geniş insan özelliklerini sergiler. İnsan yaşamına dair bütün alanların, cinsiyet farklılıklarının dışında olduğu ve bunlarla ilgisi olmadığı konusunda ne kadar direktsek azdır, en azından bu karmaşık zamanlarda. İnsan ırkının özellikleri her iki cinsiyete de eşit ölçüde aittir; eve bağlı kadının talihsizliği, bu özellikleri geliştirebileceği zamanın, yerin ve fırsatın elinden alınmasıdır. Feminendir, hem de gereğinden fazla biçimde, tıpkı erkeğin de gereğinden fazla maskülen olduğu gibi; ancak erkeğin olduğu kadar insan değildir. Ev yaşamı insanlığımızı ortaya çıkarmaz, çünkü insan olarak kaydedebileceğimiz ilerlemelerin bütün belirgin alanları dışarıdadır.

Evin hanımefendisinin zihninde, gerçekler ve duygular arasında kurduğu bir denge vardır, ama orantısız olduğu için doğru değildir. Kesintisiz sürdürülen ev yaşamının oluşturduğu ilk eğilim, kişiliği abartmaktır. Ev ister istemez kişisel duyguların yuvasıdır. Burada sevgi, yoğun ve genellikle de hastalıklı bir şekilde büyür; burada en ufak bir rahatsızlık, ayakkabının içine giren bir taş gibi kesintisiz basıncın altında aşınır ve yıpranır. Ev ne kadar izoleyse, toplumsal ilerlemenin sağlıklı hareketinden ne kadar kopmuşsa, tıpkı New England'ın yalnız çiftlik evlerinde olduğu gibi, Mary E. Wilkins'in başarıyla tasvir ettiklerine benzer yoğun şekilde tuhaf olan karakterlere o kadar sık rastlarız. Zihnin ana bölgesi, yalnızca birkaç kişiyle ve onların işleriyle meşgul olduğu için, saplantı yöne-

limi ortaya çıkar. Yalnız çiftçi evin içindeki bu baskıdan en az kaçabilendir, bu nedenle de ev yaşamının bu patolojik koşullarını en çok geniş alanlara dağılmış çiftliklerde görürüz.

İnsan dediğimiz varlıklar, sağlıklı kalmak için birbirleriyle kaynaşmak *zorundadır*. Evine bağlı yaşayan kadın bunu yapamaz, dolayısıyla da dinç ve gelişen bir zihne sahip değildir. Sahip olduğu temas olanaklarıysa çoğunlukla kilise yoluyla gelir, ona açık olan böyle hatların hepsinde olduğu gibi burada da büyük bir hevesle ona akın eder ve büyük rahatlama bulur. Ancak bir grup ev kadınının ve buna karşılık gelen bir grup erkeğin (eşleri olduklarını varsayabiliriz) arasında geçen muhabbetleri mukayese edin. Dünyaya farklı bir meslek yoluyla temas eden bu adamların her birinin kendine ait bir alanı vardır, bu alandan diğer kişilere yeni bir bakış açısı sunabilir. Hepsi çiftçi olsa bile, bu durumda ilişkilerinde çok daha az genişliğe ve uyaranlara sahip olacak olsalar da hareketli dünyayla bir miktar bağlantıları olacaktır. Dışarıda bir yerde, dükkânda, nalbant dükkânında, tren garında, postanede buluşmak isterler; böylece, yaygın sosyal faaliyetlerden paylarına düşen kısıntılarla mümkün olabildiğince sosyal açlıklarını yatıştırırlar. Fakat bir araya gelen kadınlar, birbirlerine kişiliklerinden başka bir şey sunmazlar. Belki her konuda birkaç fark olabilir; kek tariflerinde, kıyamağa uyguladıkları tedavilerde, kıyafet desenlerinde veya el işlerinde kullandıkları dikişlerde ufak tefek farklar bulunabilir. (Vah zavallılar! Diktikleri el işleri dışında ne bir zevkleri ne de eğlenceleri var!)

Daha geniş ve iyi döşenmiş evler, kadına yalnızca konu bakımından çeşitlilik sunar, ancak bunların niteliği de aynıdır. Yatak örtüleri yerine mum renkleri, “bira mayası” yerine “ana yemekler,” tavan arasına asıp kurutacakları “otlar” yerine masaya süslemek için koyacakları eğrelti otu hakkında sohbet ediyor olabilirler; ancak bu ayrımın büyük bir önemi yoktur. Söz konusu yine kendisini kuşatan evi hakkında boşboğazlık eden bir kadındır, tıpkı daima üzerinde taşıdığı kabuğun iyi yönlerini uzun uzadıya anlatan bir salyangoz gibi —anlatıyorlardır da muhtemelen! Evin insan hayatındaki bir alan olarak sahip olduğu sınırlayıcı etkilerinin en yoğun şekilde kas-

vetli ve kısıtlayıcı olduğu durumlar büyük çoğunlukla, ev kadınının henüz evin hanımefendisi olamadığı alt sınıflarda görülür. Burada ezici işlere ve sonsuz gri monotonluğa rastlarız. Genç yaşlara, zayıf düşüren hastalıklara ve erken ölümlere burada şahit oluruz. Kırsal kesimlerimizde çalışan ev kadınlarının bir dizi fotoğrafı çekilebilseydi ve bunlara, aralarında nadiren konuştuklarında muhabbetlerinin ana konusunu oluşturan “kötü sağlık”larıyla ilgili kendi anlattıkları da eklenseydi bu düzeydeki eve bağlı yaşamların koşulu hakkında net bir fikrimiz olurdu.

Evin hanımefendisi ise farklı bir sınıfa aittir ve maruz kaldığı tehlike de farklıdır. Fazla iş nedeniyle yıpranmaz, tembellik nedeniyle zayıf düşer. Umutsuzca yokluğunu çektiği ifade olanakları yüzünden aç kalmaz veya büyümesi engellenmez, aksine anlamsız bir ifade bolluğu yüzünden çarpıklaşır. Çiftlik evinin salonunda asılı zevksiz lambadan sarkan delikli karton sinek tuzaklarındaki yırtıklarda bile, aşağıda boğulan hayattan başını kaldırıp toprağı yaran o pörsüyüp solmuş minik çiçeğin güzelliğinde bile dokunaklı duygu vardır. Öte yandan evin gereğinden fazla beslenen ve gereğinden az çalışan hanımefendisinin sağlıksız ifade karmaşasının belirtisi olan duvarlardaki, yerlerdeki, koltuklardaki ve masalardaki acayip süs yığınlarında; özel olarak tasarlanmış mobilyalarda, kendi bedeninde ve yavrularının çaresiz bedenlerinde ise dokunaklı duygu yerine tiksindirici dehşetler vardır.

Kadının hava ve egzersiz dışında her türlü hayvansal arzusu karşılanır ancak bugünlerde artık onu bunları da karşılayabileceği kadar dışarı salıyoruz. Bu arzularıysa oyunlar ve atletik sporlar aracılığıyla, Veblen’in dediği gibi “faydanın en ufak bir gölgesinin bile değmediği” herhangi bir iş yaparak karşılar. Fiziksel olarak hiç olmadığı kadar güçlü bir kadındır. Bunun yanı sıra, günümüzde onu artık eğitiyoruz; bunu da büyük bir soyut bilgi kaynağı sunarak yapıyoruz. Pilini gençlik sırasında her türlü uyarıcı etkiyle dolduruyoruz, sonra da büyük büyükannesini tatmin eden aynı huzurlu döngüde biriken enerjisini boşaltmasını bekliyoruz! Bu, modern zamanların en acı verici manzaralarından birini doğurur.

Karşımızda, modern zihnin eriştiği geniş ufukları devralan bir yaratık vardır. Yüzyıllardır sürdürülen en geniş insan ilişkilerinin doğurduğu ve sosyal bakımdan gelişen; akabinde eğitimin yaygınlaştığı, ulaşımın hızlandığı, endüstriyel süreçlerin baş döndürücü bir hızla yayıldığı dönemlerde, yaşayan her nesil ile yelpazesini ve yoğunluğunu artıran bir zihindir bu. Bu muazzam motorun sağlıklı şekilde kullanılması için, üretimini sürdürmesini sağlayacak bütün sosyal uyaran alanlarıyla ve enerjisini serbestçe boşaltabileceği bütün sosyal faaliyet alanlarıyla temas kurması gerekir; bizse, sahip olduğu tek evde huzurlu şekilde ifade bulmasını bekleriz. Elbette bir kaçış payı vardır, zira olmak zorundadır.

Önceleri bu büyüyen yaratığın bastırılmış faaliyetleri, ya büyükannelarımızın muhteşem nakış işlemeleri gibi bazı zarif ev meşguliyetleri biçimlerinde dışa vurulurdu ya da “cemiyet” içinde herkesin gözleri önünde köpürüp taşardı. Kadının “cemiyet”e olan doyumsuz tutkusu, düşünmeyen eşini şaşırtır. Erkek cemiyete, büyük insan faaliyetlerinden oluşan gerçek bir topluma sahipti; ancak kadının bunları neden isteyebileceğini anlamıyordu. Evde, ailenin bozulmamış çemberinde mutlu olmalıydı. Memnun olsun ya da olmasın, evin gerçek işleri onu oraya bağladığı sürece evinde kalmıştı; ancak, bu işlerden sıyrıldığında ona açık olan bütün yollardan sosyal temasa erişebildiği kadar erişmeye çalışmıştır. Her biri yalnızca evinin hanımefendisi olan nice kadınlar, doldurup taşırdığı uyaranlar dışında başka hiçbir uyaranı kalmayınca doğal olarak insanlığı daha gelişmiş yaratık olan erkeğe daha fazla ilgi duymaya başlamıştır.

Kadının gözünde erkeğin gücü ve çekiciliği yalnızca cinsiyetinden ibaret değildir. Onu güçlü ve çekici kılan, insan hayatının, gerçek sosyal gelişimin her şeyi kapsayan yaşama gücüdür. Sporunun yakasına yapışmış kötürüm kişiler gibi sadık bir şekilde erkeğin etrafında pervane olmuştur. Kadınlar kendi hakiki sosyal faaliyet alanlarına sahip olduklarında, son derece asil ruhlu erkeklere olan hayranlıklarını korurlar; ancak o “Kim olursan ol, gel!” tutumu sonsuza dek kaybolur. Ancak, kadınların ezelden beri rahip ve askerlere duyduğu hayranlıkta belki hâlâ bunun izlerine

rastlanabilir. Her ikisi de çok geniş toplumsal hizmet biçimleridir: Bağımsız, kişisel amaçların ötesine geçmiş, toplumun iyiliği için kendi hayatlarını feda etmiş ve evin boğucu gölgesinden sınırsızca uzak insanlar!

Günümüzde endüstrinin ilerlemesi evin hanımefendisinin nakışını bile elinden almıştır. Tetikte bekleyen yaratıcı erkek, kadının elinde kalan tek tük işin de amansızca peşinden gelir, sonra o işleri elinden koparıp evin dışına, ait oldukları imalathanelere ve dükkânlara taşır. Ancak kadın, her geçen gün daha da boş kalan ellerle orada kalmalıdır. Erkek, gönlünün isteyebileceği her şeyi onun ayağına getirecektir; o ise olduğu yerde kalmalı ve verilen her şeyi yutmalıdır.

Sevgilim! Sevgilim! Benim olsana!

Ellerin ne bulaşığa geçecek ne beslenecek hayvana!

Minderine oturup dikeceksin altından dikişlerini

Çilekle, şekerle, kaymakla besleyeceğim seni!

Son derece gülünç olan bu sevimli plan dünyanın en çalışkan işçisine sunulduğunda, bunu son derece acımasız bir şekilde uygulamaya döker. Bedensel çaba olarak doğal yollarla dışa vurulması reddedilen ve devasa bir kaynak olan annenin fiziksel enerjisi, türlü türlü hastalıklı biçimlerde ortaya çıkar. Her yıl daha da fazla temas ettiği sınırsız, karşı konulamaz sosyal enerjiler, dünyaya hizmet yoluyla doğal olarak dışa vurulmaları engellenince evin acı verici düzeyde yetersiz sınırları içinde hastalıklı şekilde ortaya dökülür.

Evin hanımefendisinin ayırt edici özelliği hâline gelen bu anlamsız aşırılığın basit bir açıklaması vardır. Bu sevecen mahkûmun nazlı kaprislerini yerine getirebilecek servet miktarı neredeyse sınırsızdır. Kıyafetleri ve süsleri başlı başına bir araştırma alanıdır. Bu alanda herhangi bir çılgın moda veya trend başlatırsanız, keyif düşkünleri peşinden akın akın gider ve beraberinde “ifade” arzusu-nu, savurganlığın üzerine binen absürtlükler selini de götürürler. Malzeme kaynağının tükenmesi dışında bunu önleyebilecek başka hiçbir engel yoktur.

Modern bir “endüstri önderi,” uygun ifade alanı olarak muazzam bir sosyal hizmet yelpazesini gerektirecek kadar sosyal açıdan gelişmiş bir beyne sahiptir. Bu ifade alanına da ulaşır. Büyük ulaşım sistemleri, ayrıntılı üretim süreçleri, karmaşık kanunlar veya finansal tedbirler geliştirir. Amacına, elde edebileceği paraya veya yöntemlerinin nispeten iyi ya da kötü olmasına değinmeksizin, burada anlatılmaya çalışılan husus, erkeğin eksiksiz olarak kişisel yetilerini kullanıyor olmasıdır.

Kız kardeşi de eşi de onunkine benzer beyin aktivitelerine sahip olabilir, ama gerçekte bunu uygulamaya dökme imkânları yoktur. Öyle büyük bir büyüme vardır ki, canlı beyinler ölü koşulların altında öyle yüklü bir baskıya maruz kalıyordur ki, bugünkü yaşantılarımızda iyi, kötü ve önemsiz her türlü eyleme ve bunun çeşitli kombinasyonlarına çılgınca kendilerini veren kadınların giderek arttığını görürüz. Kilisedeki dikiş arkadaşları, panayır ve bağış kermesleri; davetler, yemekler, balolar ve müzikaller; o şahane fiziksel egzersiz özgürlüğü bile artık onu tatmin etmiyordur. Tam ve hakiki sosyal faaliyetlerin gerekliliği gitgide daha da belirgin hâle gelir ve gitgide daha fazla kadın, dünyadaki hak ettiği yerini almak için evden çıkar.

Bu kolayca, masrafsızca ve emniyetle elde edilen bir netice değildir. Kadın, ölümsüz tohumu barındıran en sert kabuğu yarıp kendini kurtarmaktadır. Asırlar boyunca biriken bütün dokunulmamış içgüdülerin sertleşmiş katmanları onu içeriden engellemeye çalışırken dışarıdan da sıra sıra dağlar kadar önyargı önünde durmaya çalışır; bu önyargılar öyle çoktur ki gözle görülebilir olsaydı aşılması imkânsız dağlar meydana getirirdi.

Bakıcının anlattığı öcülerden ödü kopan çocuğun onu uysallaştıran bu korkusu bile, önyargılara olan bağlılığımızda sergilediğimiz kabullenmeden daha akıllıcadır. Gerçek özgürlüğe bu kadar kolayca ulaşabileceğimiz bildiğimiz hâlde, güçlü ve gelişimini tamamlamış yetişkin kadınların, kapısında geleneklere kitlenip kalan kişilerin bekçilik yaptığı sürece o gölgeli ve heybetli duvarı aşamayacağını ciddiyetle belirtmesi oldukça komiktir. Önce biri bu de-

vasa barikata doğru elini cesurca uzatır, sonra bir diğeri daha; ona dokunurlar, onu sallarlar, sonra hiçbir gerçeklik payı olmadığını ve yalnızca duygulardan ibaret olduğunu görünce de sakince barikatı aşarlar. Hakikaten günümüz kadınının eski kabuğunu kırıp ondan kurtulmasını engelleyen hiçbir şey yoktur ancak içinde kalmaya devam ederse onu yaralayacak çok şey vardır.

Aylak sınıftaki kadınlarımız arasında yaygınca görülen sinir bozukluklarının izleri esasen, giderek büyüyen yaşam üzerinde git-gide daha acımasız biçimde baskı uygulayan bu değişmeyen kalıba sürülebilir. Sağlık ve mutluluk, işlevlerin sorunsuz şekilde yerine getirilmesine bağlıdır ve modern kadının işlevsel yetileri hiçbir şekilde bu eski kümeste kullanamaz.

Evin hanımefendisinin eşi üzerindeki etkisi özellikle incelemeye değerdir. Erkek, böyle bir kadından hoşlandığını sanır ve başka türlüünü hayal bile etmeyi şiddetle reddeder; fakat buna rağmen kadının ettiği arkadaşlıktan duyduğu genel memnuniyetsizlik tarih boyunca gözlemlenen en yaygın temadır. Bu durum çağımızda, evliliğin o ilk kısa süreli gamsız dönemi olan “balayı”nda bile dile getirilecek kadar belirgin hâle gelmiştir. *Punch* adlı dergide yeni evlenen bir çiftin, balayı sırasında sıkılmış ve yorgun bir şekilde oturdukları acıklı bir karikatüre yer verilmiştir. “Yanımızda bir arkadaş olsun istemez miydin sen de?” der kadın. “Evet,” diye yanıt verir erkek, “hatta düşmanımı bile isterdim!”

Erkekler, “kadınların arkadaşlığı”nın yetersizliklerini ve hoşnutsuzluklarını “cinsiyetinden kaynaklanan kusurlar” olarak kabul etmişlerdir. Ancak öyle değildir, aslında eve bağlı olmaktan kaynaklanan kusurlardır. Aşk, erkeği “hizmetçisiyle evlenme”ye itebilir; bu durumlarda dengi olmayan kişiyle evlendiği için bu evliliği kınarız. Fakat hiçbir eleştiri almadan eşini hizmetçisi yapabilir. Bu durumda da dengesizlik vardır.

Sağlıklı ve hayatta yerini bulmuş bir erkek, dünyada ve evinde kendisine ait bir konuma sahiptir ve her ikisinde de mutluluğu bulur. Eşini sever, bir koca olarak onun ihtiyaçlarını karşılar ve ondan başka hiçbir beklentisi olmaz. Diğer ihtiyaçlarını başka yollardan

karşılıyordur zaten. Şu ya da bu ihtiyacı veya başka arkadaşlıklara, egzersize, zevklere yönelik isteklerini kadının karşılayamaması erkeğin suçu değildir; bunları dışarıdaki dünya karşılar. Böylece erkek sorunsuz bir şekilde yaşamına devam eder; kadının kararsız, kaprisli, talepkâr olduğunu görünce de bunu onun kadın olmasına verir ve yoluna devam eder.

Fakat kadının bütün çabalarını sarf edebileceği yalnızca bu evi vardır, tek yoldaşı da eşidir. Eşi, kadın ile dünyanın arasına girip dünyayı temsil etme ve “bütün dünyası” olma görevini üstlenmiştir. Şu zamana dek yeryüzünde yaşamış hiçbir erkek, eşi ölen kadınların ya da çok ešli ilişkilerin elde ettiği hiçbir erkek grubu ya da kombinasyonu dünyaya eşdeğer olamamıştır. Erkeğin eşine ihtiyacı vardır ve ona sahiptir, dünyaya ihtiyacı vardır ve ona da sahiptir. Kadının eşine ihtiyacı vardır ve ona sahiptir, dünyaya ihtiyacı vardır ama onun yerinde eşi duruyordur. Hiç şüphesiz iyi niyetlerle onunla dünya arasında durur ancak insan hayatının tamamının yerine geçemeyecek yetersiz bir temsilcidir.

Samimi bir şaşkınlıkla, “Başka ne isteyebilir ki?” diye sorar. “Onu seviyorum, ona iyi davranıyorum, ona iyi bir yuva sağlıyorum. Çocukları var, ben varım. Daha ne isteyebilir ki?”

Peki, erkek daha ne ister? Eşi vardır, evi ve çocukları vardır. Bu ona yeter mi? Buna ek olarak içinde serbestçe hareket edebileceği, faaliyetler gerçekleştirebileceği, yaşayabileceği insan dünyasını da ister, *tıpkı kadın gibi*.

Kadın bunlara sahip olamadığı için, bunların yerinde eşi olduğu için, ondan bütün bu engellenmiş insan içgüdülerinin yerine getirilmesini talep eder. Sıkıntılarının nedenini bilmiyordur. Eşinin kendisini yeterince sevmediğini düşünür; zira onu yeterince seviyor olsaydı, onunla yeterince vakit geçiriyor olsaydı tatmin olurdu. Hiçbir erkek oturup bir kadını günde on sekiz saat aktif olarak sevmeyebilir. Kadını son derece makul biçimde seviyordur, her zaman da sevmiştir, ama yapacak başka işleri vardır.

Onu seviyordur ama bu sevgiyi yaşamı boyunca sabit ve eksilmeyen kaynağından çekecek şekilde içindeki bankada saklıyordur;

kadınsa bu sevgiyi devamlı görmek, duymak ve hissetmek istiyor-
dur, tıpkı “altınını küvete doldurup içinde yüzen” yaşlı paragözler
gibi.

Son dönemlerde çıkan edebi eserler arasında bu zavallı ruh
hâlinin en çarpıcı biçimi, *Confessions of a Wife* [Evli Bir Kadının İti-
rafları] adlı eserdeki marazlı Marna'nın durumudur. Eserde etkile-
yici bir şekilde tarif edilen, son derece arındırılmış ve konsantre hâle
gelmiş bir eş olmanın ne demek olduğudur; *başka da bir şey yoktur!*
Hayatta bu adam dışında başka hiçbir şeye ufacık bir ilgi bile gös-
termiyordur. Ne bir vazifesi ne zevki ne vasfı ne amacı ne dini ne de
iş vardır, yalnızca bir tane vücut bulan talebi vardır; Erkeği. Kocas
gerçekten de onun bütün dünyasıdır; kocasıysa bundan hoşlanmaz.

Kadınların insani yönleri tamamen gelişmiş olsaydı, kadını
yönleri haddinden fazla gelişmiş olmazdı. Dünya hayatından payına
düşeni alabilseydi, eşinden tatmin edici bir adam olmasını beklerdi,
tatmin edici bir dünya olmasını değil; ki bu erkeğin yapabilecekleri-
nin çok ötesindedir. Erkekler, bu değişimden, kadınların bu yönde
gelişmesinden ne kadar derin fayda göreceklerini göremiyorlar mı?
İş hâlâ güzel, sadık, sevgi dolu bir kadın olurdu; fakat ne paraya ne de
sevgiye bu kadar aç olurdu.

Evin hanımefendisi son derece narin bir güzelliğe sahip ola-
bilir, tamamen adanmış olabilir, tarif edilemez ölçüde çekici olabilir;
ancak asırlardır el üstünde tutulan varlığı, *Punch* dergisinin “Evlen-
mek Üzere Olanlara Tavsiye”si ile neticelenmiştir: “Evlenme!”

Dünyanın evlilikle ilgili sonsuz şikayetleri, bununla alay et-
mesi, buna direnç gösterip isyan etmesi ve eksik kaldığını savun-
ması, bu büyük insan kurumunun ciddi kusurları olduğunun büyük
delilleridir. Suç, genellikle erkeklere yüklenmiştir. Şimdi bir de diğer
gerçeği, eşitlik etkenini incelediğimizi varsayalım; kadının pozisyo-
nunda da önemli hatalar olup olmadığına bakalım. Bu, Evin Hanı-
mefendisi'ne boş zamanlarında inceleyebileceği geniş bir çalışma
alanı sunabilir.

BÖLÜM X

EVDEKİ ÇOCUK

Yeryüzünde milyonlarca insan vardır, çoğu da çocuktur. İnsanoğlunun yeryüzünde milyonlarca yıldır süregelen varlığı daimî olmuştur; çocuklar da eşit ölçüde daimî olmuştur. Çocuklar kalıcı bir kesimi, aynı zamanda da nüfusun en büyük kesimini oluşturmaktadır. Erkekler, kadınlar vardır, bir de çocuklar vardır ve üçe iki oranında çocuklar yetişkinlerden sayıca üstündür.

Tabiatın düzeninde her şey üreme yasalarına ve süreçlerine yol verir. Birey, türü için feda edilir. Hayvanın bilinçsiz teslimiyeti aracılığıyla devreye giren doğal güçler, hayvan türlerini yavrusu aracılığıyla istikrarlı biçimde geliştirme eğilimindedir.

Bilinçli eğitim sistemimiz aracılığıyla devreye sokulan sosyal güçler de bizim türümüzü yavruları aracılığıyla geliştirme eğilimindedir. İnsanlık her geçen çağ ile çocuklarındaki kademeli ilerlemeler yoluyla gelişmiştir; bunu gördüğümüz ve tabiatı sanatla desteklemeyi öğrendiğimiz için insanlık daha hızlı ve sorunsuz şekilde ilerleme kaydetmiştir.

Her yeni nesil bizi bu büyük temel yasayı tanımaya biraz daha yaklaştırmıştır, dolayısıyla da doğanın bu ilkesini takip etmeye ve tüm enerjimizi çocuğun en iyi şekilde geliştirilmesine yönlendirmeye daha istekli hâle gelmişizdir. Konuşma yoluyla gücümüzü ve bilgilerimizi çoğaltmayı erken dönemlerde öğrendik ve bu süreci çocuğa uygulayarak ona bildiklerimizi öğrettik; eğitim yoluyla sağladığımız bu bilinçli kısa yol sayesinde insanlığı binlerce yıllık evrimden geçme zahmetinden kurtarmışızdır.

Doğanın öğretme yöntemi oldukça ilkeldir ve tektir: Düpedüz ölüm cezası. Doğa hiçbir açıklama yapmadan hata yapanları öldürür. Ölenler neden öldüklerini bilmeden ölürler ve hayatta

kalanlar da neden hayatta kaldıklarını bilmiyordur. Eğitim yoluyla, bilgiyi ağızdan ağıza hızlı biçimde aktararak, eğilimleri de kuşaktan kuşağa yavaş yavaş aktararak doğaya kayda değer ölçüde yardımcı oluyoruz. Sosyal ilerlemenin en hızlı ve kolay yöntemi olan insan ırkımızın gelişimlerini biriktirip bunları çocuğa aktarmayı günbegün daha çok öğreniyoruz. Bugün, her zamankinden daha da fazla olacak şekilde, önde gelen zihinlerimiz dikkatini bu hayati meseleye, yani daha iyi insanları nasıl oluşturacağımıza veriyor. Daha iyi bedenler, daha iyi zihinler, daha iyi eğilimler, daha iyi alışkanlıklar, daha iyi fikirler nasıl elde edebiliriz? İşte modern eğitimcinin üzerinde çalıştığı bunlardır.

Yavaş yavaş öğrendik ki en iyi eğitim yöntemleri iletilen gerçeklerden ziyade değişim meydana getiren etkilerden oluşur, keza atasözünün de belirttiği gibi “bir musibet bin nasihatten iyidir.” Sosyal çevrenin değişiklik getiren etkileri, insan ırkı üzerinde diğerlerinden daha derin ve daha kesin bir etkiye sahiptir ve bu etkinin en güçlü olduğu kesim de gençlerdir. Bu nedenle çocukların “yetişmesi” dediğimiz olaya büyük önem veririz, vermekte de haklıyızdır. Erken yaşlardaki çevresinin etkisi aracılığıyla küçük çocuğun gördüğü eğitim, insan hayatının en önemli sürecidir.

Sanatta ve bilimde, üretimde ve ticaretle ne kadar ilerleme kaydedersek kaydedelim, insanlığı daha iyi bir yere taşımadığı sürece bunların kalıcı bir önemi yoktur. Bir maymun ırkının tarımla, üretimle ve ticaretle yaşamlarını sürdürmelerini aklımız almazdı. Bu şekilde yaşamaya başlasalardı maymun olmaktan çıkarlardı; ancak *yapabilselerdi* bu süreçlerin bir değeri olmazdı, zira sonuç sadece maymunlardan ibaret olurdu. Büyümek, daha yüksek ve daha iyi insanlar hâline gelebilmek için buradayız. Yaşamın her süreci, gelişmemize katkısı oranında değerlidir ve gelişmemize en çok katkı sağlayan süreç insan hayatının en önemli parçasıdır. Bu süreç çocuğun eğitimidir; bu eğitim de ebeveyn ve öğretmenin aktif çabaları, temas kurduğu herkesin farkında olmadan oluşturduğu etkiler ve fiziksel çevresinin pasif etkisi de dâhil ona dokunan bütün etkileri kapsar.

Bu güçlerin hepsi, çocukların en kolay etkilendikleri çocukluk yıllarında, çoğu da çocukluk döneminin tamamı boyunca uygulanacak şekilde, evde yoğunlaşır. Ev, çocuğun eğitiminde her bakımdan en aktif olan etkidir. Bunu çok iyi biliriz. Buna gönülden inanırız. Bunu, evin etkilerinin gücünü görüp asla yararlarını sorgulamaya yeltenmeden, çekincesiz ve sualsiz şekilde kabul ederiz.

Eve tapmaktan duyduğumuz genel memnuniyete dayanarak evlerin, yani herhangi bir evin, çocukların doğru yetiştirilmesi için gereken her şeyi yapabilecek yetkinliğe sahip olduğunu düşünürüz. Herhangi bir ayırım yapacaksak da “iyi bir ev”e atıfta bulunarak kötü evlerin de olduğunu kabul etmeye cüret ederiz. Ardından bu alışık olduğumuz “iyi ev” türünün çocuklar için mükemmel bir ortam sağladığını daha da şiddetli bir şekilde savunuruz. Bu dogma sorgulandığında ise başvurduğumuz tek alternatif evi olmayan çocuğun durumunu, evi olan çocuğunkiyle karşılaştırmaktır. Sokaktaki yetim, kimsesiz, bakımsız çocuğu iyi beslenen ve rahat giysiler giyen evin kıymetlisi çocuk ile karşılaştırırız; böylelikle de evin büsbütün iyi olduğuna dair köklü inancımıza geri dönmüş oluruz.

Okurdan bir kez daha duygularının ağzını bağlayıp bir süreliğine mantığına başvurmasını rica ediyoruz. Hem çocuğu hem de evi yeni gözlerle, gören gözlerle inceleyelim ve iyileştirilebilecek alanı olup olmadığına bakalım. Her şeyden önce, tedirgin kalplerinizi ve suskun paniğinizi yatıştırmak adına burada şunu açıkça belirtelim: Yazar, “çocuğu anneden ayırma”yı veya onu evden mahrum bırakmayı SAVUNMUYORDUR. Anne ve çocuk, bu nedensiz korkuların sezdirdiği hiçbir şekilde “ayrı” tutulamazlar. Çocuğun ev üzerinde herkes kadar hatta herkesten *daha fazla* hakkı vardır, çünkü ev onun iyiliği için ortaya çıkmıştır. Burada ileri sürülen husus, evin şu anki hâliyle çocuklar için sunabileceği en iyi ve en mutlak ortamı sunup sunmadığını ve bunun yanı sıra, çocuklara yönelik bir ortam olarak evin geliştirilip geliştirilemeyeceğidir.

Çocuk nedir? İnsan türünün yavrularıdır. En başta, fiziksel yaşamı korunması gereken ve mutlak gelişime kavuşturulması gereken genç bir hayvandır. Ardından, genç bir insandır ve insan haya-

tının *ta kendisi* olan ruhsal hayatına da aynı şekilde ilgi gösterilmesi gerekir.

Bu iki gelişim dalında evin durumu nedir? Hangi açıdan çocuğun kullanımı, keyfi ve yararı için özel tasarlanmıştır? Öncelikle yapısına, yani eve bakalım. Kendimiz için evler inşa ediyor ve bunları kısmen iklime, konuma vesaire uyacak şekilde değiştiriyoruz. Peki, onları çocuklara nasıl uyarlıyoruz? Sıradan evlerin tasarımında bir çocuğu memnun edecek, ona bir şeyler öğretip eğitim sağlayacak ve genel anlamda fayda sağlayacak neler var? Barınma ve rahatlık ihtiyaçlarını bizimle paylaştığı sürece yarar elde ediyordur; ancak evin mimarı, kendine özgü ihtiyaçları, arzuları ve sınırlamaları olan *bir çocuk olarak* onun için neler tasarladı? Peki ya duvarcı ne inşa etti, marangoz ne yaptı? Yeryüzünde çocukların varlığına dair evin boyutunda, orantısında, malzemesinde, iç düzeninde, kaplamasında veya dekorasyonunda herhangi belirti var mıdır?

Buna dair bulabildiğimiz en büyük şey, o çok övülen evlerdeki “güneş alan çocuk odası”dır. Bin evden birinde, bir düzine odanın arasından birinin çocuklar için tasarlandığını görürüz. Nüfusun en büyük kesimi için böylesi bir payı mı uygun gördük? Evlerimizin daha varlıklı evlerin arasında olduğunu ve yetişkin ailenin toplanabileceği bir odaya sahip olduğunu, geri kalan her yerin çocuklar için inşa edildiğini ve düzenlendiğini varsayalım! Böylesi bir düzende biraz göz ardı edildiğimizi düşünürdük. Ancak bizler ne sayı bakımından çocuklarımızdan fazlayız ne de onlar kadar önemliyiz; bunun yanı sıra durum ne olursa olsun ev *çocuğundur*. Evin var olma nedeni odur; varsayımsal olarak onun için evlenip ev kurarız.

Öyleyse evin gerçek kurucusu için bu özel koşulları neden sağlamıyoruz? Evin çocukla, çocuğun da evle katiyetle uyuşmamasının üstüne, şehirdeki ev sahiplerinin evlerini çocuklu ailelere vermeyi reddetmesi de tuzu biberi olur! Evler ne için var? Yuvalar ne için var? En başta, en sonda ve daima çocuklar için! Öyleyse, nasıl bu kadar saçmalığın doruklarına ulaşabildik? “Hiçbir çocuğun olmadığı” bu evler ile evlerin geri kalanı arasında nasıl bir paradoksal uçurum uzanmaktadır? *Planlarında ve yapımında gözle görülür bir fark*

yoktur. Çocuklar için inşa edilen evler yoktur; bu müşkülpesent ev sahipleri yalnızca bu gerçeği vurguluyordur ve evin kullanımını, hedefledikleri kitleyle yani yetişkinlerle sınırlamaya çalışıyordu.

Çocukların bir evdeki varlığında, ev sahibini alarına geçirecek ne olabilir? “Çok zarar veriyorlar,” diyecektir ev sahibi; “Yaramaz ve gürültücüler. Diğer kiracılar şikâyet ediyor. Etrafta koşturacak yaşa geldiklerinde eve zarar veriyorlar, bebekken de kulak tırmalayıcı şekilde cıyaklıyorlar.” Bunların hepsinde gerçeklik payı vardır. Çoğu bebek, can sıkıcı ağlamaları nedeniyle yakın komşular için bir sıkıntı kaynağıdır ve çoğu küçük çocuk da oyun oynarken yaptıkları gürültü ve ceza aldıklarında bastıkları çığlıklarla rahatsızlık vermeye devam eder. Bütün bu çığlıklar şart mıdır? Zavallı bebek gece gündüz acı çekmeli midir? Küçük çocuk gürültü çıkarıp bağırması mı ve bu kadar sık cezalandırılmalı mıdır? Dünyaya alışma süreci neden bu kadar zor ve acı vericidir? Çocuğun yaşamının ilk yıllarını kolaylaştırmak için her yaştan insanın deneyiminden yararlanmanın bir yolu yok mudur gerçekten?

Çocuğa karşı bu davranışlarımız, birkaç varsayıma (en azından kanıtlanmamıştır) dayanır. Çocuğun hasta olduğunu varsayalım. Yaramaz olduğunu varsayalım. Hayatın zaten zor ve tatsız olduğunu varsayalım, bunu ne kadar çabuk öğrenirse ve ne kadar erken içine sokulursa o kadar iyi olacağını düşünürüz. Çocuğun bir buzağıdan ya da taydan daha çok hasta olmasını gerektirecek nedenleri yoktur. Bebekler hassastır ve bakıma muhtaçtır, fakat bebeklik bir hastalık değildir. Mısırlı anne hiç şüphesiz bebeğini sever ama cehaleti ve ihmali yüzünden bu sevgi körleşir; göz iltihabından haberi yoktur ve bu sebeple, onu sevse bile, sineklerin bebeğin çaresiz yüzü üzerinde gezinmesine izin verir. Cehaletini küçümser ve ona acırız ama bebeklerin bilinmeyen nedenlerle ağlamasına, dış çıkarma bozukluklarına ve bebeklerimizi öldüren tüm “önlenilebilir hastalıklar” dizisine gelince biz de Mısırlı kadının göz iltihabını kabullendiği gibi bunlara göz yumuyoruz.

Bebekleri olmaları gereken mutlu, memnun, sorunsuz şekilde gelişen küçük hayvanlar hâline nasıl getireceğimizi henüz öğren-

medik. Bazılarımız diğerlerinden daha başarılıdır, ancak bir ailenin bilgisi o aileyle sınırlı kaldığı için diğer kişilere fayda sağlamaz. Yavaş yavaş daha geniş çaplı insan bakımı, daha büyük sevgi ve doktorların, hemşirelerin, öğretmenlerin daha geniş bilgileri evin en iç kalesine nüfuz etmektedir ve anneye çocuğa nasıl bakması gerektiğini öğretmektedir. Bunu ona ev öğretmemiştir ve asla da öğretmeyecektir. Eski Doğu ırklarının el değmemiş evlerinde, nice kuşaklar boyunca anneler aynı geleneksel hataları ve aynı bilinçsiz şekilde sevgiyi çocuklarına devretmiş; on bin yıl önce de verdikleri aynı kayıplara gözyaşı dökmeye devam etmiştir.

Toplumsal ilerlemenin ışığının en iyi hissedildiği uygar ırkların evlerinde, en çok gelişmeyi görürüz; ancak burada bile artan bilginin baskısı, tahsil görmemiş annenin büyük kibri ve evin ölçüsüz eylemsizliği ile hâlâ mücadele hâlinindedir.

Açık konuşalım: Ortalama bir ev, ailenin yeni üyesine, tamamen savunmasız olan bebeğe ve son derece büyük önem taşıyan gelecek nesle ne sunar? Öncelikle fiziksel koşulları inceleyelim. Bu yeni ruh nasıl bir dünyaya gözlerini açar? Karmaşık ve çelişkili birçok iş için inşa edilmiş ve döşenmiş bir yere; bebekler için planlanmış, genç beyinlere ve vücutlara uyacak şekilde havalandırılan, aydınlatılan, ısıtılan, renklendirilen ve sessiz tutulan bir yere değil de bir dizi yetişkin insanın yemek pişirmesi, süpürüp tozunu alması, kıyafetlerini yıkayıp ütülemesi, kesip dikmesi, yemekler yiyip buluşğunu yıkaması, arkadaşlarını görmesi, giyinmesi, soyunması ve uyuması için, yeri gelince de bütün bu çeşitli olayların arasındaki çatlaklarda ve yarıklarda çocuklar “yetiştirmesi” için tasarlanmış bir binaya açar gözlerini.

Çocuklar için bir çocuk odasının düzenlendiği o ender evlerde ve devamlı “anne bakımı” olarak sözünü ettiğimiz vazife için bir bakıcı ve dadının vekillik ettiği bu çok küçük kesimde çocuklar için bazı hazırlıkların yapıldığını görüyoruz ama bunlar ne tür hazırlıklardır? Bu vekiller, “çocukları yönetebilmesini” sağlayan belirli pratik iş deneyimi dışında, anneden daha düşük seviyededir. Bebek hijyeni ve bebek psikolojisi hakkında çok fazla bilgiye sahip değiller-

dir. Örneğin, zengin sınıflarımızın bebeklerine bakın; onları sürekli sokaklarda ve parklarda görürüz. Bebeklerimiz için henüz başka bir yerimiz olmadığı için evin tek alternatifi sokaktır. Bu sokak parka yakınsa bu daha da iyidir, ancak genel olarak kaldırımlar zengin veya fakir fark etmeksizin herkese hizmet etmelidir.

İlk göze çarpan fiziksel durumlarından biri olarak bu bebeklerin ve küçük çocukların elbiselerini inceleyin; özellikle de varlıklı ve muhtemelen zeki ebeveynlerin çocuklarına bakın. Örtülere sarılıp bebek arabalarına yerleştirilen, dimdik kalkan kolları dışında kımıldayamaz hâle gelene dek örtülerin altına tıklıp sıkıca bağlanan bebeklere bakın. Yetişkinlerin böyle örtülere sarıldığını ve yuvarlanamaz, kımıldayamaz, dönemez, basıncı hiçbir şekilde hafifletemez veya yönünü değiştiremez hâle geldiklerini bir hayal edin. Yetişkinlerin güçlü ve dirençli bedenleri olduğunu da göz önüne alarak yumuşak, hassas, hareketli ve sabırsız bebeklerin bedenlerinin neler hissettiğini düşünün.

Bir bebeğin veya küçük çocuğun giysilerinin, doğrudan rahatlığı veya sürekli büyümesinin ihtiyaçları ile hiçbir bağlantısı yoktur. Bugün en bilge ebeveynlerimiz arasında yalın ayak gezme özgürlüğüne, kir tutmaz tulumlara, güzel ve bilinçsiz şekilde büyüme olanağına yönelik yeni bir adet belirlemiştir; ancak bu, eziyet çeken küçüklerin büyük çoğunluğuna ulaşmaz. Tekil evin soyutlanması ve kurduğu sorumsuz egemenlik nedeniyle yayılmaz, bunlardan daha da büyük bir nedeniye eve bağlı annenin düşük zekâ seviyesidir.

Engellenen gelişimi yüzünden kendi üzerine aldığı giysilerde bile çarpıklığa, kısıtlanmaya, ağırlığa ve modanın aşırılıklarına sorgulamadan boyun eğen kadının çocuğunu giydirirken de makul olması muhtemel değildir. Çocuğun üzerine güzel kumaşlar, kaliteli dokular, pahalı süsler yığıp durur. Barbarca zevklerine uydurarak çocuğun güzel görünmesini ister; bu sayede bebeğin yüzünün o şirin mi şirin güzelliğini ve küçük bedeninin hareketli ve sevimli kıvrımlarını, ağır ve sert kumaş kütleleri, kolalı süsler ve Ashanti İmparatorluğu'nun savaşçılarına yakışır türden iri, sallanan, şatafatlı şapkalarla bozar.

Bir karikatürist, annelerimizin ve çocuklarımızın kostümüne bürünmüş *Sistine Madonna*'nın [Sistin Meryemi] resmini çizip bize gösterse o ölümsüz melek yüzlerinin kafalarını eğmiş vaziyette sarkan şapkalarının ve devasa tüylerinin altından baktığını resmetse belki de değerli yavrularımıza ne kadar büyük saygısızlık yaptığımızın birden hayretle farkına varırız.

Çocuğun evde sağlıklı, güzellikle veya serbestçe büyüyeceğinin bir güvencesi yoktur. Oğlan ve özellikle de kız çocukları, annenin sapkın sevgisini pervasızca yağdırdığı bu çıtı pıtı giysileri giymelilerdir, daha sonra da yırtılmaması veya kirlenmemesi için bütün doğal egzersizlerden alıkonulmalılardır. Küçük bir çocuğu tamamen rahat edebileceği ve eksiksiz bir özgürlük içinde büyüyebileceği şekilde giysiler giydirmek, eve bağlı annenin aklına gelmemiştir.

Anne, çocuğu nasıl beslemesi gerektiğini de öğrenememiştir. Ev çocuklar için en iyi yerse ve aynı zamanda yiyecek hazırlamak için de en iyi yerse, bu upuzun yıllar içinde küçük çocukları en azından hayatta tutabilecek kadar iyi bir besleme sistemi geliştirmişiz olmamız gerekmez miydi? Sağlıklı olmalarını sağlayacak yemeklerden bahsetmiyoruz bile.

Hayvan annesi bozulmayan içgüdüünün yönlendirmesi ile yavrularını beslemeyi ve onlara kendi kendilerine nasıl besleyeceklerini öğretmeyi başarır. Uzun zamandır bu yetersiz ilkel yönlendirmeden bağlantısı kopmuş olan ve yerini bilgiyle doldurmayı gururla reddeden insan annesi, bebeği saygıdeğer aile geleneklerine uygun şekilde besler ve hatalarını düzeltmesi için de doktora başvurur. Buffalo şehrindeki bir adam, süt hazırlama talimatlarını halka yayması sayesinde bir yıl içinde bin beş yüz bebeği kurtararak yıllık ölüm oranını o ölçüde düşürmüştür. Bu adam bir anne değildi. Evine kapatılmamıştı. Büyüyen bir dünyada, toplum ilerlemesinin ışığında çalışıp bunları öğretmiştir; böylece de hayat kurtaran bu bilginin bir kısmını bin beş yüz evin karanlığına sızdırmayı başarmıştır.

Ortalama bir çocuk düzgün beslenmemektedir ve evde anneye bunun nasıl yapılacağını öğretecek hiçbir şey yoktur. Bunu dışarıda öğrenmelidir ama öğrenme arzusu yoktur. O ve onunla birlikte eşi,

hâlâ “anne sevgisi” ve “annenin bakımı”nın şaşmaz gücüne inanır; öte yandan da binlerce bebeğimiz, arkası kesilmeyen ölümlerden hiçbir ders çıkarmadan toprağa verilir. Bu, evin soyutlanmasından kaynaklanmaktadır. Herhangi bir genel bilgi, yaygın bir gelenek, bir birlik ya da karşılaştırma imkânı olsa ve anneler birey olarak değil de *bir bütün olarak* sahip oldukları muazzam sorumlulukları göz önüne alsalar bu mümkün olmaz. Bilgi ve deneyim, geniş ve uzun süreli bir çalışmalar yoluyla toplanmalıdır; aynı kişisel deneylerin sonsuz tekrarından elde edilemez.

Bugün, birbirinden ayrı çok sayıda araştırmacı sayesinde, bütün insan ilerlemeleri için gerekli olan birliktelik ve görüş alışverişi, deneylerde dikkatlice kaydedilmiş gözlemler ve akılla yürütülen çalışmalar yönünde ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Annelerimiz, izolasyonlarından çıkıp normal insan temasına doğru ilerlemeye, bilgelige ve cehaletlerini kabul etmeye doğru ilk adımlarını atmaya ve Çocuk Kültürü adındaki bu yeni ilim hakkında tek tük bilinenleri çalışmaya başlamışlardır.

Ancak bu yalnızca bir başlangıçtır. Bu ilk adımlar oldukça küçük ve yetersizdir; geriye kalan devasa çoğunluğu tarafından da merhametsizce alay edilirler. Modern annelikte alaycı rolünü üstlenmek güvenli ve kolay yolu seçmektir. Kişinin kendini insanlığın güncel ve büyük topluluğunu, eskimiş ve el üstünde tutulan gelenekleriyle geçmişin çok daha büyük topluluklarını yanına alması, sonra da bu birleştirilmiş yük ile yeni bir fikrin ilk adımlarına yönlendirmek eski bir numaradır. İnsanlık bunu yaparak kendi ilerlemesi yolunda attığı her adımına direnmiştir fakat bu, ilerlemeyi güçleştirse ve yavaşlatsa dahi onu tamamen engelleyemez.

Ev ve ona bağlı yaşayan anne, çocuğuna doğru yiyecekleri ya da giysileri sağlamıyorsa güvenlik açısından ne sağlar ve çocuğun erken dönemlerinde sahip olması gereken eğitim etkilerini arttırma yönünde neler yapıyordur? Güvenliğe, evin sağladığı korumaya bakacak olursak, evin yetişkinleri bile hastalık, suç, yangın veya diğer kazalar gibi zamanımızın ana tehlikelerinden korumadığından zaten söz etmiştik. Çocuk bu yaygın tehlikeleri paylaşmakla kalmaz

aynı zamanda diğerlerine göre eve daha çok kapatıldığı ve daha korumasız olduğu için bu tehlikelere daha çok maruz kalır. Kanalizasyon gazından, karbondioksitten veya mikrop ve bakterilerden biz ne kadar mustaripsek çocuk bizden de fazla mustariptir.

Halılarımızın tozunu solur ve ona göz kulak olmazsak o tozu yer. "Gözlerimi bir an olsun çocuktan ayıramıyorum, yoksa kesin ağzına atacak bir şeyler bulur!" diye haykırır anne memnuniyetle. Emekleyen bir bebek için tamamen temiz ve ağzına atabilecek hiçbir şey bulamayacağı bir ortamın hazırlanabileceği kadının bir kez bile aklından geçmemiştir. Çocuk evin bütün tehlikesini paylaşmaktan da öteye gider ve kısıtlanması nedeniyle de sonsuz bir kazalar dizisine uğrar. Körelen sinirlerimize rağmen küçük çocukların uğradığı korkunç kazaların sıklığı karşısında kayıtsız kalamayıp tepki veririz.

Elimde bir şehirden aldığım, bir yılda biriktirdiğim gazete sayıları var. Bunlar günlerce arayıp taramadan rastladığım, rastgele karşıma çıkanlardan biriktirdiğim bir koleksiyon.

"Anne ve bebek feci şekilde yandı." Üç yaşında bir bebek, bir kibrit, alev alan küçük bir gece elbisesi, çırpınma, işkence, ölüm! Bir sonraki: "Annesinin kollarında boğulan çocuk." İki yaşındaki çocuğa yarım fındık yediren o ilahi annelik içgüdü. Makalede, "perişan çiftin" son iki ay içinde iki küçük çocuğunu daha kaybettiği belirtilmiştir. Diğer ikisinin de annenin bakımı altında kazara öldürülüp öldürülmedikleri belirtilmemiştir.

Sıradaki: "Çocuğun oyunu ölümle sonlandı." Bunlar, "anneleri öğlen yemeğini hazırlarken salonda itfaiyecilik oynayan" üç yaşındaki ikizlermiş.

Biri masanın üzerine çıkmış ve gaz lambasında gazete yakıp diğerini ateşe vermiş. Daha sonra, "her iki çocuk da bağırarak, ancak anneleri oyun oynadıklarını düşünerek sorunun peşine düşmemiş." Sonuç: "Çocuk saat üçte can vermiştir."

Bir sonraki: "Yanlışlıkla bebeğini öldürdü." İki yaşındaki oğlunu dizinde tutan sevgi dolu baba, "boş olduğuna inandığı" bir tabancayla onu vurarak öldürmüştü.

“Kaçak gaz bebeği öldürdü,” “Oğlanın boğazına metal para kaçtı,” “Çılgın annenin suçu,” “Sekiz yaşındaki kızını boğdu.” Bir doktor şöyle demiştir: “Her ailenin çeşitli zehirler için çabuk etki eden panzehirlerden kısaca bahseden küçük bir kitabının olması müthiş bir fikiirdir. Hekimler, bizzat başına gelen aileler dışında hiç duyulmamış zehirlere maruz kalanların oldukça fazla olduğunu bilirler. Kloroform ve kurtboğan merheminden yanlışlıkla zehirlenen birkaç kişiye bakmıştım. Bir kadınsa çocuğuna mermerlerin temizlenmesinde kullanılan hidroklorik asit vermişti.”

Dahası da var: “Anne ve çocuk yandı.” “20 metreden düşen çocuk sıyrıklarla kurtuldu” (bu çocuk pencereden düştükten sonra çamaşır iplerine çarparak kurtulmuş). “Hayat kurtaran kedi,” yine pencereden düşen bir çocuk, ama bu sefer düşerken elinde kedi yavrusu varmış ve kafasını ona çarpmış. Böylece ezilen yalnızca kedi yavrusu olmuş.

“Valinin çocuğu feci yaralandı” ve “muhtemelen ölümle sonuçlanacak.” Bu seferki çocuk iki kat merdivenden düşmüştü, bu da bu olayların yalnızca yoksulların evlerinde gerçekleşmediğini gösterir. Sonra bir “Bebek yandı” vakası daha; bu zavallı minik, arabasına bağlı bırakılmış ve meraklı küçük kardeş tarafından ateşe verilmiş.

“Minik şarkıcı yığılıp öldü” başlıklı makale ise beş yaşındaki bir çocuğun genç arkadaş grubunu eğlendirmek için “Cavalleria Rusticana” operasından parçalar söylerken beyin damarlarından birinin patladığını anlatmaktadır. Bir başka makalede de korkunç bir cinayetten, babasının annesini öldürdüğüne şahit olan küçük bir çocuktan bahsedilmektedir; çocuk yaralanmamıştır, en azından fiziksel olarak. Bu yönde oldukça çarpıcı bir olumsuz kanıt daha vermek verilebilir: “Yirmi beş çocuğu olan anne”den söz eden bir makale, “Bunların arasından yalnızca üç oğlu ve dört kızı hayattadır,” ifadesini de araya sıkıştırmıştır. Yirmi beşte yedi, evin tehlikelerinden kurtulmak için büyük bir oran gibi görünmüyor.

Bunlar feci yaralanma veya ölümle sonlanan vakaların yalnızca ve yalnızca birkaçıdır. Bunlar, yaygınca meydana gelen benzer vakaların yanında hiçtir; küçük çocukların sürekli olarak evlerinin

koruması altında maruz kaldıkları küçük kazalar listesinin yanındaysa kum tanesi kadar kalır. Bazı durumlarda pencerelerimizi demirlerle kapatır ve merdivenlerimize güvenlik kapıları ekleriz ancak temel dayanağımız sonsuz bir dikkat ve katı bir disiplin sistemidir. “Çocukların sürekli bakıma ihtiyacı var!” ve “Çocuğa bir an önce uslu durması öğretilmeli; bu onun iyiliği için,” deriz. Bir çocuk kendi kendini tetikleyen bir zehir veya patlayıcı değildir. Tamamen güvenli bir yerde olsaydı, o son derece rahatsız edici keskin gözlerin delici bakışlarından uzun, parlak, bereketli süreler boyunca uzak kalabilirdi. Ölüm cezasına çarptırılan mahkûmlar son saatlerinde kendi canlarını almamaları için bu şekilde gözetim altında tutulur. Çocuk, kısmen evin birçok tehlikesi altında kendisine zarar vermemesi, kısmen de evin kırılğan ve pahalı içeriklerine zarar vermemesi için, “sürekli gözetim” altında büyür. Eğer bu kısılsırsa çocuk hemen “yaramazlık yapma”ya başlar. Çocuğun ev ile doğal etkileşimleri için kullandığımız geniş bir terim budur: “Yaramazlık.” Meraklı genç zihinler ve hareketli genç bedenler, onlara uyan herhangi bir koşul bulamayınca kaçınılmaz şekilde karmaşık mutfak gereçlerimize, mobilyalarımıza ve süslerimize hücum ederler; sonra da normal egzersiz olması gereken “yaramazlık” hâline gelir.

Burada kazalardan söz ettiğimiz bölüm bizi bunun temelinde yatan büyük eğitim alanına getirir. Çocuğun tamamen eve bağlı olduğu bu yıllarda yanlış giysilere, yanlış beslenmeye ve aptalca “bebekliğe mahsus” olarak nitelendirdiğimiz (ama aslında bebeklik dönemine uygun hazırlık yapmadığımız için meydana gelen) birçok tehlikeye rağmen hayatta kalarak yetişkinliğe eriştiğini farz edin. Bebeklik ve erken çocukluk döneminde başarılı bir mücadele gösterdiğinde eğitim bağlamında erken yaşlardaki çevresinden ne kazanır? Evin ortamı büyüyen her çocuğa hayatın hangi temel gerçeklerini aşılar?

Esas gerçek yemek yemektir. Bunu, annesinin zamanının yarısını bu işe ayırdığını görerek; evde bu işe ayrılan büyük alanları görerek; eve sürekli gelen gıda malzemelerini, eti, sebzeleri, sütü, buzu ve nicelerini görerek ve bunları temin etmek için yapılan gezileri

görerek kaçınılmaz olarak öğrenir. Her çocuğun büyürken geçirmek zorunda olduğu erken dönem ilkel içgüdüleri, evin vakit alıcı gıda süreçleriyle şiddetli biçimde pekiştirilir.

Çocuk bu yemeklerden her zaman tatmin de olmaz. Aşçı olma arzusuyla yanıp tutuşarak büyümmez. Anne ya da hizmetçi fark etmeksizin, bitmek bilmeyen mutfak işlerini yürüten her kimse bunları sevinç ve gururla yürütmüyordur; çocuğa gerçek anlamda besin değerleri ve yemek hazırlama açısından hijyen ilkelerini öğretecek şekilde de yürütülmemiştir. Aile varlıklıysa çocuğun mutfığa girmesine belki izin verilmiyordur, ancak yemek odasının karmaşık mekanizmasından ve vücuda sunulan bu kutsal hizmette kullanılan özel “görgü” kurallarından daha da fazla etkilenir. Yemeğini şu şekilde yemeli, çatal-bıçağını şu şekilde kullanmalıdır; bu Elefsiz gizemleri elde etmek için harcanan yıllar ve dökülen gözyaşları taze beyin dokusu üzerinde gerekli etkiyi yaratırsa da insanın diğerlerine kıyasla yemek yeme sanatından daha fazla etkilenmesine şaşmamalıyız.

Öyle de olur zaten. Mutfaktaki çocuklar, yemek odasındaki çocuklara kıyasla farklı şekilde etkilenir. “Üst sınıflarımız”a ait bu sonuncu kesime günde üç defa tekrar eden bu ritüelin silinmez damgası basılır ve yaşamın geri kalanı boyunca “sofra adabı”nı diğer bütün davranış biçimlerinden daha yüksekte tutar; çünkü diğerlerinden çok ona sürekli, bütün ayrıntılarıyla ve ısrarla bu kurallar öğretilmiştir. Ona öfkesini nasıl tutması gerektiğinden ziyade çatalı nasıl tutması gerektiğini öğretmek çok daha gerekli görülmüştür.

Evin temel vazifesi vücudun bakımı olduğu ve bu vazife de bu eski ev işleri aracılığıyla yerine getirildiği için, dünyayı istikrarlı bir şekilde arındırıp yükseğe taşıması gereken sonsuz genç yaşamlarla gelen yükselme akıntısı, her yeni nesil ile fiziksel ihtiyaçların ve kaptislerin aşırılığı içinde boğulmaktadır.

Masanın ezici öneminin dışında diğer ev meşguliyetleri de mobilya ve giysilerin bakımı ve yenilenmesini içerir. Çocuk annesinin saatlerini, günlerini, bütün hayatını bu işlerin yürütülmesine adadığını görür: Günlük temizlik, haftalık temizlik, ilkbahar ve sonbahar temizliği, sonu gelmeyen giysi dikme ve onarma işleri.

Bir yerlerde birileri bu işleri yapmalıdır; fakat devamlı çocuğun etrafında olan kişiler, yani bütün kadınlar tarafından mı ve her zaman mı yapılmalıdır? Çocuk her zaman kadınlığı ev hizmetiyle ilişkilendirmelidir? Dolayısıyla da ev yaşamının temel işlevinin temiz ve iyi giyimli olmak, adaba uygun şekilde yemek yemek olduğunu varsaymalı mıdır ve varsaymak zorunda kalmalı mıdır?

Anne bizzat evin hizmetçisi değilse başka ne olabilir ki? Gelişen beyinler, yemek odası ve salondaki annesinden hayatın gerçek boyutuna dair ne öğrenebilir? Başlıca ilgi alanı ve hakkında en çok konuştuğu husus hâlâ yiyecek ve giysilerdir, kısmen de daha fazla yiyecek ve daha fazla giysi anlamına gelen “eğlenceler”dir.

Anne ve baba sevgisinin hâlâ var olduğu; hâlâ o çok keyif aldığımız rahatlığın, kolaylığın ve güzelliğin devam ettiği; aile bireylerinin yine mutlulukla bir araya geldiği ama mutfakın olmadığı bir evi cesaretimizi toplayıp hayal edemez miyiz? Hatta yemek odasının bile olmadığı bir yeri, hayal âlemimizin ücra köşelerinde bile olsa, hayal edemez miyiz? Annenin bilge, güçlü, verimli bir insan olduğu; insanlığın gelişimiyle ilgilendiği ve bunun için çalıştığı; bebeğine arkadaşlık ettiği o tatlı saatlerde, hayatın ne için ve nasıl işlediğinin gerçek anlamını sağlayabildiği bir yer... Hayır, çoğumuz bunu hayal bile edemez. Gerçekten edemez. Mutfakta ya da yemek odasında o kadar çok vaktimiz geçiyor ki anne sözcüğü aklımızda aşçı ya da en azından hizmetçi sözcüklerine denktir, aile sözcüğü de yemek masasına.

Çocuklar evde işte böyle büyür. Sosyal değerlere dair okulda bir şeyler öğrenir, sonra biraz kilisede, biraz da sokakta da öğrenir; toplumda gerçek bir etken olan babasından da bir şeyler öğrenir. Evde her günün ve saatin tükenmeyen tekrarlarından ise hayatın bu derin, yeni, heyecan verici gizeminin temel olarak beslenme ve uyumadan, kıyafetlerin yapımından ve giyilmesinden oluştuğunu öğrenir. “Öyleyse, ‘Ne yiyeceğiz?’ ‘Ne içeceğiz?’ ya da ‘Ne giyeceğiz?’ diyerek kaygılanmayın.” Bu tuhaf ifade bize ısrarla hatırlatılmıştır. Anne başka bir şey yapmıyorken bu emre uymak biraz zordur!

BÖLÜM XI

EVDEKİ KIZ

Evin gençliğimizdeki rolü nedir? Başka yerlerden ya da güçlerden bihaber olan büsbütün çaresiz çocuk üzerindeki etkisini biraz gördük. Ömrü boyunca içine hapsedilen kadın üzerinde etkisini biraz gördük. Çocukluk ve yetişkinliğin arasında bir gençlik dönemi, çocuğun saf kalbinden ve renkli umutlarından geriye kalanların taşındığı ve erkek veya kadın gücüne dönüşecek kıvılcımların olduğu bir dönem vardır. Bir ırk ilerleme kaydediyorsa bunlar daha fazla güç, daha fazla büyüme, daha fazla güzellik, daha büyük bir vicdan, daha sağlam bir muhakeme yetisi ve daha güçlü bir irade olarak gençlerde hissedilir.

Gelen her yeni nesil ebeveynlerinden daha ileri gitmelidir; aksi takdirde dünya ya yerinde sayar ya da geriler. Yaşamın bu en parlak döneminde, ev gelişen ruhun ihtiyaçlarını nasıl karşılar? Genç erkekler çoğunlukla bundan kaçarlar. Erkek daha özgürdür, çocukluğunda bile öyledir; daha büyük bir dirence ve daha hırçın bir mizaca sahip olması, acıya karşı daha tahammülsüz olması genç erkeğin baskı altında tutulmasını çok daha zorlu kılar. Babasının her zaman dışarı çıktığını görür ve erken yaşta evi cinsiyetle bağdaştırmayı, kadınlar ve çocuklar için uygun bir yer olarak görmeyi ve oradan uzaklaşmak için durmadan onu itmeyi öğrenir.

Davetkâr yaz akşamlarında genç erkeklerin arasında şöyle bir haykırış duyarız: “Çıkın da biraz eğlenin!” “Genç erkekleri evde tutmak” için boşuna çırpınıp dururuz. Fakat bunu başaramayız. İyi ki de başaramayız. Evi terk etmelerinden çok korkarız, korkmakta da haklıyızdır; zira nice zamandır annesiz olan dünyanın çocuklara uygun bir yer olmadığını iyi biliriz. Ancak tehlike ve yoldan sapma durumlarında bile bir şeyler öğrenirler; neticede gençliklerinde iler-

leme mücadelesi verenler, daima evin nazik korunması altında yetişenlere kıyasla daha iyi erkeklere dönüşür.

Dünya, insanlığın gerçek hareket alanıdır. Şimdiye dek insanlık neredeyse tamamen maskülen olmuştur; insanlığını hissedenden genç erkek ise kendisini doğal alanına, yani dünyaya doğru iter. Kendi türüyle kurduğu temaslardan devamlı yeni şeyler öğrenir. Her türlü makine, her türlü ticaret ve her türlü iş hakkında bilgi edinir. Önünde, arkasında, yanında yoldaşları vardır; içindeyken süratle geliştiğimiz o geniş çaplı insan teması yelpazesine sahiptir. Şehirde yaşıyorsa şehri, kırsalda yaşıyorsa kırsalı tanır; buraları kız kardeşinin tanıyabileceğinden kat kat daha iyi tanır. Kız kardeşinin asla göremeyeceği, karakterine şekil veren hem iyi hem kötü binlerce güçlü etkiye maruz kalır. Himayeye, ispiyonculuğa, kısıtlanmaya çok daha az maruz kalır; gün ışığında daha fazla özgürlüğe sahiptir, hava karardıktan sonra da özgürlüğün tek sahibidir. Gecenin bütün tatlı ve gizemli sesleri, mis gibi kokan yazın yoğun ve yumuşak fısıltıları, ay konuştuğunda genç ruhun yanıt vermesi, kış gecelerinin ısıltılı ve sert sessizliği, yıldızla bezenmiş mavi-siyah gök ile zemindeki karanlık parıltısı arasında tek bir varlığın, kendimizin durduğu o an... İşte bunların tümünden kızlar koparılır. Tabiat ile gerçek yakınlık yalnızca ruhta yaşanır ve fazlasıyla zapt edilen zavallı kızın ruhu buna asla erişemez.

Bazı koşullarda, gıpta edilen bu ender durumlarda bu temel insanlık hakkına sahiptir, ancak bunlar sayılamayacak kadar azdır. Genç kızlar, tek güvenli olan yerde, evde korunmalıdır. Peki neyden korunmalılar? Erkeklerden. Kadınların hepsi evdeyken dışarılarda dolaşan kadınsız erkeklerden. Ev güvenlidir, çünkü orada kadınlar vardır. Dışarı ise güvenli değildir çünkü orada kadınlar yoktur. Kadınlar orada ve de her yerde olsalardı, erkeklere olduğu kadar kadınlara da ait olan bu dünyada her yer güvenli olurdu. Kadınları evde emniyet altına almaya ve orada tutmaya çalışıyoruz, bu sırada da dünyayı kadınlar ve çocuklar için güvenli hâle getirmek aklımızın ucundan bile geçmiyor. Böylece genç erkek dünyada ulaşabildiği yere kadar ulaşır büyür, ama genç kız eve hapsedildiği için aynı

ölçüde büyümmez. Çok kısa bir süredir, yalnızca bir asırdır kızların okula gitmesine, hatta üniversiteye bile gitmesine izin veriyoruz. Bu daha büyük alana akın akın yayılıp hemen dolduruyorlar. Aşırı vurgulanmış kadınsı yetilerinin yanı sıra insani yetileri de biraz gelişme olanağı elde etmeye başlamıştır; her iki cinsin de gençliği evde bulamadığı alanı, uyararı ve egzersizi okullarımızda ve üniversitelerimizde bulur.

Üniversiteye gitmeyen genç erkekse bir şekilde çalışabilmek için iş hayatına atılır. Kahvaltı ile akşam yemeği arasında güçlü ve zeki genç erkeğin evde olması bacağını kırmış olma olasılığını akla getirir. Ancak kızlara gelince binlercesini evlerde görürüz; işleri anne yapıyorsa “anneye yardım” eder, ama işleri yapan hizmetçilerse kız da... Ne yapar?

Evin kızının mesleği nedir? Sağlıklı olduğunu varsayalım. Diyelim ki beceri ve eğitimden payına düşeni almıştır. Artık ne okulu ne de üniversitesi kalmıştır; sadece evi vardır. Fiziksel olarak oraya hapsedildiğinden değil elbette. Gün ışığında, gideceği her yerin ayrıntılı şekilde hesabını vererek dışarı çıkabilir ve başka kızları evlerinde ziyaret edebilir. Ziyaretçi gelen kızları da erkekleri de ağırlayabilir; her türlü eğlenceye katılmak üzere evden çıkabilir. Belki salonun tozunu alması, çiçekleri vazoya koyması ya da “neşeli kalması” bekleniyordur. Yeterince yiyeceği, yeterince ve hatta gereğinden fazla giysisi vardır; peki bedeni için veya beyni için hangi egzersizlere sahiptir? Belki de oyunlarda ve danslarda vücudunu hareket halinde tutuyordur, ama bu asrın genç bir insan varlığı olarak, güçlü bir yaratık olarak bu ne biçim bir meşguliyettir? Erkeğin, ırkından devraldığı becerilerinin ve büyük beyin gelişiminin aynısına genç kadın da sahiptir. Zamanımızın fiziksel gelişimi onlara da yansımaktadır; uzun boylu, dimdik, geniş omuzlu, gürbüz ve hoş kızlar görürüz. Özel eğitimde, genç erkekle aynı zihin idmanından geçmiş-tir.

Erkek kardeşi bir gün boyunca salonun tozunu alıp çiçekleri vazoya koymaktan, ziyaretlere gidip ziyaretçileri ağırlamaktan ne kadar memnun olurdu? Eğlenmek iyidir, bazen de gereklidir; en

çok da yorgun, mutsuz ve fazla çalışmış kişiler için güzel ve şarttır. Ancak sağlıklı, mutlu ve yaşam dolu gençler, içindeki kullanılmamış gücün basıncı ve bütün asırların biriken hırsıyla dolup taşan gençlik gorkemini neden tatmin etmekten bu denli uzak yollarla harcasın?

Babaya sorarsanız, bir kız için bunun münasip bir konum olduğunu, “onu geçindirecek imkânı olduğunu,” “çalışmak zorunda olmadığını,” keyfine bakabileceğini söyler yalnızca; beceri alanı konusuna gelecek olursa da bunu evlenip kendi evine gittiğinde bulaacağını savunur. Annesine sorarsanız da farkında olmadan üzücü bir itirafta bulunarak, “Vakti varken bırak eğlen sin; ileride yeteri kadar endişeleri olacak,” der. Genç kızların henüz gençken olabildiğince “iyi vakit” geçirmeleri yönünde dile getirilmeyen ama herkesin kabul ettiği bir anlaşma vardır; zira bunları ileride yalnızca hatırında canlandırabilecektir! Bu “iyi vakitler” kızı memnun ediyor mudur? Babasının evinde, eşinin evine taşınana kadar orada boş vakit geçirmekten mutlu mudur?

Bazen öyledir. Çünkü onu mutlu kılacak güçlü bir eğitim almıştır. Kıyafetlerin ve yiyeceklerin baskın geldiği evin ortamı doğumundan itibaren ona yönelikti. Hâlâ da kıyafetleri ve yiyecekleri vardır ve bunları sınır tanımadan detaylandırabilir. Masanın süslenmesine istediği kadar zaman ayırabilir ve içinden gelen hevesleri onu mutfağa, hatta belki de aşçılık okuluna götürüyorsa bu daha da güzeldir. Ayrıca kendisini salona ve onun süslenmesine de adayabilir; fakat en doğal olanı, kendi genç bedenini süslemeye adanmasıdır. Bunların hepsi evin uygun işlevleridir. Sevdiği yakınlarını sevebilir ve onlara hizmet edebilir, hem de istediği ölçüde; bütün bunların temel ilkesi budur ve bu, bütün kızlara kâfi gelecek bir uğraştır. Evet, söz konusu boş vakti doldurmaksa bu yeterli bir uğraştır; fakat ya tatmin etmiyorsa? Ya kız başka bir şey yapmak istiyorsa, kesin olarak belirlediği, belirlemeye çalıştığı bir şey yapmak istiyorsa ne olacak?

Buna aile şiddetle karşı çıkar. “İş”in hiçbir ölümlü ruhun istemeden yapmaması gereken bir şey olduğu herkesçe kabul edilir. Babası ölen ve ihtiyaçlarını karşılayacak kimsesi kalmadığı için “ça-

lışmak zorunda kalan” zavallı kızdan üzüntüyle, şefkatle söz ederiz. İnsan varlıklarının hepsinin güçlerini kullanmaları için bir tür çalışmanın gerekli olduğunu öğrenemedik; kastettiğimiz sadece küçük, işe yaramaz işlerden oluşan kısır döngü değil, bütün yetilerin devreye sokulduğu çeşitli faaliyetlerdir. En az öğrenebildiğimiz şeyse insan ruhunun sağlıklı olmak için, yalnızca kendi kan bağıını değil bunun ötesindekileri sevmesi ve önemsemesi gerektiğidir.

Normal bir insan olarak genç kızın istediği, büyük sosyal ilişkiler bağlamında tam anlamda etkin olmak, evi ile hiçbir alakası olmayan şeyleri düşünmek, hissetmek ve yapmaktır. İnsan ırkının bebekleri için ev tatmin edici olabilir; zaten ev onlar için meydana gelmiştir. Ancak, büyüyüp modern insan gücümüze eriştikçe hiçbir ev bizi memnun edemez, etmemelidir de. Bu yüzden onu sevmekten vazgeçmeyiz; onu ihmal etmemizin veya göz ardı etmemizin lüzumu yoktur. Tek sorun, daha fazlasına ihtiyacımızın olmasıdır. Genç kızların memnuniyetsizliği işte bu eksikliğe dayanmaktadır: İnsan ruhunun ait olduğu, tam faaliyet gösterebileceği alana, yani dünyaya olan arzusu. Bu eksikliği, daha düşük düzeydeki ihtiyaçlar için malzeme tedarik ederek karşılamaya çalışırız.

Kız bebeklerimizin şaşkın ve dirençli beynine kız olduğu gerçeğini zorla dayatmaya başladığımızdan beri; özgürlüğünü, yalnızca cinsiyetini vurgulamak için tasarlanan kıyafet ve süslemelerle kısıtladığımızdan bu yana; erkenden aşıladığımız aynı cinsiyet ayrımına dayanan edep kısıtlamalarıyla sınırladığımızdan beri bu baskıyı hiç hafifletmemişizdir. Sanki bir hata olabileceğinden, gerçekten bir kız olmayıp da gözümüzü ayırdığımızda erkeğe dönüşebileceğinden korkarcasına genç kızın kadınlığını mümkün olan her yolla teşvik etmek ve artırmak için gayret gösteririz. Böylelikle kadınlığa eriştiğinde, içindeki cesaretin tamamını ve baskın olması gereken insanlığını kısıtlamış ve yasaklamış oluruz. Dahası, gerçek insanlığa dair açığa çıkan nitelikleri olduğunda da bunları da kadınlığı ile bağdaştırırız.

Örneğin, arkadaş edinip sosyal temaslar kurmak ister. Bu isteği normal iş kollarında, yoğun dünyanın sunduğu doğal temas

olanaklarıyla karşılayamaz, bu yüzden izin verilen tek bir düzlemde, "Cemiyet" olarak adlandırdığımız ortamda karşılamaya çalışır. Kendi hayatı aç kaldığı için mümkün olduğunda fazla hayata, olabildiğince hızlı şekilde dokunmaya çalışır. Kişinin kendi başına bir şeyler yapmasının hemen ardından bunları yapabilen başkalarıyla birliktelikler kurabilmek gelir. Bu nedenle arkadaşlarıyla iletişim kurar. Kadın arkadaşlarının ona fazla bir katkısı olmaz; hayatları onunki kadar boştur, konuşmaları ise aynı yıpranmış mevzulara dayanır. Ya mutfağın ya da salonun bakış açısını sunar. Dolayısıyla en çok faydayı erkek arkadaşlarından görür; onlar insandır ve bir şeyler yapıyorlardır. Bunların hepsi yalnızca kadınlığın verdiği "cezbetme arzusu" olarak yorumlanır; bu hem beklediğimiz hem de beslediğimiz bir yargıdır. "Sosyal" makinelerimiz büyük ölçüde "gençleri bir araya getirmeye" adanmıştır; bunu, herhangi bir ortak iş veya büyük insan çıkarları bağlamında değil de müzik, parfüm ve dans gibi süslü tembelliklerle yapmaya çalışırız; ne de olsa teşvik ettiğimiz güçlere hizmet edecek olan bunlardır.

Genç kız bundan memnun mudur? Hakikaten istediği ve tek yapmak istediği bu mudur? Söz konusu Çerkez bir köle olsaydı belki de bu yeterli olurdu. Fakat özgür, aktif, zeki ve modern Amerika'nın kızları için bu yeterli değildir; bu nedenle sayıları giderek artan bir kız kesimi evlerinden ayrılmaktadır. Bu, onların evlerini sevmedikleri anlamına gelmez; zamanı geldiğinde kendi evlerini kurmak istemedikleri anlamına da gelmez; bu, her sağlıklı insanın "ev ve yalnızca ev" tutumuna başkaldırısıdır.

Nispeten yoksul olan kızlarımız fabrikalara ve dükkânlara, varlıklı kızlarımız sanata ve mesleklere ya da bazı eğitici ve hayırsever işlere yönelmektedir. "Diğer kadınların ağzından ekmeğini alıyorlar," gibi çeşitli ekonomik yanılgıları ve özellikle vurgulanan, "erkeklerle rekabete giriyorlar," "maaşları düşüyorlar," gibi iddiaları öne sürerek ırkımızın gelişimi ve canlılığını gösteren bu kanıta karşı çıkmaya çalışıyoruz. Aynı zamanda, aynı solukta veya bir sonrakinde "Tanrı'nın verdiği çalışma hakkı"ndan söz edebiliyoruz, ama bu büyük sözden neyi kastettiğimizi bilmiyoruz.

Çalışmak sadece bir hak değil, bir görevdir de. İnsanın bütün gücü yettiğince çalışması, insan gelişimi için şarttır. Kadın veya erkek fark etmeksizin insanın, kendisini tüy kaplı tembelliklere adanması ona yarar sağlamaz. Bu, devasa bir yaradır. Bir erkeğin kızlarını ve eşini yatağa yatırıp onları bebekler gibi besleyip yıkatmaya imkânı olsaydı, bu onlara iyilik olur muydu? “Yürümek zorunda değiller!” diyebilir erkek. Hayır, yürümek zorundalar, yoksa kasları zayıflar ve küçülürdü, sonra ne güzellikten ne de sağlıktan eser kalırdı. Bedenin sağlığı ve güzelliği için eksiksiz şekilde egzersiz yapmalıdır. Zihnin sağlığı ve güzelliği için eksiksiz şekilde egzersiz yapmalıdır. Normal bir insan zihni, salonun tozunu alarak ve vazoya çiçekler dizerek tam egzersize erişemez; mutfakta on iki saat boyunca sinirlerini yıpratıp yorarak da erişemez. Yorgunluk egzersiz değildir.

“Fakat ders çalışmakta, kitaplar okumakta, zihinlerini geliştirmekte özgürler!” diye karşı çıkarız. Zihin dediğimiz, sonsuza dek erzakla besleyebileceğimiz fiçılar değildir. Zihnin ihtiyaç duyduğu, sadece bilgi değil; büyük, serbest ve yeterli şekilde *kullanılmaktadır*. Üniversiteli kızlarımızın engin bilgi kaynakları vardır; bunu evde nasıl kullanabilirler? Bir üniversiteli erkek eğitimini “evi çekip çevirme”ye uygun bir şekilde uygulayabilir mi? Uygulayamazsa kız nasıl uygulasin? Hem erkek hem de kadın için sağlık ve mutluluk, kişinin en iyi becerilerini tam olarak kullanmasından gelir.

“Peki diğer insanların maaşları ne olacak?” diye ısrar edenler olacaktır. Üretken emek dünyanın zenginliğine katkı sağlar, ondan eksiltmez. Zenginlik, gayret edip çaba gösteren birçok dilencinin arasında itinayla bölüştürülen sabit bir miktar olsaydı her yeni dilenci diğerinin payını azaltıyor olurdu.

Çalışmak *vermek* demektir, yalvarmak değil. Her işçi dünyanın zenginliğine katkıda bulunur ve herkesin payını arttırır. “İşi”nin hiç kimse için değerli olmadığı insanlar da elbette vardır; güçlerini ve kabiliyetlerini başkalarının parasını onlardan çalmaya kullanan bu kişilerden ne kadar az olursa o kadar iyidir. Bu üretken emek değildir. Fakat yerine getirdiğimiz işin, aldığımız maaştan daha değerli olduğunu gördüğümüz sürece vicdanımız rahattır; dünyaya katkı

sağlarız ve kimsenin parasını elinden almayız. Gerçekler olarak hemen ileri sürülecek “iş gücü piyasasının fazla kalabalıklaşması” ve “fazla üretim” gibi yersiz korkulara gelirsek: şişirilmiş sermayeler ve sigorta dolandırıcılığı ne kadar gerçekse bunlar da o kadar gerçektir; bunlar ekonomik yasalar değil, cezai eylemlerdir. Ekonomik etkinliklerde meydana gelen gelip geçici yüzeysel hataların gözlerimizi kör edip kalıcı olan esas gerçeği göremez hâle getirmesine gerek yoktur; burada bizi ilgilendiren gerçek, işin getirdiği sağlık, güç ve zevk için insanın çalışması gerektiği ve tüm iyi işlerin dünyayı zenginleştirdiği gerçeğidir.

Bu nedenle genç kızın, başka bir kadının ağzından ekmeğini çalacak diye evde kalıp ruhunu kutu kutu çikolata ile tatmin etmesine gerek yoktur. İş gücü yoluyla, bu iş gücünde üretkense eğer, o ekmeği yağlayıp şekerlemelerle birlikte onlarla paylaşabilir. Üstüne üstlük akıllıca çalıştığında onu şimdi geride tutan koşulların ne kadar akılsızca ve ne kadar gereksiz olduğunu fark edebilirler. Hâlihazırda genel anlamda alıkonuluyordur. Babası çalışmasına izin vermiyordur. Annesinin ona evde ihtiyacı vardır. Dolayısıyla bir süre daha kalmaya karar verir. Evlenirse hayatının bu bölümünü aşarak hiçbir engelle karşılaşmadan, hiçbir değişikliğe uğramadan “evinin kadını”na dönüşür. Peki ya evlenmezse? O zaman ne olacak? Bekâr kadına babası, annesi, kız ya da erkek kardeşi ne sunabilir? “Kendine ait evi” olmayan kadın için bu ev ne ifade eder?

Eş ve anne olan kadının, evinde gerçek bir temeli vardır. Çarpıtılmış ve haddinden fazla büyümüş olsa da merkezinde ebedi kurucusu küçük çocuk yatmaktadır. Annenin meşguliyetleri artık günümüzde gereksiz olsa da bir zamanlar gerekliydi ve temellerinde bir gerçeklik dayanağı vardır. Ancak, yirmi beş yaş ve üstü yetişkin kadınların başkasının evinde ne işi olabilir ki? Ne bir çocuk ne de bir annedir. Evde olmasını gerekli kılan ilk neden de artık yoktur. Kadının orada ne işi vardır? Bu soruyu yanıtlamak için genellikle aile bağlılığı savı ileri taşınır. Ebeveynlerinin ona ihtiyacı vardır. İşte tam da burada kız ve erkek arasındaki, erkeğin emeği ile ve kadının emeği arasındaki ayırım çarpıcı bir çıplakla gözler önüne serilir.

Evlatların ebeveynlerine karşı minnet, sevgi veya hizmet borcu varsa erkek de kız da eşit ölçüde borçludur. Bir fark olacaksa da bu erkeğin tarafında olmalıdır; çünkü küçükken daha fazla sorun çıkarıyordur, büyüdüğünde de eve daha az faydası dokunuyordur. Peki, ebeveynleri yaşlı, güçsüz, hasta veya yoksul olduğunda erkeğin onlara karşı yerine getirmesi beklenen sorumlulukları nelerdir? Birincisi, onları geçindirmek, yani onlara yaşamın gerekliliklerini ve daha fazlasını sağlamaktır. Sonra, gerektiğinde onlara hizmet ve bakım tedarik etmektir. Bunlara ek olarak bizzat sevgisini ve saygısını, onları geçindirmesini mümkün kılan işinden geri kalan vaktinin bir kısmını bahşetmesi de beklenir. Bazı özel endüstrilerdeki diğer insanların da verdiği hizmetlerle medeni bir insan gibi mesleğini icra eder; ebeveynlerine bakabilme yetisi de bu büyük çaplı hizmeti gerçekleştirme yetisi ile ölçülür.

Böyle bir durumda kızın ebeveynlerine yönelik hangi vazifeleri yerine getirmesi beklenir? Evde kalması ve onlara kendi elleriyle bakım sağlaması, onlara bizzat hizmet etmesi, bizzat bakıcılık yapması, bütün zamanını ve gücünü onlara vermesi beklenir ve bunları da o eski, medeniyetsiz yollarla, en iyi niyetlerle ve en düşük ortalama beceri düzeyleriyle yapması beklenir.

Kuvvetten düşen ebeveyne bakmak çocuğun görevidir; bu sorgulanmamaktadır. Fakat nasıl? Bir evlat bunu bir türlü yaparken diğeri neden başka türlü yapar? Vazifeleri birebir aynıdır; bunu yerine getirme şekilleri neden bu kadar farklıdır? Hasta ve yaşlı annenin kendisine bakacak bir çocuğu varsa ona ev, elbise, yiyecek, bakım ve bir hizmetçi sağlar. Ancak kızı varsa o kız, becerikli olsun veya olmasın, bakıcı ve hizmetçiyi kendi vücudunda birleştirir; bunların her ikisi de geçinme gereksinimleri için diğer akrabalar veya topluluğun üzerinde bir yükür. Eşit ölçüde becerikli olan kız, gerektiğinde ebeveynini desteklemek için neden *daha fazla* çaba göstermez? Bakıcı da hizmetçi de kendisi olunca bunu yapamaz. Bakıcı ve hizmetçi rollerini neden onun üstlenmesi gerek? Çünkü daima evde tutulmuştur hem kendini hem de ebeveynlerini geçindirme imkânı verecek, aynı zamanda da dünya için yararlı bir hizmet sunabileceği herhangi

bir işte çalışma fırsatından alıkonulmuştur. Çünkü “kadınların yeri evdir” ve evde ne toplumsal hizmet vardır ne de kendini geçindirme olanağı.

Bu pozisyonun daha karanlık bir yanı daha vardır. Özellikle kızın kişisel hizmetini talep edenler fakir, yaşlı, hasta, elden ayaktan düşmüş ebeveynler değil, şunlardır: İhtiyacı olan bütün hizmetlerin parasını karşılayabilecek ama kendi çağdışı erkek gururu için kızını tembellik altında muhafaza etmeyi tercih eden baba ve isterse kendi ihtiyaçlarını kendi sağlayabilecek durumunda olan, artık küçük çocukların bakımıyla meşgul olmayan, ev hizmeti bile yapmayıp hayatını işsizlik içinde geçiren ve de aynı işsizliği, henüz bilinmeyen gerekçelerle, kızından da talep eden anne. Belki de evin hanımefendisinin onurlu, bağımsız, yetenekli, saygın, iyi kazancı olan ve toplum için değerli bir genç kadını kendine yöneltile katlanılamaz bir ayıplama olarak değerlendiriyor olmasındandır. Belki de daha acınası bir nedene dayanıyordur: Ne kadar yetersiz olmuş olsa da en azından konumunu tasdikleyen evin başlıca işlerinden serbest bırakılınca eve bağlı, gelişimini tamamlamamış bu kadın hayatındaki büyüyen boşluğu doldurmaya çalışıyor olabilir. Bu, durumun açıklaması olabilir ama gerekçe olamaz.

Anneliğin değeri ve güzelliği, çocukluğun zorunlu ihtiyaçlarına bağlıdır. Çocuğun aileye sunacağı hizmet, ebeveynin zorunlu ihtiyaçlarına bağlıdır. Kız yirmi bir yaşına, anne de kırk beş yaşına geldiğinde, bu yükümlülükler geçerliliğini yitirir. Her iki tarafın da ihtiyaç duyduğu sevgi ve bakımın ifade edilmesi için günün tamamı gerekmez. Genç, güçlü, iyi eğitilmiş genç kız, erkek kardeşiyle eşit biçimde kendine yerine ve işine sahip olmalıdır. Anne, oğlunu iş hayatında olmasına rağmen sevmez mi? Çalışan bir kız evladını da sevmez mi? Bu kadim ibadet geleneğinin mihrabında genç bir hayatı gereksiz yere kurban etmeye iten etken sevgi değildir, bilgelik hiç değildir. Seven anne ölümsüz değildir. Anne öldükten sonra evlenmemiş kızına ne olacak?

Ev, onu hayata hazırlayacak ne yaptı? İçinde yaşamaya devam edecek, “çalışmak zorunda” kalmayacak kadar varlıklı olabilir, ama

yaşı elliye geldiğinde salonun tozunu almak ve vazoya çiçekler dizmekten, ziyaretlere gitmek ve ziyaretçileri ağırlamaktan, eğlenceler düzenlemek ve eğlencelere katılmaktan tatmin olmaya devam edebilecek midir? İşi, zanaatı, sanatı, mesleği, hayattaki yeri nedir? Ev, hayatın tamamı değildir. Hayatın çok küçük bir parçasını oluşturur; yaşama hazırlık yapılan yerden ibarettir. Kızı evde tutmak, onu hayattan koparmak demektir.

Bu gitgide daha da imkânsız hâle gelmektedir. Çağların miras bıraktığı güç kadınları öylesine geliştirir ki yalnızca yayılırken bile etraflarındaki kısıtlayıcı duvarları çatlatır, şiddetle her yöne doğru yayılır ve taşın altındaki mantarlar gibi onları aşağı iten muazzam baskının altında yükselirler. Genç kız artık vücudunu kuvvetlendirecek, sinirlerini dengeleyecek, o sağlıklı *yapma* dürtüsüyle içini kıpır kıpır edecek atletik eğitime sahiptir. Sahip olduğu düşünme alışkanlığı sayesinde biraz da olsa zihnine bir zemin ve derinlik kazandırmak için yeterli zihinsel eğitime sahiptir. Söz konusu üniversiteli bir kızsya eve *dışarıdan* bakmanın paha biçilemez ayrıcalığına, eve yeni ışık ve boyut kazandıracak bu son derece farklı bakış açısından bakma ayrıcalığına sahiptir.

Gururlu ve sevgi dolu babalar, dayattığı sınırlamalarının farkına varmaksızın sonrasında da onu evde tutmak için çaba sarf eder; sevgi dolu anneler de bunu daha başarılı şekilde yaparlar. Vicdan, vazife ve şefkat duygularını suistimal ederler. Fiziksel konforun, kolaylığın, insanı ağır ağır çürüten kazanılmamış malların türlü türlü hoş cazibesini önüne sererler. Buna karşı çıkmak için, genellikle binlerce ev kızının sahip olabileceğinden daha geniş bir vizyona ve daha güçlü bir karaktere ihtiyaç vardır.

Okulun faydası olmuştur ama ona da kısa bir süre gitmiştir. Üniversitenin daha da büyük faydası olmuştur, ancak bu henüz yaygın bir uygulama değildir ve okuldan daha da kısa bir etki süresine sahiptir. Görevinin nerede yattığına kendi başına karar verip onu geride tutan birleşik güçlerin karşısında bu karara uyabilen genç kadınlar hakikaten güçlü kadınlardır. Her canın sahip olduğu bu hakkı, yaşamda kendi yolunu çizme, gerçek çalışma ve büyüme

güzergâhlarında ilerleme hakkını talep etmelidir. Her canın sahip olduğu, bütün insanlığın ihtiyaçlarını karşılayan topluma bunun karşılığında belli bir hizmet sunma sorumluluğunu talep etmelidir. Dünyanın, ülkesinin, şehrinin ihtiyaçlarını, insan gelişimindeki yerini ve zamanını, aynı zamanda da kişisel ilişkilerinin ve kişisel evinin ihtiyaçlarını da tanımalıdır. Dahası, ebeveynlerin minnet borcu ve sorumluluk talepleri karşısında şunu demelidir: “Sizi sevdiğim için size layık olmak, sevdiğiniz kız evladınızla birlikte gurur duyabileceğiniz bir insan da olmak istiyorum. İhtiyacınız olduğunda size ilgi ve hizmet borçlu olduğum için bu ilgi ve hizmeti verimli şekilde sunabilmek amacıyla kendimi şimdiden hazırlamalıyım. Dahası, size olan vazifem dünyadaki tek vazifem değil. Hayat yalnızca bir aileler kümesinden ibaret değildir. Bütün görevlerimi yerine getirecek şekilde yaşamalıyım. Bunu yaparken de ebeveynlerimi daha çok sevebileceğim ve onlara daha iyi hizmet edebileceğim.”

Kadınlarda vicdan hissi güçlüdür. Çocuklara, her şeyi ebeveynlerine borçlu oldukları büyük bir şiddetle öğretilir; ebeveynler de bu ipoteği haczetme konusunda vakit kaybetmez. Ancak ev, borçlular hapishanesi değildir; erkekler için olmadığı kadar kızlar için de değildir. Ebeveynlerin bu yüklü talebinin incelenmesi gerekir.

Gerçekten de her şeyi onlar mı yapar? Çocukları her şeyi onlara mı borçlular? Sahip olduğumuz o daha geniş ev, yani devlet tarafından güvenlik, temizlik, eğitim hiç mi sağlanmaz? Bu ebeveynler, tek başlarına, asla gerçek anlamda keyifli olamayacak bir evde, toplumun müttefik güçleri olmadan bu evi barış ve refah içinde muhafaza etmek için ne yapabilir? Bu ataerkil kültün kalıntıları geride bırakılmalıdır. Atalara tapınma geleneğine yeterince kurbanı verilmiştir. Kızlar, erkekler kadar insandır ve her ikisinin de görevleri, evlerinin oldukça dışında zorunlu vazifeleri vardır.

Bir itiraz daha gelecektir: “Çoğu kız evlenir. Ayrılıp başkasının evine geçinceye dek mutlu mutlu evinde oturabilir elbette.” Evet, çoğu evlenir. Bütün kızlar evlenmelidir, bir kusurları yoksa tabii. Evlenince de evleri olmalıdır. Ancak, eve sahip olmak ve bundan zevk almak başka, daima evde kalmak başkadır. Bu, kadının bir evcil

hayvanı olduğu, dışarılarda yeri olmadığı, dünyada işi olmadığı yönündeki o eski varsayımdır. Genç kadın, dünyada birkaç yıllık pratik deneyime sahip olsa kendi evi olduğunda bunun çok daha fazla tadını çıkarabilir ve takdir edebilirdi. Günümüzde, bulunduğu yerde aşırı kısıtlanan ve evin üstüne gelmesinden bunalan kız yağımurdan kaçarken doluya tutulur.

“Neden o adamla evlendi ki!” diye bağırır baba. “Ona iyi bir yuva verdim. İsteddiği her şeye burada sahipti.” Kadınların evcil tavşandan ibaret olmadığı bu adamın aklından bile geçmez. İyi beslenen tavşanlar bile dışarı çıkmak için kafeslerini kemirir ve yeri kazarlar; yemek yemeyi sevdiği kadar koşmayı da severler. Buna ek olarak, evde ebedi bir çözümün içinde esir tutulmak yerine bazı gerçek iş ilişkileri bağlamında karakterinin biraz “oturma”sına vakit tanıyan genç kadınlar, ev meşguliyetlerine ve giderlerine ilişkin sorunlara yeni gözlerle bakabilirler.

Pratik sağduyuya ve eğitilmiş zihne sahip hiçbir erkek, evin boşa harcanan gelişmemiş meşguliyetler yığınının bir hafta bile dayanamaz; kadınlar da aynı eğitilmiş zihinlere ve pratik sağduyuya sahip olduklarında, buna daha fazla katlanmayacaklardır. Genç kadınlar hem evlerinin iyiliği hem de kendi iyilikleri için çalışma dünyasında deneyim elde ederek fayda sağlayacaktır.

Uzmanlaşmanın zevkini ve gücünü, düzenin faydalarını, birleşmenin avantajlarını, medeni yaşamın bütün muazzam işleyişlerini öğrendikten sonra, atalarının beşiğine artık dönemez, tıpkı erkek kardeşinin Arkadyalı bir çobana dönüşüp yünlü seyircilerine güzel güzel kaval çalmayacağı gibi.

BÖLÜM XII

EVİN ERKEKLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

“Ev” ile “Dünya” arasındaki o tuhaf ve yapay karşılaştırmada neredeyse bütün erdemleri birinciye, bütün kötülükleri ise ikinciye atfetmişizdir. “Dünya, beden ve şeytan” diyerek bunları hâlâ bağdaştırırız, ama bunu yaparken evimizin, bedenın tapınağı olduğunu ve hiçbir şekilde şeytana karşı dayanıklı olmadığını unuturuz. Günah, başka yerlerde olduğu kadar evde de yaygınca bulunur, kadınlar günahsız değilse ve erkekler de o kutsal kapıdan geçince günahları silinmiyorsa tabii.

“Ev Etiğı” bölümünde gördüğümüz gibi gerçekten de farklı günah ve erdemler söz konusudur. Evde daha az kavga vardır, çünkü orada yalnızca bir erkek vardır. Mallar çoğunlukla ortak olduğu için, bedavaya çalışan kadının sinsice cepleri yoklaması hariç, daha az hırsızlık vardır. Erkek, mecbur olduğu için kâhyasına veya hizmetçilerine ödeme yapar; aşırı pahalı hayat kadınlarına da bol bol ödeme yapar; fakat bazen eşine ödeme yapmayı unutur, o da bazen ondan çalar. Evde sabır, iffet, iş gücü, sevgi vardır. Ancak adaleti, haysiyeti, cesareti, gerçekliğı daha azdır; erdemlerin tamamını kucaklamaz. Bu vaziyetiyle, iyi yanları güçlüyken ama aynı zamanda bazı iyi yanları çok zayıfken, hatta kötülüğe bile bazı eğilimler gösterebiliyorken evin erkekler üzerindeki etkisi nedir?

Daha önce de bahsettiğimiz üzere bunu ilk hisseden, erkek bebettir. Ev erkek çocuğuna kadınların hizmet, özellikle de ev hizmeti için yaratıldığını, hayatın temel önemi ve emeğinin vücudu ilgilendiren hususlar olduğunu ve kendi zevkleri ile tercihlerinin büyük önem taşıdığını öğretir. Bu erkek evden çıkıp okula girer girmez bambaşka şeyler öğrenir ve bebekliğinden gelen şişirilmiş beencilliğı aniden sönüverir; sonra da okuldan mezun olup iş hayatına

ya da siyasete atıldığında yaşam koşullarına dair daha da fazla bilgi edinir. Uyumlu değişir, bakış açısı değişir; büyüdükçe hayata yönelik kadınınkinden çok farklı bir bakış açısı edinmeye başlar. Erkeğin ve kadının başına gelen aynı olay ikisinde çok farklı etkiler meydana getirir; erkeğe göre günün çeşitli faaliyetleri arasında önemsiz olan olay, kadın üzerinde ısrarla baskı kuran olaydır; işte burada, evde yetişen kadın ile dünyada yetişen erkek arasındaki bu ebedi yanlış anlaşılma tükenmek bilmeyen belaların tohumları yatmaktadır. Ev sakini ile dünya sakininin farklı görüş mesafeleri, olayları benzer şekilde görmelerini imkânsız hâle getirir. Bu farka aşınayızdır, ama bunu her zaman bir cinsiyet farkı değerlendirmişizdir.

Daha geniş, daha sağlam, daha dengeli, daha geniş çaplı olarak çalıştırılmış beyinlere “erkek beyni,” daha dar, daha duygusal ve kişisel olanlara ise “kadın beyni” adını vermişizdir. Oysa fark sadece dünya ve ev arasındadır. Herhangi bir hayvanın beyni ile faaliyet alanı arasındaki mutlak ilişki zoolog için barizdir ve gelişim yasasını açıkça kanıtlar. Bir yaratığın işinin kapsamı ve karmaşıklığı ne kadar büyükse, elbette zihinsel kapasitesi de o kadar büyük olacaktır.

Küçük adalarda yaşamamanın zihin üzerindeki etkisine aşınayız, “dar görüşlü zihin” ve “dar görüşlü önyargı” yaygınca bilinen ifadelerdir. Ada ne kadar küçükse, dünyanın geri kalanının temas ve ilişkilerinden ne kadar mahrumsa, zihin de o kadar dar görüşlüdür. İngilizler, ülkelerinin büyüklüğünden biraz, Man adasının sakinleri daha da fazla, deniz feneri kayalığının sakinleri ise en çok etkilenmiştir. Evlerimiz, fiziksel açıdan izole değildir; buna, en feci neticelerin görüldüğü çiftlikler dâhil değildir. Fakat çıkarları ve meşguliyetleri açısından izole durumdadır.

Her gün akıldan geçen düşünce, yarım düzine insan ve onların endişeleri, özellikle de kişisel vücut bakımları ve konforları hakkındadır, kadının zihinsel süreçlerinin sınırlı genişliğe sahip olması sebebiyle kişiliğe yoğunlaştırılması gerekir. Bütün özel mevzulara karşı daha çok duyarlı olması bundandır; günlük çalışmaları sürekli ve anlık değişimler içeren bir zihinde, tavırlarında gördüğümüz o

hızlı değişiklikler kaçınılmazdır. “*Varium et mutabile!*” diye bilgece homurdanır erkek. “Kadının ayrıcalığı fikir değiştirmesidir!” Meşguliyetinin tabiatı aklını yemek pişirmekten temizliğe, temizlikten dikime, dikimden bakıcılığa, bakıcılıktan öğretime ve daha nicelerine vermesini gerektirseydi ve bunlar bir ileri gidip, bir geri dönüp, çapraz gidip sonra tekrar başa almasını gerektirseydi o da yıldırım hızında değiştirme eyleminde usta olurdu.

Erkek bir işi benimser ve onu takip eder. Uzun hatlarda, geniş ilgi alanlarıyla bağlantılı olarak özel beceriler geliştirir ve böylece daha geniş ve istikrarlı bir şekilde büyüme gösterir. Fark buradadır ama bu cinsiyete bağlı bir fark değildir. Erkeğin mektubu postalamayı unutması işte bu yüzdendir. Ardışık bir düşünce ve eylem dizisine alışıktır. Minik minik birçok iş arasında zikzak çizmeye alışık olan kadın ise, birkaç işi daha rahatlıkla üstlenebilir.

Kadının evde gelişen beyni, erkeğin dünyada gelişen beynini sürekli şaşkına çevirir ve hayrete düşürür; birlikteliklerinin başlamasından itibaren erkeğin üzerinde bir etki oluşturmuştur. Çocuklukta bile kız kardeşinin ev işlevlerinde kendisinin yapması gerekenden çok daha fazla işe koşturduğunu ve kız kardeşine “etrafı temizlemesi” öğretilirken kendisine öğretilmediğini görür. Genç erkek ve genç kızda aynı eyleme farklı değerler atanır; erkek de bundan devamlı etkilenir. Evin erkek çocuk üzerindeki ilk etkisi, çok erken bir yaşta kız çocuklarını ve onların oyunlarını veya işlerini küçümsemesi olarak ortaya çıkar. Mümkün mertebe yalnızca oğlan çocukları ve erkeklerle arkadaşlık ettiği bir ayrılık döneminden sonra, karşı cinse hissettiği çekim yoluyla yeniden kızlara yaklaşılmaya başladığında aralarında hiçbir zaman tamamen kaldırılamayacak bir engel belirmiş olacaktır.

* Augustus dönemi antik Romalı şairi Publius Vergilius Maro'nun, Troia'nın düşüşünden kaçarak İtalya'ya giden ve burada Romalıların atası olan Troialı Aeneas'ın efsanevi hikâyesini anlatan, Latince epik şiir *Aeneis*'in dördüncü kitabında yer alan Latince ifade. Tam hâli: *Varium et mutabile, semper femina*. Türkân Uzel'in çevirisi ile Türkçesi şu şekildedir: “Kadın hep oynak, hep değişken bir şeydir!” — Ed.N.

Erkek, kadının büsbütün bihaber olduğu muazzam deneyim alanlarına sahiptir artık. Belirli bir durumda sarf ettiği sözler ve sergilediği eylemler, kadının sahip olmadığı binlerce anı ve bilginin tesiri ile değişikliğe uğramıştır; bu nedenle, o andaki tetikleyici sebep aynı olsa da iki tarafın sözleri ve eylemleri gece ve gündüz kadar farklıdır. Kullandıkları ifadelerin ağırlığı ve anlamı bile farklıdır; erkekler kadınlarla konuşurken sözlerini özenle seçmeli ve farklı bir üslup benimsemelidir. Erkek, kadını sever, ona hayranlık duyar ve saygı besler; kadının bütün ahmaklıkları ile cehaletini kadınsı ve dolayısıyla da çekici olarak değerlendiren bu tutum yüzünden aşâğılık şeylere tapmayı öğrenir.

Charles Reade, *Peg Woffington* adlı eserinde güçlü, cesur, zeki ve en çekici kadını, uzaklarda gördüğü bir sıçanla irkilip çığılığı basan kadın olarak tarif eder; bu sayede sevgilisinin de onu çok daha çekici bulduğunu anlatır. Zayıflık, çekingenlik, anlama ve yapma yetersizliğinin her türlü belirtisi kadınsı ve hayranlık uyandırıcı olarak kabul edilir. Ancak hepimiz biliriz ki en iyi sevgi yücelten, gerçekten saygı duyan ve aynı zamanda şefkatle zevk alandır.

Eve bağlı kadının küçüklüğü, haremın daha da küçük tabiatı kadar yaralayıcı değildir; zira ev haremden daha büyük ve daha özgürdür. Fakat harem kadınlarının erkeğin büyümesini sınırladığı gibi, daha hafif ölçüde de olsa ev kadınları da erkeğin büyümesini sınırlar. Kadınların erkekler üzerindeki etkisi bir hayli büyüktür. Evine bağlı anne, çocuğu ve erkek çocuğunu kısıtlar, evine bağlı kız gençliği kısıtlar ve evine bağlı evli kadın hayat boyu bu baskıyı muhafaza eder. Sorun kadınların gerçekten daha dar fikirli, daha kıt akıllı, daha çekingen ve kararsız olmaları değildir; erkek veya kadın, her zaman küçük ve karanlık bir yerde yaşayan, daima korunan, gözetilen, yönlendirilen ve kısıtlanan her kim olursa olsun, kaçınılmaz olarak bunlar yüzünden daralacak ve zayıflayacaktır.

Kadın ev tarafından, erkek ise kadın tarafından daraltılır. Erkek ne kadar büyükse, çıkarları ne kadar dünya düzeyindeyse ve yetileri ne kadar yüksekse, daha küçük bir zihinle sürekli temas hâlinde olmaktan o kadar yaralanır. Daha sıradan bir erkek bunu daha

az hisseder, ne de olsa kendisi de evin düşünce ve eylem düzlemine daha yakındır; ancak küçümseyici etki her zaman oradadır.

Çocuğun annesi babası kadar geniş bir eylem yelpazesine hâkim olsaydı, annenin işi şeref duyulacak ve taklit edecek işler olsaydı, kıymetli olan kendisi de sevilebilecek bir figür olsaydı, çocuk bu acı “sadece anne” ifadesini kullanmayı hiç öğrenemezdi. Baba bir savaşıdır; oğlu onun büyük başarılarına hayrandır ve izinden gitmek için can atar. Baba bir sanayi önderidir; yetenekli bir esnaf, iyi bir doktordur. Oğlanın sevecek bir babası ve hayran olacağı işleri vardır. Babanın, onun için olduğu kadar diğer insanlar için de bir önemi vardır; dolayısıyla onu hem sosyal hem de aile ilişkileri içinde gören çocuğun babaya olan saygısı biraz daha artar. Ancak annesini sadece aile ilişkileri içinde görür ve erken yaşta babası tarafından erkek çocuğuna “annesine bakması” gerektiği öğretilir. Bir düşünsenize! Bir çocuğa annesine bakması gerektiğini öğretmek! Eli ayağı tutan yetişkin kadınlar on yaşındaki çocuklarını “onları korumaları için” gece yanında dışarı çıkarabiliyor.

Bu durumun olağanüstü saçmalığı ne kıyas götürür ne de benzerine rastlanır. Buzağı tarafından korunan bir inek hayal edin! Yavrusu tarafından korunan bir ayı, yavrusu tarafından korunan bir kedi! Sıska bir tay tarafından korunan uzun boylu, çevik bir kısrak! Yuvarlanan, iri patili yavrusu tarafından korunan atik, sivri dişli bir çoban köpeği! Çocukların koruyabileceği bir şeye nasıl saygı duyabilir ki çocuk! Sevebilir, seviyordur da. Ona bakabilir, bakıyordur da. Daha sonra onu destekleyebilir, öyle de yapar zaten; hatta yeni gelişmeye başlayan olağanüstü çirkin vakalarda gördüğümüz gibi *kendi annesini* “baş göz” edebilir! “Sadece anne” demeyi bu kadar çabuk öğrenmesine şaşmamalı! Sadece anne *olmadığı* zaman, anne ve çok daha fazlası olduğunda, insan yeteneklerini faydalı şekilde kullanan gerçek bir insan olabildiğinde erkek çocuğu da daha iyi bir yetişkin olacaktır.

Diğer taraftan da çocukluğun tüm özgürlüklerini ve avantajlarını kız kardeşi ile paylaşıyorsa; yalnızca okulda değil, oyunda ve günlük yaşamın durmaksızın uyaran deneyimlerinde de onunla

eşit derecede eğitim alabilseydi, kız kardeşine karşı hisleri çok daha farklı olurdu.

Yolculuğa çıkan iki çocuğu inceleyin. Yolculuğun başından sonuna kadar anne kızı kucağında sıkı sıkı tutar, yalnızca koltuğa oturulabilir ve pencerenin önünde durabilir; oğlansa merdivenlerde, platformda, istasyonda koşturup frenci ve mühendise sorular sorar, sürekli öğrenme hâlinededir. Erkek çocuğu hayattan, kıza kıyasla beş kat daha fazla bir şeyler alır, bunun da farkındadır. Çok geçmeden kızlarla oyun oynamaktan utanmaya başlar, haksız da değildir.

Sonra sevgili edinir. Kalbinde kadına karşı yeni bir derin aşk, büyük bir saygı yükselir. Bu aşkın ışığı altında onu olduğu gibi kabul eder ve zayıf yönlerinin, kısıtlamalarının her birini yüceltir, idealleştirir; çünkü hepsi ona aittir. Bu hiç iyi değildir. O saygı daha çok hak edilmiş olsaydı ve kadınlığının saygınlığı bilge, güçlü, becerikli bir insanın saygınlığı ile arttırılmış olsaydı onu aynı ölçüde sevebilir, hatta daha çok sevebilirdi.

Tabii ki erkek, kadın farklı olsaydı onu sevdiği kadar sevmeyeceğini sanır. Geçmiş çağlarda kadının daha da kadınsı olduğu, insanlığının ise daha da az olduğu dönemlerde de öyle sanırdı. İleriki çağlarda, kadının onunla gerçekten eşit olacağı, ona güçlü ve anlayışlı bir arkadaş, huzurlu ve harekete geçiren bir yoldaş, aynı zamanda da güzel ve sevgi dolu bir kadın olacağı zamanlarda da böyle sanmaya devam edecektir. Bizi bir araya getiren her zaman sevgi olmuştur; bu asla değişmeyecektir. Güzel Gürcü köle de sevilir, köylü kız da prenses de erkek kadını her zaman sever. Kadınların korkmasına gerek yoktur; bu değişmeyecektir.

Hatamız, kadınlık ve erkekliğe dair oluşturduğumuz yanlış bir fikre dayanmaktadır. Evi, işlerini, ilgilerini ve sınırlamalarını kadınsı olarak, hayatta geriye kalan her şeyi ise erkeksi olarak adlandırdık. Bir kadın evin dışında herhangi bir güç, amaç veya ilgi edinirse bunun kadına yakışmadığını, bunun bedelini de konumundan olarak ödemesi gerektiğini belirttik. Bu tamamen yanlıştır.

Kadın kadındır ve ister boncuklu bir Hottentot kadını ister al yanaklı bir sütçü kız ister güzel bir öğretmen ister Zenana ha-

remlerinin peçeli bir güzeli olsun, bulunduğu yerin ve zamanının erkekleri için çekicidir.

Bize öğretilen, erkeğin en çok evde duran kadınları beğenip sevdiğidir. Bu, tarihin en gülünç şakalarından biri olmalıdır. Kalp kıran kadınlar, romantizmin kraliçeleri, binlerce düşkünün taptığı tanrıçalar aşçı değillerdi.

Kadınlar genel olarak erkeklerin nazarında çekicidir; ancak özellikle de şarkıcılar, dansçılar, aktrisler gibi çarpıcı bir dikkat çekiciliğe sahiplerse hemen sayısız hayran kazanırlar. Tarih boyunca en çok sevilen kadınlar, evince oturan küçük kahverengi kuşlar olmuştur. Fakat erkek, şarkıların kraliçesiyle evlendiğinde, bir an önce yuvaya yerleşip orada kalmasını elbette ondan da bekler. Peki, öncesinde gösterdiği bağlılığı bundan sonra da aynı düzeyde göstermeye devam eder mi? Ne de olsa kişinin ev hizmetçisine ve hatta kâhyasına hissettiği romantik bağlılığın seviyesini muhafaza etmesi kolay değildir. Erkek, eşini sever; ama ev yüzünden değil, eve rağmen sever. Aralarına mutsuzluğun gölgesi düştüğünde, hüznün ve günahın acıklı defteri açıldığında ise çoğu zaman aşk, evin alanından uzaklaşıp daha geniş alanlardaki daha özgür kuşların peşine takılmaya başladığı içindir.

Bu tehlikeyi doğuran evlilik değildir, ev hizmetidir; eksiksiz ve karşılıklı beslenen sevgi veya yasanın, dinin yaptırımı da değildir. Bunun sorumlusu, kadının özel hizmetçi, aşçı, temizlikçi, terzi, uşak, hademe ve oda hizmetlisi olduğu tek taraflı sahiplik durumudur. Bu durumda bile bu kadın, bu işleri veya başkalarını yapmayan, evin hizmetçisi değil de yalnızca hanımı olan, insan onuruna dair hiçbir hak talep etmeyen, toplumsal şemada “kadın” dışında hiçbir rolü olmayan bir eşe kıyasla daha gerçekçi bir saygı hakkına sahiptir.

Bu nedenle evle kısıtlı kadın aracılığıyla evin erkek üzerinde oluşturduğu etkinin her zaman yararlı olmadığını, hatta sanıldığı gibi kadının cazibesini arttırmakta bile faydasının olmadığını görebiliriz.

Evin doğrudan erkek üzerinde oluşturduğu başka hangi etkiler vardır? Kişisel hayatını ve gelişimini nasıl etkiler? Erkek çocuğu

büyüyüp evden firar eder. Evin dünyalar kadar bağı vardır, ama erkek bağlanmaktan hoşlanmaz. Atılıp kendi yolunu çizer. Kalburüstü sınıftan bir İngiliz genç erkeğiye erken yaşta aileden koparılır ve bir yatılı okula gönderilir; daha sonra da kendine ait “daireler” edinir. Amerikalı bir genç erkek ise doğrudan işe girer ve çoğu durumda evden uzakta bir yerde bir süre yatılı kalır. Sonra birini sever, onunla evlenir ve kendine ait bir yuva kurar; bu, kadın ve çocukta oluşan, memnuniyetle ve gururla geçindirdiği, birçok yönden keyif aldığı bir evdir.

Bu durumla ilgili vardığımız kanaatlerden öyle memnunuz ki eve ve aileye gerçekten taparcasına hayranlık besliyor, erkeğin başlıca görevinin onları geçindirmek olduğunu savunuyoruz. Bunu herkesten çok Amerikalı erkek sabırla ve cömertçe yapar; bu rolü, dünyanın bütün ahlaki görüşleri ile desteklenmektedir. “İyi bir aile babası” deriz, başka da bir şey söylemeyiz. Akşamları evde kalması özellikle arzu edilir; yaşamın ne kadarı evde geçirilirse bunun evdeki herkes için o kadar iyi olacağını düşünürüz. Peki, erkek üzerindeki gerçek etkisi nedir? Hâlihazırdaki vaziyeti ile ev, erkeğin doğasının gerçek ihtiyaçlarını karşılıyor mudur? Karşılamıyorsa evi geliştirmek mümkün müdür?

Erkeğin evdeki memnuniyetsizliğinin en büyük kanıtı, dünya genelinde erkeklerin evde durmuyor olmalarıdır. Onu dışarı çıkaran yalnızca işi değildir (dışarı çıkmak zorunda kalacağı bir iş olmasından da emin olur!); “çalışmak zorunda” olmayan erkek de zevk için dışarı çıkar.

Herhangi bir ülkenin işsiz sınıfını oluşturanların evden çıkma zorunluluğu yoktur fakat huzursuz etkinliklerinin tamamı dışarı çıkmaya yöneliktir ya da evin içinde kendilerini meşgul etmek amacıyla kendilerini sürekli oyalayıcı faaliyetlere ve eğlencelere verirler. İnsan dediğimiz varlıklar ya çalışmalı ya eğlenmeli ya da dinlenmelidir. Erkekler dışarıda çalışır, dışarıda oynar ve tek seferde fazla uzun bir süre dinlenemez.

Erkek, yaşam alanının bir parçası olarak bir ev geçindirir, ama içinde kendisine yer bulmaz. Bu konuda haksız değildir. Kadın

için de aynı durum geçerli olmalıdır. Dönemimize ait hiçbir insan yaşamı evde eksiksiz faaliyet imkânı bulamaz. Her ikisinin de hem içinde dinlenmek hem de oradan işe gitmek için eve ihtiyacı vardır; fakat içinde kalmaya ihtiyaçları yoktur.

Bunun, ortalama bir erkeğin eve karşı tutumunda gerçekten işe yaradığını görebiliyoruz. Neşeyle, şefkatle, gururla ve ne kadar emek, özen, maharet gerektirirse gerektirsin evin ihtiyaçlarını karşılar; ancak içinde fazla vakit geçirmek zorunda kalırsa bunun onu yumuşatacağını ve güçsüzleştireceğini bilir.

Bu yüzden erkeklerle görüşmek, çalışmak ve yaşayabildiği kadar yaşamak için dışarı çıkar; “gününü gün etmek” istediğinde, yani dinlenmek, canlanmak, ona iyi gelecek şekilde eğlenmek istediğinde ise “tayfası” ile gider. Ormandaki uzak kamp alanına, dağ tırmanışına, av gezisine giderler; zira erkeğin gerçek anlamda dinlenebileceği ve keyif alabileceği yer, evden uzakta bulunduğu başka erkeklerin yanındır.

Daha küçük yaşamlarla sürekli temas hâlinde olmak bir tür gerginlik meydana getirir, tıpkı daha kısa bacaklıların hızına ayak uydurulduğunda çekilen eziyetle meydana geldiği gibi; işte buna her erkek isyan eder. Fakat buna ömür boyu mahkûmdur. Cinsiyetinin değişmez yasaları onu kadına bağlı kılar, dolayısıyla kadın nasılsa erkek de ona aşağı yukarı ayak uydurmalıdır.

Erkek, çocuğun ihtiyaçlarının yanı sıra evin sağladığı fiziksel kolaylıklar ve karşıladığı gereksinimleri nedeniyle de eve bağlıdır. Taşınması gereken bütün nitelikleri taşıyor olsaydı erkeğe dinlenme, rahatlama, teşvik ve ilham sağlardı. Bunları temin ettiği sürece, doğrudur. Etmediği sürece de hatalıdır. İdeal bir ev, günün işleri bittikten sonra açık ve güçlü bir şekilde parlamalıdır. Huzur ve mutluluk, bütün çaba ve endişelerden kurtulup rahatlama, yiyecek ve uykunun sakin takviyesi, son derece keyifli arkadaşlık... Bazı durumlarda bunların hepsini gerçekten de verir. Diğer birçok durumda ise erkeğin evine gelirken alçalması gerekir; eve yükselerek değil de inerek gelir. Bu evlerde yepyeni bir aldırış, endişe ve emek alanı vardır. Ehil olmayan ortalama kadın tarafından son derece kusurlu şekillerde yö-

netilen evin ilkel işleyişleri, erkeğin uzmanlaşmış bilincini kabaca sarsar. Çocukları onun gurur ve neşe kaynağıdır; olması gereken de budur. Makul bakım almamaları yüzünden geceleri erkeğin uykularının kaçması ve makul şekilde eğitilmediklerini fark ettikten sonra rahatlığın yerini endişe ve sıkıntının alması ise olmaması gereken bir durumdur.

Erkek, iş hayatındaki eksikliklerini evdeki eşine getirmez, onun bu sıkıntıları kafasına takıp geceleri bir aşağı bir yukarı dolanmasını istemez. Sistemli çalışan erkeğin işi o gün için bitmiştir ama eve geldiğinde sistemsiz çalışan yetersiz kadının işlerinin de bir kısmını omuzlamak zorunda kalır. Üstün yeteneklere sahip kadınlar bütün evi tıkr tıkr işlettiğinde ve hizmetçilerle veya çocuklarla sorun yaşamadığında ise evin erkek üzerindeki etkisi tümüyle faydadan oluşur. Böylesi vakalar en ender görülenlerdir. Bunun aksine öyle alışmış, eski dönemlerden miras kalan yetersizliklere olan kör hayranlığımıza kendimizi öyle kaptırmışız ki genç çiftleri “evlilik hayatının sorunları ve endişeleriyle” yüzleşmeye teşvik ediyoruz, sanki bunlar gerçekten de evliliğin mecburi parçalarındanmış gibi. Bunların evlilik hayatıyla ilgisi yoktur. Bunlar eski dönemlere dayanan, zararlı ev idare sistemlerimizin kaygı ve dertleridir.

Erkekler işlerinde hâlâ milyonlarca yıl öncesine ait yöntemler kullanıyor olsalardı onlara da biraz uyarıda bulunmamız gerekebilirdi. Eski hurda yığınının üzerine en pahalı makinelerini koyup bunları devamlı daha iyileriyle değiştiren, işini hızla değişen zamanımızın en yeni taleplerine göre durmadan uyarlayıp yeniden düzenleyen aynı erkeklerin evlerine gidip babasının, büyükbabasının ve onların gerisindeki bütün atalarının sırasıyla katlandığı aynı değersiz zorluklara memnuniyetle katlanabilmesi hayret vericidir.

Evin yetersizliği, yöntemlerinin ve yönetiminin büyük kusurları, erkekler üzerinde hiçbir yararlı etkiye sahip değildir. Gerekli zorluklara katlanmak veya üstesinden gelmek şarttır, fakat buhar biçerdövere sahip olabileceksen orakla zahmet çekmek yüceltici değil, aşağılayıcıdır. Bu noktada, evin sıkıntılarını ve zorluklarını çekme konusunda kadına yardım etmenin erkeğin görevi olduğuna dair

acınası bir itiraz ileri sürülecektir. Kadın buna bazen şiddetle inanır, hatta bazen erkek de. Bütün bu inanılmaz dayatmaların içinde en hayret verici olanı budur.

Burada şunu görüyoruz: İnsan ırkının eşit ölçüde becerikli olan (Unutmayın; eşit demek benzer demek değildir!) iki yarısından birisi, ev hizmeti ve çocuk yetiştirmek dışında dünyadaki bütün işlerin elinden alındığını görür, bu iş alanının tam bilgisi ve kabulü ile büyür, bu işleri üstlenmeden önce onlara çalışmayı reddeder, hiçbir verim iddiasında bulunmadan bunları mutlu mutlu üstlenir. Daha sonra da medeniyetin geçimini sağlayan diğer bütün işleri yürüten dünyanın diğer yarısından, kendi işlerine yardımcı olmalarını talep eder!

Erkeğin kadını sabana koşmasına itiraz ederiz; itiraz etmekte haklıyızdır. Bu, kötü bir çalışma yöntemidir. At kullanmak daha verimli, buharlı sabansa bundan da verimlidir. Kadının erkeği, onca külfetli ve çağdışı verimsizliğiyle eve bağlamaya çalışmasına itiraz etmenin zamanı gelmiştir. Evin ihtiyaç duyduğu daha fazla iş gücü değildir, daha düzgün işleyiş ve yönetimdir.

Bazıları, kadının zayıflığının erkek üzerinde yararlı bir etki oluşturduğunu ve daha yüce niteliklerinin birçoğunu ortaya çıkaracağını savunur. Öyleyse yatalak bir hastayla ya da mankafanın tekiyle evlensin, bu niteliklerin hepsini ortaya çıkarsın!

Çocukluğun gülünç bir taklidi olan bu yetişkin kadının sahte çaresizliğini eklemeye gerek kalmadan çocuğun temel zayıflıkları ve eksiklikleri, her iki ebeveynin de bütün gücünü ve bilgeliğini ortaya koymaları için gayet yeterlidir. Utanç verici bir durum! Bilgi ve güçte erişebileceği en yüksek seviyeye erişmesi gereken annenin, erkeğin yiyecek ve giyecek taleplerini yerine ve erkeğin daha yüce niteliklerini ortaya çıkarmak için kendi insanlık gelişiminden vazgeçmesi ne utanç vericidir! Ebeveynliğin doğruluğu, sarf edilen çaba ve fedakârlığın miktarıyla değil, başarısıyla ölçülmelidir.

Vücut bakımının, dünyanın beslenmesi, giyimi ve temizliğinin kadının özel işi olduğunu kabul ettiğimizi varsayalım; o hâlde bu zamana dek hem erkeğe hem de kadına daha az yük oluşturacak

şekilde işlemelerini sağlayan sistemler geliştirmiş olmalıdır. Hayati öneme sahip bu yaşam süreçlerinin bu kadar beceriksizce yürütülmesi, aynı zamanda da bu kadar zaman, emek ve para gerektirmesi, modern toplulukların iş anlayışının en büyük ayıbıdır.

Çocukların bakımı ve eğitimi haklı olarak babanın da paylaştığı sorumluluklardır. Bu hususta erkek ve kadın gerçek anlamda ortaklardır. Bu bağlamda ortak bir işe girerler ve her ikisi de bu işin içinde emek harcarlar. Günümüzde erkekler, okul ve üniversite aracılığıyla toplu olarak sağladığı eğitim dışında, bu önemli işte hiçbir şekilde payına düşeni yapmamaktadır; bu alanda yaygın olan kadındır.

İnsanoğlunun ilk dönemlerinde erkek, çocuğu fazla önemsemez, onunla fazla ilgilenmezdi; çünkü bunun kadın tarafından kursosuz şekilde yerine getirildiğini varsayardı. Öyle olmadığını bugün rahatlıkla görebiliyoruz; ancak erkek bu konuda hiçbir şekilde yardımcı olamazdı, zira evin maddi gereksinimleri nedeniyle zaten işi başından aşkındı.

Ev, süreçlerimizin devasa ve gereksiz harcamaları erkeğin enerjisini öyle çok tüketir ki, ondan daha fazlasını yapmasını beklemek hem acımasız hem de yararsız olur.

Harcamaların azaltılması (ki bunun mümkün olduğunu gösterdik), yaşam maliyetinin üçte iki oranında düşürülmesi ve üretken emeğin neredeyse yüzde elli oranında artırılmasıyla ev, büyük yük ve sonu gelmeyen yükümlülüklerin temsili olmaktan çıkıp olması gerektiği hâle gelecektir: Kolayca elde edilen bir eksiksiz dinlenme, rahatlama, huzur ve canlanma yeri.

Evin erkekler üzerindeki etkisi en çok bu ölçüsüz harcamada hissedilir. Ailenin geçimini tamamen erkeğe yükleriz; böylelikle, ona bağımlı olan kadında sürekli bir şeyler alma yönünde bitimsiz bir yeti geliştirir ve bu şeyleri üretme gücünü de elinden alırız. Bu sonuç, bu basit başlangıç düzeyinde kalmış olsaydı bile kötü olurdu. Bu durumda erkekten, onurlu bir şekilde kendi geçimini sağlayabilecek ve kendi çocuklarının geçindirilmesinde kendi payına düşeni yapabilecek güçlü bir yardımcıya sahip olabilecekken kendisine, sağlıklı ve eli ayağı tutan eşine ve bütün çocuklarına bakması talep edilirdi.

Ancak bu sonuç birikerek artan cinstendir. Kadının eve hapsedilmesi, iş yapmıyorken onun bir parazit haline gelmesiyle sonuçlanır; parazitlerin iştahı da doyumsuzdur. “Paranın değeri” dediğimiz şeyin ne kadar emeği temsil ettiğine dair hiçbir fikri yoktur, çünkü para için hiç emek harcamamıştı. Parayı babasından alırdı ve çocuklarda doğal olduğu üzere bunun nereden geldiğini hiç düşünmezdi; şimdi de eşinden hiç düşünmeden alır, çocuk kalmaya devam eder. Bu durumun doğru, hatta güzel olduğunu düşünürüz; erkek, bu vaziyeti azimle muhafaza eder, kadının kendisini destekleme yönünde gösterdiği her türlü çabayı da kendi kusurlarının yüzüne vurulması olarak yorumlar. Zenginliği üreten gücü eril bir işlev olarak küstahça benimsemiştir; dolayısıyla bunu bir kadın yapınca bunun “kadınlığa yakışmadığını” düşünür ve erkekliğinin yetersiz kaldığının bir göstergesi olarak görür.

Bu bağlamda “karıncaya bakmalı” veya arıya; tamamen eril bir iş gücünün başka bir uğraşa sahip olamayacağını görmelidir. Yabanıl erkekler de dikkate almalıdır; onlar hiç kuşkusuz oldukça “erkeksi”dir, ama başka da bir nitelikleri yoktur. Son olarak da en yakındaki ve en gerçekçi durumu, bugün dünyanın her yerinde evde çalışan kadınların büyük çoğunluğunu dikkate almalıdır. Evin hanımefendisi, neredeyse yalnızca zararı olan bir parazitten ibarettir; fakat ev kadını dünyanın en çalışkan emekçilerindendir. Hiç durmadan çalışır; eşinin çalışma saatlerinin birden farkına varan düşünceli bir kocanın ağzından Bayan Diaz’ın yıllar önce belirttiği gibi: “Ne öğleni var ne akşamı ne yağmurlu günü!” Erkekten daha çok ve daha uzun süre, erkeğin uzmanlaştığı alana kıyasla zindeliği çok daha tüketen çeşitli ve değişken bir uğraş alanında çalışır; buna ek olarak bir de *çocuk doğurur!* Dokuz çocuk annesi bir kadının, her hafta pazartesileri çamaşır yıkadığı ve şu zamana dek yalnızca *iki defa* yıkamadığı (bunu bana kendi oğlu anlatmıştı) yönündeki övünmesiyle aynı düzeyde bir övünç kaynağı sunabilecek

* Süleyman’ın Meselleri, 6:6: “Ey tembel kişi, git, karıncalara bak, Onların yaşamından bilgelik öğren.” — Ç.N.

herhangi bir erkek varsa belki o zaman üstün güce sahip olduklarını iddia edebilirler.

Hâlâ dünyanın kuralı olan bu tür evlerin erkek üzerindeki etkisi nedir? Kadınların yerine getirdiği işlerin bu düzeyi ve bu miktarı, şefkatle ve gururla varsaydığımız gibi, bu yükü hafifletiyor mu? Hafiflettiğini sanan kişinin ekonomik değerler hakkında hiçbir bilgisi yoktur.

Erkek ne kadar yoksulsa aldığı her şey için o kadar fazla para ödemesi gerekir. Kadının evde çalıştığı onda dokuzluk kesimde erkek, evindeki paraziti besleyebilen diğer başarılı erkeklere kıyasla daha çok çalışır ve parasının karşılığında daha az konfor elde eder. Daha önce sıraladığımız bütün ekonomik dezavantajları en üst düzeyde muhafaza eder: Tutumsuz harcamaların en yüksek seviyesi ve endüstriyel değişimin en düşük evresi. Bu erkeğin durumunda, kendi geçimini sağlayan bir eş, aile gelirini bir çırpıda ikiye katlayacak, aynı zamanda da organize iş gücü ve harcamanın faydaları giderlerini düşürecektir. Yoksul bir adamın evinin gereksiz masrafları, zengin bir adaminkinden çok daha fazladır; bunun yanı sıra evden aldığı zevk de daha azdır.

Erkeğin her zaman yorgun olan; ilerleme kaydetmeyen, ona güçlü, mutlu, gelişen bir kadının sağlayabileceklerini veremeyen bir eşi vardır. Bitirdikten sonra o çok sevdiği evine hevesle dönebileceği sekiz saatlik (emek harcayan zaman alışkanlığımızı da dâhil ederek) uzmanlaştığı bir işi olsaydı evin kısıtlı ortamındaki durmak bilmeyen, kafa karıştırıcı zahmetlerinin neticesine kıyasla çok daha taze ve uyarılmış bir zihne sahip olurdu. İkisi birlikte daha iyi bir eve güçleri yeterdi. İkisi birlikteyken, iki katı para ve yarıya indirilmiş yemek masrafları ile, işi başından aşkın ve eğitim düzeyi düşük ev kadınlarına kıyasla çocuklarına çok daha iyi bir bakım sağlayabilir.

Bunun erkekteki neticesi sahiden hoş olurdu. Koku, buhar ve çeşitli dağınık uğraşlarla dolu olmayan, geldiğinde dinlenebileceği temiz, güzel, sessiz bir ev. Onun gibi evde olmaktan mutluluk duyan bir eş. Çocuklar da bu buluşma vaktinden keyif alacak, anne ve baba

da çocuklarıyla birlikte olmaktan sevinç duyacaktır. Bunda erkeği korkutacak ne var?

Böyle bir eve gelmek iyi olmaz mıydı? Bunun oluşturacağı etki son derece hoş olmaz mıydı? Püritenliğimiz, evlerin büsbütün keyif veren yerler olma fikri karşısında küçülmektedir. Ruhumuzun iyiliği için evlerin bir tür sınama yeri olması gerektiğini düşünürüz. Evli kadınların ve annelerin, günün her saatinde “çocuklara göz kulak olmaya” çalışırken ve diğer bütün işlerine koştururken yorgun, işi başından aşkın, bitkin, kirli ve kaygılı olması gerektiğini düşünüyoruz. Erkeğinse yorgun eşinden, bağırsan bebeklerinden, kötü pişirilmiş yiyeceklerinden, evin genel yorucu kaosundan, sahip olduğu tek cüzdanına yüklenilen sonsuz taleplerden memnun olması gerektiğini savunuyoruz.

Memnun mudur peki? Ortalama bir işçinin bu dinlenme sağlayan sözde cennete karşı tutumu nedir? Alkolle mücadele hareketinin istatistikleri bize gerçekleri göstermeye yeter. Erkekler böylesi yerlerden hoşlanmaz, neden hoşlansınlar ki?

Yorgunlar, çünkü günde altı ya da on saat çalışır; gündüz işlerini bitirip evlerine döndüğünde eşlerinin tamamlanmamış hem gündüz hem gece işleriyle karşılaşmaları onları rahatlatmaz. Erkek, arkadaşlık ister. Kadınsa bunu ona veremez. Kadının muhabbeti sabun köpüğü, kömür ve türlü türlü ihtiyaçlar hakkındadır: Ayakkabı, giysi, kap kakak, her şey!

Erkek eğlence ister, kadınsa bunu ona veremez. Her gün meşgul olan bitkin bir kadın eğlenceli olamaz. Çocuklar ise o saatte yataktaki olmalıdır. Kadın da dinlenmeyi, kendisine arkadaşlık edilmesini, eğlenmeyi ister; fakat bu bambaşka bir konudur. Burada erkeği inceliyoruz. Kadının her halükârda evde kalması gerekmektedir, ne de olsa onun yeri evdir; ancak erkek kalmak zorunda değildir, dolaşısıyla çıkar gider.

Son derece gelişmiş bir insanın, bu sosyal yarattığı kuvvetli içgüdüsel ihtiyaçları vardır; bunlar vücudun ihtiyaçları kadar hayati, ama evde hiçbir şekilde tatmin edilemeyen ihtiyaçlardır. Evden çıkar verir ve kapısı açık o keyifli mekâna gider: Bara. Kolaylık, özgürlük,

rahatlık, hoş arkadaşlık, yeni bir şeylerin bahsi, eğlence; işte bunlardır temel ihtiyaçları. Bunlara erişmek için ödemesi gereken tek bedel de uyarıcı bir içecekse, ortalama bir erkeğin kötü beslenen midesinde, fazla büyüyen bencilliğinde veya eğitimsiz vicdanında bunu reddedecek hiçbir şey yoktur.

Ölçsüzlük, hepimizin çok iyi bildiği kötülüklerle sonuçlanır. Birçoğu, hayatlarının bütün emeğini kapanma saatine kadar bara adayan, sonra da günahlarıyla yuvasının güvenli ve her yönüyle tatmin ettiği varsayılan korumasına geri dönen soylu kişilerdir. Onu oraya itenin ev olduğunu aklımızdan bile geçirmiyoruz.

Sonunda bir şeyi sezebildik: Kötü bir şekilde pişirilmiş yeter-siz ve yanlış seçilmiş yiyecekler, erkeğin uyarıcılara olan ihtiyacının büyük bir nedenidir. Bunca aydınlanmanın altında bugün, erkeğin özel aşçıları daha iyi hale getirmek için büyük çaba gösteriyoruz. Her erkeğin eşi bir Delmonico olsaydı, iştahı üstün beceri ve ustalıklarla karşılıyor olsaydı, bu ona ılımlı olmayı ve kendisine hâkim olmayı öğretebilir miydi?

Özel aşçı ne kadar başarısız olursa fiziksel uyarıcı ihtiyacı da o kadar yüksek olur. Özel aşçı ne kadar başarılı olursa mutlu edilen zevk düşkününün içindeki o kendini şımartma arzusu o kadar gelişir. Ancak ister başarılı ister başarısız olsun hiçbir düzeydeki erkek her akşamını aşçısıyla geçirerek ihtiyacı olan sosyal uyaramı bulamaz!

Bütün meselenin anahtarı budur işte. En eski zamanlardan beri olduğu gibi aşcınız "hazineniz" olabilir, ihtiyaçlarınızı en muhteşem şekilde karşılıyor olabilir, aynı zamanda çocuklarınızın annesi de olabilir; bununla birlikte sizin kendi kişisel hizmetkârınızdır, dolayısıyla sosyal denginiz değildir. Onu çok seviyor ve onun dişil yetileri ile seçkin yemek becerilerine hürmet ediyor olabilirsiniz, ama sohbetinden veya eğlence becerilerinden memnun değilsinizdir.

Çalışan bir kadına sahip bir evin tesiri arzu edilmediği için daha iyi neticeler bulma umuduyla parazit eşe sahip evlere dönüyor olabiliriz. Burada erkeği evde muhakkak dinlenme, huzur ve rahat-

lığı karşılar ve “ebedi kadını” ile tatmin edici bir arkadaşlık bekler. Bu, dünyada kadından başka bir şey olmayan, aşçı bile olmayan bir kadındır. Burada hiç kuşkusuz yiyecekler tatmin edicidir; erkek, bir babanın isteyebileceği en iyi çocuklara sahiptir, çocuklarsa bir annenin tamamen aralıksız bağlılığının avantajına sahiplerdir; çalışan erkek için acı verici şekilde belirgin olan evin işleyişleri, burada sorunsuz ve görünmez bir şekilde işlemektedir. Bunların tamamı da evin gururlu “tedarikçisi”nin maddi gücü dâhilindedir.

Yiyeceklerin hizmetçinin elinde ne duruma geldiğini daha önce görmüştük. Bakıcının elindeki çocukların durumunu her yerde görebiliyoruz. Asalak kadın ev işlerinden muaf olduğu zamanını hiçbir şekilde kendini çocuklarına adamaya harcamaz. Anneler özünde işçilerdir. Kadın çalışmadığında, içindeki annelik kaynakları kurur gider. Ne kadar tembel olursa, çocukları için o kadar az şey yapar. Zengin erkeğin çocukları, tıpkı fakir erkeğinkiler kadar ona endişe ve hayal kırıklığı verir.

Evin masrafları sürekli artan boyutlara sahiptir. Asalak kadının evi, dipsiz bir para çukurdur. Asla memnun değildir. İnsan tabii-likten bu denli uzak bir konumda nasıl mutlu olabilir ki? Beslenmesi sağlanmaktadır, türdeşleriyle kurduğu yüzeysel ilişkiler gibi sosyal uyarıcılara sahiptir, ancak neticede hiçbir şey çıkmaz; bunu dengeleyecek faaliyetlerde bulunmaz.

Bu pozisyonun getirdiği huzursuz sıkıntı içinde, rahatlama-ya dair elindeki tek fikir daha fazlasını elde etmektir: Bir yemek daveti ile tatmin olmuyorsa bir davete daha katılsın ya da bir tane de kendisi düzenlesin, bir elbiseden memnun değilse iki tane daha, yirmi tane daha alsın, hepsi onun olsun! Evinden memnun değilse kırsalda başka bir tane alsın; belki bu farklı gelir, önce birini denesin, o olmazsa bir diğerine baksın. Aldığının ikisi veya üçünden usanmaya başlarsa bir yat alsın, başka bir ülkeye gitsin, evi veya güzel vücudunu süslemek için daha fazla şey alsın; sürekli al, al, al! Fakat yapmanın getireceği rahatlığı, özgürlüğü ve neşeyi hiç düşünmez. Tıpkı elinde sıcak soba maşasıyla veya eve süsler yerleştirerek yaptığı gibi, yapıyormuş gibi yapmak değil, gerçekten insan işi yapmak-

tan söz ediyoruz. Bu kadının da aklına gelmez, erkeğin de. Bu zarif evcil vampiri muhafaza etmenin doğru ve güzel olduğunu düşünür, dolayısıyla da onun doyumsuz taleplerini karşılamak için hayatını hizmete adar. Karşılığında istediği tek ödül onun sevgisi, inancı ve tatlı arkadaşlığıdır.

Öyleyse, bu sınıfın evlerinde erkekte meydana gelen ideal bir etki bulabilir miyiz? Hayatını faydasız bir kadının yalnızca beslenmesi ve giyinmesine değil aynı zamanda bolca süslenmesi ve eğlendirilmesine adamanın erkek üzerinde yüceltici bir etkisi var mıdır? Pahalı kürklerle, dantellerle, mücevherlerle ne kadar çekici görüneceğini; yeni evin, yeni arabanın, yeni mobilyaların tadını nasıl çıkaracağını, “sosyal faaliyetleri”ndeki taze ve bitmek bilmeyen hazzını düşündüğünde erkeğin kalbi pır pır eder mi?

Gülümseyen, açık tenli, dolgun Evin Kraliçesi’nin taleplerini karşılamak için ister dürüstçe olsun ister hileyle, insanlığa ister faydalı olsun ister zararlı, işinde harikalar yaratır; gençliğinin ideallerinden yavaş yavaş vazgeçer ve becerilerini en çok para ne kazandıracaksa ona adar; hatta siyasi vicdanını şehri ve devleti soyma uğruna satar.

Kadın karşılığında ne verir? Nasıl bir etki oluşturur? Evinde çalışan kadın erkeği fazla yükseğe taşımaz. Parazit eş ise onu aşağı çeker. İş gören kadının evi, oğlana ve yetişkin erkeğe kadınların hizmetçi olduğu izlenimini verir. Aylak kadının evi ise, oğlana ve yetişkin erkeğe kadınların işe yaramaz ve açgözlü olduğunu, ama kadın oldukları için yine de onlara sahip olmaları gerektiği izlenimini verir.

Bunlar, evin meydana getirebileceği en fena sonuçlardır ve neyse ki bu vakalar küçük bir azınlıkla sınırlıdır. Fakat bu, büyük çaplı bir zararlı etki olduğu gerçeğini değiştirmez. Kadına dışıl işlevleri dışında hiçbir işlev bırakmaz; abartıya kaçmak hiçbir zaman sağlıklı olmadığı için de bunlar, onu kadın olarak geliştirmez.

Evli çiftin aralarındaki gerçekten huzur veren ve coşkulanıran arkadaşlığı, erkekler ile kadınların arasındaki genel yüceltici sosyal ilişki, yoksulların evinde bulunamadığı gibi zenginlerinkinde de bulunmamaktadır. Erkeğe yüklenilen taleplerin sonu gelmez;

bunların bedende veya zihindeki faydalı karşılıklarıysa sarf edilenlerin yanında ufacık kalmaktadır. İçinde kabiliyetli bir hizmetçi bile olmadığı bir evden başka bir fayda veya büyüme alanı olmayan kadın, erkeğe yarar sağlayacak güçlü, asil, neşelendirici bir yaratık olmaz; bu kadın, çok geçmeden büyük bir istikrarla erkeği aşağı çeken bir varlık hâline gelir.

BÖLÜM XIII

EV VE TOPLUMSAL GELİŞİM

Sosyal evrim gerçeğinden daha bariz bir gerçek varsa o da maddi gelişimdeki ilerlememizin kişisel gelişimdeki ilerlememizden çok daha büyük olduğudur. Zenginlik, güç, bilgi, kolaylık ile üretim ve dağıtım hızındaki büyük ve süratli artış; siyasi, dini ve eğitimsel faydaların geniş yayılımı; kişisel sağlık ve kişisel mutluluk alanlarında bütün bunlarla eşdeğer hiçbir ilerleme kesinlikle kaydedilmemiştir.

Dünya hızla büyür, insanlarsa ona ayak uyduramaz. En önemli makinelerimiz, işçinin beyni makine kadar hızlı gelişmediği için sağlayabileceği faydanın çoğundan geride kalıyor. Karmaşık mekanik düzenlemeleri içeren büyük ulaşım sistemleri devamlı en zayıf halkasında, yani insanoğlu noktasında kırılır. Karmaşık ve ayrıntılı adalet ve eşitlik sistemleri, kanun sistemleri, yönetim ve eğitim sistemleri oluşturup bunları muhafaza ederiz, fakat bunlar her zaman aynı noktada başarısızlığa açıklardır: İnsanların bu sistemlerle eşit olmaması.

Kamu yararındaki gelişme, kişisel yarardaki gelişmeden çok daha büyüktür. Yaşamımızdaki her imkânı geliştirdik ancak hâlâ çoğunlukla eskiden olduğu gibi hastayız, dayanıksız ve sosyal evrimdeki yerimizden bihaber küçük kişisel meseleler hakkında aptalca tartışıyoruz. Bu, her zaman bildiğimiz bir durum olmuştur ve eski çağlardan beri ileri sürdüğümüz, insanlığın yozlaşmış ve değersiz şeylerden oluştuğu fikrini kanıtlamak için kullanılmıştır. “Tozdan ibaret kırılgan ve zayıf yaratıklar,” diyerek gurursuz itiraflarda bulunuruz; inkâr edilemez tarihi kazanımlarımızda teselli bulmaya çalışanlara da onları alt etmişçesine şunları söyleriz: Ne kadar ilerleme kaydetse de “insanın kalbi” daha iyi hâlâ gelemmez; “insanın zavallı tabiatı” geliştirilemez. Bu tamamen yanlıştır.

İnsan doğası muazzam ölçüde değişmiş ve gelişmiştir; gelişiminde ilginç bir düzensizlik hakimse, toplumsal yaşamdaki gelişimi kişisel yaşamdakinden çok daha büyükse bunun çok basit bir nedeni vardır. Böylesi belirgin gelişmeler gösteren bütün bu büyük sosyal süreçler, insanların dünyanın gerçek uzmanlaşma alanlarında birlikte çalıştıkları süreçlerdir. Bu düzeyde gelişme göstermemiş olan, yaşamın hâlâ oldukça sınırlı olan ve kusurlu şekilde geliştirilmiş olan kısımlarını oluşturan bu kişisel süreçlerin bu durumda olmalarının nedeni tamamen içinde bulundukları çevreye bağlıdır: Eski ve değişmeyen ev. Evi diğer kurumlarımızla aynı hizaya getirecek olursak kişisel sağlığımız ve mutluluğumuz kamusal ilerlememizle eşit düzeye ulaşacaktır.

Bir kez daha şunu belirtmemiz gerekir: Gerçek ev, doğru ve gerekli olan ev, doğru boyutlarda ve doğru gelişim düzeyindeki ev tamamen iyidir. Bu konuma eriştiğinde bir çırpıda güzel bir başlangıç, daimî yardım ve bir hayatın çalışmalarının doğru bir sonucu hâline gelecektir. Kişisel hayat için ve fiziksel hayat için bu yeterlidir. Fakat sosyal hayat için yeterli değildir. İnsanlık görevinin tek boyutu bu hayvan türünü sürdürmek ve çoğaltmak olsaydı, bu görev evde yerine getirilebilirdi. Yalnızca annelik vasfı olan, çocuk doğurup yetiştirmek dışında bir amacı olmayan kadınlar, gözünde dünyanın yalnızca ailesi için yiyecek bulabileceği bir avlanma alanı olduğu yağmalayıcı erkekler ve bunların gelişmeyen çocukları yalnızca eve ihtiyaç duyarlar. Ancak insanlık görevimiz bu denli sınırlı değildir. Bu üreme süreçleri, solunum ve sindirim süreçleri gibi, insan hayatı için gerçekten temel ihtiyaçlardır; ancak bunlar, o yaşamın ne tamamını oluşturur ne de sonuçlandırır.

İnsan olarak temel vazife alanımız sosyal ilerlemeyi teşvik etmektir. Kendimize ve ailemize bakmak, diğer hayvanlarla paylaştığımız bir hayvan görevidir; birbirimize bakmak ve bunu yaparak da sosyal verimliliğimizi artırmak ise insan olarak ilk, son ve daimî görevimizdir. Sosyal grupların, dini, siyasi ve diğer grupların gerekliliğinin her zaman farkındaydık ve buralardaki sosyal vazifelerimizi iyi kötü yerine getirmişizdir. Fakat temelde bütün bu ortak çabaların

sadece evlerin daha güvenli ve mutlu olması için yapıldığını düşünmüşüzdür; ev ile devletin çıkarları çatıştığında da çoğumuz önceliği evimize tanımıştır.

Bunun doğru olmadığını ilk öğrenen kişiler, en eski sosyal hizmet çalışanlarımız, diğer bir deyişle askerlerdi. Herkesin ortak iyiliği için bir araya gelmeyi herkesten önce asker öğrenmişti. Verdiği hizmetin düzeyinin en düşük olmasına ve yalnızca yıkımdan ibaret olmasına rağmen aralarındaki grup duyguları en yüksek seviyeye sahipti. Erkeğin yıkıcı saldırganlığı ve önceki asırlarda gösterdiği vahşi kavgaları, savaşçı niteliklerini oldukça belirgin hâle getirmiştir; ancak, insanların yönettiği başarılı savaşlar için gereken birlik ve örgütlenme de yüksek sosyal nitelikleri icap ettirmiştir. Birlikte hareket etme alışkanlığı, kaçınılmaz olarak beyinde birlikte hareket etme gücünü ve arzusunu geliştirir; başarının veya başarısızlığın, yaşamın veya ölümün, avantajın veya yaralanmanın toplu eyleme bağlı olduğu gerçeği, ister istemez sosyal bilinci geliştirir. Dünyanın bütün ordularında gördüğümüz bu değişim, ırk kalıtımıyla giderek artmaktadır; bireysel hayvanın ilk bencilliğinin kat kat önüne geçen sıradan asker, çoktandır alışkanlık içinde gözünü kırpmadan toplum hizmeti için hayatını feda etmektedir.

Sosyal evrimin adımları her zaman aynı doğal düzen içinde, bir gelişim aşamasından bir diğerine hareket ederek, mevcut niteliklerden yola çıkarak ilerlemelidir. İlkel insanda diğerkâmlık yoktu, onur yoktu, cesareti titrek ve tamamen kişiseldi; düzen ve disiplin duygusu yoktu, kendine hâkim olma yetisi veya fedakârlık duygusu yoktu. Fakat güçlü savaşma eğilimleri vardı ve bu eğilimler sayesinde kendini bu diğer niteliklerin hepsini geliştirecek ilişkilerin içinde buldu.

Toplumsal gelişimimizdeki bu aşamanın ev ile taban tabana zıt olduğu kolayca görülmektedir. Evin çıkarları kişisel hizmet gerektiriyordu; ev alışkanlıkları iş ve sabır doğuruyordu, evin mahkûmlarının, yani kadınların ve çocukların etkisi de savaşçı niteliklerin gelişimini teşvik etmiyordu. Bu nedenle, insan hayatının devamlılığı evdeki kadınlar sayesinde sürdürülürken yiğit atalarımız binlerce yıl savaşmak üzere evi terk etmiştir.

Erkekler enerjilerini yıkım yerine yavaş yavaş üretime uygulamayı öğrendiklerinde, yavaş, eziyetli, maliyetli, çağlar boyu süren süreçlerle zenginliğin başkalarından çalmakla asla yükselmeyeceğini, katliamla da üretken gücün artmayacağını öğrendiklerinde; geçmiş zamanlarda kazandıkları bazı yararlı nitelikleri yeni mesleklerine uygulayabilmişlerdir. Böylece endüstri büyümüş, yayılmış, teşkilatlanmıştır; böylelikle de dünyanın gücü, zenginliği ve bilgisi gelişmeye başlamıştır.

Tarihte geriye gidebildiğimiz kadarıyla, büyük ve önemli bir sınıf hâlâ aralarında savaşırken bile üretim yapan bazı erkekler olduğunu görebiliriz. Savaşçılar, diğer ulusları yağmalayarak zenginlik arayışına girmiştir, ancak diğer ulusların hepsi savaşçı olsaydı yağmalayacak bir şey olmayacağını fark etmemiştir. Yavaş yavaş servet üretenler, servet çalanları bastırmış, onlara yetişmiş ve onları geride bırakmıştır. Şimdi ise dünyadaki eril enerjinin büyük bir kısmı öyle ya da böyle üretken endüstriye adanmıştır; orduya alınanlar da yaşamın en alt kademelerinden gelmektedir.

Bu yeni sosyal hizmet bağlamında, üretken endüstride, evin etkisi nedir? Başlarda tamamen yararlı etkileri vardı. Erkeği, tamamen doğal içgüdülerinden gelen uzaklaşma, öldürme ve hırsızlık yapma yönelimlerinden caydırmak için ev yaşamının cazibelerine ihtiyaç vardı. Gururunu ve gücünü merkeze alıp yerleştirmek ve düzensiz genişleme eğilimlerini günlük işlerde çalışmaya yönlendirmek zor bir işti; burada da yine mevcut niteliklerin gücü ile yönetilmesi gerekiyordu. Buradaki büyük çekim gücü kadından geliyordu; evin sağladığı kolaylık ve rahatlık, büyüyen aile sevgisi ve bunun etkileri savaşçıyı yavaş yavaş yenmiş ve onu sabana bağlamıştır.

Şimdiye dek evin üzerindeki etkisi erkeği yüceltmıştır, karşılığında da sahip olduğu askeri nitelikleri, ev işlerini dışıl düzeyden insanlık düzeyine taşımıştır. Evin tüketmesi için zenginlikler üretmek, yağmacılıkla yaşamaktan daha iyi bir konumdu; ancak, yaptıklarımız bunlardan ibaret olsaydı medeniyetin ilerleyişiyle kıvanç duymak için fazla bir sebebimiz olmazdı.

Tıpkı savunma ve doğal saldırganlığın ötesine geçemeyen içgüdülerle askeri birlikler oluşturan askerin bu birleşim sayesinde yeni ve soylu nitelikler öğrendiği gibi, hâlâ hiddetli ve vahşi olan bu savaşçı kadınlara çekim hissetmesi ve giderek artan fiziksel isteklerinin ötesine geçemeyen içgüdülerle endüstriyel birliklere girmesi sayesinde ırkımız için daha da kıymetli yeni nitelikler öğrenecektir.

Herhangi bir toplumun hayatı, ailelerinin sayısından ziyade üyelerinin başarılı etkileşimine bağlıdır. Örneğin, geniş alanlara yayılmış geniş bir nüfusun bağımsız ailelerin yerel yaşamını bireysel çabalarla desteklediği o büyük, geniş, eski imparatorluklarda neredeyse hiçbir ulusal yaşam, genel bir birlik duygusu, bilinçli çıkar bağlantıları yoktu. Sahip oldukları tek bağ vergi tahsilatıydı; bölgeyi fetheden yeni kişiler orayı kendi topraklarına kattığında ise yaşanan tek değişiklik vergi talep edenlerin değişmesiydi ve bir öncekinden daha fazlasını talep etmediği sürece milleti bundan zarar görmezdi.

Canlı bir ulus, halkının hayat dolu ortak bilincinde var olmalıdır; bu bilinç de sosyal işlevlerin genişletilmesiyle, yadsınamaz ortak çıkarlar ve karşılıklı hizmetler ile doğal olarak gelişen bir bilinçtir. Geniş topraklarımıza gelen herhangi bir kişi buraları fethetseydi veya fethetmeye çalışsaydı burada, hiç organize olmamış tek bir denizanası topluluğu, tek bir hücre sel varlık bile bulamazdı. Ülkenin her bir parçasının bütünü mutlak bir parçası olduğunu ve hiçbir bölünmeye boyun eğmeyeceğini görecektir. Medeni yaşamımızın dayandığı, büyümesine sosyal ilerlemenin yol açtığı bu sosyal bilinç, evde gelişmemiştir. Aksine, ev bu bilincin karşısındadır. Ev belirli bir seviyeye kadar sosyal gelişimi teşvik eder. Bu seviyenin ötesinde, müsaade edilirse onu engeller.

Kişisel çıkarlar, erkekleri birçok şey öğrenmelerini mümkün kılan askeri birleşimlere itmiştir. Ailenin çıkarları onları endüstriyel faaliyete itmiş ve hatta düşük düzeyde birlikler oluşturmalarına yol açmıştır. Ancak hepimizi en uzağa ve en yükseğe taşıyan etken sosyal çıkardır; bu, yalnızca kendini korumak veya üremek değil, aynı zamanda sosyal ilerleme kaydetmek yönünde hissettiğimiz yaşama dürtüsüdür. Bariz şekilde birbirinden farklı olan bu

karşıt çıkarları uyumlu hâle getirmenin tek yolunun en büyük olanın egemenliği olduğunu görmek zor değildir. Ailesine zarar verme pahasına kendi çıkarı için çabalayan erkeğe canavar deriz. Ülkesine zarar verme pahasına ailesinin menfaati için çabalayan erkeğe ise vatan haini demeliyiz! Fakat günümüz vatandaşlarındaki ortak tutum budur ve bu tutum sayesinde erkek ev tarafından muhafaza edilir ve yüceltilir! Kendi hayatını orduya zarar getirecek şekilde kurtarmaya çalışan askeri hemen vururuz. Erkek, aynı riski göze alarak evini kurtarmayı amaçlıyorsa onun da saygınlığını elinden alıp onu cezalandırmalıyız.

Son derece düşük bir faaliyet düzleminde son derece gelişmiş hâle gelen ordu, kişinin ne kendisinin ne de ailesinin bir an bile kamu hizmetinin karşısında durmaması gerektiğini bilir. Endüstriler savaş kadar örgütlenmiş hâlde değildir, bu nedenle de endüstriyel erdem ölçeğimiz onunki kadar yüksek değildir. “Subaya ve beyefendiye yakışmayan davranışlar” sergilendiğinde bunu aşağılar ve cezalandırırız ancak bariz suçlular tarafından sergilenmediği sürece “imalatçıya ve beyefendiye yakışmayan davranışlar”ın farkına bile varmayız. Buna rağmen bir imalatçı, herhangi bir rütbedeki bir askerden çok daha yüksek ve daha değerli bir sosyal hizmet çalışanıdır. Sosyal işlevlerimizdeki gerçek önem sıralamalarını henüz bilmiyor, birbirinden belirgin şekilde farklı organik tabiatlarını henüz anlamıyoruz.

Kanıtladığımız yetilerimizle, endüstriyel organizasyon ve bağlılıkta neden bu kadar az ilerleme gösteriyoruz? İnsan öncesi evrimi inceleyen, yalnızca doğanın dışlama yoluyla (güdülen bir sürünün yoldan sapan koyunlarının öldürülmesi gibi) gelişim gösterdiği uzun, yavaş, tökezleyen süreçlerine aşına olan araştırmacılar bu soruya şu yanıtı verebilirler: İstenen nitelikleri geliştirmek için yeterince uzun süredir endüstriyel süreçlerle uğraşmamışızdır. Bu genellikle evrimsel bakış açısı olarak adlandırılır; bu bakış açısını benimseyenler tarafından sabırsız olmamamız önerilir ve birkaç bin yıl daha böylesi ölümler vererek güzel yol kat edebileceğimiz belirtilir.

Ancak sosyal evrim oldukça farklı zeminlerde gerçekleşir. Kalıtıma eğitim ekledik; acımasız ve savurgan eleme süreçlerine de karşılıklı yardım ekledik. Sosyal ilişkinin özü, bireysel ilerlemenin kolektif ilerlemeye iletilmesidir. Fiziksel evrim sadece fiziksel kalıtım yoluyla hareket eder; bu, bütün hayvanlarla ortak noktamızdır. Fakat bizim aynı zamanda geçmişin kazanımlarını ölümsüzleştiren ve bugünün kazanımlarını genelleştiren, bilgi ve duygunun aktarımını sağlayan büyük bir psişik akıntı olan sosyal kalıtımımız da vardır.

Ücretsiz halk eğitimi sistemleri, binlerce yıllık “doğal seçilime” kıyasla halkın beynini çok daha fazla geliştirir ve bunu yaparken de doğal seçilimi engellemez.

Dünyanın olması gerektiği gibi ilerlemediği tek yeti alanı, sosyal zekâ gücüdür: Rasyonel, verimle işleyen ortak bir bilincin gücü. Toplumsal kitlelerimiz dinç ve yetişkin bir aptal gibidir. Büyük, zengin ve tatmin edici bir yaşam için gereken bütün araçlara sahibiz; içimizdeyse zevkten ve eylemden yoksun, loş, sınırlı zihinlerimiz vardır. Son yıllarda, zekâ geriliğinin çok küçük bir kafatasından kaynaklanabileceği bulunmuştur; kemikler büyümüş, beyinse sıkıştırılmış, gelişimi engellenmiş, işlevlerini yerine getiremez hale gelmiştir. Bir vakada bu sav son derece acımasız biçimde, doğuştan zekâ geriliği olan yaşlı bir adam üzerinde gerçekleştirilen bir ameliyatla kanıtlanmıştır. Kafatası açılmış ve hapsolmuş beynine daha fazla alan oluşturulacak şekilde işlem uygulanmıştır; tahmin edebileceğimiz üzere çaresiz bir dehşet içinde adam nihayet akıllı bir bilince erişip o ana kadar nasıl bir hayat yaşamış olduğunu anlamıştır!

Toplumsal bilincin gelişiminde de benzer bir engel söz konusudur; aksi takdirde şehirlerimiz kire, hastalığa, ahlaksızlığa kayıtsız kalarak kendi kendilerini yıkıp harap etmez, yalnızca fiziksel rahatlığın tadını çıkarmazlardı. Benzer bir ameliyat ile ne zamandır bulanık olan bu vatandaşlık beynine birden yeni bir ışık tutulabilirse arkamızdaki yıllar için belki biz de aynı dehşeti hissedebiliriz, ancak aynı umutsuzluğa kapılmayız; zira toplum ölümsüzdür.

Bu noktada, sosyal gelişimde görülen dönemimize mahsus engellerden birinin, ilkel evin baskısı olduğu öne sürülmektedir. Çinlilerin veya Türklerinki gibi yanlış gördüğümüz ev yaşamlarının bir ulusu felç edebileceğini hemen kabul ederiz. Kadınların sahip olduğu konumun ilerlemenin iyi bir göstergesi olduğunu görmeye bile başladık. Öyleyse, en azından kadınlarımızın konumunun ve evlerimizin doğasının sosyal büyümemiz üzerinde önemli bir etkisi olabileceğini kabul etmek bu kadar zor mu? Kadınları yok etme yönünde olmadığı gibi evleri de ortadan kaldırma gibi bir talebimiz yoktur, *ama ilgili konumlarını değiştirmemiz şarttır.*

Beyin, sosyal temasın aracı, insan gelişiminin düzlemidir. Vahşi insan, zihinsel alanı yeterince büyük olmadığı için geniş ilişkiler kuramaz; bu kadar kapsamlı kombinasyonlara alışkın değildir. Beynin durmadan yalnızca kendi özel çıkarlarını gözettiği ve bu çıkarlara yönelik kişisel hizmetlerde bulunmaya alışık olduğu durumlarda, kamunun çıkarlarıyla ilgilenme yetisini geliştirmez ve bu çıkarlar için dolaylı kolektif hizmette bulunmaz hâle gelir. Sürekli ve dinmeksizin küçük bir devre dâhilinde düşünme alışkanlığı, büyük bir devrede düşünme gücünü önler.

Kadınlara son derece katı şekilde uyguladığımız işte bu engellenmiş beyin gelişimi, kişisel açıdan ve esas olarak da fiziksel açıdan uygulanan bu vahşi kısıtlamalardır. İlkel ev, ilkel zihinler için yeterlidir; ancak zihnin ilerlemesi, evin orantılı bir şekilde ilerlemesini gerektirir. Bunu henüz elde edilmemiştir. Yaşam alanlarının özel ve gayri tabii bölünmesi nedeniyle, ırkın yarısı ilerlemekte özgür olmuştur; bu kesim hepimiz adına birçok başarı elde etmiştir. Fakat toplumun bebekliğinden itibaren bulunduğu aynı pozisyona hapsolmuş olan diğer yarısı, bu özgürlükten ve ilerlemekten mahrum edilmiştir. Bu bölünen yarıların önlenemez biçimde her çocukta yeniden bir araya gelmesiyle birlikte fiziksel kalıtım, aralarındaki durmaksızın genişleyen bu uçurumun boşluğunu kapatmak için elinden geleni yapar; yerinde sayan kadına sosyal erkeğin modern becerilerinin bir kısmını aktarır; aynı zamanda da hareket eden erkeği, evcil kadının ilkel engellerinin bir kısmını

paylaşmaya zorlar. Bu nedenle garip ve acı verici bir hayat durumuna sahibiz.

Tamamen erkek tarafından elde edilen sosyal ilerleme, ilerlemeyen kadına huzursuzluk, hoşnutsuzluk, hastalık getirir. Toplum ne kadar ilerlerse kadın da eski kısıtlamalarına o kadar az katlanabilir. Bu nedenle çok daha fazla kötülük ve mutsuzluk baş gösterir. Kadın tarafından muhafaza edilen evin durağanlığı, ilerici erkek üzerinde kişisel bencillığe ve dar görüşlülüğe ilişkin muazzam güçte bir ters akıntı etkisi oluşturur. Dolayısıyla çok daha fazla kötülük meydana gelir; çünkü sosyal süreçler her şeyden önemlidir. Buna ek olarak çok daha derin bir mutsuzluğa yol açar; çünkü toplum haininin utancı, daha büyük vazifesinin farkında olan ancak bunu karşılayamayan eve bağlı erkeğin çaresizliği, kadınınkinden daha büyük bir ıstırap kaynağıdır. Öte yandan bu ıstırap kadınınkilere sürekli olarak eklenir.

Bütün bu kötülük ve sıkıntılar, zamanımızla uyumlu gerçek evin kutsal etkilerinden değildir yalnızca, aynı zamanda Taş Devri'ne veya belki de Tunç Çağı'na yakışır evlerin kutsal etkilerinden de kaynaklanmaktadır! Bunlar hiçbir şekilde gerekli değildir. İhtiyacımız olan değişiklik, köklü iyilikleri ve sevilen şeyleri ortadan kaldırmayacaktır. Kadınlığa zarar vermez; aksine onu geliştirir. Çocukluğa zarar vermez; aksine onu geliştirir. Erkeklığe zarar vermez; onu da geliştirir.

Önerilen değişiklik nedir peki? Yeni bir görev düzeninin, yeni bir erdem ölçeğinin tanınmasıdır; daha doğrusu, uzun zamandır iş, hükûmet bilimi ve bütün büyük dinler tarafından kurulan o düzenin pratikte benimsenmesidir. Özellikle de aralarında en ilerici, en sosyal olan kendi Hıristiyanlık dinimiz, kendi antik ev ibadeti kültürümüze hiçbir yaptırım uygulamaz.

Hıristiyanlığın öğretilerinde hayvansal rahatlığa, fiziksel ilişkilere, yaşamın esaslarına gösterdiğimiz adanmışlığı buyurmak şöyle dursun, haklı çıkaracak ne var? İsa kendi yaşamında bütün aile bağlarını aşarak yükselmiştir; müritlerini herkesi terk edip kendisini takip etmeye çağırmıştır; takdir ettiği bağlılık, Martha'nın ev te-

mizliğine olan bağlılığı değil, Meryem'in hakikate olan bağlılığıydı; öğrettiği aşk, Hıristiyan yaşamının başlangıcı ve sonu olan, kişinin yalnızca kendi ailesine duyduğu aşk değil, bütün dünyaya duyduğu aşktı. "Kendi yakınlarına, özellikle de ev halkına bakmayan kişi imanı inkâr etmiş, imansızdan beter olmuştur." Gerçekten de öyledir. Yalnızca kendi iyiliğini düşünenler de *ondan iyi değildir!*

Üstelik (bu, isteksiz kalbi ikna edecektir) aileye hizmet ederken başvurduğumuz bu eski yöntem *onlara en iyi yararı sağlamaz*. Bir erkek ailesine en iyi nasıl yarar sağlayabilir? Evde kalıp kendi elleriyle elinden geleni yaparak, bu sayede de bütün ailelerin tek bir şefkatli amatörün sağladığı işlerden daha fazlasına erişemeyeceği bir dünya oluşturarak mı? Evden çıkıp diğer insanlara uzmanlaşmış mesleklerle hizmet ederek, böylelikle kendi ailesi de dâhil bütün ailelere yavaş yavaş medeniyetin müttefik güçleri tarafından desteklenen ve korunan barış ve bolluğun sağlanacağı bir dünya oluşturarak mı?

Bir kadın ailesine en iyi nasıl yarar sağlayabilir? Evde kalıp kendi elleriyle elinden geleni yaparak, bu sayede de bütün ailelerin tek bir şefkatli amatörün sağladığı işlerden daha fazlasına erişemeyeceği bir dünya oluşturarak mı? Yoksa erkeğin babalığını genişlettiği gibi anneliğini genişleterek ve erkeğin ailesine sağladığı aynı muazzam katkıları sağlayarak mı? Her zaman kadının evde kalarak en çok faydayı sağlayabileceğini varsaydık. Sahiden öyle midir? Bunu ispatlayabilir miyiz? Erkeğe uygulandığında bu kadar bariz şekilde yanlış olan bir durum kadına uygulandığında neden doğru kabul edilmektedir? "Çünkü erkekler ve kadınlar farklıdır!" diye yüreklilikle cevap verenler olacaktır. Tabii ki de farklılardır; fakat yalnızca cinsiyet açısından, *insanlıkları açısından değil*. Bütün insan nitelikleri ve güçleri bakımından benzerlerdir; evde sağlanacak doğru hizmet, çocuğun doğru bakımı ve eğitimi, önemsiz cinsiyet farklılıklarını değil, insan niteliklerini ve güçlerini gerektirir.

Ev, nedensiz şekilde önlenen gelişiminin neticesinde geldiği konumda, kendi temel işlevlerini düzgün biçimde yerine getirmez;

sosyal işlevleri teşvik etmesinden bahsetmiyoruz bile. Çağımızın muhteşem faaliyetleri arasında, at yarışındaki bir midye gibi hareketsiz ve kör bir biçimde öylece durmaktadır.

Kadını aptal bir sosyal varlık olarak tutarak, modern çocuğu ilkel annesinin himayesi altında tutarak, erkeğin sosyal vicdanını sakat hâlde ve kadına ait ev vicdanının sımsıkı kavrayışı ile aşağı çekilmiş hâlde tutarak engel oluşturur. Muazzam masraflarıyla engel oluşturur; bu sayede de günlük yaşamın fiziksel ayrıntılarını insanlık için ağır bir yük haline getirir. Oysa mevcut medeniyet düzeyimizde, bunların çoktan küçük olaylara indirgenmiş olması gerekirdi.

Her erkeğin yaşamının çoğunda savaşçı olmak zorunda olduğu dönemlerde, sırf canın korunması ve savunulması için neler sarf edildiğini düşünelim. Diyelim ki maskülen enerjinin yüzde doksanı insanların hayatını savunmaya giderdi; geri kalan yüzde onu ise hayatları geçindirirdi; kadınlar da oldukça dar bir alanda, zayıf şekilde bu geçindirme çabalarına katkı sağlardı. Bu insanlar hiç şüphesiz yaşamıştır, ne de olsa bu zavallı ayrıcalık için devamlı savaşmıştır. Şimdi ise, erkeklerimizin yalnızca küçük bir kısmının, hayatlarının çok kısa bir döneminde asker olmasını gerektirecek şekilde askerlik hizmetini sistematik hâle getirmişiz; barış da sonu gelmeyen eziyetli mücadeleler yoluyla değil, gelişmiş bir ekonomik sistemle güvence altına alınmakta. “Özgürlüğün bedeli” “ebedi dikkat” olabilir, ancak bu çok ağır bir bedeldir ve yalnızca medeni hizmet aşamasına yükseلمemiş barbarlar tarafından ödenir.

Erkekler arasındaki örgütlenme, bu ziyankâr ve sakatlayıcı “her erkek kendi askeridir” alışkanlığını azaltmıştır. Artık saklanan düşmanları bulmak için elimizde bir tüfekte her sokak köşesinde etrafımıza bakmak zorunda değilizdir. Sonuç olarak, gerekli çatışmalar için yüzde on gibi büyük bir kesimi ayıracak olursak, erkeklerin yüzde doksanlık kesiminin enerjisi artık servete, barışa, eğitime ve genel ilerlemeye götüren kanallara dökülmektedir.

Buna rağmen hayatların kişisel bakımının, günlük fiziksel ihtiyaçlara yönelik hizmetin kadınları tekeli altına almasını, o eski evrensel savaş geleneğinin ne kadar erkeği tekeli altına aldıysa burada

da o kadar kadının alınmasını istiyoruz! Dünyanın dişil enerjisinin yüzde doksanı hâlâ bedensel bakımın en ince ayrıntılarını zahmetle yerine getirme yönünde sarf ediliyor; geriye kalan yüzde onluk kısımdan ise aynı görevleri denetlemekten başka bir şey yapmaması ve verimsiz sosyal eğlence ortamlarında oradan oraya koşturması beklenmektedir. Dünya gücünün yarısının bu ilkel israfı, daha önce diğer yarısının oluşturduğu israf kadar insan ilerlemesini engellemektedir.

Dünyanın her yerinde erkekler hayatlarını savaşta geçirmekten vazgeçtiklerinden beri dünya barışa, kuvvete ve birliğe doğru ne kadar ilerlediyse dünyanın her yerinde kadınlar da hayatlarını ev hizmeti ile geçirmekten vazgeçtiğinde o çok arzu edilen düzleme doğru o kadar ilerleyebileceklerdir. Bu büyük enerji kaynağının yalnızca serbest bırakılması bile bütün yaşam olanaklarının arttırılması için yeterlidir; ancak bunun çok daha önemli bir neticesi vardır.

Her yerde var olan bu ev ideali, sosyal ideallerimiz için ölümcül bir engeldir. Nüfusumuzun yarısı evin dışında işleri olmadığına gönülden inandığında diğer yarısı olağanüstü devlet adamlarına dönüşmeyecektir. Bu "aşçı ve hizmetçi" seviyesindeki yaygın düşünce olağanüstü bir engel oluşturmaktadır. Sosyal bakış açısı tamamen yok olmuştur; her biri yalnızca kendi çıkarlarını gözetten bir milyon dar görüşlü ev, herkese fayda sağlayacak ortak menfaati ne tek başlarına ne de birlikte kavrayabilirler.

Ev, şu zamana kadar bu denli gelişmiş olmasını dışarıdaki erkeğin özgürlüğüne borçludur. Hâlâ çok beceriksiz, çok yetersiz olmasını ve zamanı, parayı, insan hayatını son derece korkunç şekilde israf ediyor olmasını ise içindeki kadının kısıtlanmasına borçludur.

En iyi şehir, en iyi bölge, en iyi ülke ve en iyi dünya için nasıl vatandaşlara ihtiyacımız vardır? Ortak bir ihtiyacı görebilecek ve hissedebilecek, ortak bir iyilik için çalışabilecek, herkesin ilerlemesine sevinebilecek, kişisel faydalarının *yalnızca* ortak menfaat yoluyla sağlanabileceğini bilerek teskin olabilecek düzeyde geniş fikirli erkeklere ve kadınlara ihtiyacımız vardır. Böylesi geniş fikirli bir akıl, mutfaktan çıkmaz.

Bütün erkeklerin ya hizmetçi ya da işsiz olduğu bir vatandaşlık, fazla ilerlemeye olanak tanımayacaktır. Kendini geçimini sağlayan o soylu ve hızla artan azınlık dışındaki bütün kadınların ya hizmetçi ya da işsiz olduğu bir topluluk da bu imkânı tanımayacaktır. İlerlememiz, insanların, yani bütün insanların ilerlemesine, sürekli genişleyen bir duygu, düşünce, eylem yelpazesinin gelişmesine dayanmaktadır. Bunun çiçekleri yüksek sanat ve bilimlerin tamamında bulunurken sağlam kökleri ekonomik hukuka dayanmaktadır.

Dışlanan ekonomik süreçlerden oluşan bu küçük düğüm, yani ev, bir tür toplumsal felce yönlendirir. Bu sayısız küçük bencilik ve ailecilik kaynaklarının içinde, bütün halkı canlandıracak daha büyük sosyal enerji titreşimleri batar ve kaybolur. Tekrar belirtelim: Toplumun ilerlemesi, üyelerinin kişisel sağlığına, akıl sağlığına ve mutluluğuna bağlıdır. Tek gerekçesi bunlara hizmet etmek olan ev, amacını düzgün biçimde yerine getirmemektedir ve modern hatlar üzerinde yönetilmedikçe de getiremeyecektir.

Sosyal ilerleme, kişisel karakterin düzgün gelişimine, özel işlevin mutlulukla yerine getirilmesine dayanır. Ev, durmak bilmeyen ve amansız talepleriyle, kadınlardaki bu büyük uzmanlaşma sürecini durdurur ve erkeklerinkine de acımasız engeller koyar. Bir insanın topluma verebileceği en iyi hizmet, ona en uygun olan işte itinayla çalışmasında yatar. Ancak eve ait hizmetler, ona en çok parayı ödeyecek işi yapmasını gerekli kılar. Nice erkekler, bu hissizleştirici ve boğucu baskı altında, sosyal hizmete yönelik gerçek yolundan saptırılır ve “ömür boyu ağır işle hapis cezasına” çarptırılır.

Genç erkek, bir süreliğine nispeten özgürdür; belli bir büyüme ve geniş çaplı menfaat güzergâhlarına doğru ilerlemeyi dört gözle bekler. Fakat evlenip yuvasını kurunca yapmayı amaçladıklarını, yani kendisi için ve hepimiz için en iyi olanı değil, yapması gerekeni, yani iyi para kazanacağından emin olduğu işi yapmak zorunda kalacaktır. Bunun her zaman iyi bir şey olduğunu varsaydık, çünkü insanları çalışkan olmaya zorlamıştır. Sanki erkekleri yanlış yollarla, ya da işe yaramaz yollarla, hatta yavaş, aptalca, çağdışı yollarla çalıştırmamanın topluma bir yararı olacmış gibi!

İnsanın gelişimi, her insanın en iyi olduğu işi, özel yeteneklerini, en çok sevdiği ve dolayısıyla da en iyi ve en çok yapabildiği işi mecbur kılar. Bu iş, daima yüksek maaş ödeyen işler olmayabilir ya da en azından o anda ihtiyacı olan ücreti ödemeyebilir. Piyasa en yüksek maaşı talep ettiği işe öder ve bu talep ettiği de neredeyse her zaman alışkın olduğu, çoğu zaman da onun için ölümcül derecede kötü olan şeydir. Olabilecek en müsrif şekilde destekleyecek bir aileye sahip olmak, erkeğin para arzusunu yükseltir; fakat hiçbir şekilde becerisini ve toplumsal değerini yükseltmez.

Bu nedenle dünya çabalayıp çırpınan, ortaya bir kişilik emek koyup on kişilik kazanç çıkarmaya çalışan erkeklerle doludur. Bu mücadelede, kalabalığın zevklerine, özellikle de zenginlerin zevklerine hitap etmek için sürekli olarak yeni yollar arar; sırf on, altı ya da sadece bir kişiyi destekleyecek parayı elde edebilmeleri için. Bir kişi olduğunda dahi, işçi olmayan bu kadın on kişiden daha fazlasının payını tek olmasına rağmen tüketmeye hazırdır! Günümüzde toplumsal menfaat, merhametsizce özel çıkarlar uğruna feda edilmektedir; üstelik gerekli ve gerçekçi çıkarlar veya bireye verilebilecek en iyi hizmet için değil, hatalı ve utanç verici düzeyde ziyankâr çıkarlar için, alt seviyedeki insanların bakımı ve muhafaza edilmesi için feda edilmektedir.

Durum şudur: Ev, mevcut vaziyetiyle, aynı ihtiyaçları karşılamak için gerekli olanın üç katını sarf eder. Dünyanın iş gücünün neredeyse yarısını daha da büyük ölçüde israf eder. İşlevlerini en iyi şekilde yerine getirmez, böylece de bir kez daha hakkımızı elimizden alır. Aşırı yoğun ya da tembel olmayı gerektiren düşük bir kadınlık seviyesini korur; kadınların, erkeklerin ve hepsinden önemlisi çocukların sosyal gelişimine ket vurur. Erkek, bu gereksiz masrafı karşılayabilmek için, mevcut piyasaya hitap etmek zorunda kalır; mevcut piyasa da ilkel zevkleri ve doyumsuz iştahları ile esasen evden farksızdır. Bu yüzden erkek, kendi kadını aylıklık ya da düşük dereceli işlerin içinde tutmak için, benzer kadınların taleplerini karşılamak için gerekenden üç kat daha fazla çalışmak zorundadır; eve bağlı kadın dünyanın tamamını tıkamaktadır.

Bu düzeni değiştirin. Özgür, zeki, yetenekli bir insan olarak, dünyadan aldıklarından daha fazlasını dünyaya verebilme yetisine sahip, tüketici olduğu kadar üretici de olabilecek kadını kendi ayakları üzerine koyun. Bu zavallı eski “ev uğraşları”nı geçmiş tarihin arşivlerine kaldırın ve verimli modern uğraşların onların yerini almasına; çok daha fazla, çok daha faydalı, çok daha az maliyetli işlerin yürütülmesine izin verin.

Dünyayı beslemek için aydınlanmış bir sistemle, daha iyi sağlığa ve daha akıllı iştahlara sahip olacağız. Daha zeki ve geniş fikirli kadınlar, kendi bedeni ve çocuğun bedeni için daha makul, sağlıklı, güzel ve ekonomik bir giyim sistemini hiç şüphesiz destekleyeceklerdir. Daha bilge ve daha ilerici anneler, nihayet çocuk yetiştirmenin, içgüdünün çok ötesinde bir sanat ve bilim olduğunu kabul edecekler ve çocuklarına, insan karakterinde hızlı ve olağanüstü bir ilerlemeye olanak sağlayacak çevreler ve eğitim sunacaktır.

Masraflarının üçte ikisinden kurtulan; iki gelir kaynağına erişen, evde hayal edebileceklerinden çok daha iyi beslenen ve daha rahat olan; ömrü boyunca güçlü, özgür, canlandırıcı bir hayat arkadaşıyla ilişki içinde olacak erkeklerse, sosyal hizmete yönelik çok daha iyi bir amaç için ve çok daha büyük bir güç, gurur ve zevkle çalışabilecektir.

Her ikisi de kişisel tasalarının çoğundan kurtulmuş olan erkek ve kadın birlikte, büyük toplumsal ihtiyaçları daha iyi takdir edebilecek ve bunları karşılayabilecektir. Daha güzel doğan, daha güzel yetişen, her alanda tam kapasitelerine ulaşan her çocuk nesli, dünyaya yükselen bir mutluluk ve güç seli dökecektir. İşte o zaman toplumsal ilerleme kaydedeceğiz.

BÖLÜM XIV

İLERLEME YOLLARI

Evin bugüne kadarki gelişimini ve daha sonraki eğilimlerini incelemek, belirli yerlerde pişmanlık duymayı bırakıp belirli yerlerde hayranlık duymayı öğrenmek, kişisel güçlerimizi alışkanlık ve önyargının ters akıntısına kesinlikle direnmek ve doğru ilerlemelerin tamamını desteklemek için kullanmak hem bize fayda sağlayacak hem de bizi cesaretlendirecektir.

Hızlı ilerleyen bugünümüzde bu eski dünya engelinin hâlâ değişmemiş şekilde durduğunu fark edenleri başta bir umutsuzluk hissi sarar, ama buna gerek yoktur. Her zamanki kadar güçlüymüş gibi görünse de aslında evrim akımları tarafından her yönden zayıflatılmıştır; önceki mahkûmları, aynı büyük akımların kaçınılmaz gücü ile harekete geçirilmiş ve güçlendirilmiştir. Kişinin son olarak gözlerini, yani büyükannesinin değil, *kendi* gözlerini gerçeklere ve o muhteşem yeniden yapılandırma çabalarına açmasının ötesinde yapacağı fazla bir şey kalmamıştır.

Bütün meselenin temel kökenine bakın: Özellikle kadınların eve, dişil işlevlerine ve birkaç ilkel işe esir edilmesi. Sonra bu durumun ne kadar hızlı değiştiğini görün. Yaklaşık son yüz yıl içinde kadınların katettiği yol tarihte eş benzeri görülmemiş bir olgudur. Daha önce hiç bu kadar büyük bir sınıf bu kadar kısa süre içinde bu kadar ilerleme kaydetmemiştir. Haremden toplantı odalarına geçmek uzun bir yoldur, ama kadın o yolu katetmiştir. Cahil ev kadınından okul müdürüne dönüşmek uzun bir yoldur, ama kadın o yolu katetmiştir. Başkasına bağlı beş parasız kadından tamamen kendinin ve çoğu zaman başkalarının da geçimini sağlayabilen iş kadınına dönüşmek uzun bir yoldur, ama kadın o yolu katetmiştir. Bir zamanlar çok az şey bilen kadın artık öğretmendir, bir zamanlar

çok az şey yapabilen kadın artık verimli ve değişken bir üreticidir, bir zamanlar yalnızca kendi ailesiyle ilgilenen kadın artık dünyanın dört bir yanında bütün faydalı işlerde aktiftir. Eve hapsedilmiş kadın artık özgürce dolaşmaktadır; akılsızlar akıllanmış, ürkekler cesur olmuştur. Birden fazla ülkede ve eyalette tam siyasi eşitlik bile kazanılmıştır; bu, inanılmaz boyutlarda ve inanılmaz öneme sahip bir devrimdir ve sonuçları zaten harika şekilde kendini belli etmiştir.

Eskiden kum taneleri gibi birbirinden ayrı ve konumlarının doğası gereği düşmanca olan bu muazzam insan kitlesi şimdi evden gaziroya, yerelden genele yönelerek şehir, devlet, ulus ve dünya birliklerinde örgütlenmektedir. İnsanlığın yarısının biriktirdiği sosyal enerji miktarının artık o kesimle sınırlı kalması mümkün değildir; kadın kendi payına düşeni almış ve o kadar büyümüş ve güçlenmiştir ki önceki ortamı artık onu barındıramaz veya tatmin edemez hâle gelmiştir.

Bu zamana dek sosyal yetilerden yoksun ve büsbütün evcil olan sınıfın sosyalleşmesi, artık hayret verici bir hızla gerçekleşen dikkat çekici ve muhteşem bir olaydır. Çoğu insanın bunu fark etmemiş olması, aksini kanıtlamaz. İnsanlık, dar ufkunun o an reddettiği bakış açısını zamanla kazanana dek tarihsel olayları hiçbir zaman düzgün şekilde algılayamamıştır.

Zihinlerimizin çoğu eve kapatıldığında, tıpkı fıçı içinde oturan birininkine benzer bir görüş alanına sahip olduğunda, doğrudan kişisel alanımıza etki etmediği sürece genel olaylar üzerimizde doğrudan bir izlenim bırakmaz. Kadının konumundaki değişim, büyük ölçüde evde gerçekleşir ve toplumun genelinin gözünden kaçır; kamu alanlarında gerçekleştiğinde de çoğumuz bunları yalnızca parça parça görürüz.

Erkek için bu elbette doğal olmayan ve istenmeyen bir değişikliktir; gerçekleşmesini istememiş, gerekli veya faydalı olduğunu düşünmemiş ve önlenmesi için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Kadınların hâlâ durağan olan, bulundukları konumdan memnun olan veya artan memnuniyetsizlikleri başka nedenlere bağlayan çoğunluğunun gözündeki de bu doğal olmayan ve istenmeyen bir değişikliktir.

Çoğumuzun fikirleri gerçekler kadar hızlı değişmez. Erkek veya kadının fark etmeksizin genel olarak insanlık hâlâ o eski yerleşik düzene, kadının her türlü bedensel ihtiyaca yönelik hizmete adanmasına; en ufak bilgi veya deneyimin önerilerini bile reddedip annelik içgüdü-sünün eksiksiz yeterliliğine; bütün emeklerini işe yaramaz bir kadına lüks zevkler sağlamak için harcayan adamın asil bağlılığına ve eski efsaneler ve yalanlar birikintisinin tamamına inanmaktadır.

Bu nedenle, bu kadın hareketinin tam boyutlarının veya değerinin genel anlamda bilincinde değiliz. Ancak gerçekler ortadadır. Folklorda o çok bahsi geçen sabırlı Griselda yok artık, varsa da günbegün hızla yok olmaktadır. Bugünün genç kadınları, toplumun hangi kademesinde olursa olsun, yalnızca yemek yemekle, giysiler giymekle ve toz almakla yetinmek yerine bir şeyler yapmak için dışarı çıkarlar. Kendi geçimlerini sağlamaya yönlendiren o saygın içgüdü, hediyeleri çocukça kabul etme adetinin yerini almaktadır ve kendi geçimini sağlamanın ötesinde başkalarına da vermeye iten o yüce dürtü oluşmaya başlamıştır; ancak bu, yozlaştıran bir hayır-severlikle değil, kişinin en iyi yaptığı işte en iyi hizmeti vermesiyle sağlanmaktadır. Önceki yıllara bakılıp kadının yaklaşık bir asır öncesinden başlayarak günümüze kadar geldiği konum değerlendirildiğinde, katedilen mesafe ve ilerleme oranının inanılmaz olduğu görülebilir. Bu ilerleme sürekli ve birikerek yukarı doğru yuvarlanmaktadır; bir elli yıl daha sonra da son beş yüz yıldan daha fazla ilerleme göstermiş olacaktır.

Yalnızca bu bile evin gelişimini garantilemek için yeterlidir. Bükülmez bir kabuk büyüyen bir gövdeyi barındıramaz; baskının altında bir şeyler kırılmak zorundadır ve büyümenin olumlu kuvveti, birbirine yapışmış basit parçacıkların olumsuz kuvvetinden daha güçlüdür. Daha güçlü, daha bilge, daha asil kadınlar daha güzel yuvalar kuracaktır.

Evin kendisinde, gelenek ve göreneklerinde de büyük ilerlemeler kaydedildiğini görebiliriz. “Ev uğraşları,” küçülmüş ve neredeyse gözden kaybolmuştur, toplum bunları büyük bir açgözlülükle içine çekmiş ve dışarıda ait oldukları yere çıkmaya zorlamıştır.

İster üstlendiği ilkel rol ile kendi işini kendi yapmaya çalışırken meydana gelenler olsun ister bu işleri kendi yerine başkalarına yaptırmaya çalışırken meydana gelenler, evin uşağının üzerine yüklenen bu artan zorluklar, istemeyerek de olsa bizi daha iyi yöntemleri benimsemeye iter. En çok ihmal edilen alan olan küçük çocukların bakımı ve eğitimi konusunda bile bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Geniş fikirli, insan sevgisi olan erkeklerin ellerinde eğitim, beşiğe gitgide daha da yaklaşmıştır; şimdi ise kadınlar, yalnızca bekâr kadınlar da değil, aynı zamanda *anneler bile* çocuğun doğasını ve ihtiyaçlarını incelemeye başlamıştır. Buna ne kadar çok çalışırlarsa o kadar çok öğrenirler ve evin mevcut koşullarını korumak da o kadar imkânsız hâle gelir. Anne, çocukları için gerekli olan her şeyi tek başına yapamaz, özellikle de bir yandan eşine arkadaşlık etmeye devam edeceğini, toplumun bir üyesi olduğunu ve hâlâ büyüyen bir birey olduğunu düşünecek olursak.

Bunu başarma yoluna feda edebilir kendisini, çoğu zaman öyle de yapar, ama çocuk haklı olarak onun hayatını böylesi beyhude şekilde israf etmesi karşısında kayıtsız kalacaktır. Gergin, bitkin, başından hiç ayrılmayan bir bakıma ihtiyacı olmadığı gibi böylesi bir bakım çocuk için hiç iyi değildir. Ona rahatlık verebilecek, dayanağı ve ideali olabilecek güçlü, sakin, sevimli bir anne ister; fakat aynı zamanda da eğitilmiş, yüksek vasıflı bir öğretmenin bakımına da ihtiyacı vardır. Acemi anne ise bunu ona veremez. Anelik, her dişi yaratığın sahip olduğu ortak bir niteliktir; bir neşe ve gurur kaynağı, yüce bir işe hizmet eden işlevdir. Öğretmenlik ise uzmanlaşmış bir sosyal işlevi kapsayan bir meslektir; babalarda, hizmetçilerde veya bekâr kişilerde ne kadar görülüyorsa annelerde de o kadar görülebilir. Yalnızca deneyimli hemşireler ve öğretmenlerin yapabileceği işleri yapmaya çalışmasının getirdiği bitmek bilmeyen ve endişeli gerginlik, anneliğin gerçek amaçlarını bir yaramaktadır.

O çok övdüğümüz annelerin birçoğunun da şiddetle ürktüğü gibi neden çocuk sahibi olmaktan bu kadar korkuyoruz? Kısmen, yanında getirdiği fiziksel risk ve acı yüzündendir, ki normal bir kadın

için bunlar zorunlu değildir; ancak bundan çok onu takip eden bakım, emek ve kaygıdır, ah bir de o “sorumluluk!” Anneler ne kadar modernse, o kadar yüksek bir seviyede anneliğini icra edebilir; daha düşük seviyedeki o eski ilkel evde eğitim düzleminden de o kadar uzaklaşmış olur.

Babanız bütün üniversite profesörlerinin bir kombinasyonu olsaydı üniversite eğitiminizin bir kısmını evde görebilirdiniz, ancak bu en iyi kısmı olmayacaktır. Anneniz doğuştan bir öğretmen, eğitilmiş bir öğretmen, deneyimli bir öğretmen olsaydı eğitiminizin bir kısmını evde alabilirdiniz, ancak bu en iyi kısmı olmayacaktır. Herkes çocuklarına evde ders vermekten memnun kalsaydı dünyada hiç okul veya üniversite olmazdı. Her kadın çocuğunun bakımını evde sağlamaktan memnun olduğu sürece küçük çocuklar için asla uygun bir eğitim standardı yakalanamayacaktır. Fakat ev kadını değişmektedir. Bu usuller artık onu tatmin etmemektedir. Antik çağlara dayanan uğraşlarında bile daha modern yöntemlere geçme konusunda ısrar etmektedir.

Bunun akabinde hizmetçinin aynı ölçüde değişen tutumu gelir; bu alana başkaldırmış, işi reddetmiş ve görevden çekilmiştir. Dışarıdan aralıksız olarak eve sızan mekanik kolaylıklardaki muazzam artış, reformcuların en çılgın önerilerinden bile daha fazla “evi baltalamıştır.” Gazlı ocaklar ve tertipli, mükemmel mutfak gereçleri de eğitici bir tepki peyda etmiştir; artık “Yağ içindeki Joan’ın durmadan tencereyi karıştırdığı” durumu muhafaza edemeyiz. Artık tencereler, beyaz emayeli iki katlı tencerelerdir ve Joan’ın artık yağ içinde olmasına gerek yoktur (tabii kasten o hâle gelmek istemiyorsa). Mutfak gereçlerinin geliştirilmesinin yanı sıra şehirlerimizde ve bunlardan daha küçük kasabaların çoğunda, bir zamanlar ayrı olan evleri boru ve kablo ağları ile birbirine bağlayan, ev ihtiyaçlarının ortak şekilde tedarik edildiği o yeni ve gizli sistemler vardır.

Evlerimiz ip üzerine dizilmiş boncuklar gibi birbirine bağlanmış, düğümlemiş, örülmüştür; hatta şehirlerde aynı yere inşa edilmiştir. Sokağın bir ucundan diğer ucuna kadar yerleştirilmiş tek bir ev vardır, övünç kaynağı olan bireysellikleri de ince bir bölme duvarı

ile birbirinden ayrılmıştır. Konutlar, katlar ve apartman daireleri bizi daha da çok gruplandırır ve birbirimize bağlar; böylelikle evin soyutlanması yönündeki iddiamız da yalnızca bir ev efsane hâline gelecektir. Su, bir ev ihtiyacıdır ve bir zamanlar evin işçileri, yani kuyulara giden kadınlar tarafından tedarik edilirdi. Artık suyumuz bize belediyeler tarafından sağlanmaktadır ve birçok ev arasında bir bütün olarak akmaktadır. Işık da eşit derecede yaygındır, bunu da artık kendimiz üretmek zorunda değiliz.

Su ve ışığın bu şekilde tamamen topluma yayıldığı yerlerde, yiyecek tedarikinde de benzer ilerlemeler kaydetmekten neden bu kadar çekiniyoruz? Yemek, sudan daha büyük bir ihtiyaç değildir. Suyumuzu evin dışından gelen bir borudan almaya razı oluyorsak neden yemeğimizi de o şekilde almayalım? Biri basit bir elementken diğerinin oldukça karmaşık bir kombinasyondan oluşuyor olması elbette bir fark yaratır, ama yine de büyük bir ilerleme kaydedebiliriz. Ekmek, peynir ve şekerlemeler gibi iyi kötü özelleşmiş ve evrensel kullanıma sahip bazı yiyecekler erken dönemlerde diğerlerinden ayrılmış, bunların yapımı bir zanaat hâline gelmiştir. Bunun yapıldığı yerlerde büyük bir ilerleme ve hatta bir mükemmellik standardına ulaşıldığını görürüz. Ortalama ekmek yapma standartlarının oldukça düşük olduğu Amerika'da "fırıncı ekmeği"ni kalitesizlikle eş anlamlı olarak değerlendirmekteyiz ancak burada bile, büyük Ortabatı'nın karbonatlı ekmeklerini ve milyonlarca evin ekşi, ağır, içine ne girdiği bilinmeyen bütün ekmeklerini göz önüne alırsak fırıncı, evin aşçısıyla kıyas götürür. Fırıncıyı aşağı çeken evin aşçılarıdır, insanların çoğunluğu fırıncıya bağlı olsaydı o da daha iyi ekmek yapardı.

Amerikalı fırıncımızın ekmeği, evde giderek daha az ekmeğin yapılması ile muazzam şekilde kabarmıştır. Gıda tedarikinin ilk süreçlerinin tamamı profesyonelleştirilmiştir. Ev kadınlarımız dışarı çıkıp, "Gel Dilly-dilly! Hadi Dilly-dilly! Gel de seni şuracıkta öldürüvereyim," diye bağırıp sonra zavallı ördeği boğup kendi elleriyle tüylerini yolmazlar; modern baba da bizzat besili danayı öldürmez. Bütün bunlar iş olarak yapılmaktadır. Son yıllarda uzun ömürlü

olan her türlü gıda ürünü, yaygın talebi olan her besin maddesi bir iş olarak hazırlanmaktadır.

Evi dışında bir şeyi görmeyen kör emekçi, fıçısından dışarı tırmanmadığı için bu yükselen dalgaları fark etmemiştir; fakat sular neredeyse fıçısının kenarına kadar yükselmiştir ve içeri sızıp onu dışarı taşımak üzeredir. Özenle hazırlanmış şekerlemeler, turşular, soslar, reçeller, bisküvi ve gofretlerin her biri yükseltilmiş ve hayal bile edemeyeceğimiz derecede farklılaştırılmış; bütün bunlar bilimsel ve ticari yöntemlerle üretilmekte ve kapılarımıza veya servis asansörlerimize teslim edilmektedir. Kahvaltılıklar ve ağız sulandıran yiyecekleri ile sinsice yayılan şarküteri dükkânı bu yönde atılan son adımlardır. Ayakta kalan son ve en sevgili kale bile, ev keyfinin kökü ve merkezi olan sıcak ev yemekleri bile artık bu saygısız profesyonel adam tarafından bize servis edilmektedir.

Kutsal ritüelimiz olan evde yemek yeme âdetimiz hâlâ kutsal evlerimizde gerçekleştiriliyor olabilir, ancak bu ritüele bağlı, bir zamanlar eşit derecede kutsal olan yemek pişirme zanaatı hızla ortadan kalkmaktadır. Evde yemek yemeye gelince: Bu çok sevdiğimiz, çok eski alışkanlığımız, avını inine sürükleyip yavrularıyla birlikte güven içinde yiyen her hayvanla paylaşacak kadar eski olan bu alışkanlık, hâlâ güçlü bir şekilde belirgindir ve bir süre daha belirgin olmaya devam edecektir. Ancak bunun hükmü zihinlerimizde sarsılmadan devam ederken gözlerimizi açıp insanları diğer varlıklardan ayıran büyük bir fark olan birlikte yemek yeme alışkanlığımızı inceleyelim. Kişinin yemeğini paylaşması, misafiri ve arkadaşını yemeğe çağırması, karıncaların arasında olduğu gibi sosyal organizasyonlarında yakın bağlar kurmuş türler dışında hiçbir hayvanda görülen bir gelenek değildir. Buna müsaade etmekle kalmayıp aynı zamanda da en büyük mutluluğumuz ve gururumuz olarak görüyoruz. Çocuğun yaptığı çay partisinden belediye başkanının ziyafetine kadar, insan ırkı birlikte yemek yeme konusunda belirgin bir eğilim göstermektedir. Bu, bizi bir araya getiren en büyük vasıtamızdır; asıl üzücü olan, henüz bundan daha iyisine sahip olmamamızdır! Yiyeceklerin paylaşılması, gerçek konukseverliğin, yapay taşkınlığın en

geniş alanıdır. Dahası, çalışma dünyasında öğlenleri neredeyse bütün erkekler ve neredeyse her gün “sosyal yaşam” dedikleri ortamlarda kadınlar ve erkekler aslında birlikte yemek yerler. Son yıllarda, şehirlerimizde bu alışkanlık geniş alanlara yayılarak süratle artmaktadır. Erkekler, kadınlar ve aileler birlikte daha da çok yemek yemektedirler; restoranlar da bununla orantılı olarak daha da mükemmel hâle gelmektedir.

Bu iki gerçek hakkındaki görüşümüz ne olursa olsun her ikisi de *gerçektir*: “Ailenin sıcak ve mutlu kollarında” yemek yemeyi sevdiğimiz kadar bir araya gelip yemek yemeyi de severiz. Öyleyse bu alana değişiklik getirilmesinden neden bu kadar korkarız? Çoğu insan zafer kazanmışçasına, “Çocuklar yüzünden!” diye yanıt verecektir. O hâlde çocuklar evde mükemmel şekilde mi beslenir? Evde beslenen küçüklerimizin kaptıkları beslenmeye bağlı onlarca hastalık övünülecek bir şey midir? Çocukların nasıl beslenmesi gerektiği konusunda utanç verici düzeyde az bilgiye sahip olmamızın, yetişkin beslenmesinin kısmen medeni seviyeye getirilmiş olmasına rağmen çocuk beslenmesinin tamamen evde kalmış olmasına bağlı olabileceğini önermek yanlış mı olur? Doğru olsa dahi, gıda arzına ilişkin ev koşullarımızın hızla değiştiği ve bütün işaretlerin bu insan hizmeti kolunda istikrarlı bir verimlilik artışının meydana geldiği ve masraflarda azalma olduğuna işaret ettiği açıkça görülmektedir. Hâlâ yapılacak çok iş vardır. Modern sanayinin ve iş fırsatlarının hiçbir alanında daha iyi, daha hijyenik, daha güvenilir, daha ucuz gıdaya, bize en az çaba ve masrafla en yüksek düzeyde beslenme sağlayacak ve sağlıklı olarak zevk verecek gıdaya olan talepten daha geniş bir talep yoktur. Bu çalışmanın kaleme alındığı sırada, yani Mayıs 1903’te New Haven’da (Connecticut), Pittsburgh’da (Pensilvanya) ve Boston’da (Massachusetts) büyüyen bir pişirilmiş gıda firması vardır ve hiç şüphesiz yazarın henüz bilmediği daha niceleri de söz konusudur.

Diğer büyük ev uğraşına, çocukların bakımına dönecek olursak burada büyümenin umut verici işaretlerini görebiliriz. Bakıcı gelişme göstermektedir. İmkânı olanlar, çocuğun ilk yıllarında düşük

sınıfın cehaleti ile bağlantı içinde olmasının yararlı olamayacağını görmeye başlamıştır. Çocuklar için “eğitimli bakıcılara” yönelik bir talep oluşmuştur; bazı ender görülen vakalarda da anaokulu görevlileri bile istihdam edilmiştir. Yoksullar arasında kreş ve anaokulları, yavaş ama güzel işler başarmaktadır. Harvard Üniversitesi Rektörü, eğitimde ilkokul yıllarına daha fazla özen verilmesini ve daha fazla para harcanmasını talep etmektedir; okul sistemlerimizin tamamında sağlıklı bir hareketlenme vardır. Çocuk çalışmaları sonunda yapılmaya başlanmıştır. Pedagoji bir bilim olarak öğretilmektedir. Umumi parklarımızda düzenli olarak çocuklar için düzenlemeler yapılmaktadır ve şehirlerin en kötü bölgelerinde yeni yeni türemeye başlayan oyun alanları bulunmaktadır.

Bugün dünyada çocuğa yönelik bu yeni düşünceden daha parlak bir umut yoktur. Bu neye dayanmaktadır? Çocuklara karşı önceki tutumumuz, yani kontrolsüz despotluğu beraberinde getiren kişisel mülk veya özel evin beraberinde getirdiği kontrolsüz şımartma tutumumuz yerine, “çocuğu” kabul etmeye ve çocukları bir sınıf olarak, yalnızca devlet tarafından güvence altına alınabilecek haklara sahip vatandaşlar olarak kabul etmemize dayanmaktadır. Çocuklar nihayet en düşük seviyeye sahip özel mülk konumundan, güvenli ve geniş çaplı ortak vatandaşlık seviyesine çıkarılmaktadır. Milyonlarca ayrı ayrı ailenin milyonlarca ayrı çocuğuna veremediklerini devlet verebilir ve veriyordur da. Uzun süredir sadece mekanikte gerçekleşen gelişimimiz nihayet kişiselleşmekte, insanlara dokunmakta ve onları bir bütün olarak yükseltmektedir.

Peki, bütün bunlar bizi nereye götürmektedir? Bizi, burada gösterilen yadsınamaz gelişme hatlarında umulacak veya korkulacak neler bekliyordur? Çoğumuzun korktuğu neticeler şunlardır: Ev mahremiyetimizi kaybetmek, ailenin bir araya geldiği yemek sofralarını kaybetmek, kadının “cazibesini” kaybetmesi, çocuklarımızı kaybetmek ve çocuğun da annesini kaybetmesi. Ayrılmaktan ölümüne korkarız.

Doğal büyümenin getirdiği gelişim ve farklılaşma, organik anlamda kesinlikle ayrılma demek değildir. Tomurcuk hâlindeyken

sıkıca bağlı olan beş parmaklı yaprak, açıldıkça ayrılır. Ağaçlar büyüdükçe dallar gövdeden ayrılır. Fakat bu haklı ayrılık, kopukluk anlamına gelmez. Ağaç, deli gömleği içinde büyümüş gibi yine tek bir ağaçtır. Bütün büyümelerde, genişleme ve farklılaşma olmalıdır. Doğal büyüme önlenirse hastalıklar belirmeye başlar. İzin verildiğinde ise bu büyümeyi sağlık, güzellik ve mutluluk eşlik eder.

Ev, normal güzergâhlar boyunca büyürse eski zamanların eviyle aynı boyuta ve göreceli yoğunluğa sahip olmayacak, günümüz insanlarına da gerçek bir ev olacaktır. İlkel evin mutlak sınırlarını ve niteliklerini zorla korumaya çalışarak yalnızca bir şeyi başarırız; o da modern insana uymayan yerler meydana getirmek.

Bugünün insanının, eski barbarların evlerine değil, zamanımızın evlerine ihtiyacı vardır. İlkel ev ve eve bağlı kadın, artan ev içi mutsuzluğumuzun durmaksızın etki eden nedenleridir. Uygun olmayan koşullara bağlı kaldığımızda en büyük korkularımızı oluşturan kötülükleri meydana getiririz. Mevcut eğilimlerle uyumlu olarak, mevcut gerçeklere dayanan küçük boyutlu bilimsel bir tasavvur ile evin bahsettiğimiz konuma getirilmesinin yol açabileceği gerçekçi sonuçlara bakabiliriz.

Öncelikle, mesaisi için dışarıda olan bir kadın hayal etmeye çalışın. Bu ortalama bir zihin için aşılamaz bir uçurumdur. “Kadının dışarıda olduğu bir ev mi? Öyle şey mi olur!” diye bağırır. Aklında ilk beliren varsayım, kadının asla evde olmayacağıdır; bu durumda buranın bir ev olmaktan çıkacağını ben de kabul ediyorum. Birkaç adım geriye gittiğimizi farz edelim ve ortalama zihne adım adım yaklaşalım. Bu zihin, kadının günde bir saatini dışarda geçirdiği gerçekten mutlu bir ev düşünebilir mi? Bu adımdan cesaret alarak kadının günde iki saatini dışarıda geçirdiğinde evin bunu kaldırabileceğini düşünülebilir mi? Bir evi ev yapmak için tam olarak kaç saatlik bir katılım gereklidir? Bir evi ev yapmak için gerçekten neler gereklidir? Önce anne ve çocuk, sonra babadır; bu ailedir ve yaşadıkları yer de evdir.

Baba her gün dışarı çıkmaktadır; peki, onun evden uzakta geçirdiği saatler yüzünden ev yok oluyor mu? Orası hâlâ onun evidir;

hâlâ onu sever, onu ayakta tutar, içinde yaşar; fakat başka bir yerde bir “iş yeri” de vardır. Büyümelerinin belirli bir aşamasında çocuklar da evin dışındadır, örneğin 8.30 ile 15.30 arasında. Evden uzakta geçirdikleri saatler yüzünden ev yok oluyor mu? *Evin içindeyken* onu sevmiyor ve içinde yaşamıyorlar mıdır? Peki, baba dışarıdayken, çocuklar dışarıdayken, anne de dışarıda olsaydı ev buhar olup uçarmıydı?

Orası, *çinde aile varken* evdir. Aile dışarı çıktığında burası yalnızca bir binadır; bu bina da ailenin yokluğuna yaklaşık sekiz saat boyunca oldukça sağlam şekilde dayanabilir. Evin ev olması için sürekli içinde bulunulması şart değildir. Baba eve döndüğünde eşi ve çocuklarını evde görebilecekse o evde yokken çocuklarına okulda bakım sağlanırken eşinin başka bir yerde uygun vakitlerde meşgul olmasının onun için neden bir önemi olsun?

Burada iki “gerçekçi engel” araya girer; birincisi, “ev işleri”dir ve ikincisi de okul yaşından küçük olan çocukların bakımındır. Ev işleri hızla profesyonel ellere geçiş yapmaktadır. Bunlar tamamen ortadan kalktığında, tembel kadının tek bir mazereti kalır: Bebekler. Bu son derece önemli bir bahanedir. Bebek evin kurucusudur. Bebeğin iyiliği, evde annenin ısrarlı, sürekli bakımını gerektiriyorsa, gerçekten de orada kalmalıdır. Başka hiçbir talep, hiçbir iddia, hiçbir görev, hayati önem taşıyan bu hizmet ile, küçük çocuğun bakımı ile bir an bile kıyaslanamaz.

Fakat daha önce de gördüğümüz üzere evin en başarısız olduğu alan tam da budur. Kadının en başarısız olduğu görev tam da budur işte. Evlerimiz küçük çocukların çıkarları için planlanmamıştır veya bu yönde yönetilmemektedir; eve bağlı soyutlanmış anne de onları uygun şekilde yetiştirebilecek yetiye kesinlikle sahip değildir. Bu, hiçbir yönden tartışmaya açık değildir. Küçük çocukların tamamen evde ve annenin bakımı altında bulundukları yıllardaki ölüm oranları bunu kuşku götürmez şekilde kanıtlamaktadır. Yaşayan çocukların ya da ölmek üzere olan çocukların bedensel rahatsızlıktan, sinirsel huzursuzluktan, zihinsel sıkıntıdan, cezalardan bastıkları feryatları öyle yaygın ve öyle alışıldıktır ki gayrimenkulün fiyatını

bile etkiler, zira kiracılar çocukların ağlamaları nedeniyle onların yakınında yaşamak istemezler. Dünyanın her yerinde işitilen bu ısırtıp sesleri, evin bu çaresiz mahkûmlarının mutluluğunu pek kanıtlamıyor gibidir.

Düzgün yönetilen kreşlerdeki bebekler ve küçük çocuklara dair sahip olduğumuz az sayıdaki veri, bu çocukların sağlık ve mutluluklarının çok daha yüksek olduğunu ortaya çıkarır. Bu, yoksul hastanesindeki hasta bebek değil, yetimhanedeki yalnız bebek de değil, annesini *kaybetmemiş* ama annenin sevgisine, sakın, bilge, deneyimli profesyonel bakım ile katkıda bulunulan bebektir.

Bunun benim bildiğim en iyi örneği, Jean-Baptiste André Godin'in Fransa'nın Guise komününde gerçekleştirdiği *phâlânstère* adlı çalışmasıdır. Çalışma hakkında bilgiye *Harper's Monthly* adlı derginin Kasım 1885 sayısından veya Godin'in kendi kitabı olan, Marie Howland'ın çevirdiği, baskısı şu an tükenmiş olan *Social Solutions* [Sosyal Çözümler] üzerinden ulaşılabilir. Bu bilge ve başarılı girişim, yukarıdaki makale yazıldığında yirmi yıldan fazla bir süredir devam ediyordu. Özellikleri arasında bebekler ve küçük çocuklar için güzelce planlanmış bir çocuk odası vardı; çocuk ile ebeveyn, ev ile devlet üzerindeki sonuçları son derece başarılıydı. Daha iyi sağlıklara, daha yüksek huzura ve memnuniyete sahipti ve çocukların keyif alabildiği hızlı, düzenli, kolay bir gelişim kaydedilmişti; daha sonraki yıllarda da devlet okullarının sınavlarına girdiklerinde Fransa'nın bütün bölgelerindeki çocuklardan daha yüksek sonuçlar almışlardı.

Yeni doğmuş bir bebek, iyi eğitim almış bakıcının elinde çok daha mutlu, daha sağlıklı, daha barışçıl bir varoluşa erişirken bu becerikli eller yok olup genç ve eğitimsiz annenin titreyen dizlerine yerleştirdiğinde bunlara erişemeyecektir.

"Ama hemşire onu sevmiyor ki!" diye çılgınca itiraz ederiz. Ne var sevmiyorsa? *Bakıcı onunla ilgilenirken* anne onu sevemez mi? Kısaca bütün durum budur. Annenin o derin, durmak bilmeyen sevgi nehri ile ve zaman zaman gelen anneliğe mahsus duygu patlamalarıyla çocuklarını sevmesini hiçbir şey engelleyemez; ancak hiçbir şey, bu sevgi devam ederken çocuğun düzgün bir bakım almasını

engellememelidir. Anne, çocuk hastalandığında doktora, kusurlu olduğunda uzmana, okulda olduğunda ise öğretmene güvenmekten utanç duymaz. Bebeklerinin yaşamlarının ilk beş yılı boyunca, merhametsiz istatistiklerin annenin acizliğini acımasızca ortaya çıkardığı bu yıllarda da bu uzmanlarınkiyle eşit derecede yetenekli olan yardıma itimat etmeyi neden bu kadar şiddetle reddeder?

Bize doğru yaklaşan ev; bir atölye, kreş veya okul olmaya çalışmayacaktır. Gelecek olan çocuk, daha önce sahip olduğundan daha rahat bir eve sahip olmanın yanı sıra bebeklerin mutlu olacağı, içinde ıstıraplı çığlıkları işitilmeden büyüyebileceği bir yere de sahip olacaktır. Gelecek olan anne, daha önce hiç olmadığı kadar zeki bir insan, yavrularının bu durmak bilmeyen geçit töreninin en iyi gelişimi için, evin geçici istilasında mümkün olanın dışında bazı pratik düzenlemeler gerektiğini kabul edecektir. “Bebekler evdekilere nasıl da eziyet ederler!” diye yakınırız; bu yakınma ile yetişkinlerin doğal ev alışkanlıklarının bebeğe iyi gelmediğini, onun iyiliği için farklı şeylere ihtiyaç duyulduğunu hafifçe de olsa kabul etmiş oluruz. Sonunda bebekler için de bir yuva kurmayı öğrenebileceğiz.

Bu hem ev fikrimizde hem de eve tedarik ettiğimiz malzemelerde büyük değişiklikler içermektedir. Neden olmasın? Büyüme, değişim demektir ve burada büyümeye ihtiyaç vardır. Yavaş yavaş, adım adım, art arda uygulayacağımız deneylerle, yeni talepleri nasıl karşılayacağımızı bulacağız; hatta bu deneyler şu an bütün canlı nüfusların merkezinde yürütölmektedir.

SONUÇ

Kesintisiz nice kuşaktır eve tamamıyla bağlı olan, hizmet ve bakımının erkeklerin ve kadınların tüm görevini oluşturduğuna gönülden inanan bizlere, ev ve ona ait işlerin yaşamın dikkatinin yalnızca küçük bir parçasını oluşturduğu bir dünya resmi sunulduğunda oldukça boş bir geleceğe bakıyormuşuz gibi hissederiz. Başka ne yapabiliriz ki! Sevecek ve ebediyen hizmet edecek başka neyimiz var ki! Hürmet edecek, tapacak başka ne var! Emeğinin onda biri onu rahatlık içinde geçindirmeye yetiyorsa erkeğin ellerini başka nasıl meşgul edebiliriz, ailesine mutlulukla ve doğru şekilde hizmet ederken kendisini bu yola feda etmediği sürece kadının kalbini nasıl doldurabiliriz ki! Bütün hayatımızı sadece kendimizi hayatta tutmaya adamaya çok alıştığımız için hayatımızın bir kısmını bundan kurtarabildiğimizde hayatın nasıl olabileceğini görmek ilk başta zordur. Bu “sıkıntılar dünyası”nın dertlerinden arındığını; rasyonel ve rahat biçimde yönetildiğini, huzurlu, temiz, güvenli, sağlıklı, herkese büyüyebileceği yer ve zaman verdiğini hayal etmekte zorlanırsınız. Gelişmeleri büyük isabetlilikle tahmin etmeye çalışmamız da gerekmez; özellikle de uzun deneylerle karar verilmesi gereken maddi ayrıntıları belirlememize gerek yoktur. Katı talimatlara gerek yoktur; hizmet ve eğitim, iş ve eğlence için yakından bağlantılı kolaylıkları olan, yeşil bahçeli küçük ayrı evlerde mi yoksa çiçek gibi parlak gölgeli avlulara ve revaklı bahçelere sahip yüksek saraylarda mı yaşamamız gerektiğini dikte eden hükümler de yoktur. Bunların hepsi, diğer alanlarda meydana gelen muazzam modern harikalar gibi yavaş yavaş, düzenli bir gelişim yoluyla yerlerine oturacaktır. Ancak güvenle öngörebileceğimiz bir şey vardır, o da insan vücudu ve insan ruhu üzerindeki etkisidir.

Huzurlu, sağlıklı, mutlu, daha önce belirttiğimiz şekilde eğitim süreçleri son derece hassas şekilde ayarlanmış bir bebeklik ve çocukluk dönemi, bize çok daha iyi bir birey verecektir. Hem beden hem de zihin bakımından insan ırkının ilerlemesine katkıda bulunan tam yetişkinliğe erişmiş anne, bu kazanca büyük bir ilave yapacaktır. Her yerde daha iyi insanlar, daha iyi doğmuş, daha iyi yetiştirilmiş, daha iyi beslenmiş, her açıdan eğitim almış insanlar olabiliriz. Ancak bunun oldukça ötesinde, uzun zamandır yapay şekilde sürdürülmüş olan bu ilkel ve hayvansal içgüdülerin azalmasını hızla takip edecek olan uzun süredir ertelenen ve gür bir şekilde büyüyecek olan sosyal içgüdülerimiz yatar.

Günümüzde genel ihtiyaçları kişisel çabalarla, modern ihtiyaçları eski yöntemlerle karşılamaya çalışırken mücadeleyi sürdürmek için yoğun bir kişisel çıkar düzeyi sergilemeye mecbur kalırız; bu ihtiyaçları modern yöntemlerle ve ortak çabalarla kolayca, hızla, ucuz bir şekilde karşıladığımız anda, kişisel çıkarlara olan ihtiyaç azalacaktır.

Kaldırımlar dar ve sokaklar kirliyen, herkes devamlı birbiriyle itişir ve birbirlerine hiddetlenirdi: "Beyefendi, yolumu kesiyorsunuz!" Her şeyin geniş, temiz, güvenli olduğu bir yerde böyle öfkeli hisler olmayacaktır. Her zaman kendi çıkarlarımızı katı şekilde gözetmek istemeyiz aslında, birbirimizi kollamak çok daha ilgi çekicidir. Fakat üzerimizde son derece gereksiz bir yük oluşturarak her erkeği kendi işleriyle engellemeye çalışan bu yöntem, gerçek uygarlığın istikrarlı bir biçimde ortadan kaldırmaya meylettiği bir bencilliği muhafaza etmektedir. Sosyal koşullardaki sosyal içgüdüler, hayvan koşullarındaki hayvan içgüdüleri kadar doğaldır.

Gemi kazasına uğramış, sosyal avantajların tamamından mahrum edilmiş aç denizciler, bazen yamyamlık düzeyine kadar bile düşer. Ziyafetlerdeki kibar insanlar böylesine vahşi, acımasız bir açgözlülüğe dair hiçbir belirti göstermezler. Bütün zamanımızı kendimize bakmaya sarf etme zorunluluğundan kurtulduktan sonra, birbirimize bakmanın çok daha büyük zevkine doğru nefis bir şekilde ilerleyeceğiz. Tamamen fiziksel olan ihtiyaçların dinmeyen

anlık baskısından kurtulduğumuzda, nihayet insan hayatının gerçek taleplerini ortaya koyabileceğiz. Artık özel işlerin yorucu döngüsüne hapsolmayan zihin asıl alanına, diğer bir deyişle kamu işlerine doğru yayılacaktır. Aynı anda çok daha fazla şeyi görüp, onlarla çok daha fazla ilgilenebileceğiz. Bu büyük fikirlilik hemen bunun bir sonucu olarak belirecektir; çünkü zaten kullandığımızdan çok daha fazla kapasiteye sahibizdir.

Dünyanın çabaları sonucunda modern uygar aklı, sosyal aklı geliştirmişizdir; ancak onu evin işleri içine gömer, orada köleleştirir ve boğarız. Evi, yaşamın geri kalanıyla düzgün bir şekilde ilişkilendirmeyi öğrendikçe bunu yeni bir güç, yeni bir hareket alanı hissi, özgürce akan büyük bir akarsuyunki gibi bir özgürlük hissi ve büyüme; birlikte çalışmak için bol güç, iş görebileceğimiz geniş alan takip edecektir.

Zihin yükselip özgürlüğe, o eski kuşatıcı, ezici duvarların dışına bir kez çıktı mı, hayatı farklı gözlerle görecektir. Ortak menfaatlerimizi, hâlihazırda özel menfaatlerimizi fark ettiğimiz kadar doğal bir şekilde fark edeceğiz. Şu anda ortalama bir zihin, iyi veya kötü fark etmeksizin büyük genel gerçekleri kavrayamıyor gibi görünmektedir.

İnsanların önerilen faydayı takdir etmesini ve yaklaşan veya var olan kötülüğü fark etmesini sağlamak için bunu ayağına, yani evine götürüp aklını başına getirmemiz ve onu “can evinden vurmamız” gerekmektedir. Evinin, zihninin çoğunu meşgul etmediğinde, gücüne yüklenmediğinde, ilgi ve şefkat aralığını daraltmadığında büyük şeyleri daha kolay görebilecektir. Şehrin tamamında “yaşadığında,” yani şehri düşündüğü, önemsedığı, onun için çalıştığı ve onu sevdiği zaman şehri etkileyen herhangi bir olguyu anında hissedecektir. Hayvanlarda kendi yavrularına sevgi ve ilgi beslemek nasıl mümkünse insanlarda da bu ortak sevgi ve ilgi mümkündür. Bu hem mümkün hem de doğaldır; bu, büyük ve artan bir sevinç demektir. Fakat gelişimi, bütün sevgi ve özenimizi kendimize yöneltmemizi gerektiren ve bu durumda bile bunları düzgün biçimde sağlamayan bir sistem tarafından önlenmektedir.

İnsanoğlunun birbirine olan sevgisi bir dini idealden ibaret değildir, bu doğanın bir kanunudur. İnsan temasından, insan ilişkilerinden, insana hizmetten beslenir; aynı çıkarlara ve herkesi içermesi gereken, birilerini kalıcı olarak yükseğe taşıyacaksa buna herkesi dâhil etmesi gereken bir toplumsal gelişmenin taleplerine dayanır. Böylesi son derece doğal bir gelişmenin karşısında muhalif bir kabuk durmaktadır; bu daha önceki yaşam biçimi, kendi yerinde gerekli, onun dışında en zararlı olanıdır; insanlığın bu ilk beşiği, bugünün yetişkin insanlarını içinde boğmuştur.

O hâlde onu terk edip geride mi bırakmalıyız? Onsuz mu devam etmeliyiz? Asla. Ne kadar geniş bir sosyalleşmeye ulaşırsak, dinlenmek için evlerimize o kadar çok ihtiyacımız olacaktır. O geniş alan; insanın ruhu, o büyük, modern, uygar toplumsal doğası için gereklidir. Fakat kolektif sosyal varlıkların yanı sıra hâlâ birbirimizden ayrı hayvan varlıklarıyız. O kıymetli eski bağlarımıza, büyük ilkel temelimize, Antaios'un gücünü topraktan aldığı gibi tazelenmiş ve güçlenmiş şekilde kalkmamız için her zaman geri dönmemiz gerekecektir. Mahrem, gizli, tatlı, tamamen bize ait olan; herhangi bir ticaret, uğraş veya işin işgali altında olmayan, kalabalığa açık olmayan; baba, anne ve çocuktan oluşan o ilk ve ölümsüz gruba ait olan yer bize kalacaktır. Bunlar ve gerçek dostlardır eve ait olan.

Ev, yaşamımızın muteber temeli ve arka planı olmalıdır; ancak bu yaşamlar gerçek alanları olan dünyada yaşanmalıdır. Her ikimiz, her birimiz böyle yaşadığında; çocuk paylaştığında, erkek kadar kadın da hizmet ettiğinde dünya, şu anda yalnızca eve ait olan yakınlık, konfor, haz ve dinginlik duygusuna sahip olacaktır.

Böylece, bu dünyada yaşamak, burada hayatı gerçekten yaşamak ve sevmek, babanın, annenin ve çocuğun oradaki varlığı, özel evimizde boş yere sağlamaya çalıştığımız tüm güzelliği ve güvenliği, ferahlığı ve gücü yavaş yavaş ortaya çıkaracaktır. İçinde yaşadığımız dünyaya dürüstçe aktarılan görev duygusu, hürmet ve sevgi, doğal ve kaçınılmaz etkisini gösterecek ve sonunda o dünyayı evimiz hâline getirecektir.

CHARLOTTE PERKINS GILMAN

EV

İşleri ve Etkileri

Feminist araştırmalar bir yandan kadınların ev idaresindeki payına yönelik çalışmaları sürdürürken diğer yandan kadın kültürünü merkezi, güçlü ve inşa edici vesikalar olarak ortaya koymaktadır. Felsefesini, kadınların sosyal statüsünün ekonomik temeli üzerine inşa eden Gilman da bu meseleye; toplumsal ilerlemenin, ev dışında tamamen erkekler tarafından sağlandığına yönelik eleştirisiyle müdahil oluyor. Kadının ev yaşamından özgürleşmesi yalnızca bir eşitlik mücadelesi değil aynı zamanda evin savurganlığı ve verimsizliği nedeniyle bir tür zihniyet meselesi olarak gündeme getirilmelidir. Kadının evdeki yeri, bu yüzyılda da çok az değişmişken, gündelik yaşamdaki erkek formlarını yeniden tasarlayarak tüm insanlığa uygun hâle getirmeye çalışan Gilman'ın ev teorisi ve meydan okuyuşu şu soruda kendini bulur: "Ev mi dünyamız olsun yoksa dünya mı evimiz?"

